पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण

(Purbichauki Rural Municipality Profile)

२०८२

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी
(डोटी, अछाम, बाजुरा)
फोन : ०९४४४०१५३

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण
२०८२

नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटी

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण

२०८२

(PROFILE OF PURBICHAUKI RURAL MUNICIPALITY)

प्रकाशक

नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटी

फोन नः.०९४-४४०१५३

Email: scodoti@nsonepal.gov.np

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०८२

प्रकाशकः

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय राजपुर, डोटी

प्रकाशन वर्षः २०८२

फोन नं. ०९४-४४०१५३, ९८५८४२०१५१, ९८५८४८६१५३

इमेलः scodoti@nsonepal.gov.np, sodoti440153@gmail.com

पूर्वीचौकी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

सानागाउँ, डोटी
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्या : २०८२/०८३

शुभकामना सन्देश

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीले यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण पुस्तक प्रकाशन गर्न लाग्नु भएकोमा अत्यन्त हर्षित छु । आधुनिक शासन प्रणालीमा तथ्याङ्कको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहेको छ । योजनाको तयारी देखि कार्यान्वयन र मूल्याङ्कनसम्म तथ्याङ्क आधारभूत साधन हो । समाजको वस्तुस्थितिको स्पष्ट चित्र प्रस्तुत गर्ने र विकासका प्राथमिकता पहिचान गर्ने कार्यमा यस्ता तथ्याङ्कले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछन् । तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीद्वारा तयार पारिएको यो पालिका वस्तुगत विवरण यस पालिकाको भौगोलिक, जनसांख्यिक, सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य र अन्य विविध क्षेत्रका आधारभूत सूचनाहरूको संग्रह हो । यसले नीति निर्माणकर्ताहरू, अनुसन्धानकर्ता, सेवाग्राही तथा सरोकारवालाहरूलाई हाम्रो पालिकाको यथार्थ चित्र बुझ्न र समुचित योजना निर्माण गर्न मदत पुर्याउने विश्वास लिएको छु ।
यस महत्वपूर्ण कार्यमा योगदान पुऱ्याउने तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीका सम्पूर्ण विज्ञ, प्राविधिक टोली तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुलाई पूर्वीचौकी गाउँपालिका को तर्फबाट हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु । "पूर्वीचौकी गाउँपालिका वस्तुगत विवरण २०८२" को सफल प्रकाशनले समावेशी, तथ्याङ्कमैत्री र उत्तरदायी स्थानीय शासन निर्माणमा योगदान पुऱ्याउनेछ भन्ने अपेक्षा व्यक्त गर्दछु ।
अन्त्यमा, पालिका स्तरको नीति निर्माणमा सशक्त आधार प्रस्तुत गर्ने यस पालिका वस्तुगत विवरणको प्रकाशन सफल होस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

राम प्रसाद उपाध्याय
(अध्यक्ष)
पूर्वीचौकी गाउँपालिका, सानागाउ, डोटी

राम प्रसाद उपाध्याय
अध्यक्ष

पूर्वीचौकी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

सानागाउँ, डोटी
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्या : २०८२/०८३

शुभकामना सन्देश

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीद्वारा प्रकाशन हुन लागि रहेको पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०८२ पुस्तक प्रकाशनको लागि हार्दिक शुभकामना तथा धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहान्छु । जनसांख्यिक अवस्था, तथ्याङ्क र विवरणहरुलाई व्यवस्थित, वैज्ञानिक र अध्यावधिक रुपमा प्रस्तुत गर्न योगदान पुर्याउने महत्वपूर्ण दस्तावेजको रुपमा रहने विश्वास लिएको छु । पुस्तक प्रकाशनले हाम्रो गाउँपालिका को योजनाबद्द विकास र नीति निर्माणमा मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ, तथ्याङ्कको आधारमा विकासका कार्यहरु प्रभावकारी ढंगले अगाडी बढाउन महत्वपूर्ण सहयोग गर्नेछ भन्ने मेरो दृढ विश्वास छ ।

यस उपयोगी प्रकाशन कार्यमा समर्पित भई योगदान पुऱ्याउने सबै निकाय विशेष गरी तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीको टिम प्रति म लगायत गाउँपालिका परिवारको तर्फबाट हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु साथै यस वस्तुगत विवरणले हाम्रो पालिकाको समावेशी विकास, समान अवसर र सेवा प्रवाहमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याओस् भन्ने कामना गर्दछु।

पशुपती खड्का
(उपाध्यक्ष)
पूर्वीचौकी गाउँपालिका सानागाउ, डोटी
उपाध्यक्ष

वेभसाईट : www.purbichaukimun.gov.np, ई-मेल ठेगाना : ito.purbichaukimun@gmail.com
फोन न : ९८५१३५८६६६, ९८५१३३८१११

पूर्वीचौकी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

सानागाउँ, डोटी
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्या : २०८२/०८३

शुभकामना सन्देश

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीबाट प्रकाशन हुँदै गरेको पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०८२ प्रकाशनको अवसरमा हार्दिक बधाई तथा शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

विकासको योजना, स्रोतको वितरण र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन यथार्थ, विश्वसनीय र अद्यावधिक तथ्याङ्क अनिवार्य आधार हो । यिनै कुरालाई मध्यनजर राखी तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीले प्रकाशन गर्न लागेको पालिका वस्तुगत विवरण हाम्रो पालिकाको वर्तमान अवस्थाको समग्र चित्र प्रस्तुत गर्ने अत्यन्त उपयोगी दस्तावेज हो ।

यस पालिका वस्तुगत विवरणले पालिकाको जनसांख्यिक संरचना, सामाजिक सेवा, आर्थिक गतिविधि, स्वास्थ्य, शिक्षा लगायतका महत्वपूर्ण सूचनाहरू समेटेको छ, जसले नीति निर्माण, विकास योजना र अनुगमन/मूल्याङ्कनमा अमूल्य सहयोग पुऱ्याउनेछ ।

यस महत्वपूर्ण कार्यमा संलग्न रहनु भएका तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीको सम्पूर्ण टिम, अन्य सरोकारवाला निकाय तथा प्राविधिक टिमप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दै, यो प्रकाशनले हाम्रो पालिकालाई अझ तथ्याङ्कमैत्री, पारदर्शी र उत्तरदायी बनाउने दिशामा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याओस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

....
देवी प्रसाद जोशी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
पूर्वीचौकी गाउपालिका सानागाउ, डोटी

देवी प्रसाद जोशी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

वेभसाईट : www.purbichaukimun.gov.np, ई-मेल ठेगाना : ito.purbichaukimun@gmail.com
फोन नं : ९८५१३५८६६६, ९८५१३३८१११

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी
(डोटी,अछाम,बाजुरा)

☎ ०९४-४४०१५३
Email: scodoti@nsonepal.gov.np
Email: sodoti440153@gmail.com

मन्तव्य

नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको अभिन्न अङ्गको रुपमा रहेको साविकको तथ्याङ्क ऐन, २०१५ लाई प्रतिस्थापन गरी नयाँ तथ्याङ्क ऐन, २०७९ जारी भएको छ।नेपाल सरकार राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणी (प्राविधिक) स्तरको महानिर्देशकको नेतृत्वमा रहेको साविकको केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई स्तरोन्नति गरी नेपाल सरकारको विशिष्ट श्रेणी (सचिव) स्तरको प्रमुख तथ्याङ्क अधिकारीबाट नेतृत्व हुने गरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय स्थापना भएको छ। यस कार्यालयले स्थापनाकालदेखि नै मुलुकको आर्थिक, सामाजिक, जनसांख्यिक क्षेत्रका साथै अन्य विभिन्न प्रकारका तथ्याङ्कको संकलन, प्रशोधन, प्रकाशन, र वितरण गर्दै आइरहेको छ। यसका अतिरिक्त पछिल्लो समयमा वातावरणीय क्षेत्रका तथ्याङ्क समेत प्रकाशन गर्दै आएको छ। तथ्याङ्कको आधिकारिक निकायको रुपमा रहेको राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले राज्यको नीति, निर्माण तथा योजना तर्जुमा र तिनको कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क आपूर्तिमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ। राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट तथ्यमा आधारित योजना तथा कार्यक्रम निर्माणका लागि राज्यका तीनै तहका सरकार संघ, प्रदेश र स्थानिय तहका सम्पूर्ण निकायहरुका लागि राष्ट्रिय जनगणनाको माध्यमबाट खण्डीकृत र बृहत तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताहरुका लागि सूचना एवं तथ्याङ्क उपलब्ध हुँदै आएका छन्। राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको नयाँ संरचनाबाट स्थापित तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीले चालु आ.व. २०८२/०८३ को वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र रहेका स्थानीय तहहरुको जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयार पार्ने क्रममा पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्य सम्पन्न गर्न पाउँदा अत्यन्तै हर्षित एवं गौरवान्वित भएको छु। तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयबाट प्रकाशित यस प्रतिवेदनले पूर्वीचौकी गाउँपालिकालाई विभिन्न योजना, नीति तथा कार्यक्रमहरु निर्माण गर्नका लागि आवश्यक जनसांख्यिक, सामाजिक, आर्थिक लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रका आधारभूत तथ्याङ्क उपलब्ध हुने कुरामा विश्वस्त छु। राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८, राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ लगायत अन्य राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट प्रकाशित विभिन्न विषयगत तथ्याङ्क यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। यस प्रतिवेदन तयारीका लागि विभिन्न माध्यमबाट प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग तथा तथ्याङ्क संकलनमा मद्दत गर्ने सम्पूर्ण निकायहरुमा आभार प्रकट गर्न चाहन्छु। यस प्रतिवेदन तयारीमा मूर्तरुप दिनका लागि यस तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीका सुपरिवेक्षक तिलक पाल, सुपरिवेक्षक योगेश जोशी, खरिदार हरिश पन्त लगायत कार्यालय सहयोगी धन बहादुर देउवा र सुर्य बिष्ट समेतलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु। यस प्रतिवेदन तयारीका लागि विभिन्न चरणमा समन्वय, सहयोग, सुझाव प्रदान गर्नुहुने पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरु प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। यस प्रकाशनमा कहीं कतै कमी, कमजोरी, त्रुटि भएमा यहाँहरुको उचित राय सुझावको अपेक्षासहित आगामी प्रकाशनमा त्रुटि न्यूनीकरण गर्ने तथा सच्याउने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु।

खेम राज भट्ट
नि. तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी

विषयसूची

खण्ड १: परिचय 1

१.१ गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय..... 1

१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि..... 1

१.३ राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन 1

१.४ भौगोलिक अवस्थिति..... 1

१.५ धरातलीय अवस्था..... 2

१.६ प्राकृतिक सम्पदा र भू-उपयोग 2

१.७ साँस्कृतिक, भाषा तथा धार्मिक अवस्था 3

खण्ड २: जनसाङ्ख्यिक विवरण..... 4

२.१ जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात..... 4

२.२ गाउँपालिकाको वि.सं. २०६८ र २०७८ को जनसाङ्ख्यिक स्थिति..... 5

२.२.१ अक्सर बसोबासः गाउँपालिका, नेपालभित्रै अन्य स्थान र विदेश..... 6

२.३ शहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या 7

२.४ परिवारको संरचना..... 8

२.५ परिवारमुली 9

२.५.१ वडागत महिला परिवारमुली 10

२.६ उमेरगत जनसङ्ख्या..... 11

२.७ उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना **(Population structure by age group)** 14

२.८ बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेरअनुसारको जनसङ्ख्या..... 16

२.९ उमेरअनुसार परिवारमुलीको सङ्ख्या 17

खण्ड ३: जातजाति, भाषा तथा धर्मसम्बन्धी विवरण 19

३.१ गाउँपालिकामा जातजातिको अवस्था..... 19

३.२ जातजाति अनुसार साक्षरता दर..... 21

३.३ मातृभाषाको अवस्था 22

३.४ धर्म सम्बन्धी विवरण..... 22

खण्ड ४: वैवाहिक अवस्था सम्बन्धी विवरण ... 24

४.१ जनसङ्ख्याको वैवाहिक स्थिति ... 24

४.२ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर ... 25

४.३ विवाहको औसत उमेर ... 28

४.४ एकल महिलाको अवस्था ... 29

खण्ड ५: ज्येष्ठ नागरिक ... 31

५.१ ज्येष्ठ नागरिक र लैङ्गिक अनुपात ... 31

५.२ वडा अनुसार ७० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या ... 32

५.३ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ज्येष्ठ नागरिक ... 33

५.४ बुढ्यौली जनसङ्ख्या ... 34

खण्ड ६: बालबालिकाको स्थिति ... 36

६.१ बालबालिकाको जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात ... 36

६.२ वडाको कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात ... 37

६.३ बाल–आश्रित अनुपात ... 38

६.४ बाल विवाह ... 39

६.५ बालबालिकाको साक्षरता दर ... 41

६.६ अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण ... 43

६.७ बालश्रमको विवरण ... 43

६.८ जन्मदर्ताको अवस्था ... 45

खण्ड ७: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्थिति ... 47

७.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात ... 47

७.२ अपाङ्गताको प्रकारसम्बन्धी विवरण ... 49

७.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता दर ... 50

७.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका) ... 51

खण्ड ८: जनसङ्ख्याको शैक्षिक स्थिति ... 53

८.१ जनसङ्ख्याको शैक्षिक स्थिति ... 53

८.१.१ साक्षरता दर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका) ... 53

८.१.२ वडा अनुसार साक्षरता दर ... 54

८.१.३ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहसम्बन्धी विवरण....57

८.१.४ पाँच वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कुल गइरहेका वा विगतमा स्कुल गएको जनसङ्ख्याको विवरण....59

८.१.५ अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र....60

८.२.१ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा विद्यालयको संख्यात्मक विवरण....62

८.२.२ गाउँपालिकामा रहेका प्राविधिक धारका विद्यालयको विवरण....62

८.२.३ आधारभूत तह कार्यरत शिक्षक संख्या(सबै प्रकारका विद्यालय)- शै.स.२०७९-२०८१....62

८.२.४ माध्यमिक तह शिक्षक विवरण (सबै प्रकारका विद्यालय)- शै.स.२०७९-२०८१....63

८.२.५ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा तहगत रुपमा विद्यार्थी संख्या- शै.स.२०७९-२०८१....64

८.२.६ पूर्वीचौकी नगरपालिकामा कक्षागत रुपमा विद्यार्थी संख्या - शै.स.२०७९-२०८१....65

८.२.७ नगरपालिकाका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कक्षागत विद्यार्थी संख्या- शै.स.२०७९-२०८१....66

८.२.८ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा केही शैक्षिक सूचकहरु....66

खण्ड ९: बसाइँसराइ सम्बन्धी विवरण....71

९.१ जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या....71

९.२ पछिल्लोपटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या....73

९.३ पछिल्लोपटक मुलुकभित्रकै अर्को स्थानबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण....74

९.४ यसअघिको बसोबास भएको देश....76

९.५ विदेशबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण....77

खण्ड १०: प्रजनन् सम्बन्धी विवरण....79

१०.१ जीवनकाल भरी जन्माएका बच्चाको सङ्ख्या अनुसारको महिला....79

१०.२ महिलाको उमेर समूहअनुसार जीवितै जन्मिएका, जीवितै जन्मिएर मरेका र हालसम्म जीवित बच्चाहरूको सङ्ख्या....81

१०.३ विगत १२ महिनामा जीवितै बच्चा जन्माएका महिलाहरूको सङ्ख्या र जीवितै जन्मिएका बच्चा....82

खण्ड ११: आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण....84

११.१ आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या....84

११.२ आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण....85

११.३ आर्थिक कामको पेसागत वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या....87

११.४ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या....89

११.५ कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या....91

११.६ आर्थिक काममा संलग्नताको प्रकार अनुसारको विवरण....93

११.७ घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या....93

खण्ड १२: घरको संरचना तथा प्रयोग.......... 95
१२.१ घरको मुख्य प्रयोग.......... 95
१२.२ घरको तला.......... 96
१२.३ घरको आयु.......... 97
१२.५ घरको जग.......... 100
१२.६ घरको बाहिरी गारो.......... 102
१२.७ घरको छानो.......... 104
१२.८ घरको भुइँ.......... 105
१२.९ घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण.......... 107
खण्ड १३: पारिवारिक सेवा सुविधा तथा पहुँच.......... 110
१३.१ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत.......... 110
१३.२ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन.......... 112
१३.३ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत.......... 113
१३.४ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय.......... 115
१३.५ परिवारमा उपलव्ध साधन/सुविधा.......... 116
१३.६ सम्पन्नताको वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण.......... 119
१३.७ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवार.......... 121
१३.८ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खाता सम्बन्धी विवरण.......... 121
१३.९ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम.......... 122
१३.१० बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको विवरण.......... 123
१३.११ घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्व.......... 124
१३.१२ कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको विवरण.......... 124
१४.१ परिवारमा अनुपस्थित विदेश.......... 126
१४.२ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको उमेर समूहअनुसारको विवरण.......... 126
१४.३ अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देशअनुसारको विवरण.......... 128
१४.४ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जानुको कारणअनुसारको विवरण.......... 129
१४.५ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको तह अनुसारको विवरण.......... 131
खण्ड १५: मृत्यु सम्बन्धी विवरण.......... 133
१५.१ मृत्युसम्बन्धी विवरण.......... 133

१५.२ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएको कारण....134

१५.३ पन्ध्रदेखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था....135

खण्ड १६ः कृषि सम्बन्धी विवरण....136

१६.१ कृषिसम्बन्धी विवरण....136

१६.२ जग्गाको उपभोग....136

१६.३ जग्गाको उपयोग....137

१६.४ पशुपन्छीको विवरण....137

खण्ड १७ : राजनैतिक दल तथा निर्वाचन....139

१७.१ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा स्थानीय तह २०७४ र २०७९....139

१७.१.१ः स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ र २०७९ मा मतदान स्थल संख्या, मतदान केन्द्र संख्या र मतदाता संख्या....139

१७.१.२ः स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ र २०७९ मा भाग लिने मतदाता संख्या र मतदान सम्बन्धी विवरण....139

१७.१.३ः स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ र २०७९ मा निर्वाचित जनप्रतिनिधिको लिङ्ग अनुसारको प्रतिनिधित्व....139

१७.१.४ः स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ मा राजनीतिक दल/स्वतन्त्रबाट विजयी जनप्रतिनिधी संख्या....140

१७.१.५ः स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ मा राजनीतिक दल/स्वतन्त्रबाट विजयी जनप्रतिनिधी संख्या....140

१७.१.६ः स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ मा राजनीतिक दल/स्वतन्त्र तर्फका उम्मेदवारले प्राप्त गरेको मत....141

१७.१.७ः स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको विवरण (अध्यक्ष/उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष र सदस्यहरू)...142

खण्ड १८ः वडाहरूको आधारभूत विवरण....144

१८.१ वडा नं. १ (खिरसैन)....144

१८.२ वडा नं. २ (बगलेक)....150

१८.३ वडा नं. ३ (गैरागाउँ)....156

१८.४ वडा नं. ४ (सानागाउँ)....162

१८.५ वडा नं. ५ (कांडामाण्डौ)....168

१८.६ वडा नं. ६ (गाँजरी)....174

१८.७ वडा नं. ७ (पोखरी)....180

खण्ड १९ः विविध....195

१९.१ स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ मा निर्वाचित कार्यपालिका सदस्यहरू....195

१९.२ स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ मा निर्वाचित कार्यपालिका सदस्यहरू....195

१९.३ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीको नाम, पद तथा सम्पर्क नं....196

अनुसूचीहरु 197
अनुसूची १ः केही महत्वपूर्ण परिभाषा तथा अवधारणाहरु (**concepts and definitions**) 197
सन्दर्भ सामग्रीहरु 200

तथ्याङ्कमा पूर्वीचौकी गाउँपालिका

विवरण		एकाई	पूर्वीचौकी
परिवार संख्या, लिङ्ग अनुसार जनसंख्या, परिवारको औसत आकार र लिङ्ग अनुपात (संस्थागत परिवार वाहेक)			
	परिवार संख्या(२०६८)	संख्या	४८३६
	जम्मा जनसंख्या(२०६८)	संख्या	२२४८३
	परिवार संख्या (२०७८)	संख्या	५१४८
	जम्मा जनसंख्या(२०७८)	संख्या	२१४९४
	पुरुष	संख्या	९२३८
	महिला	संख्या	१२२५६
	परिवारको औसत आकार	जना	४.१८
	लैङ्गिक अनुपात		७५.३८
	वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर	प्रतिशत	-०.४३
	जनघनत्व	जना/बर्ग कि.मि	१८३
साक्षरता दर (प्रतिशतमा)	जम्मा	प्रतिशत	६७.८९
	पुरुष	प्रतिशत	८०.७८
	महिला	प्रतिशत	५८.७१
अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या सम्वन्धी विवरण		**एकाई**	
जम्मा जनसंख्या	जम्मा	संख्या	२१४९४
	पुरुष	संख्या	९२३८
	महिला	संख्या	१२२५६
अपाङ्गता नभएका	जम्मा	संख्या	२१०५९
	पुरुष	संख्या	९०३५
	महिला	संख्या	१२०२४
अपाङ्गता भएका	जम्मा	संख्या	४३४
	पुरुष	संख्या	२०३
	महिला	संख्या	२३१
नखुलेको	जम्मा	संख्या	१
	पुरुष	संख्या	०
	महिला	संख्या	१
अपाङ्गता प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत	२.०
	पुरुष	प्रतिशत	२.२
	महिला	प्रतिशत	१.९
देशभित्रै अनुपस्थित र विदेशमा अनुपस्थित जनसंख्या			
घरपरिवार (अनुपस्थित स्वदेश)		संख्या	६२५
जनसंख्या (अनुपस्थित स्वदेश)	जम्मा	संख्या	१३१९

विवरण		एकाई	पूर्वीचौकी
	पुरूष	संख्या	८४३
	महिला	संख्या	४७६
घरपरिवार (अनुपस्थित विदेश)		संख्या	२४५२
जनसंख्या (अनुपस्थित विदेश)	जम्मा	संख्या	४१५९
	पुरूष	संख्या	३३६६
	महिला	संख्या	७९३
घरपरिवार (अनुपस्थित स्वदेश)		प्रतिशत	१२.१
जनसंख्या (अनुपस्थित स्वदेश)	जम्मा	प्रतिशत	६.१
	पुरूष	प्रतिशत	९.१
	महिला	प्रतिशत	३.९
घरपरिवार(अनुपस्थित विदेश)		प्रतिशत	४७.६
जनसंख्या (अनुपस्थित विदेश)	जम्मा	प्रतिशत	१९.४
	पुरूष	प्रतिशत	३६.४
	महिला	प्रतिशत	६.५
घरको प्रयाप्तता सम्बन्धी विवरण			
जम्मा परिवार संख्या (संस्थागत सहित)			५१४८
घरको प्रयाप्तता संख्या	अति प्रयाप्त	संख्या	५१
	प्रयाप्त	संख्या	२५०
	मध्यम	संख्या	३६३०
	अप्रयाप्त	संख्या	१२१३
	सबभन्दा अप्रयाप्त	संख्या	४
घरको प्रयाप्तता प्रतिशत	अति प्रयाप्त	प्रतिशत	१.०
	प्रयाप्त	प्रतिशत	४.९
	मध्यम	प्रतिशत	७०.५
	अप्रयाप्त	प्रतिशत	२३.६
	सबभन्दा अप्रयाप्त	प्रतिशत	०.१
सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण			
जम्मा परिवार संख्या (संस्थागत सहित)			५१४८
धन मापन संख्या	अति गरीब	संख्या	३३७६
	भन्दा गरीब	संख्या	१४०६
	मध्यम	संख्या	२६५
	धनी	संख्या	७५
	सबभन्दा धनी	संख्या	२६
धन मापन प्रतिशत	अति गरीब	प्रतिशत	६५.६
	भन्दा गरीब	प्रतिशत	२७.३
	मध्यम	प्रतिशत	५.२

विवरण		एकाई	पूर्वीचौकी
	धनी	प्रतिशत	१.५
	सबभन्दा धनी	प्रतिशत	०.५
परिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था			
जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)		परिवार संख्या	५१४८
कुनै सुविधा नभएको		परिवार संख्या	१०९८
कम्तीमा एक सुविधा भएका		परिवार संख्या	४०५०
घरायसी सुविधा तथा साधन	रेडियो सुविधा	परिवार संख्या	२०१०
	टेलिभिजन	परिवार संख्या	२५९
	ल्याण्डलाइन टेलिफोन	परिवार संख्या	३७
	मोबाइन फोन(साधारण)	परिवार संख्या	३१९९
	मोबाइन फोन(स्मार्ट)	परिवार संख्या	२०५४
	कम्प्युटर/ल्यापटप	परिवार संख्या	११९
	ईन्टरनेट	परिवार संख्या	१०६१
	कार/जीप/भ्यान	परिवार संख्या	१७
	मोटर साइकल/स्कुटर	परिवार संख्या	७२
	साइकल	परिवार संख्या	२१
	विद्युतीय पंखा	परिवार संख्या	२३९
	रेफ्रिजरेटर	परिवार संख्या	३०
	वाशिङ्ग मेशिन	परिवार संख्या	०
	एअर कन्डिसनर	परिवार संख्या	१
परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८
	फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	परिवार संख्या	२६०
	फ्लस भएको (सेप्टिक टयांक)	परिवार संख्या	२७०७
	साधारण	परिवार संख्या	१९७९
	सार्वजनिक	परिवार संख्या	३१
	चर्पी नभएको	परिवार संख्या	१७१
परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८
	बिजुली	परिवार संख्या	४१२५
	सोलार	परिवार संख्या	८८५
	मट्टितेल	परिवार संख्या	१२
	वायोग्यास	परिवार संख्या	६
	अन्य	परिवार संख्या	१२०
परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८

विवरण		एकाई	पूर्वीचौकी
	काठ/दाउरा	परिवार संख्या	४८४७
	एल. पी. ग्यास	परिवार संख्या	२५३
	बिजुली	परिवार संख्या	४
	गुइंठा/गोरहा	परिवार संख्या	०
	वायोग्यास	परिवार संख्या	२७
	मट्टितेल	परिवार संख्या	१२
	अन्य	परिवार संख्या	५
परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८
	धारा पाइप (घर परिसर भित्र)	परिवार संख्या	११६४
	धारा पाइप (घर परिसर बाहिर)	परिवार संख्या	२६९५
	ट्युबेल/हाते पम्प	परिवार संख्या	०
	ढाकिएको इनार/कुवा	परिवार संख्या	१२
	खुला इनार/कुवा	परिवार संख्या	३५
	मूल धारा	परिवार संख्या	१०६७
	नदी/खोला	परिवार संख्या	१६१
	जार/बोतल	परिवार संख्या	०
	अन्य	परिवार संख्या	१४
घरको भुइँको बनोटअनुसार परिवारको विवरण			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८
	माटो	परिवार संख्या	४६७१
	काठको फल्याक/बांस	परिवार संख्या	१४५
	इट्टा/ढुंगा	परिवार संख्या	२५
	सेरामिक टायल	परिवार संख्या	१६
	ढलान	परिवार संख्या	२७२
	अन्य	परिवार संख्या	१९
घरको छानो			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८
	जस्ता/टीन	परिवार संख्या	१४५८
	सिमेन्ट ढलान	परिवार संख्या	१७९
	खर/पराल	परिवार संख्या	१२४
	टायल/खपटा	परिवार संख्या	५
	ढुंगा/सिलेट	परिवार संख्या	३३६२
	काठ फल्याक	परिवार संख्या	१३
	माटो	परिवार संख्या	१
	अन्य	परिवार संख्या	६

विवरण		एकाई	पूर्वीचौकी
घरको बाहिरी गारो			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८
	सिमेन्टको जोडाइ ढुंगा/ईट्टा	परिवार संख्या	४८४७
	माटोको जोडाइ ढुंगा/ईट्टा	परिवार संख्या	२२०
	काठको फल्याक	परिवार संख्या	६
	बांस	परिवार संख्या	१
	कांचो ईट्टा	परिवार संख्या	१७
	जस्ता पाता	परिवार संख्या	५६
	प्रिफ्याब	परिवार संख्या	०
	अन्य	परिवार संख्या	१
घरको जग			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८
	माटोको जोडाइ ढुंगा/इटा	परिवार संख्या	४८९७
	सिमेन्टको जोडाइ ढुंगा/इटा	परिवार संख्या	१८७
	ढलान पिल्लर सहिनको	परिवार संख्या	३२
	काठ बांसको खम्बा	परिवार संख्या	२६
	अन्य	परिवार संख्या	६
घरको स्वामित्व			
	जम्मा परिवार (संस्थागत सहित)	परिवार संख्या	५१४८
	आफ्नै	परिवार संख्या	५०६१
	भाडाको	परिवार संख्या	५४
	संस्थागत	परिवार संख्या	१८
	अन्य	परिवार संख्या	१५
महिलाको स्वामित्व भएको घर र जग्गा			
जम्मा परिवार संख्या		परिवार संख्या	५१४८
महिलाको स्वामित्व भएको	घर मात्रै भएको	परिवार संख्या	३७४
	घर र जग्गा दुवै	परिवार संख्या	४६७७
थाहा नभएको		परिवार संख्या	९७
महिलाको स्वामित्व प्रतिशत	घर मात्रै भएको	परिवार संख्या	७.३
	घर र जग्गा दुवै	परिवार संख्या	९०.९
थाहा नभएको प्रतिशत		परिवार संख्या	१.९

खण्ड १: परिचय

१.१ गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय

पूर्वीचौकी गाउँपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत डोटी जिल्लामा अवस्थित एक पहाडी ग्रामीण स्थानीय तह हो। यो गाउँपालिका साविकका ७ वटा गा.वि.स.हरूलाई समेटी संघीय संरचना अनुसार गठन गरिएको हो।यस गाउँपालिकाको केन्द्र सानागाउँमा रहेको छ। यस गाउँपालिकाले ग्रामीण जीवनशैली, परम्परा तथा सामाजिक सद्भावलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ। भौगोलिक रूपमा पूर्वीचौकी गाउँपालिका पहाडी भू-भागमा फैलिएको छ। यहाँको भू-आकृति उचाइयुक्त र ओरालो-उकालो भएकाले कृषि मुख्य पेशाका रूपमा विकास भएको छ। मकै, धान, गहुँ, कोदो, जौं, आलु लगायतका अन्नबाली र तरकारीबाली तथा पशुपालन यहाँका प्रमुख जीविकोपार्जनका आधार हुन्। प्राकृतिक सौन्दर्य, वनजङ्गल, खोलानाला तथा स्वच्छ वातावरण यस गाउँपालिकाका प्रमुख विशेषताहरू हुन्। सांस्कृतिक तथा सामाजिक दृष्टिले पूर्वीचौकी गाउँपालिका बहुसांस्कृतिक क्षेत्र हो। यहाँ मुख्य रूपमा डोटेली भाषा प्रचलित छ भने हिन्दु धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको पाइन्छ। विभिन्न जातजाति तथा समुदायका मानिसहरूको बसोबास रहेको यस गाउँपालिकामा दशैं, तिहार, होली, भुवा, गौरा, ओल्के, माघी आदि प्रमुख चाडपर्वका रूपमा मनाइन्छन्। यस गाउँपालिकाको उत्तरी भागमा खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज अवस्थित छ भने दक्षिणी भाग सेती नदीले छोएको छ।

१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

पूर्वीचौकी गाउँपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेशअन्तर्गत डोटी जिल्लामा अवस्थित एक ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक रूपमा सम्पन्न स्थानीय तह हो। यो क्षेत्र प्राचीनकालदेखि नै डोटी राज्यको प्रभाव क्षेत्रभित्र पर्दै आएको मानिन्छ। डोटी राज्य मध्यकालीन नेपालको शक्तिशाली बाइसे-चौबिसे राज्यहरूमध्ये एक थियो, जसको प्रशासनिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक प्रभाव पूर्वीचौकी क्षेत्रमा आज पनि स्पष्ट रूपमा देख्न सकिन्छ। सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत डोटी जिल्लाको पूर्वी भागमा अवस्थित भएकाले यस गाउँपालिकाको नाम "पूर्वीचौकी" रहन गएको हो। पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको स्थापना नेपाल सरकारको मन्त्रिपरिषद्को निर्णयअनुसार वि.सं.२०७३ साल चैत १ गते भएको हो।

१.३ राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

- गाउँपालिकाको स्थापना : वि.सं. २०७३ साल चैत ०१ गते
- कुल क्षेत्रफल : ११७.६५ वर्ग कि.मी.
- कुल जनसंख्या : २१,४९४ (राष्ट्रिय जनगणना २०७८)
- राजनीतिक विभाजन : प्रदेश - सुदूरपश्चिम, जिल्ला - डोटी
- प्रत्यक्ष निर्वाचन क्षेत्र : संघीय - १, प्रदेश -२ (क, ख)

१.४ भौगोलिक अवस्थिति

पूर्वः अछाम जिल्लाको चौरपाटी गाउँपालिका
पश्चिमः दिपायल सिलगढी नगरपालिका
उत्तरः सायल गाउँपालिका तथा खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज

दक्षिणः सेती नदी तथा बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका

अक्षांश : २९.१६२०° उत्तर

देशान्तर : ८१.०३४१° पूर्व

तालिका १.४.१ वडागत क्षेत्रफल

वडा नं.	समावेश साविक गाविस	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	प्रतिशत (%)
१	खिरसैन गा.वि.स.	१२.१३	१०.३१
२	वगलेक गा.वि.स. १ देखि ७	२०.६९	१७.५९
३	गैरागाउँ गा.वि.स.का ३ देखि ९ सम्मका वार्डहरू	१८.९९	१६.१४
४	सानागाउँ गा.वि.स.	८.२२	६.९९
५	काडामाण्डौ गा.वि.स.	१८.६७	१५.८७
६	गाँजरी गा.वि.स.	१२.६१	१०.७२
७	पोखरी गा.वि.स.	२६.३४	२२.३९
जम्मा		११७.६५	१००

स्रोतः संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, जि.आइ.एस. शाखा

१.५ धरातलीय अवस्था

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको धरातलीय अवस्था पहाडी भू-स्वरूपमा आधारित छ। यस क्षेत्रको भू-आकृति डाँडा, पहाड, भिरालो जमिन तथा खोँचहरूको संयोजनबाट बनेको छ। जमिनको सतह प्रायः असमतल र भिरालो भएकाले बस्तीहरू डाँडाका टुप्पा तथा मध्यम ढल्कान भएका स्थानहरूमा अवस्थित छन्। यहाँको माटो संरचना मुख्यतया दोमट, बलौटे दोमट तथा केही स्थानमा पथरीलो प्रकृतिको रहेको पाइन्छ। उब्जनी क्षमता मध्यम खालको भएतापनि परम्परागत सिँचाइ प्रणाली, वर्षामा निर्भर खेती तथा आधुनिक कृषि प्रविधिको सीमित प्रयोगका कारण कृषि उत्पादन मौसमी रूपमा प्रभावित हुने गरेको छ। विशेषगरी वर्षायाममा डाँडाकाँडामा माटो क्षय र पहिरोको जोखिम देखिन्छ। पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा साना-ठूला खोला, खोल्सा तथा नालाहरू प्रशस्त रहेका छन्, जसले भू-भागलाई टुक्र्याउने काम गरेका छन्। यी जलप्रणालीहरूले एकातर्फ प्राकृतिक सौन्दर्य बढाएको भएपनि अर्कोतर्फ भू-कटान र जमीन बग्ने समस्या सिर्जना गर्ने गरेका छन्। केही समथर फाँट तथा बेंसी क्षेत्रमा खेतीयोग्य जमीन तुलनात्मक रूपमा राम्रो अवस्थामा रहेको पाइन्छ।

१.६ प्राकृतिक सम्पदा र भू-उपयोग

तालिका १.६.१ : भू–उपयोगको अवस्था

क्र.सं.	जमिनको प्रकार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
१	कृषि क्षेत्र	५,२७९.५३	४४.९४%
२	व्यावसायिक क्षेत्र	१.७६	०.०१%
३	सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक क्षेत्र	३.६९	०.०३%
४	वन क्षेत्र	५,६५८.९४	४८.१७%
५	नदी, खोला तथा सिमसार क्षेत्र	११८.९३	१.०१%

क्र.सं.	जमिनको प्रकार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
६	औद्योगिक क्षेत्र	८.३९	०.०७%
७	सार्वजनिक उपयोग क्षेत्र	२६७.१८	२.२७%
८	आवासीय क्षेत्र	४०९.०१	३.४८%
जम्मा		११,७४७.४३	१००%

स्रोत : पूर्वीचौकी गाउँपालिका भू-उपयोग योजना तर्जुमा तथा वर्गीकरण, २०८०/०८१

१.७ साँस्कृतिक, भाषा तथा धार्मिक अवस्था

पूर्वीचौकी गाउँपालिका सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधताले भरिपूर्ण स्थानीय तह हो। यहाँ बसोबास गर्ने विभिन्न जातजाति, समुदाय तथा वर्गले आ-आफ्ना परम्परा, रीतिरिवाज, लोकसंस्कृति तथा जीवनशैलीलाई निरन्तरता दिँदै आएका छन्। सामूहिक श्रम, आपसी सहयोग, मेलमिलाप तथा सामाजिक सद्भाव यहाँको प्रमुख सांस्कृतिक विशेषता हो। सांस्कृतिक दृष्टिले यस क्षेत्रमा देउडा संस्कृति अत्यन्तै प्रचलित छ। देउडा नाच, देउडा गीत, भाका तथा टुक्काहरूले यहाँको लोकसंस्कृतिलाई जीवन्त बनाएका छन्। विवाह, ब्रतबन्ध, जात्रा, मेलापात तथा चाडपर्वका अवसरमा देउडा नृत्य, देउडा गीत तथा परम्परागत पहिरनको प्रयोग गरिन्छ। स्थानीय परम्पराअनुसार मनाइने जात्रा, मेला तथा संस्कारहरूले सामुदायिक एकतालाई अझ सुदृढ बनाएको छ। भाषिक अवस्थाका दृष्टिले यहाँको मुख्य मातृभाषा डोटेली हो। सुदूरपश्चिमेली भाषिक विशेषता बोकेको डोट्याली भाषा दैनिक व्यवहार, लोकगीत, उखान-टुक्का तथा मौखिक परम्परामा व्यापक रूपमा प्रयोग हुन्छ। औपचारिक कार्य, शिक्षा तथा प्रशासनिक कामकाजमा भने नेपाली भाषा प्रचलित छ। धार्मिक दृष्टिले पूर्वीचौकी गाउँपालिका बहुधार्मिक भए तापनि हिन्दू धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको छ। यहाँ शिव, विष्णु, देवी-देवता तथा स्थानीय देवस्थलहरूको पूजा-आराधना गरिन्छ। दशैं, तिहार, माघे संक्रान्ति, तीज, शिवरात्रि, होली आदि पर्वहरू धुमधामका साथ मनाइन्छन्। साथै, स्थानीय देवता तथा कुलदेवताको पूजा गर्ने परम्परा पनि गहिरो रूपमा स्थापित रहेको छ।

खण्ड २: जनसाङ्ख्यिक विवरण

२.१ जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

वि.सं. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनानुसार पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ५,१४८ परिवार र कुल जनसङ्ख्या २१,४९४ रहेको छ। कुल जनसङ्ख्यामा पुरुष ९,२३८ (४२.९८%) र महिला १२,२५६ (५७.०२%) रहेका छन्। यहाँको औसत परिवार सङ्ख्या ४.१८ जना रहेको छ अर्थात् १०० ओटा परिवारमा ४१८ जना अक्सर बसोबास गर्ने सदस्य रहेका छन्। यस गाउँपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ७५.३८ रहेको छ। यस अनुपातले प्रति १,००० जना महिला बराबर करिब ७५४ जना पुरुष रहेका छन् भन्ने देखिन्छ। यो अनुपातले पुरुषको संख्या निकै कम छ भन्ने देखाएको छ।

वि.सं. २०६८ मा पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ४,८३६ परिवार र कुल २२,४८३ जनसङ्ख्या रहेको थियो। जनघनत्व सम्बन्धमा यस गाउँपालिकामा प्रतिवर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलभित्र १८३ जना मानिस बसोबास गर्दछन्। पछिल्लो जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर -०.४३ प्रतिशत रहेको छ (तालिका २.१.१)।

तालिका २.१.१: परिवार सङ्ख्या, जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात

क्षेत्र	२०६८			२०७८								वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर
	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या	वडाको प्रतिशत	परिवार संख्या	जनसंख्या: जम्मा	जनसंख्या: पुरूष	जनसंख्या: महिला	वडाको प्रतिशत	औसत परिवार आकार	लैङ्गिक अनुपात	जनघनत्व	
पूर्वीचौकी	४८३६	२२४८३	१००	५१४८	२१४९४	९२३८	१२२५६	१००	४.१८	७५.३८	१८२.६९	-०.४३
वडा नं.१	६३०	२८३६	१२.६१	६३३	२६२०	११३७	१४८३	१२.१०	४.१४	७६.६७	२१५.९७	-०.७६
वडा नं.२	६८७	३३७३	१५.००	८०७	३४६१	१५१०	१९५१	१५.९२	४.२९	७७.४०	१६७.३१	०.२५
वडा नं.३	७२५	३३७७	१५.०२	७६२	३२०४	१३५८	१८४६	१५.०६	४.२०	७३.५६	१६८.७४	-०.५०
वडा नं.४	५५८	२४६७	१०.९७	६२९	२२७७	१०२१	१२५६	१०.२५	३.६२	८१.२९	२७७.१३	-०.७७
वडा नं.५	८६०	३७८८	१६.८५	८४२	३५६३	१५१२	२०५१	१६.७३	४.२३	७३.७२	१९०.८३	-०.५९
वडा नं.६	५०४	२३९०	१०.६३	६०२	२४८१	१०१३	१४६८	११.९८	४.१२	६९.०१	१९६.७२	०.३६
वडा नं.७	८७२	४२५२	१८.९१	८७३	३८८८	१६८७	२२०१	१७.९६	४.४५	७६.६५	१४७.६१	-०.८६

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र २०७८

जनसङ्ख्याको विश्लेषणमा लैङ्गिक अनुपात अत्यन्त महत्वपूर्ण आयाम हो। पुरुष र महिलाको जनसङ्ख्यामा विद्यमान रहन सक्ने समता वा विषमतालाई लैङ्गिक अनुपातले प्रतिविम्बित गर्दछ। त्यसैगरी भविष्यमा कुनै स्थान विशेषको जनसङ्ख्यामा हुनसक्ने परिवर्तनका साथसाथै समाजमा पुरुष र महिलाको उपस्थिति र गैरउपस्थितिका सवाललाई समेत लैङ्गिक अनुपातले उजागर गर्दछ। सबैभन्दा उच्च (८१.२९) लैङ्गिक अनुपात भएको वडा नं. ४ हो भने सबैभन्दा न्यून (६९.०१) लैङ्गिक अनुपात वडा नं. ६ मा रहेको छ। गाउँपालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात (७५.३८) भन्दा कम

लैङ्गिक अनुपात हुने वडाहरू ३ ओटा र बढी हुने वडाहरू ४ ओटा रहेका छन् जसलाई तलको चित्रमा ठाडो स्तम्भद्वारा संकेत गरिएको छ (चित्र २.१.१)।

चित्र २.१.१: वडा तहमा लैङ्गिक अनुपातको अवस्था प्रतिशत(%)

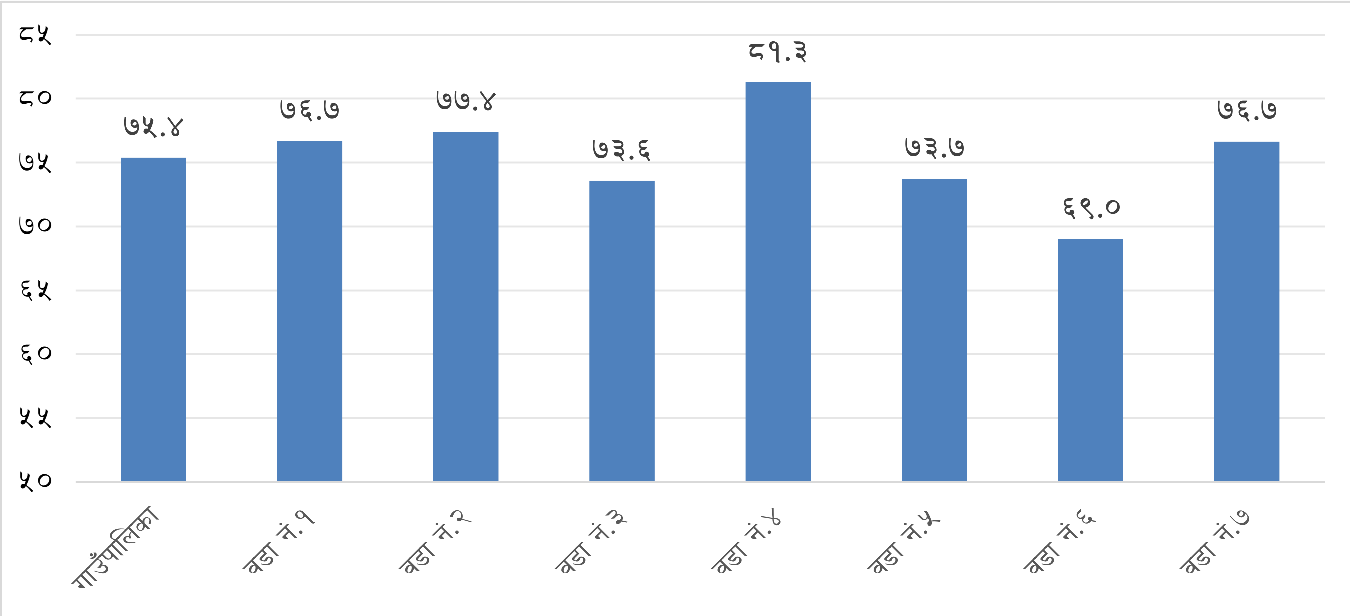

२.२ गाउँपालिकाको वि.सं. २०६८ र २०७८ को जनसाङ्ख्यिक स्थिति

वि.सं. २०६८ र २०७८ को तुलना गर्दा यस गाउँपालिकाका वडा नं. २ र ६ वाहेक सबै वडाहरूमा जनसङ्ख्या घटेको देखिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार वडा तहमा सर्वाधिक (१८.०९%) जनसङ्ख्या वडा नं. ७ मा छ भने सबैभन्दा कम (१०.५९%) जनसङ्ख्या वडा नं. ४ मा रहेको देखिन्छ। वडा विशेषमा जनसङ्ख्या घटबढ हुनुमा विविध कारण अन्तरनिहीत हुनसक्छन्। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा पनि वडा तहमा सर्वाधिक (१८.९१%) जनसङ्ख्या वडा नं. ७ मा नै रहेको थियो।

चित्र २.२.१: वि.सं. २०६८ र २०७८ को वडागत जनसङ्ख्या

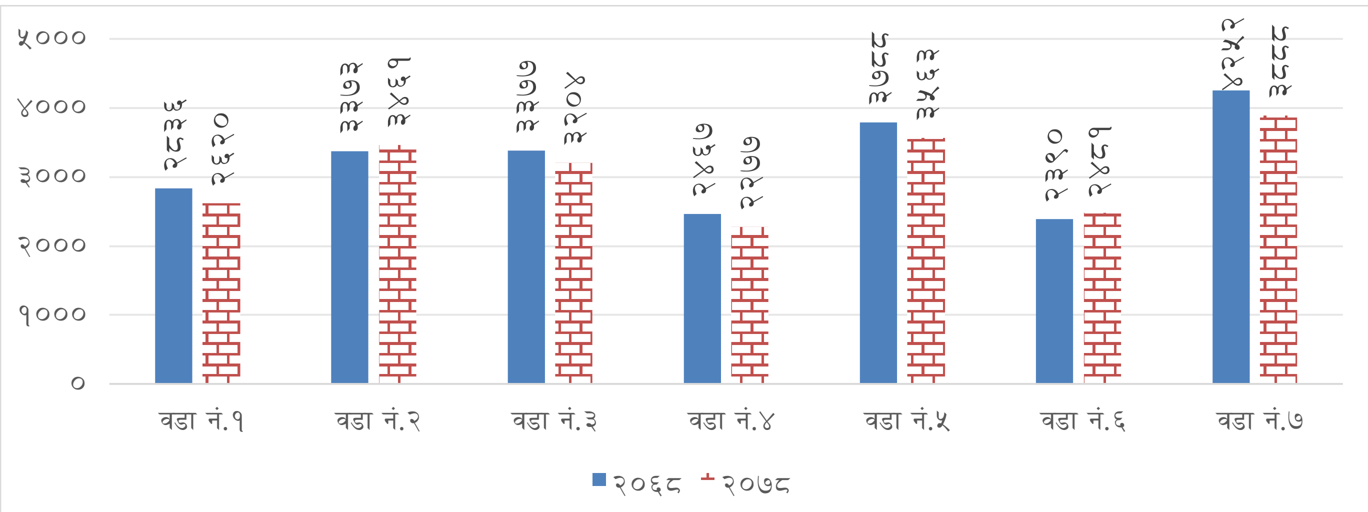

चित्र २.२.२: वि.सं. २०६८ र २०७८ को वडागत जनसङ्ख्या वितरण (%)

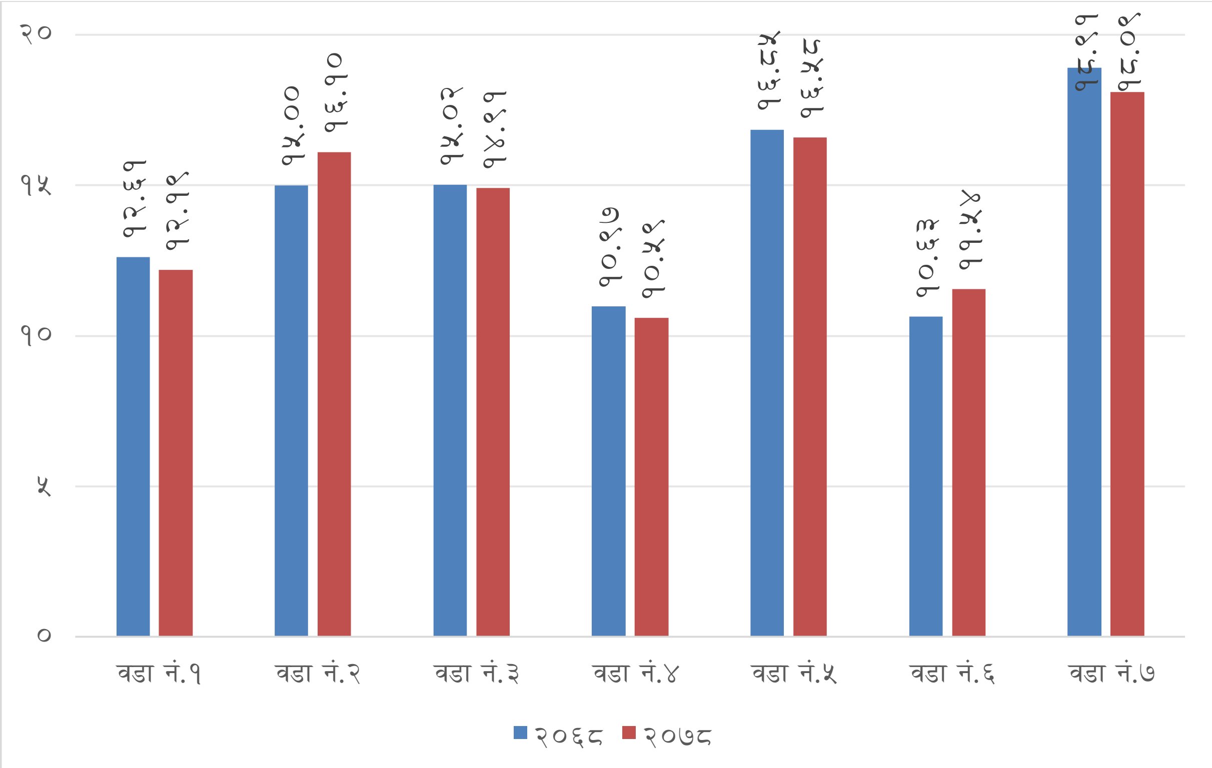

२.२.१ अक्सर बसोबासः गाउँपालिका, नेपालभित्रै अन्य स्थान र विदेश

पूर्वीचौकी गाउँपालिका स्थायी बसोबास भई अक्सर नेपालभित्रै अन्यत्र बसोबास गर्नका लागि ६२५ परिवारवाट कम्तीमा एक जना गएको देखिएको छ। उक्त परिवारबाट १,३१९ जना व्यक्ति नेपालभित्रै अन्यत्र बसोबास गरेको पाइएको छ। त्यसैगरी यस स्थानका २,४५२ परिवारबाट कम्तीमा एक जना व्यक्ति विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने गएको देखिएको छ। यी परिवारबाट कुल ४,१५९ जना विदेश गएका छन्। नेपालभित्रै अनुपस्थित रहने पुरुष र महिलाको अनुपातमा उल्लेखनिय भिन्नता देखिन्छ भने विदेशमा अनुपस्थित रहनेहरूमा महिलाभन्दा पुरुष करिब पांच गुणा रहेको छ (तालिका २.२.१.१)।

तालिका २.२.१.१: नगरपालिका, नेपालको अन्य स्थान र विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या

अक्सर बसोबासको स्थान	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने	५१४८	२१४९४	९२३८	१२२५६
नेपालको अन्य स्थानमा बसोबास गर्ने	६२५	१३१९	८४३	४७६
विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने	२४५२	४१५९	३३६६	७९३

वडास्तरमा अनुपस्थित विदेश हुनेको सबैभन्दा उच्च संख्या (७३८ जना) वडा नं. ७ मा रहेको देखिन्छ भने स्वदेशमै अनुपस्थित हुनेहरूमध्ये पनि सर्वाधिक संख्या वडा नं. ३ (३७० जना) मा रहेको देखिन्छ। विदेशमा अनुपस्थित

सबैभन्दा न्यून संख्या (३६९ जना) वडा नं. १ मा छ भने स्वदेशमा अनुपस्थित सबैभन्दा न्यून (८५ जना) पनि वडा नं. १ मै रहेको देखिन्छ।

तालिका २.२.१.२: वडाअनुसार अक्सर बसोबास, अनुपस्थित स्वदेश र अनुपस्थित विदेशको विवरण

वडा नं.	अक्सर बसोबास			अनुपस्थित स्वदेश			अनुपस्थित विदेश		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२६२०	११३७	१४८३	८५	५९	२६	३६९	३२५	४४
२	३४६१	१५१०	१९५१	२०५	१३६	६९	६०६	५०६	१००
३	३२०४	१३५८	१८४६	३७०	२४१	१२९	६९७	५६६	१३१
४	२२७७	१०२१	१२५६	२००	१०९	९१	६५६	४७०	१८६
५	३५६३	१५१२	२०५१	२२७	१५७	७०	६९३	५४०	१५३
६	२४८१	१०१३	१४६८	१२१	७४	४७	४००	३४५	५५
७	३८८८	१६८७	२२०१	१११	६७	४४	७३८	६१४	१२४
पूर्वीचौकी	२१४९४	९२३८	१२२५६	१३१९	८४३	४७६	४१५९	३३६६	७९३

२.३ शहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या

विगतमा नगरपालिकालाई शहरी क्षेत्रका रूपमा र गाउँपालिकालाई ग्रामीण क्षेत्रका रूपमा स्वतः वर्गीकरण गरी शहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या निकाल्ने अभ्यास रहेको थियो। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का विषयगत नतिजा प्रकाशन गर्ने सिलसिलामा शहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको वर्गीकरणमा नयाँ अवधारणा अनुसरण गरिएको छ। यसअनुसार नगरपालिकामा पनि शहरी, अर्धशहरी र ग्रामीण प्रकृतिका वडाहरू हुनसक्छन् भने गाउँपालिकामा पनि कुनै वडा शहरी, कुनै अर्धशहरी र कुनै ग्रामीण प्रकृतिका हुन सक्दछन्। यसै वस्तुतथ्यलाई अङ्गीकार गर्दै राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले वि.सं. २०८० मा शहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको श्रेणीगत वर्गीकरण नामक प्रतिवेदन प्रकाशन गरेको छ र यसमा देशका ७५३ ओटै स्थानीय तहका वडाहरूलाई निश्चित आधारमा शहरी, अर्धशहरी र ग्रामीण वडाका रूपमा वर्गीकरण गरेको छ।

यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको समग्र जनसङ्ख्यालाई शहरीकरणको अवस्थानुसार वर्गीकृत गर्दा शत प्रतिशत जनसङ्ख्या नै ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गरेको पाइएको छ (चित्र २.३.१)।

चित्र २.३.१: शहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या वितरण

२.४ परिवारको संरचना

परिवारको बनावटलाई गत जनगणनामा दुई प्रकारमा वर्गीकृत गरेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। पहिलो एकल परिवार र दोस्रो संयुक्त परिवार। प्रयोगकर्ताको सुविधाको लागि एकल र संयुक्त परिवारको अवधारणा यहाँ प्रस्तुत गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ।

एकल परिवार भन्नाले एकै घरमा बसोबास गर्नुका साथसाथै देहायको शर्त पूरा भएको हुनुपर्दछ।

क) बाबु, आमा (दुई जना) र अविवाहित छोरा-छोरी भएको परिवार,

ख) श्रीमान् श्रीमती मात्र भएको परिवार,

ग) परिवारमा एकजना मात्र सदस्य भएको,

घ) अविवाहित दाजुभाइ, दिदीबहिनी मात्र भएको परिवार सम्झनुपर्छ।

एकल परिवारको यस परिभाषाभित्र नपर्ने सम्पूर्ण परिवार संयुक्त परिवारमा पर्दछन्।

परिवारको संरचनाले खास भूगोल वा प्रशासनिक क्षेत्रको सामाजिक स्वरूप र पारिवारिक आयाममा भइरहेका परिवर्तनहरूलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ। कुनै व्यक्ति वा परिवारको सोच, पृष्ठभूमि, परम्परा, पेशा, व्यवसाय, आवश्यकता, सामाजिक वातावरण र बाध्यता लगायतका कारणले पनि परिवारको संरचना निर्देशित हुने गर्दछ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामध्ये ५५.५५ प्रतिशत एकल परिवारमा बसोबास गर्दछन् भने बाँकी ४४.४५ प्रतिशत जनसङ्ख्या संयुक्त परिवारभित्र अक्सर बसोबास गर्दछन् (तालिका २.४.१)।

तालिका २.४.१: परिवारको संरचनागत विवरण

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	एकल परिवारमा	संयुक्त परिवारमा	एकल परिवारमा	संयुक्त परिवारमा
		बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या		जनसङ्ख्या प्रतिशत	
१	२६२०	१३६३	१२५७	५२.०२	४७.९८
२	३४६१	२१५१	१३१०	६२.१५	३७.८५
३	३२०४	१६६७	१५३७	५२.०३	४७.९७
४	२२७७	१२२३	१०५४	५३.७१	४६.२९
५	३५६३	२००१	१५६२	५६.१६	४३.८४
६	२४८१	१४३०	१०५१	५७.६४	४२.३६
७	३८८८	२१०५	१७८३	५४.१४	४५.८६
पूर्वीचौकी	२१४९४	११९४०	९५५४	५५.५५	४४.४५

२.५ परिवारमुली

परिवार भित्रै अक्सर बसोबास भएको सदस्य मध्येबाट परिवारको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्ने, परिवार सञ्चालनको लागि आवश्यक चाँजोपाँजो मिलाउने र पारिवारिक विषयमा निर्णय लिने व्यक्ति नै परिवारमुली हो। परिवारमुली पुरुष वा महिला जो पनि हुनसक्दछ। परिवारमुलीको उमेर, पेशा, व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, निर्णय क्षमता आदि विषयले समग्र परिवारको आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक अवस्थालाई धेरै हदसम्म निर्धारण गर्दछ। परिवारभित्र कसले परिवारमुलीको भूमिका निर्वाह गर्दछ भन्ने विषय अक्सर परिवार र समाज अनुसार फरक पर्दछ। तथापि, उमेर र अनुभवले परिपक्व, आम्दानी-खर्चको प्रबन्ध मिलाउन सक्ने, आवश्यकतानुसार निर्णय लिन सक्ने व्यक्ति नै सामान्यतया परिवारमुली हुने गर्दछ। विशेष अवस्थामा बालबालिकाले पनि परिवारमुलीको जिम्मेवारी वहन गरेका हुन सक्दछन्।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कुल ५,१४८ परिवार रहेका छन् भने तीमध्ये ४५.१८ प्रतिशत परिवारमा पुरुष परिवारमुली रहेका छन् भने ५४.८२ प्रतिशत परिवारको मुली महिलाहरू रहेका देखिन्छन्।

तालिका २.५.१: पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा पुरुष तथा महिला परिवारमुलीको वितरण

वडा	जम्मा परिवार	पुरुष परिवारमुली	महिला परिवारमुली	महिला परिवारमुली (%)
१	६३३	२१६	४१७	६५.८८
२	८०७	३९६	४११	५०.९३
३	७६२	३१९	४४३	५८.१४
४	६२९	३२१	३०८	४८.९७
५	८४२	४२७	४१५	४९.२९
६	६०२	२७२	३३०	५४.८२
७	८७३	३७५	४९८	५७.०४
पूर्वीचौकी	५१४८	२३२६	२८२२	५४.८२

२.५.१ वडागत महिला परिवारमुली

महिला सशक्तीकरणमा केन्द्रित राज्यका नीति र संघसंस्थाको आधारभूमिबाट हेर्दा कुन स्थानमा कति महिला परिवारमुली छन् भन्ने सवाल महत्वपूर्ण हुन्छ। जनगणनाबाट सङ्कलन गरिएका जनसाङ्ख्यिक विवरणले केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्मको जनसाङ्ख्यिक, सामाजिक एवम् आर्थिक नीति तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा विशेष भूमिका खेल्ने हुँदा तथ्याङ्क गुणस्तरीय हुनुपर्ने अपेक्षा राखिन्छ। गुणस्तरीय तथ्याङ्क प्राप्तिको एउटा शर्त भनेको उत्तरदाताको परिपक्वता र इमान्दारी पनि हो। परिवारमुली नै उत्तरदाता हुँदाको अवस्थामा परिवारका सदस्य र परिवारको विवरण जति सत्यतथ्यको नजिक हुन्छ त्यो अरू सदस्य उत्तरदाता भएको खण्डमा त्यति वस्तुगत नहुन पनि सक्दछ। परिवारमुलीको उमेर, साक्षरता र अभिभावकीय सक्षमताले सिंगो परिवारको अवस्थालाई सकारात्मक वा नकारात्मक प्रभाव पार्दछ।

वडा तहमा महिला परिवारमुलीको वितरण तुलना गर्दा सर्वाधिक (६५.८८%) वडा नं. १ मा रहेको देखियो भने वडा नं. ४ मा महिला परिवारमुली सबैभन्दा न्यून (४८.९७%) रहेको देखियो। वडा नं. २, ४ र ५ मा महिला परिवारमुली समग्र गाउँपालिकाको औसत मान (५४.८२%) भन्दा कम रहेको छ, वडा नं. ६ मा गाउँपालिकाको औसत मान जत्तिकै छ भने बाँकी ३ ओटा वडाहरू १, ३ र ७ मा महिला परिवारमुलीको हिस्सा औसत मान भन्दा बढी रहेको देखिन्छ (चित्र २.५.१.१) गाउँपालिकाको औसत मान ५४.८२ प्रतिशतभन्दा कम वा बढी महिला परिवारमुली स्थिति रहेका वडाहरूलाई खण्डीकृत हरियो रङ्गको रेखाले सङ्केत गरिएको छ। यसका पछाडि रहेका सम्भावित (सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक वा जनसाङ्ख्यिक बसाइँसराइ, परिवारको संरचना आदि) कारण थप अध्ययनका लागि राम्रो विषय हुनसक्छ।

चित्र २.५.१.१: वडाअनुसार महिला परिवारमुली भएको परिवार प्रतिशतमा

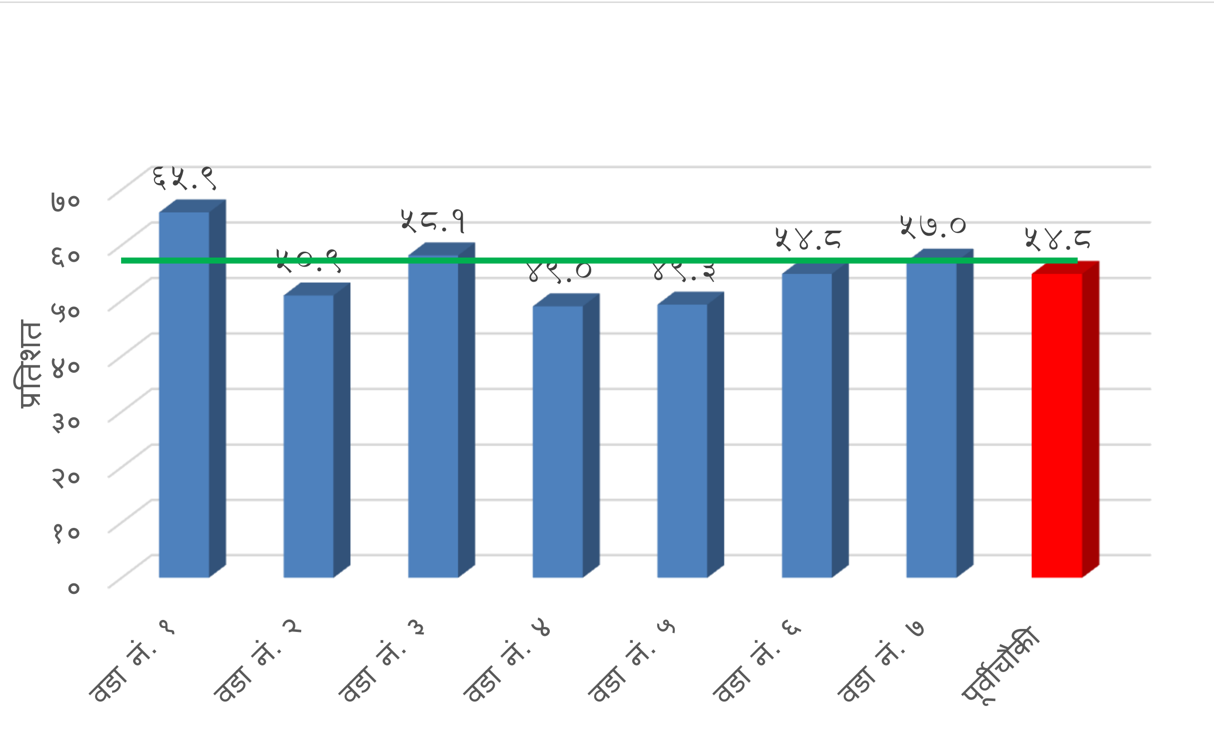

२.६ उमेरगत जनसङ्ख्या

समग्र जनसङ्ख्याभित्र कुन उमेरको जनसङ्ख्या कति छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण हुन्छ। कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिका (बाल आश्रित जनसङ्ख्या), युवा, प्रौढ र वृद्धवृद्धा (जेष्ठ नागरिक आश्रित जनसङ्ख्या) हुने हुनाले उमेरगत जनसङ्ख्याको वितरण विश्लेषण गर्नु उपयुक्त मानिन्छ। एकल उमेर समूहको जनसङ्ख्याबाट प्रयोगकर्ताले आफ्नो आवश्यकतानुसार विभिन्न उमेर वर्गमा विभाजन गरेर विश्लेषण गर्न सहज हुन्छ। जनगणनाबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई एकल उमेरअनुसार ० देखि १०० र सोभन्दा माथि गरी कुल १०१ ओटा समूहमा उपलब्ध गराइएको छ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा एकल उमेर समूहअनुसार सर्वाधिक (५.२%) जनसङ्ख्या १२ वर्ष उमेर समूहको छ भने त्यसपछिका तीन स्थानमा क्रमशः १० बर्ष (४.७%), १४ बर्ष (४.४%) र ८ बर्ष (४.२%) एकल उमेर समूह रहेका छन् (तालिका २.६.१)।

तालिका २.६.१: उमेरगत (Single Year) जनसङ्ख्या

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
पूर्वीचौकी	२१४९४	१००	९२३८	१००.०	१२२५६	१००.०
०	४६१	३.१	२५६	१.७	२०५	१.४
१	४१८	२.८	२२७	१.५	१९१	१.३
२	५३१	३.६	२६८	१.८	२६३	१.८
३	५७५	३.९	२९०	१.९	२८५	१.९
४	५८२	३.९	३२६	२.२	२५६	१.७
५	५९२	४.०	३०२	२.०	२९०	१.९
६	६०४	४.१	२८७	१.९	३१७	२.१
७	५१०	३.४	२६६	१.८	२४४	१.६
८	६३०	४.२	३१८	२.१	३१२	२.१
९	५६०	३.८	२८६	१.९	२७४	१.८
१०	७०५	४.७	३४८	२.३	३५७	२.४
११	५२९	३.५	२६२	१.८	२६७	१.८
१२	७७७	५.२	४००	२.७	३७७	२.५
१३	६२२	४.२	२९४	२.०	३२८	२.२
१४	६६३	४.४	३२८	२.२	३३५	२.२
१५	५९०	४.०	२६४	१.८	३२६	२.२
१६	५२४	३.५	२३८	१.६	२८६	१.९
१७	४०४	२.७	१६२	१.१	२४२	१.६

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
१८	५१३	३.४	१९५	१.३	३१८	२.१
१९	२८५	१.९	११९	०.८	१६६	१.१
२०	४७४	३.२	१६२	१.१	३१२	२.१
२१	३०९	२.१	११३	०.८	१९६	१.३
२२	३९४	२.६	१३५	०.९	२५९	१.७
२३	२७१	१.८	११५	०.८	१५६	१.०
२४	३०९	२.१	९९	०.७	२१०	१.४
२५	२८५	१.९	१०९	०.७	१७६	१.२
२६	२८३	१.९	९३	०.६	१९०	१.३
२७	२०५	१.४	८२	०.६	१२३	०.८
२८	३२७	२.२	११५	०.८	२१२	१.४
२९	१७३	१.२	५७	०.४	११६	०.८
३०	४४२	३.०	१४५	१.०	२९७	२.०
३१	१५४	१.०	५३	०.४	१०१	०.७
३२	२५१	१.७	८३	०.६	१६८	१.१
३३	२०२	१.४	७९	०.५	१२३	०.८
३४	१७३	१.२	६०	०.४	११३	०.८
३५	३७१	२.५	१२१	०.८	२५०	१.७
३६	१९२	१.३	७२	०.५	१२०	०.८
३७	११२	०.८	४४	०.३	६८	०.५
३८	२४४	१.६	७८	०.५	१६६	१.१
३९	१२२	०.८	४१	०.३	८१	०.५
४०	४६९	३.१	१४४	१.०	३२५	२.२
४१	११३	०.८	३२	०.२	८१	०.५
४२	१६८	१.१	६०	०.४	१०८	०.७
४३	१२४	०.८	५६	०.४	६८	०.५
४४	१११	०.७	४७	०.३	६४	०.४
४५	२६४	१.८	९४	०.६	१७०	१.१
४६	१३८	०.९	५२	०.३	८६	०.६
४७	८९	०.६	३१	०.२	५८	०.४
४८	१७५	१.२	८०	०.५	९५	०.६

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
४९	७६	०.५	२९	०.२	४७	०.३
५०	३४६	२.३	१०९	०.७	२३७	१.६
५१	८२	०.६	२८	०.२	५४	०.४
५२	१५७	१.१	६२	०.४	९५	०.६
५३	९०	०.६	३९	०.३	५१	०.३
५४	९२	०.६	४२	०.३	५०	०.३
५५	१९०	१.३	६९	०.५	१२१	०.८
५६	१०८	०.७	४२	०.३	६६	०.४
५७	८१	०.५	४२	०.३	३९	०.३
५८	१३९	०.९	५९	०.४	८०	०.५
५९	७१	०.५	२८	०.२	४३	०.३
६०	२९०	१.९	१०५	०.७	१८५	१.२
६१	६३	०.४	२९	०.२	३४	०.२
६२	९५	०.६	४८	०.३	४७	०.३
६३	८५	०.६	३८	०.३	४७	०.३
६४	८०	०.५	३२	०.२	४८	०.३
६५	१५१	१.०	५७	०.४	९४	०.६
६६	७५	०.५	३१	०.२	४४	०.३
६७	७७	०.५	३२	०.२	४५	०.३
६८	११९	०.८	५१	०.३	६८	०.५
६९	७०	०.५	३१	०.२	३९	०.३
७०	१९३	१.३	६३	०.४	१३०	०.९
७१	६८	०.५	२५	०.२	४३	०.३
७२	८५	०.६	३१	०.२	५४	०.४
७३	४९	०.३	२२	०.१	२७	०.२
७४	६०	०.४	२४	०.२	३६	०.२
७५	८२	०.६	३३	०.२	४९	०.३
७६	५७	०.४	२०	०.१	३७	०.२
७७	५२	०.३	२३	०.२	२९	०.२
७८	६१	०.४	१८	०.१	४३	०.२९
७९	१९	०.१	९	०.१	१०	०.०७

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
८०	६३	०.४	२२	०.१	४१	०.३
८१	२५	०.१७	१२	०.०८	१३	०.१
८२	२०	०.१	७	०.०५	१३	०.१
८३	१६	०.११	४	०.०३	१२	०.०८
८४	१६	०.११	५	०.०३	११	०.०७
८५	१५	०.१०	६	०.०४	९	०.१
८६	११	०.०७	४	०.०	७	०.०५
८७	५	०.०३	३	०.०२	२	०.०१
८८	७	०.०५	५	०.०३	२	०.०१
८९	४	०.०३	३	०.०२	१	०.०१
९०	८	०.०५	२	०.०१	६	०.०४
९१	१	०.०	१	०.०	०	०.०
९२	२	०.०	१	०.०	१	०.०
९३	२	०.०१	१	०.०	१	०.०१
९४	३	०.०२	१	०.०	२	०.०१
९५	३	०.०	१	०.०	२	०.०
९६	१	०.०	०	०.०	१	०.०
९७	२	०.०१	१	०.०	१	०.०१
९८	२	०.०१	०	०.०	२	०.०१
९९	२	०.०	०	०.०	२	०.०
१०० +	४	०.०३	०	०.०	४	०.०३

२.७ उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना (Population structure by age group)

जनसङ्ख्याको संरचनाभित्र विभिन्न उमेर समूहका पुरुष र महिलाको अनुपात के कसरी वितरण भएको छ सोको तथ्याङ्क समेटिएको हुन्छ। त्यसैगरी जनघनत्व, जातजाति जस्ता विषय पनि यसभित्र पर्दछन्। यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा पुरुषको तुलनामा महिलाको जनसङ्ख्या बढी रहेको विषय माथिका उपखण्डमा विश्लेषण गरिसकिएको छ। जनसङ्ख्या पिरामिडबाट उमेर समूहअनुसार पुरुष र महिलाको वितरण कस्तो छ भन्ने सूचना सहजै प्राप्त गर्न सकिन्छ।

पुरुष र महिला दुवैको जनसङ्ख्या ० देखि १४ वर्षसम्म क्रमशः बढेको देखिन्छ। त्यसपछि पुरुष र महिला दुवै समूह निरन्तर घटिरहेको देखिन्छ। ० देखि १० बर्षसम्म महिलाको तुलनामा पुरुषको संख्या बढी देखिन्छ भने वैदेशिक रोजगारी र अध्ययनसमेतको उद्देश्यले विदेशिने पुरुषको सङ्ख्या ठुलो भएकोले १० वर्षपछी जनसङ्ख्या संरचनामा प्रत्येकजसो पुरुषको तुलनामा महिलाको सङ्ख्या अधिक रहेको स्पष्ट देखिन्छ (चित्र २.७.१)।

चित्र २.७.१: गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या पिरामिड २०७८

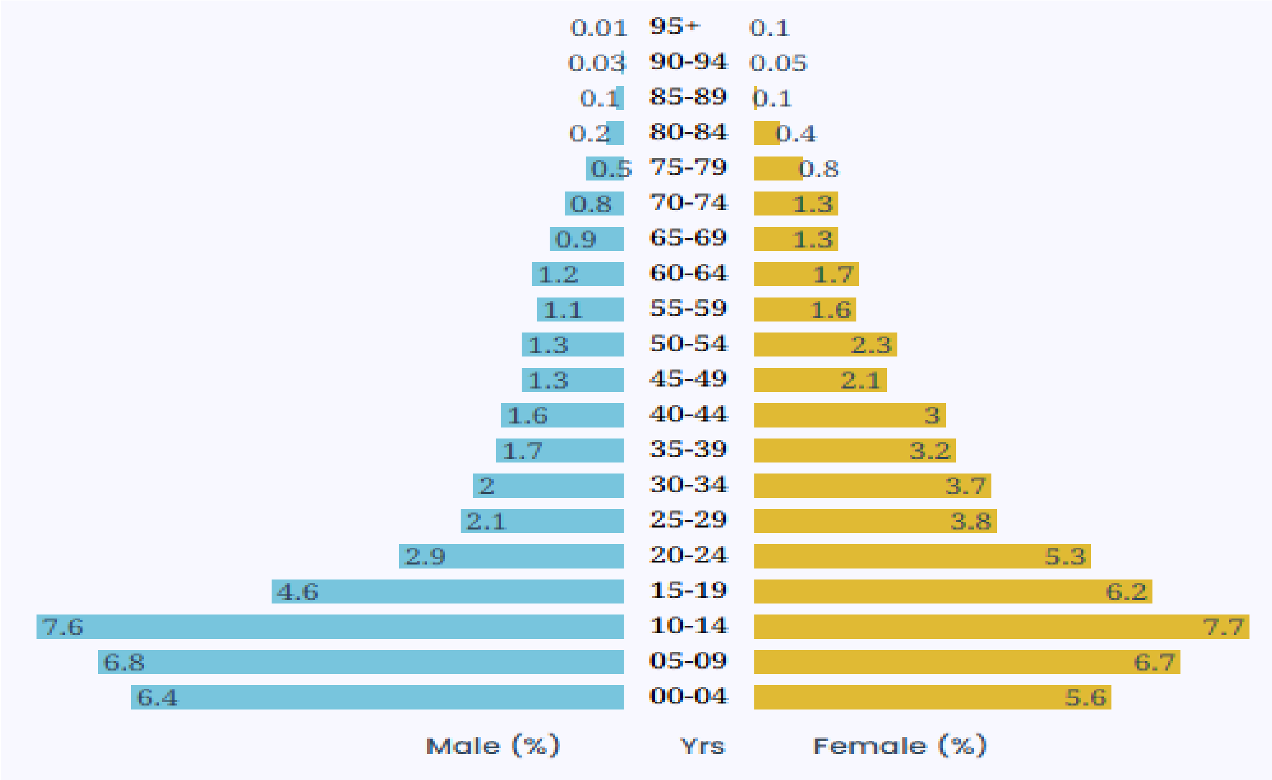

यस गाउँपालिकाको समग्र जनसङ्ख्यालाई विभिन्न उमेर समूहअनुसार तुलना गर्दा सबैभन्दा ठुलो (१५.३३%) जनसङ्ख्या १०-१४ वर्षको उमेर समूहमा रहेको छ र दोस्रो स्थानमा (१३.४८%) जनसङ्ख्या ०५-०९ वर्षको उमेर समूहमा रहेको छ।

तालिका २.७.१: पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्या

उमेर समूह	जनसङ्ख्या (संख्या)			जनसङ्ख्या (प्रतिशत)			लैंगिक अनुपात
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	
००-०४ बर्ष	२५६७	१३६७	१२००	११.९४	६.३६	५.५८	११३.९२
०५-०९ बर्ष	२८९६	१४५९	१४३७	१३.४७	६.७९	६.६९	१०१.५३
१०-१४ बर्ष	३२९६	१६३२	१६६४	१५.३४	७.५९	७.७४	९८.०८
१५-१९ बर्ष	२३१६	९७८	१३३८	१०.७८	४.५५	६.२३	७३.०९
२०-२४ बर्ष	१७५७	६२४	११३३	८.१७	२.९०	५.२७	५५.०८
२५-२९ बर्ष	१२७३	४५६	८१७	५.९२	२.१२	३.८०	५५.८१
३०-३४ बर्ष	१२२२	४२०	८०२	५.६९	१.९५	३.७३	५२.३७

उमेर समूह	जनसङ्ख्या (संख्या)			जनसङ्ख्या (प्रतिशत)			लैंगिक अनुपात
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	
३५-३९ बर्ष	१०४१	३५६	६८५	४.८४	१.६६	३.१९	५१.९७
४०-४४ बर्ष	९८५	३३९	६४६	४.५८	१.५८	३.०१	५२.४८
४५-४९ बर्ष	७४२	२८६	४५६	३.४५	१.३३	२.१२	६२.७२
५०-५४ बर्ष	७६७	२८०	४८७	३.५७	१.३०	२.२७	५७.५०
५५-५९ बर्ष	५८९	२४०	३४९	२.७४	१.१२	१.६२	६८.७७
६०-६४ बर्ष	६१३	२५२	३६१	२.८५	१.१७	१.६८	६९.८१
६५-६९ बर्ष	४९२	२०२	२९०	२.२९	०.९४	१.३५	६९.६६
७०-७४ बर्ष	४५५	१६५	२९०	२.१२	०.७७	१.३५	५६.९०
७५-७९ बर्ष	२७१	१०३	१६८	१.२६	०.४८	०.७८	६१.३१
८०-८४ बर्ष	१४०	५०	९०	०.६५	०.२३	०.४२	५५.५६
८५-८९ बर्ष	४२	२१	२१	०.२०	०.१०	०.१०	१००.००
९०-९४ बर्ष	१६	६	१०	०.०७	०.०३	०.०५	६०.००
९५+ बर्ष	१४	२	१२	०.०७	०.०१	०.०६	१६.६७
पूर्वीचौकी	२१४९४	९२३८	१२२५६	१००	४२.९८	५७.०२	७५.३८

२.८ बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेरअनुसारको जनसङ्ख्या

नीति निर्माण र योजना तर्जुमाको लागि विभिन्न उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या आवश्यक पर्दछ। एक वर्षमुनिका शिशुको सङ्ख्या खोप व्यवस्थापन, जन्मदर्ताको अभिलेख तुलना आदिको लागि उपयोगी हुनसक्छ। पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जनसङ्ख्याले पूर्वप्राथमिक र प्राथमिक तहका सम्भाव्य सङ्ख्याको आँकलन गर्न तथा त्यस उमेरभित्र दिनुपर्ने खोपका लागि आवश्यक पर्दछ। त्यस्तै १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले विद्यालय गइरहेका वा विद्यालयबाहिर रहेको जनसङ्ख्या र परिवारमा आश्रित जनसङ्ख्याबारे सूचना उपलब्ध हुन्छ। १८ वर्षभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले कुल बालबालिकाको जनसङ्ख्या थाहा हुन्छ। पुरुष र महिलाको ६८ वर्षभन्दा माथिको जनसङ्ख्या सामाजिक सुरक्षा भत्ताको लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापनका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा १ वर्षभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले कुल जनसङ्ख्यामा २.१ प्रतिशत अंश ओगटेको छ जब कि ५ वर्षभन्दा कम उमेरको जनसङ्ख्या ११.९ प्रतिशत रहेको छ। नागरिकता प्राप्त गर्न योग्य उमेर १६ वर्ष हो। यस गाउँपालिकामा १६ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या ५१.० प्रतिशत रहेको छ। महिलाहरूको प्रजनन् उमेर १५ देखि ४९ वर्ष हो। यस उमेरका महिलाको जनसङ्ख्या गाउँपालिकाको कुल महिलामध्ये ४८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

नेपाल सरकारले दिने सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ६८ वर्ष र सोभन्दा माथिको ज्येष्ठ नागरिकको हिस्सा ५.२४ प्रतिशत रहेको छ (तालिका २.८.१)।

तालिका २.८.१: विशेष उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या

उमेर समूह	पूर्वीचौकी गाउँपालिका	
	जम्मा जनसंख्या	प्रतिशत
१ वर्षभन्दा कम	४६१	२.१
५ वर्षभन्दा कम	२५६७	११.९
०-१४ वर्ष	८७५९	४०.७
१६ वर्ष वा सोभन्दा माथि	१०९७१	५१.०
१८ वर्षभन्दा कम	१०२७७	४७.८
१५-५९ वर्ष	१०६९२	४९.७
६० वर्ष वा सोभन्दा माथि	२०४३	९.५
१५-४९ वर्षका महिला (कुल महिलामध्ये)	५८७७	४८.०
६८ वर्ष वा सोभन्दा माथि	११२७	५.२
१६-२४ वर्ष	३४८३	१६.२
१६-४० वर्ष	७४८८	३४.८
७० वर्ष वा सोभन्दा माथि	९३८	४.४
१५-६५ वर्ष	११४५६	५३.३

२.९ उमेरअनुसार परिवारमुलीको सङ्ख्या

परिवारमुलीको उमेर, शिक्षा, पेसा र साक्षरताले सिङ्गो परिवारको व्यवस्थापन र दैनिक जीवनयापनलाई निर्देशित गर्दछ। जनगणनामा परिवारमुली कम्तीमा पनि १० वर्ष उमेर पूरा भएको र परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्ति नै हुनुपर्दछ भन्ने मान्यता राखिएको थियो। परिवारमुलीले नै घरपरिवारको महत्वपूर्ण विषयमा निर्णय गर्ने र दैनिक व्यवहारका चाँजोपाँजो मिलाउने भएकोले मुलीको उमेर र लैङ्गिक हिसाबले अरू पारिवारिक सवाललाई तदनुरूप दिशानिर्देश गर्दछ।

यस गाउँपालिकामा उमेर समूहअनुसार परिवारमुलीलाई विभाजन गरेर हेर्दा सबैभन्दा धेरै (२४.६%) ३०-३९ वर्षका देखिन्छन्। दोस्रो (१९.७%), तेस्रो (१७.३%) र चौथो (१५.५%) ठुलो उमेर समूह क्रमशः ४०-४९, २०-२९ र ५०-५९ रहेका छन्। वृद्ध उमेर (७० वर्ष र सोभन्दा माथि) का परिवारमुलीको हिस्सा ८.८ प्रतिशत रहेको छ। परिवारमुलीको जिम्मेवारी वहन गर्न बाध्यता भएका १४ वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाको हिस्सा ०.४ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका २.९.१ः उमेर समूहअनुसार परिवारमुलीको सङ्ख्या र प्रतिशत

उमेर समूह	जम्मा परिवार		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
पूर्वीचौकी	५१४८	१००	२३२६	१००	२८२२	१००
१४ वर्षभन्दा कम	२०	०.४	८	०.३	१२	०.४
१५-१९	८१	१.६	३३	१.४	४८	१.७
२०-२९	८८९	१७.३	३१८	१३.७	५७१	२०.२
३०-३९	१२६५	२४.६	४९७	२१.४	७६८	२७.२
४०-४९	१०१४	१९.७	४८१	२०.७	५३३	१८.९
५०-५९	७९९	१५.५	४१२	१७.७	३८७	१३.७
६०-६९	६२६	१२.२	३५१	१५.१	२७५	९.७
७० वर्षमाथि	४५४	८.८	२२६	९.७	२२८	८.१

खण्ड ३: जातजाति, भाषा तथा धर्मसम्बन्धी विवरण

३.१ गाउँपालिकामा जातजातिको अवस्था

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा जातजातिगत विविधता रहेको छ। यहाँ क्षेत्री, विश्वकर्मा, परियार, मिजार ब्राह्मण, ठकुरी लगयात १३ भन्दा बढी जातजातिको उपस्थिति रहेको छ यद्यपि कुनै कुनै जातजातिको सङ्ख्या १० भन्दा कम पनि रहेको छ। यहाँ सर्वाधिक (७३.३९%) क्षेत्री रहेका छन् भने दोस्रो ठुलो (१०.७३%) जनसङ्ख्या विश्वकर्मा जातिको रहेको छ। तेस्रो (७.७७%), चौथो (४.९८%) पाँचौं (१.९०%) र छैठौं (०.३८%) मा क्रमशः परियार, मिजार, ब्रहामण र सन्यासी/दशनामी रहेका छन् (तालिका ३.१.१, चित्र ३.१.१)।

तालिका ३.१.१: गाउँपालिकामा जातजाति अनुसारको जनसङ्ख्या

जातजातिको नाम	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
क्षेत्री	१५७७५	७३.३९	६७६१	७३.१९	९०१४	७३.५५
विश्वकर्मा	२३०६	१०.७३	१०१५	१०.९९	१२९१	१०.५३
परियार	१६७०	७.७७	६८९	७.४६	९८१	८.००
मिजार	१०७०	४.९८	४४८	४.८५	६२२	५.०८
ब्रहामण- पहाडी	४०९	१.९०	१९४	२.१०	२१५	१.७५
सन्यासी/दशनामी	८२	०.३८	३८	०.४१	४४	०.३६
नेवार	७४	०.३४	३२	०.३५	४२	०.३४
ठकुरी	२५	०.१२	११	०.१२	१४	०.११
धानुक	२१	०.१०	१०	०.११	११	०.०९
कुमाल	२०	०.०९	१०	०.११	१०	०.०८
अन्य	१८	०.०८	१४	०.१५	४	०.०३
थारू	१३	०.०६	९	०.१०	४	०.०३
सोनार	११	०.०५	७	०.०८	४	०.०३
सबै जातजाति	२१४९४	१००	९२३८	१००	१२२५६	१००

चित्र ३.१.१: गाउँपालिकामा रहेका प्रमुख ५ जातजातिको विवरण (% मा)

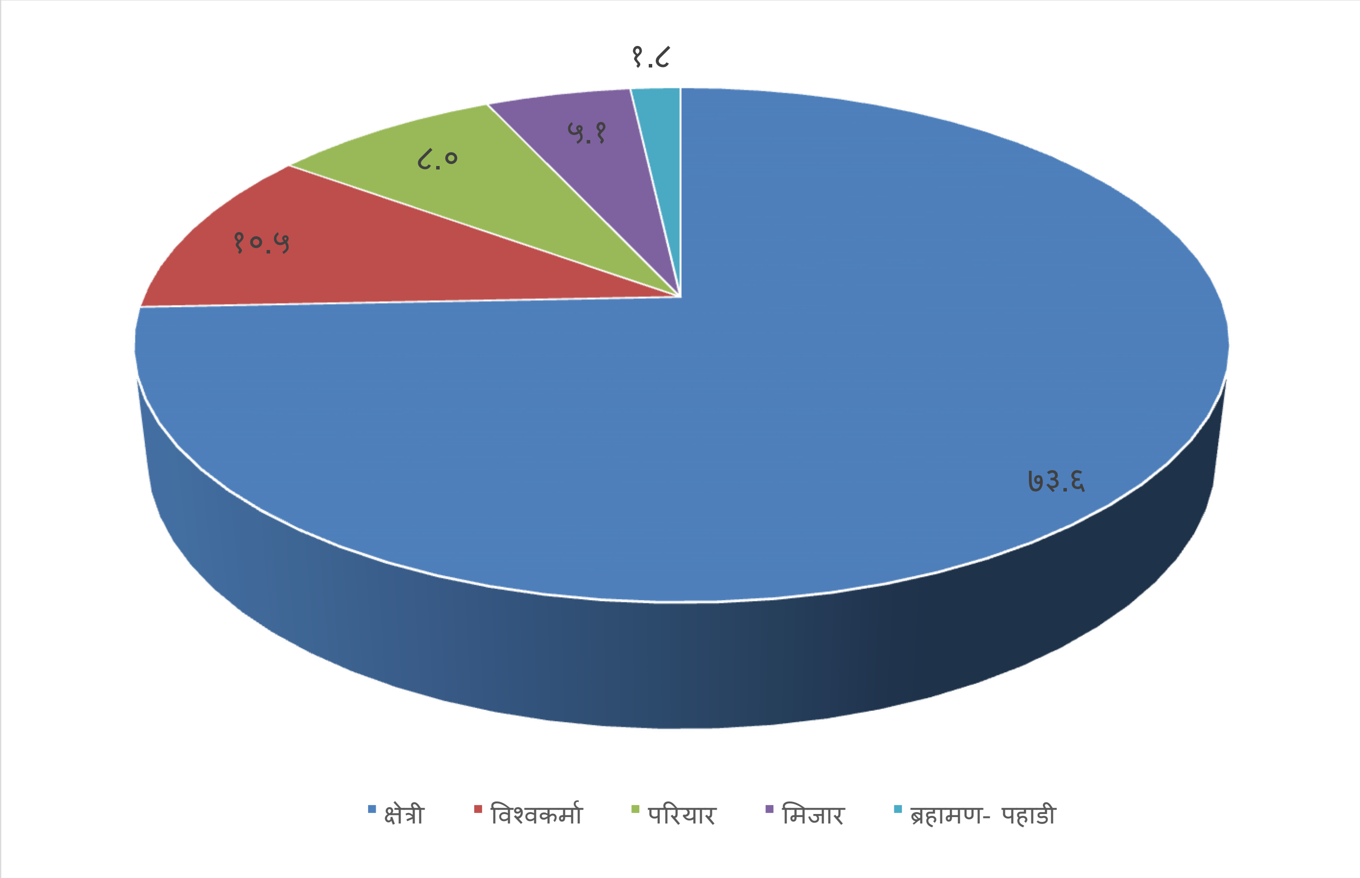

यस गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्यालाई विभिन्न ५ ओटा समूहमा समूहीकृत गर्दा सर्वाधिक हिस्सा क्षेत्री (७३.६%) को रहेको छ। दोस्रो र तेस्रो क्रमशः विश्वकर्मा (१०.५%), परियार (८%) छ भने पांचौं नम्बरमा ब्राह्मण (१.८%) को रहेको छ (चित्र ३.१.१)।

तालिका ३.१.२ मा जातजातिको समूह र उनीहरूको साक्षरता दरलाई पनि तुलनायोग्य बनाउने उद्देश्य राखिएको छ। यस गाउँपालिकामा न्यून संख्यामा रहेका तराई जातजाति समूहको साक्षरता दर सबैभन्दा बढी अर्थात् १०० प्रतिशत रहेको छ। यस्तै पहाडी दलित समूहको साक्षरता दर सबैभन्दा कम अर्थात् ६४.३ प्रतिशत मात्र रहेको छ (तालिका ३.१.२)।

तालिका ३.१.२: जातजातिको समूहगत साक्षरता स्थिति

जातजाति समूह	५ बर्ष वा सो भन्दा माथिको जम्मा		साक्षर जनसङ्ख्या	साक्षरता दर
	जनसङ्ख्या	%		
सबै जातजाति	१८९२७	१००	१२८४९	६७.९
पहाडी जातजाति	१४४१४	७६.२	९९३२	६८.९
तराई जातजाति	१९	०.१	१९	१००
पहाडी जनजाति	९३	०.५	६२	६६.७

जातजाति समूह	५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जम्मा		साक्षर जनसङ्ख्या	साक्षरता दर
	जनसङ्ख्या	%		
तराई जनजाति	२९	०.२	२३	७९.३
पहाडी दलित	४३७०	२३.१	२८११	६४.३
अन्य	२	०.०१	२	१००

३.२ जातजाति अनुसार साक्षरता दर

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको समग्र साक्षरता दर ६७.९ प्रतिशत रहेको छ। यो सबै वडा, सबै लिङ्ग र सबै जातजातिका बासिन्दाको औसत साक्षरता दर हो। नीतिनिर्माताका लागि खण्डीकृत साक्षरता दर विशेष उपयोगी हुने गरेको छ। जसरी वडास्तरमा साक्षरता दर समान हुँदैन त्यसरी नै जातजातिका तहमा हेर्दा साक्षरता दरमा उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ। यसका पछाडि खास समाज वा समुदायको मूल्य‘मान्यता र आर्थिक‘सामाजिक अवस्थाका साथसाथै सरकारको लगानी, नीति तथा कार्यक्रमको योगदानसमेत रहेको हुन्छ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाभित्र अक्सर बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिको साक्षरता दर यस खण्डमा तुलना गरिएको छ। कम्तीमा १० जना जनसङ्ख्या भएको जातजातिको साक्षरता स्थितिलाई मात्र यहाँ तुलना गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा कुल जनसङ्ख्यामा न्यून संख्यामा रहेका तर उच्च साक्षरता दर भएका प्रमुख तीन जातजाति क्रमशः सोनार(१००%), थारू (१००%) र अन्य (८८.२%) रहेका छन्। गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामा पहिलो ठुलो स्थानमा रहेका क्षेत्रीको साक्षरता दर ६८.६ प्रतिशत रहेको छ जुन गाउँपालिकाको औसतभन्दा ०.७ प्रतिशत विन्दुले बढी हो (तालिका ३.२.१)।

तालिका ३.२.१: १० भन्दा बढी सङ्ख्यामा भएका जातजातिको साक्षरता दर

जातजातिको नाम	५ वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या			साक्षरता दर (%)		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
सबै जातजाति	१८९२७	७८७१	११०५६	६७.९	८०.८	५८.७
क्षेत्री	१३९४१	५७५८	८१८३	६८.६	८१.६	५९.४
विश्वकर्मा	२०३३	८७२	११६१	६६.५	७७.९	५८.०
परियार	१४१८	५७२	८४६	६२.३	७४.८	५३.९
मिजार	९१९	३७०	५४९	६२.६	७५.७	५३.७
ब्रहामण- पहाडी	३७२	१७८	१९४	७९.६	९१.०	६९.१
नेवार	६८	२९	३९	८०.९	८९.७	७४.४
ठकुरी	२४	११	१३	७९.२	९०.९	६९
कुमाल	१८	८	१०	११.१	२५	०
अन्य	१७	१४	३	८८.२	९२.९	६६.७
धानुक	१७	८	९	६४.७	१००	३३.३
थारू	१२	८	४	१००	१००	१००

जातजातिको नाम	५ वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या			साक्षरता दर (%)		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
सोनार	११	७	४	१००	१००	१००

३.३ मातृभाषाको अवस्था

यस गाउँपालिकामा जातिगत विविधता सँगसँगै भाषिक विविधता पनि रहेको छ। यहाँ अक्सर बसोबास गर्ने कुल जनसङ्ख्याले ६ ओटा मातृभाषा व्यवहारमा रहेको देखिन्छ। कुल जनसङ्ख्यामा डोटेली मातृभाषा हुने जनसङ्ख्याको हिस्सा ९५.५३ प्रतिशत रहेको छ। दोस्रो र तेस्रो ठुलो मातृभाषा क्रमशः नेपाली (३.८%) र अछामी (०.२६%) रहेको छ। (तालिका ३.३.१)।

तालिका ३.३.१: गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषा अनुसारको जनसङ्ख्या

मातृभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	२१४९४	१००	९२३८	१००	१२२५६	१००
डोटेली	२०५३३	९५.५३	८८४९	९५.७९	११६८४	९५.३३
नेपाली	८१७	३.८०	३४२	३.७०	४७५	३.८८
अछामी	५६	०.२६	३	०.०३	५३	०.४३
नेवारी	५२	०.२४	२२	०.२४	३०	०.२४
अन्य	२२	०.१०	१३	०.१४	९	०.०७
थारू	१४	०.०७	९	०.१०	५	०.०४

३.४ धर्म सम्बन्धी विवरण

नेपालका जनगणनाहरूमा धर्मसम्बन्धी प्रश्नले निरन्तरता पाउँदै आएको छ। धर्म मानिसहरूको आस्था, पहिचान, संस्कृति र सभ्यतासँग जोडिएको विषय हो। समाज वा कुनै भौगोलिक क्षेत्र कुन हदसम्म बहुधार्मिक रहेको छ भन्ने सूचना धर्मसम्बन्धी तथ्याङ्कबाट मिल्दछ। यस गाउँपालिकामा मूलतः ४ ओटा धर्म अवलम्बनमा रहेको देखिन्छ। कुल जनसङ्ख्यामध्ये ९९.९४ प्रतिशतले हिन्दु धर्म अवलम्बन गरेको देखिन्छ।बाँकी ३ धर्म मान्ने जनसङ्ख्याको सङ्ख्या निकै न्यून क्रमशः बौद्ध(०.०३%), क्रिस्चियन(०.०२%) र बहाई (०.००%) प्रतिशत देखिएको छ। यहाँ अवलम्बनमा रहेका हरेक धर्ममा पुरुष र महिलाको अनुपात समान नरहेको देखिन्छ किनभने एउटै परिवारभित्र पनि पुरुष र महिलाको धार्मिक आस्था र मान्यता स्वाभाविक रूपमा फरक हुनसक्दछ।

तालिका ३.४.१: गाउँपालिकामा धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या

जनसङ्ख्या			धर्म			
			हिन्दु	बौद्ध	क्रिस्चियन	बहाइ
जम्मा	सङ्ख्या	२१४९४	२१४८१	७	५	१
	%	१००	९९.९४	०.०३	०.०२	०.००
पुरूष	सङ्ख्या	९२३८	९२३३	२	३	०
	%	१००	९९.९५	०.०२	०.०३	०.००
महिला	सङ्ख्या	१२२५६	१२२४८	५	२	१
	%	१००	९९.९३	०.०४	०.०२	०.०१

चित्र ३.४.१: गाउँपालिकामा धर्म अनुसारको विवरण (% मा)

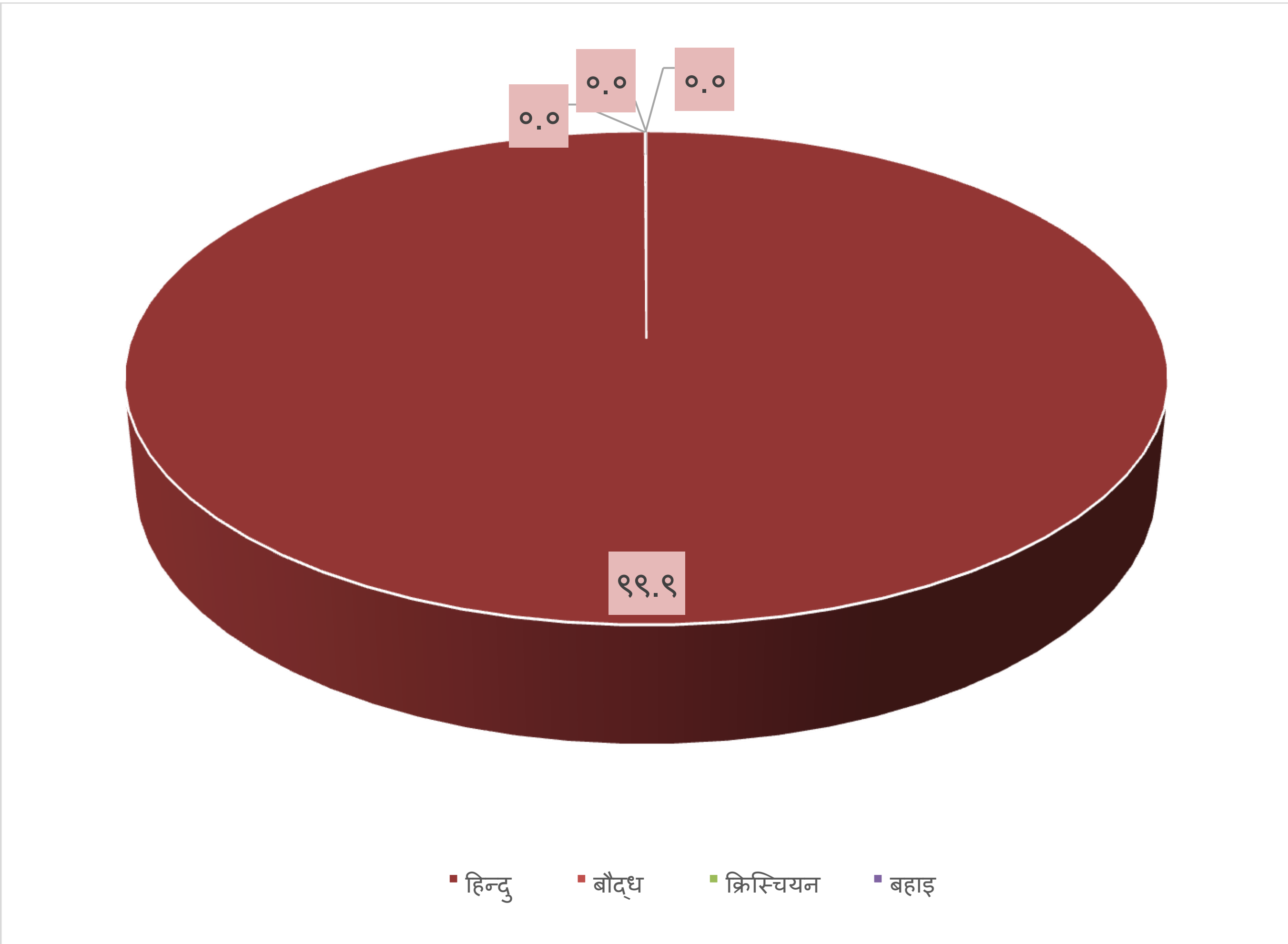

खण्ड ४: वैवाहिक अवस्था सम्बन्धी विवरण

४.१ जनसङ्ख्याको वैवाहिक स्थिति

जनगणनामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको प्रत्येक व्यक्तिलाई निजका वैवाहिक अवस्थाबारे प्रश्न सोधिएको थियो। वैवाहिक स्थिति सम्बन्धी प्रश्नबाट कुनै व्यक्ति विवाहित वा अविवाहित के हो भन्ने सूचनाका साथसाथै विवाहित मध्ये कुनै व्यक्तिको अवस्था विधुर/विधवा, पारपाचुके वा छुट्टिएको कुन हो भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छ।

यस गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या १६,०३१ रहेको छ र त्यसमध्ये विवाह नभएको जनसङ्ख्या ३८.५ प्रतिशत रहेको छ। लैङ्गिक रूपमा हेर्दा १० वर्षमाथिका महिलाको कुल सङ्ख्या ९,६१९ मध्ये ३२.९ प्रतिशत अविवाहित रहेका छन् भने अविवाहित पुरुषको सङ्ख्या करिब १३.९ प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् ४६.८ प्रतिशत रहेको छ।

विवाहित जनसङ्ख्यामा जीवनमा एकपटक मात्र विवाह गरेका वा श्रीमान्/श्रीमतीसँग पारपाचुके भएर पुनः विवाह गरेको जनसङ्ख्या समेत समावेश भएको हुन्छ। दश वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या १६,०३१ मध्ये ५४.१ प्रतिशत विवाहित छन् भने कुल महिलामा विवाहित महिलाको सङ्ख्या ५६.३ प्रतिशत रहेको छ।

विधुर/विधवाको जनसङ्ख्यामा गणना हुनका लागि पति वा पत्नीमध्ये एकजनाको मृत्यु भइसकेको र जीवित पति वा पत्नीले पुनर्विवाह नगरी बसेको अवस्था हुनुपर्दछ। यस गाउँपालिकामा विधुर/विधवाको अंश समग्रमा ७.३ प्रतिशत, पुरुषतर्फ २.३ प्रतिशत र महिलातर्फ १०.६ प्रतिशत रहेको छ। विधवा महिलालाई राज्यले एकल महिलाको रूपमा स्वीकार गरेको र तोकिए अनुसारको मासिक निर्वाह भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएको छ। स्थानीय तहका लागि पनि यो तथ्याङ्क महत्वपूर्ण मानिन्छ।

कानुनी रूपमा पति र पत्नी अलग भएको अवस्था पारपाचुके हो। कुनै धार्मिक सम्प्रदायमा परम्पराअनुसार पति पत्नी पारपाचुकेकै हैसियतमा अलग भएको जनसङ्ख्यासमेत पारपाचुकेमै गत जनगणनामा समावेश गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा पारपाचुके भएको जनसङ्ख्या समग्रमा ०.०१ प्रतिशत छ। छुट्टिएको जनसङ्ख्या यस गाउँपालिकामा ०.२ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ४.१.१)। वैवाहिक जीवनमा पति र पत्नीबिच मनोमालिन्य भई छुट्टै बसेको तर वैधानिक रूपमा पारपाचुके नभएको अवस्थामा रहेका जनसङ्ख्यालाई छुट्टिएको अन्तर्गत गणना गरिएको छ।

तालिका ४.१.१ : पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा १० वर्षमाथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था

वैवाहिक स्थिति	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
१० वर्ष वा सोभन्दा माथि	१६०३१	१००	६४१२	१००	९६१९	१००
विवाह नभएको	६१६७	३८.५	२९९९	४६.८	३१६८	३२.९

वैवाहिक स्थिति	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
विवाहित	८६६९	५४.१	३२५८	५०.८	५४११	५६.३
विधुर/विधवा	११६५	७.३	१४८	२.३	१०१७	१०.६
पारपाचुके	२	०.०१	०	०	२	०.०२
छुट्टिएको	२८	०.२	७	०.१	२१	०.२

चित्र ४.१.१ : दश वर्ष माथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था (% मा)

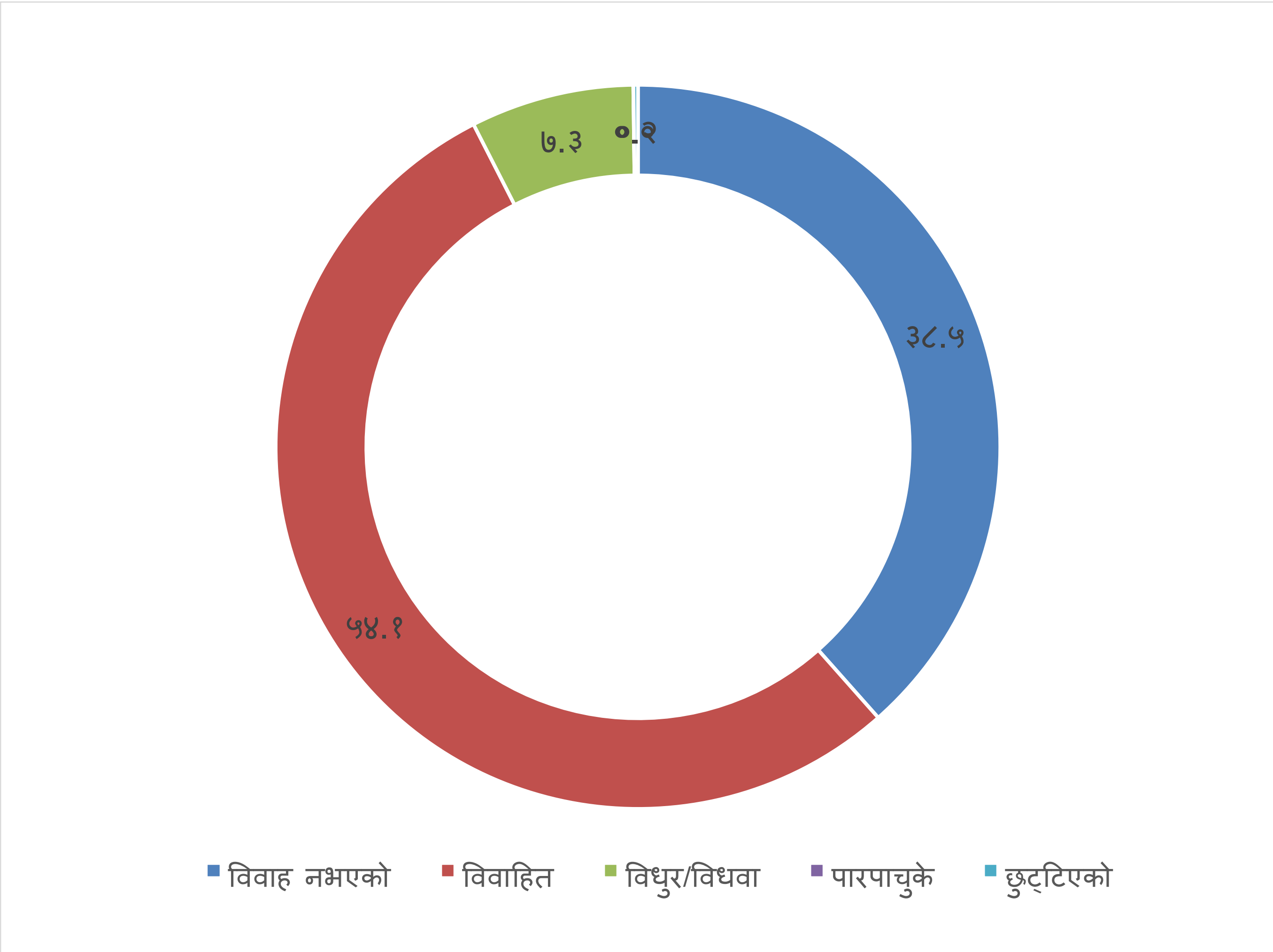

४.२ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर

उमेरअनुसार १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याले फरक फरक उमेरमा पहिलो विवाह गरेको हुन्छ। सामाजिक संरचना र परम्परा, पारिवारिक अवस्था, वैयक्तिक चाहना, बाध्यता लगायतका कारणले पुरुष र महिलाको विवाह गर्ने

उमेर फरक फरक हुन्छ। कतिपय व्यक्तिले एकपटक भन्दा बढी विवाह गरेका हुन सक्दछन् तर जनगणनामा व्यक्तिको पहिलो पटक कुन उमेरमा विवाह भएको थियो सोही तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गरिन्छ।

कानूनले २० वर्ष नपुगी विवाह गर्न नपाइने भए तापनि समाजमा कानुनी उमेर हद नपुगी विवाह भइरहेको देखिन्छ र यसलाई तथ्याङ्कले पनि पुष्टि गरेको छ। यस गाउँपालिकामा २० जना (०.२%) व्यक्तिको १० वर्ष पनि नपुगी विवाह भएको देखिन्छ। स्मरणीय यो छ कि आजभन्दा छ सात दशकअघि नेपाली समाजमा केटा र केटीको सानै उमेरमा पनि विवाह हुने गर्दथ्यो। वि.सं. २०७८ को जनगणनाबाट यस गाउँपालिकामा ९.३९ प्रतिशत जनसङ्ख्याको १०-१४ वर्षको उमेरमा विवाह भएको देखिन्छ। यस उमेर समूहमा पुरुषतर्फ यो अनुपात ४.५१ प्रतिशत छ भने महिलातर्फ ७.४६ प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् ११.९७ प्रतिशत रहेको छ। विवाहको तीव्रता भएका अरु दुई उमेर समूह क्रमशः १५-१७ र १८-२० हुन्। यहाँको २८.४६ प्रतिशत जनसङ्ख्याको १५-१७ वर्ष भित्रै विवाह भइसकेको देखिन्छ जहाँ पुरुषतर्फको मान १७.७३ र महिलातर्फको मान ३४.१३ प्रतिशत रहेको छ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा विवाहको उत्कर्ष उमेर समूह १८-२० देखिएको छ। १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या मध्ये ४३.६९ प्रतिशत जनसङ्ख्याको पहिलो विवाह यस उमेरमा समूहमा भइसकेको देखिन्छ। यसलाई लैङ्गिक रूपमा तुलना गर्दा पुरुषतर्फ ४५.९१ प्रतिशत र महिलातर्फ ४२.५२ प्रतिशत रहेको छ। त्यसै गरी २१-२४ वर्ष उमेर समूहमा विवाह भइसकेको जनसङ्ख्या १३.३७ प्रतिशत रहेको छ।

पुरुष वा महिला परिपक्व भइसक्ने उमेर अर्थात् २५-२९ वर्षभित्र पहिलोपटक विवाह गर्ने जनसङ्ख्या ३.८७ प्रतिशत रहेको छ। यस उमेर समूहमा पुरुषतर्फको हिस्सा ७.६८ प्रतिशत छ भने महिलातर्फको हिस्सा १.८६ प्रतिशत मात्र रहेको छ। पुरुष र महिला दुवैको पहिलो विवाह हुने उमेर २० वर्ष पूरा भएपछि क्रमशः घट्दै गएको छ (तालिका ४.२.१, चित्र ४.२.१)।

पहिलो पटक विवाह भएका महिलाको अनुपात सर्वाधिक (४२.५२%) १८-२० वर्ष उमेर समूहभित्र रहेको छ भने पुरुषहरूको पनि पहिलो विवाह हुने सर्वाधिक (४५.९१%) ठुलो उमेर समूह १८-२० वर्षको उमेर समूहभित्र रहेको देखिन्छ। नेपालको कानूनले विवाहका लागि तोकेको न्यूनतम उमेर अर्थात् २० वर्षभन्दा माथि प्रथम पटक विवाह गर्ने पुरुषको संख्या २१ देखि २४ वर्ष उमेर समूहमा महिलाको भन्दा १३.६५ प्रतिशत विन्दुले उच्च अर्थात् २२.३ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ४.२.१)।

तालिका ४.२.१ : उमेर समूह अनुसार पहिलो विवाह सम्बन्धी विवरण

पहिलो विवाहको उमेर (समूहमा)	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
जम्मा	९८६४	१००.००	३४१३	१००.००	६४५१	१००
१० वर्षमुनि	२०	०.२०	३	०.०९	१७	०.२६
१०-१४	९२६	९.३९	१५४	४.५१	७७२	११.९७

पहिलो विवाहको उमेर (समूहमा)	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
१५-१७	२८०७	२८.४६	६०५	१७.७३	२२०२	३४.१३
१८-२०	४३१०	४३.६९	१५६७	४५.९१	२७४३	४२.५२
२१-२४	१३१९	१३.३७	७६१	२२.३०	५५८	८.६५
२५-२९	३८२	३.८७	२६२	७.६८	१२०	१.८६
३०-३४	६३	०.६४	४४	१.२९	१९	०.२९
३५-३९	९	०.०९	७	०.२१	२	०.०३
४०-४४	६	०.०६	६	०.१८	०	०.००
४५-४९	०	०.००	०	०.००	०	०.००
५० वर्षमाथि	२	०.०२	१	०.०३	१	०.०२
नखुलेको	२०	०.२०	३	०.०९	१७	०.२६

चित्र ४.२.१ : दश वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यामा पुरुष र महिलाको वैवाहिक उमेर (%)

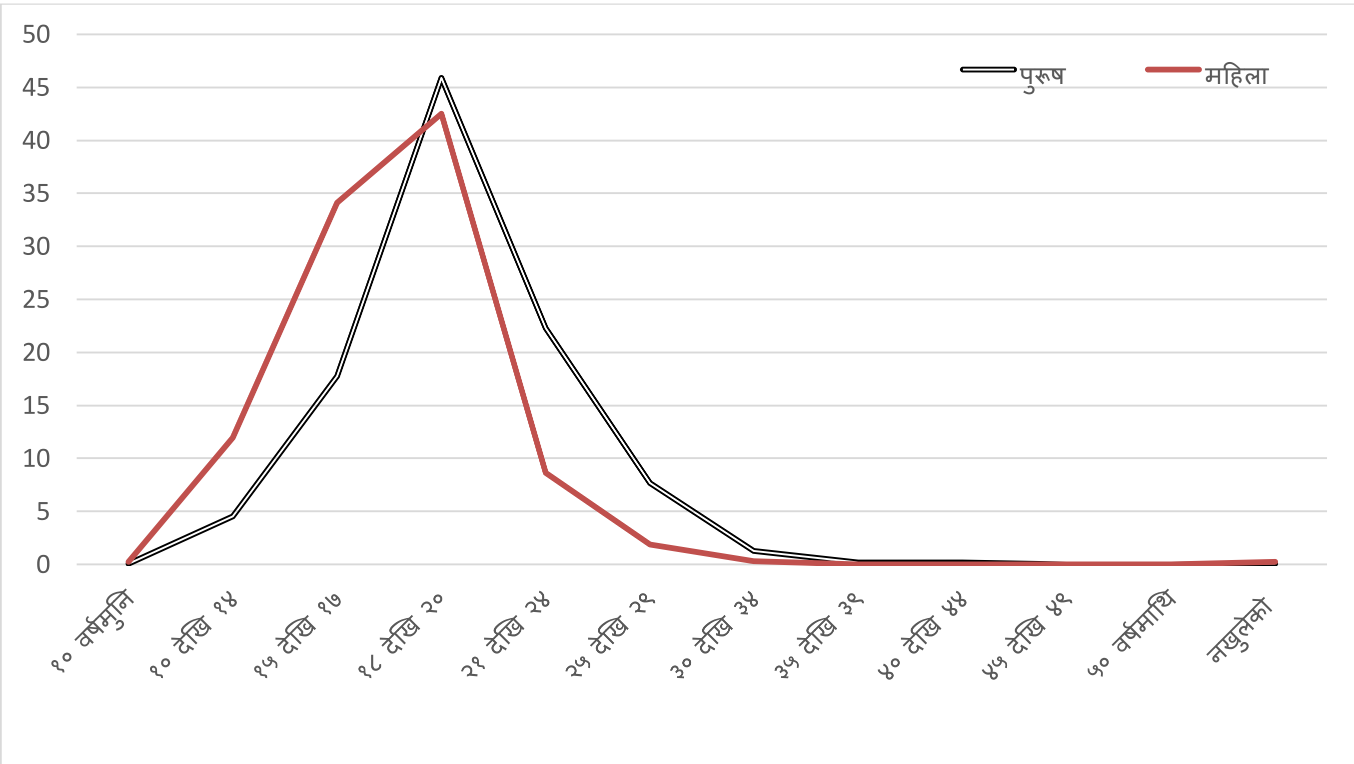

४.३ विवाहको औसत उमेर

विवाह गर्ने उमेर समुदाय, समाज, भूगोल, परम्परा, पारिवारिक अवस्था आदिसँग अन्तरसम्बन्धित हुन्छ। राज्यले जारी गरेको कानुनले पनि वैवाहिक उमेरको सीमालाई धेरै हदसम्म नियन्त्रण गरेको हुन्छ। विवाहित जनसङ्ख्यामध्ये पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा विवाह भएका पुरुष तथा महिलाको औसत उमेर १८.३ वर्ष रहेको छ। यहाँका विवाहित पुरुषको औसत उमेर महिलाको भन्दा २.१ प्रतिशत विन्दुले माथि अर्थात् १९.७ वर्ष रहेको छ भने विवाहित महिलाको औसत उमेर १७.६ वर्ष रहेको देखिन्छ।

यहाँका सबै वडाहरूमा विवाहित पुरुष र महिलाको औसत उमेरमा उल्लेखनीय ठुलो भिन्नता छैन। विवाहित पुरुषको औसत उमेर सबैभन्दा बढी वडा नं. १ मा २०.१ वर्ष छ भने विवाहित महिलाको औसत उमेर सबैभन्दा बढी वडा नं. ५ मा १८.३ वर्ष छ (तालिका ४.३.१, चित्र ४.३.१)।

तालिका ४.३.१: वडाअनुसार पहिलो विवाह गर्दाको औसत उमेर

वडा	जम्मा	पुरुष	महिला
१	१८.४	२०.१	१७.६
२	१८.३	१९.४	१७.६
३	१८.२	१९.५	१७.५
४	१८.१	१९.९	१७.०
५	१८.८	१९.७	१८.३
६	१८.२	१९.९	१७.३
७	१८.२	१९.७	१७.४
पूर्वीचौकी	१८.३	१९.७	१७.६

चित्र ४.३.१: वडा अनुसार विवाह गर्ने औसत उमेर

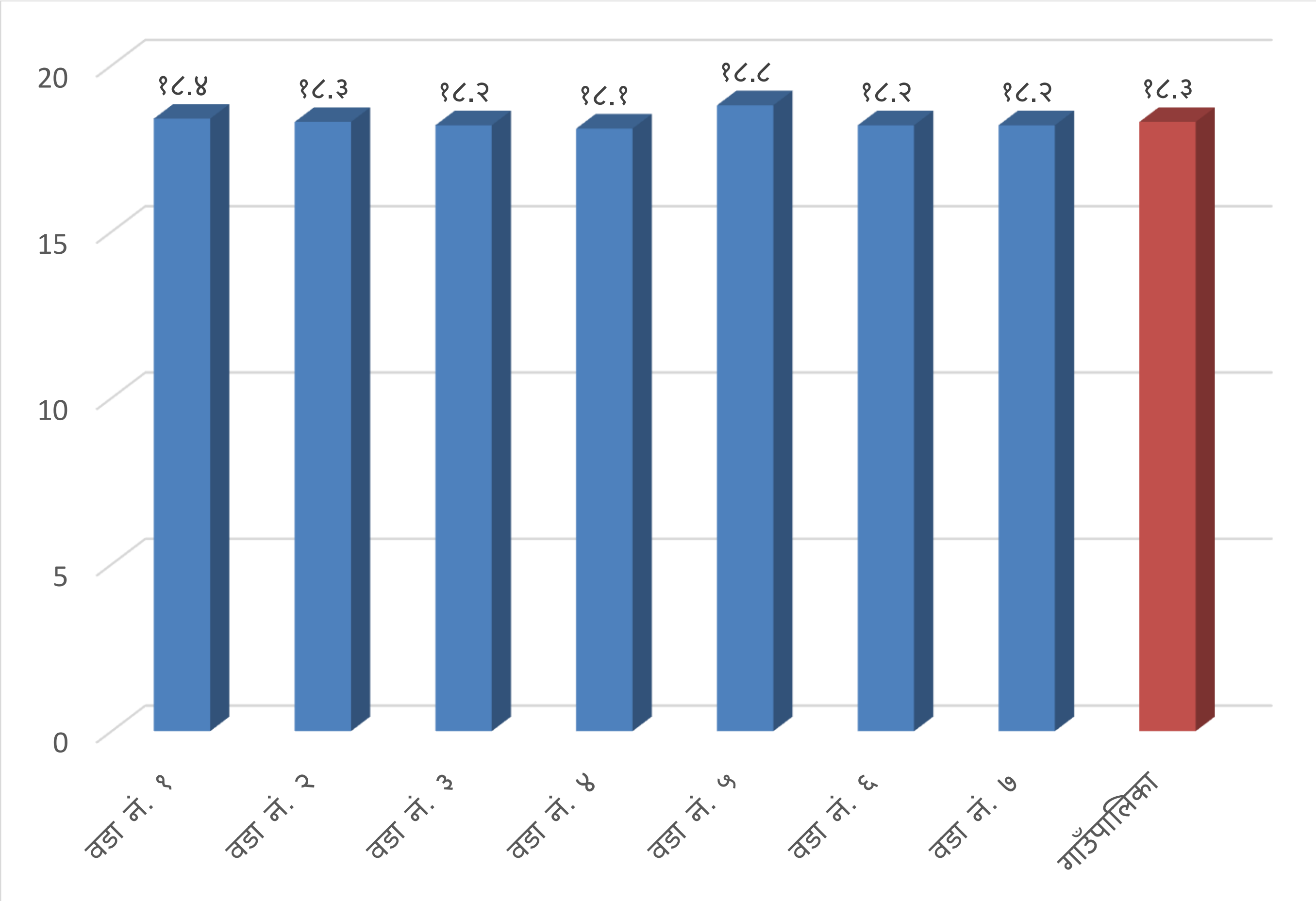

४.४ एकल महिलाको अवस्था

राज्यले एकल महिलालाई सामाजिक सुरक्षाको प्रबन्ध गरेको छ। समाज पनि बिस्तारै एकल महिलाका समस्या र मुद्दाप्रति सकारात्मक हुँदै गएको देखिन्छ। नीतिनिर्माता र निर्णयकर्तालाई एकल महिलाको तथ्याङ्क उपयोगी हुने गरेको छ। एकल महिलाको तथ्याङ्कले वैयक्तिक, पारिवारिक र सामाजिक संरचनाको बारेमा यथेष्ट सूचना प्रवाह गर्दछ। यहाँ एकल महिलाको परिभाषा प्रस्तुत गर्नु मनासिब ठानिएको छ।

एकल महिलामा गणना हुनका लागि कुनै महिला विधवा, पारपाचुके भएको, श्रीमान् सँग छुट्टिएर बसेको, ३ वर्षभन्दा माथिको उमेरसम्म विवाह नगरी बसेको र श्रीमान बेपत्ता भएका वा हराएका हुनुपर्दछ। तर, राष्ट्रिय जनगणनामा श्रीमान् बेपत्ता भएका वा हराएका महिलाको विवरण सङ्कलन नगरिएको कारणले यस प्रतिवेदनमा अघिल्ला चार प्रकारका महिलाहरूलाई एकल महिलाको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा एकल महिलाको कुल जनसङ्ख्या १,०५१ रहेको छ जुन १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका कुल महिला जनसङ्ख्याको १०.९३ प्रतिशत हो। वडा तहमा एकल महिलाको सङ्ख्या अध्ययन गर्दा वडा नं. ७ मा सर्वाधिक अर्थात् १२.५७ प्रतिशत रहेको छ भने दोस्रो र तेस्रो

स्थानमा क्रमशः वडा नं. ५ (१२.१७%) र वडा नं. १ (११.५२%) रहेका छन्। सबैभन्दा कम (७.४८%) एकल महिला वडा नं. २ मा रहेका छन् (तालिका ४.४.१, चित्र ४.४.१)।

तालिका ४.४.१: वडाअनुसार एकल महिलाको अवस्था

वडाहरु	१० वर्ष र सोभन्दा माथिको			प्रतिशत(%)	
	जम्मा महिला	विधवा महिला	एकल महिला	विधवा महिला	एकल महिला
१	१२१५	१३५	१४०	११.११	११.५२
२	१४७१	१०८	११०	७.३४	७.४८
३	१४३७	१५३	१६२	१०.६५	११.२७
४	१०५१	१०४	१११	९.९	१०.५६
५	१६१९	१९४	१९७	११.९८	१२.१७
६	१११५	११२	११६	१०.०४	१०.४
७	१७११	२११	२१५	१२.३३	१२.५७
गाउँपालिका	९६१९	१०१७	१०५१	१०.५७	१०.९३

चित्र ४.४.१: वडा अनुसार एकल महिलाको प्रतिशत

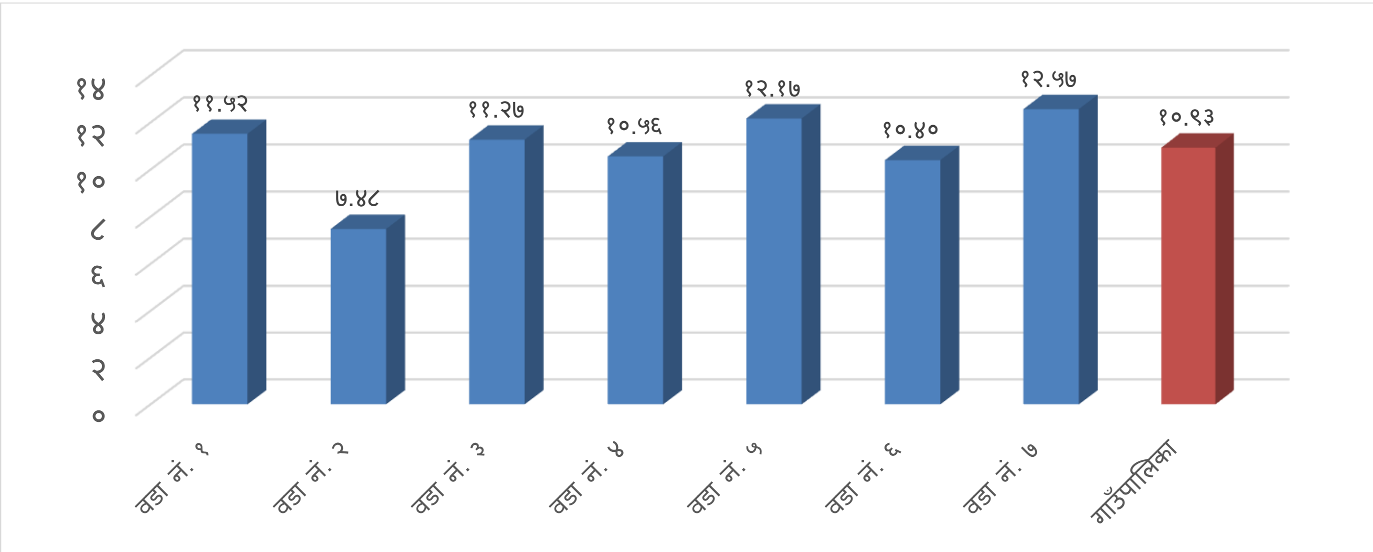

खण्ड ५ः ज्येष्ठ नागरिक

५.१ ज्येष्ठ नागरिक र लैङ्गिक अनुपात

ज्येष्ठ नागरिक परिवार एवम् समाजका अभिभावक हुन्। हरेक व्यक्तिले आफ्नो जीवनकालमा यो अवस्थालाई अनुभव गर्नैपर्दछ। राज्यले पनि सामाजिक सुरक्षा भत्ता लगायतका नीति तथा कार्यक्रम मार्फत् ज्येष्ठ नागरिकको पक्षपोषण गरेको देखिन्छ। आश्रित जनसङ्ख्याको गणना गर्दा ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्या आवश्यक पर्दछ। ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्याले जनसङ्ख्याको बनावट र जीवन प्रत्याशासमेत (Life Expectancy) लाई प्रतिविम्बित गर्दछ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ६० वर्ष वा सोभन्दा माथि (ज्येष्ठ नागरिक) को कुल जनसङ्ख्या २,०४३ रहेको छ जुन यहाँको कुल जनसङ्ख्या २१,४९४ को ९.५ प्रतिशत हुन आउँछ। ज्येष्ठ नागरिकको लैङ्गिक अनुपात ६४.४९ रहेको छ। यसलाई १,००० महिला ज्येष्ठ नागरिकका माझमा ६४५ जना पुरुष ज्येष्ठ नागरिक रहेका छन् भन्ने अर्थमा बुझिन्छ।

वडा तहमा हेर्दा अनुपातका दृष्टिले सबैभन्दा धेरै (११.९५%) ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. ४ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा न्यून (७.६%) अनुपात वडा नं. २ मा रहेको छ (तालिका ५.१.१)। सङ्ख्यात्मक हिसाबले सबैभन्दा धेरै अर्थात् ३५२ जना ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. ५ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम २३३ जना वडा नं. ६ मा रहेका छन्।

ज्येष्ठ नागरिकको उच्चतम ७८.९१ लैङ्गिक अनुपात वडा नं. २ मा रहेको छ। यसको अर्थ यस वडामा ६० वर्ष वा सोभन्दा माथिका प्रत्येक १,००० वृद्धा महिलाहरू माझमा ७८९ जना पुरुष वृद्धहरू रहेका छन्। ज्येष्ठ नागरिकको न्यूनतम ४६.९३ लैङ्गिक अनुपात वडा नं. १ मा रहेको छ। सबै वडाहरुमा ज्येष्ठ नागरिकको लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम रहेको छ, अर्थात् सबै वडाहरुमा वृद्ध पुरुषहरू भन्दा वृद्धा महिलाहरू बढी छन्।

तालिका ५.१.१ः वडाअनुसार ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

वडाहरु	जम्मा जनसङ्ख्या	६० वर्ष वा माथिका पुरुष	६० वर्ष वा माथिका महिला	६० वर्ष वा माथिका जम्मा जेष्ठ नागरिक	जेष्ठ नागरिकको जनसङ्ख्या प्रतिशत	लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० जना ज्येष्ठ महिलामा)
१	२६२०	८४	१७९	२६३	१०.०४	४६.९३
२	३४६१	११६	१४७	२६३	७.६०	७८.९१
३	३२०४	१३३	२०४	३३७	१०.५२	६५.२०
४	२२७७	१०६	१६६	२७२	११.९५	६३.८६
५	३५६३	१३३	२१९	३५२	९.८८	६०.७३
६	२४८१	९७	१३६	२३३	९.३९	७१.३२
७	३८८८	१३२	१९१	३२३	८.३१	६९.११
पूर्वीचौकी	२१४९४	८०१	१२४२	२०४३	९.५०	६४.४९

चित्र ५.१.१: वडा अनुसार ६० बर्ष र सोभन्दा माथिका जनसङ्ख्या (प्रतिशत)

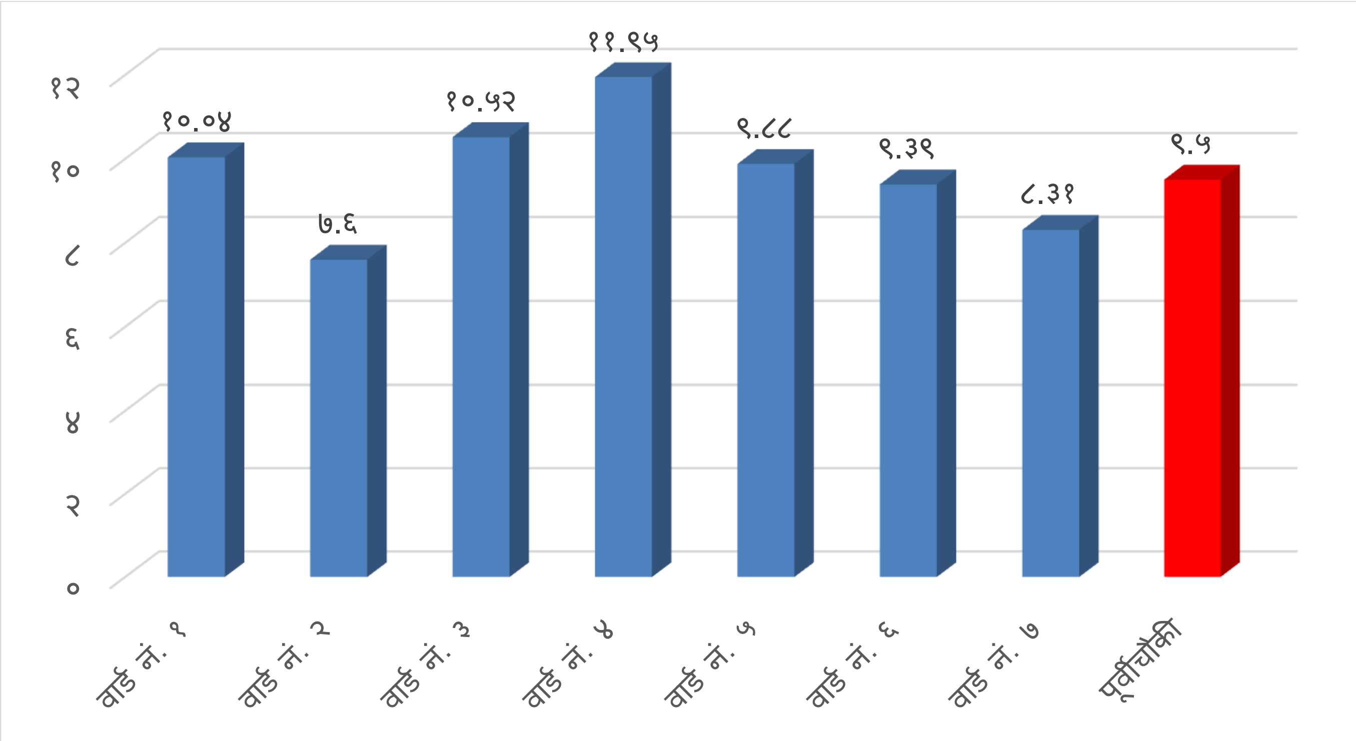

५.२ वडा अनुसार ७० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ७० वर्ष वा सोभन्दा माथि (ज्येष्ठ नागरिक) को कुल जनसङ्ख्या ९३८ रहेको छ जुन यहाँको कुल जनसङ्ख्या २१,४९४ को ४.३६ प्रतिशत हुन आउँछ। समग्र गाउँपालिकामा ७० वर्ष वा सो भन्दा माथि (ज्येष्ठ नागरिक) मा लैङ्गिक अनुपात ५८.७१ रहेको छ। वडा तहमा हेर्दा यो सर्वाधिक (६८.८५%) वडा नं. ६ मा रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून (४७.७८%) वडा नं. १ मा रहेको छ (तालिका ५.२.१)।

सङ्ख्यात्मक हिसाबले सबैभन्दा धेरै अर्थात् १५४ जना ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. ३ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम १०३ जना वडा नं. ६ मा रहेका छन्।

तालिका ५.२.१: ७० वर्ष र सोभन्दा माथिको नागरिकको सङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

वडाहरु	जम्मा जनसङ्ख्या	७० वर्ष वा माथिका पुरुष	७० वर्ष वा माथिका महिला	७० वर्ष वा माथिका जम्मा जेष्ठ नागरिक	जेष्ठ नागरिकको जनसङ्ख्या प्रतिशत	लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० जना ज्येष्ठ महिलामा)
१	२६२०	४३	९०	१३३	५.०८	४७.७८
२	३४६१	४८	७१	११९	३.४४	६७.६१
३	३२०४	५५	९९	१५४	४.८१	५५.५६
४	२२७७	५५	८६	१४१	६.१९	६३.९५

वडाहरु	जम्मा जनसङ्ख्या	७० वर्ष वा माथिका पुरुष	७० वर्ष वा माथिका महिला	७० वर्ष वा माथिका जम्मा जेष्ठ नागरिक	जेष्ठ नागरिकको जनसङ्ख्या प्रतिशत	लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० जना ज्येष्ठ महिलामा)
५	३५६३	५१	९३	१४४	४.०४	५४.८४
६	२४८१	४२	६१	१०३	४.१५	६८.८५
७	३८८८	५३	९१	१४४	३.७	५८.२४
पूर्वीचौकी	२१४९४	३४७	५९१	९३८	४.३६	५८.७१

५.३ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ज्येष्ठ नागरिक

नेपाल सरकारले ६८ वर्ष उमेर पूरा भएका सबै ज्येष्ठ नागरिकलाई मासिक रूपमा सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएकोमा आ.व. २०८२/८३ देखि ७० वर्ष उमेर पूरा भएका नागरिकलाई मात्र यस्तो भत्ता उपलब्ध गराउने नीति लिएको छ।जनगणाना २०७८ अनुसार यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ७० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या ९३८ जना अर्थात कुल जनसङ्ख्या ४.३६ प्रतिशत रहेको छ। वडास्तरमा ७० वर्ष वा सोभन्दा माथिका ज्येष्ठ नागरिकहरूको अनुपात फरक फरक रहेको छ। वडा नं. ४ मा यो अनुपात सबै भन्दा बढी ६.१९ प्रतिशत रहेको छ भने वडा नं. २ मा ज्येष्ठ नागरिक भत्ता प्राप्त गर्न योग्य जनसङ्ख्या ३.४४ प्रतिशत रहेको छ। (चित्र ५.३.१)।

चित्र ५.३.१: वडा अनुसार ७० बर्ष र सोभन्दा माथिका जनसङ्ख्या (प्रतिशत)

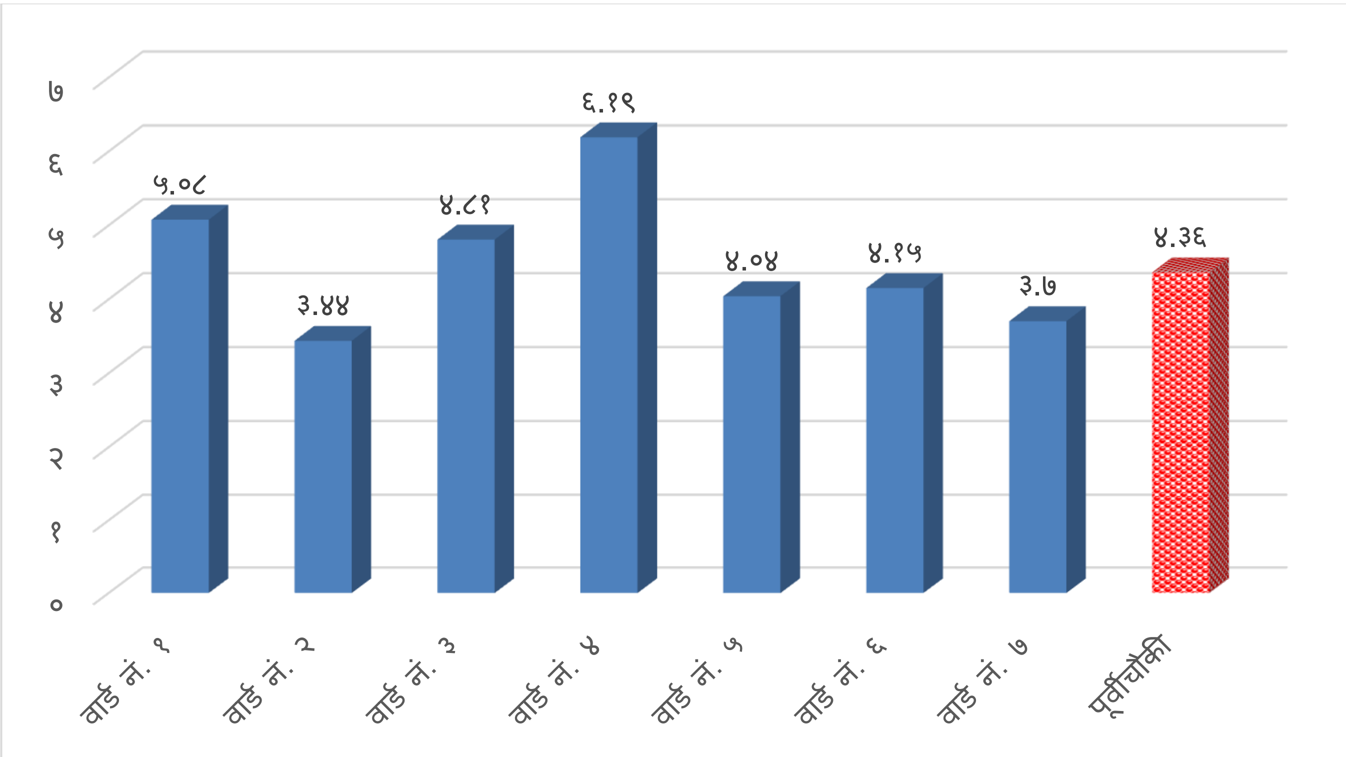

५.४ बुढ्यौली जनसङ्ख्या

विश्वव्यापी रूपमा ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई बुढ्यौली जनसङ्ख्याका रूपमा लिइन्छ। यस्तो तथ्याङ्कबाट बुढ्यौली जनसङ्ख्याको स्वास्थ्य, जीवनशैली, आर्थिक सक्रियता लगायतका विषयमा पर्याप्त सूचना प्राप्त हुन्छ। बुढ्यौली सूचकाङ्क निकाल्नका लागि पनि यो तथ्याङ्क आवश्यक छ। बुढ्यौली सूचकाङ्क निकाल्नको लागि १४ वर्ष र सोभन्दा कम उमेरको कुल जनसङ्ख्याले ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्यालाई भाग गरेर प्रतिशतमा रूपान्तरण गरिन्छ। बुढ्यौली सूचकाङ्क बढ्नु भनेको उक्त क्षेत्रको जनसङ्ख्या बुढ्यौलीउन्मुख हुँदै गएको वा भएको भन्ने जनाउँछ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कुल १,४३० जना (६.६५%) ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या रहेको छ। त्यसै गरी १४ वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या ८,७५९ (४०.७५%) रहेको छ। यी दुई तथ्याङ्कबाट बुढ्यौली सूचकाङ्क १६.३३ हुन आउँछ (तालिका ५.४.१)। यसको सरल अर्थ यो हुन्छ कि १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिका १,००० बालबालिका हुँदा १६३ जना ६५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका बुढाबुढी रहेका छन्।

यस गाउँपालिकामा बुढ्यौली जनसङ्ख्या अनुपात सर्वाधिक (८.६१%) वडा नं. ४ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (५.२९%) वडा नं. २ मा रहेको छ। बुढ्यौली सूचकाङ्क सबैभन्दा धेरै (२५.४९%) वडा नं. ४ मा रहेको देखिन्छ (तालिका ५.४.१)।

तालिका ५.४.१: वडा अनुसार बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकाङ्क

वडाहरु	जनसङ्ख्या			बुढ्यौली	
	०-१४	६५ बर्ष र सो भन्दा माथि	कुल	सूचकाङ्क	जनसङ्ख्या(%)
१	९५८	१८९	२६२०	१९.७३	७.२१
२	१५८५	१८३	३४६१	११.५५	५.२९
३	१३३०	२३२	३२०४	१७.४४	७.२४
४	७६९	१९६	२२७७	२५.४९	८.६१
५	१३९७	२३३	३५६३	१६.६८	६.५४
६	१०६४	१७४	२४८१	१६.३५	७.०१
७	१६५६	२२३	३८८८	१३.४७	५.७४
पूर्वीचौकी	८७५९	१४३०	२१४९४	१६.३३	६.६५

चित्र ५.४.१: वडा अनुसार बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकाङ्क (प्रतिशत)

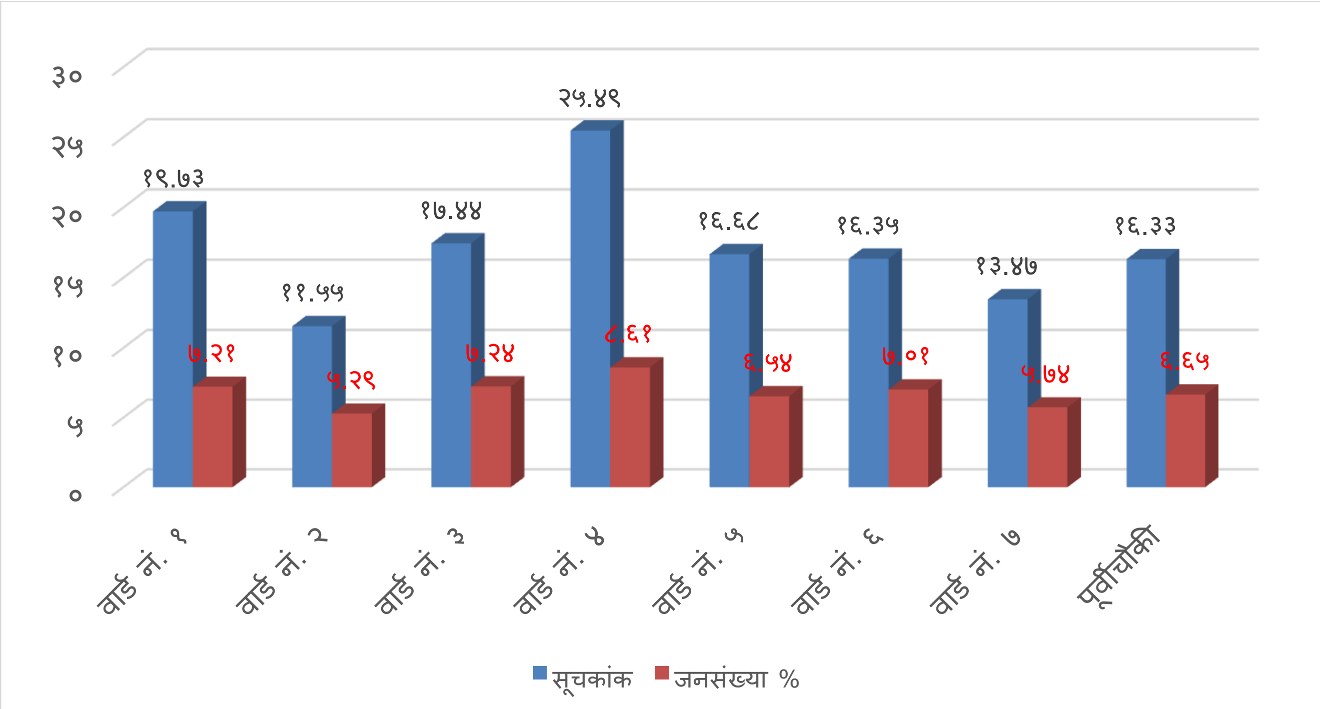

खण्ड ६: बालबालिकाको स्थिति

६.१ बालबालिकाको जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात

नेपालको कानुनले १८ वर्ष उमेर पूरा नभएका सबैलाई बालबालिका स्वीकार गरेको छ। विश्वका विभिन्न देशहरूका बिच बालबालिका सम्बन्धी तथ्याङ्कको तुलना गर्दा पनि यही १८ वर्षको सीमालाई आत्मसात गरेको देखिन्छ। बालबालिका समग्र जनसङ्ख्यामा आश्रित जनसङ्ख्या हो र कुनै पनि देशको जनसङ्ख्या संरचनाको एक महत्वपूर्ण हिस्सा पनि हो। पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कुल १०,२७७ जना बालबालिका रहेका छन् जुन यहाँको कुल जनसङ्ख्याको ४७.८ प्रतिशत हुन आउँछ।

गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामा हेर्ने हो भने २३.८३ प्रतिशत बालक र २३.९८ प्रतिशत बालिका रहेका छन्। यहाँ बालबालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात ९९.३६ रहेको छ। यसको सरल अर्थ यो छ कि प्रति १,००० बालिकामा ९९४ जना बालकहरू रहेका छन्। यस गाउँपालिकाका ३ ओटा वडा (वडा नं. २, ५ र ६) हरूमा बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम रहेको छ भने बाँकी ४ ओटै वडाहरूमा लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा माथि रहेको छ (तालिका ६.१.१)।

तालिका ६.१.१: वडाअनुसार बालबालिकाको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात (०-१७ वर्ष)

वडाहरू	जम्मा	बालक	बालिका	लैङ्गिक अनुपात
१	११५८	५९२	५६६	१०४.५९
२	१८२३	९०२	९२१	९७.९४
३	१५१५	७५८	७५७	१००.१३
४	९२४	४८८	४३६	१११.९३
५	१६६५	८००	८६५	९२.४९
६	१२४४	५८८	६५६	८९.६३
७	१९४८	९९४	९५४	१०४.१९
पूर्वीचौकी	१०२७७	५१२२	५१५५	९९.३६

चित्र ६.१.१: वडाअनुसार बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात (०-१७ वर्ष)

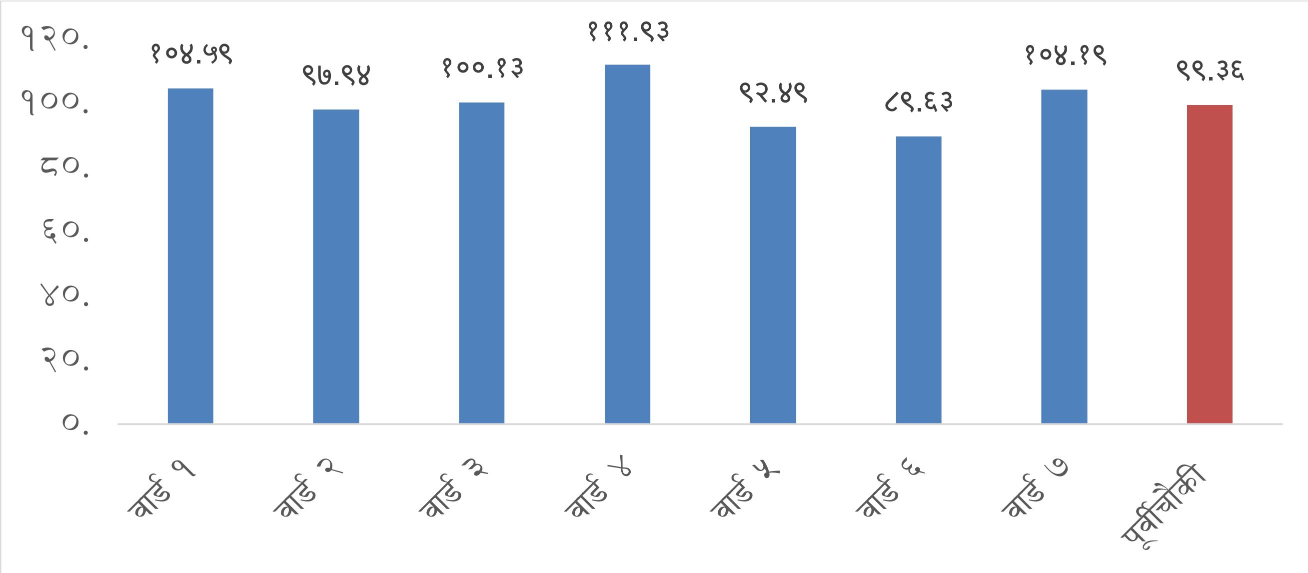

६.२ वडाको कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात

बालबालिका केन्द्रित नीति, योजना तथा कार्यक्रम बनाउनका लागि तल्लो स्तरसम्म कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात कति छ भन्ने तथ्याङ्क महत्वपूर्ण रहन्छ। पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका ७ ओटा वडाहरूको कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाहको अनुपात तालिका ६.२.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। वडास्तरमा तुलना गर्दा बालबालिकाको सर्वाधिक (५२.६७%) अंश वडा नं. २ मा रहेको देखिन्छ। दोस्रो (५०.१४%) र तेस्रो (५०.१०%) ठुलो अनुपात वडा क्रमशः वडा नं. ६ र ७ मा रहेको देखिन्छ।

बालकहरूको अनुपात सर्वाधिक (२६.०६%) वडा नं. २ मा रहेको छ भने बालिकाहरूको पनि सर्वाधिक (२६.६१%) अनुपात वडा नं. २ मा नै रहेको छ।

तालिका ६.२.१: कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	बालक		बालिका		बालबालिका	
		संख्या	%	संख्या	%	जम्मा	%
१	२६२०	५९२	२२.६०	५६६	२१.६०	११५८	४४.२०
२	३४६१	९०२	२६.०६	९२१	२६.६१	१८२३	५२.६७
३	३२०४	७५८	२३.६६	७५७	२३.६३	१५१५	४७.२८
४	२२७७	४८८	२१.४३	४३६	१९.१५	९२४	४०.५८
५	३५६३	८००	२२.४५	८६५	२४.२८	१६६५	४६.७३
६	२४८१	५८८	२३.७०	६५६	२६.४४	१२४४	५०.१४
७	३८८८	९९४	२५.५७	९५४	२४.५४	१९४८	५०.१०
पूर्वीचौकी	२१४९४	५१२२	२३.८३	५१५५	२३.९८	१०२७७	४७.८१

चित्र ६.२.१: वडाअनुसार बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात (०-१७ वर्ष)

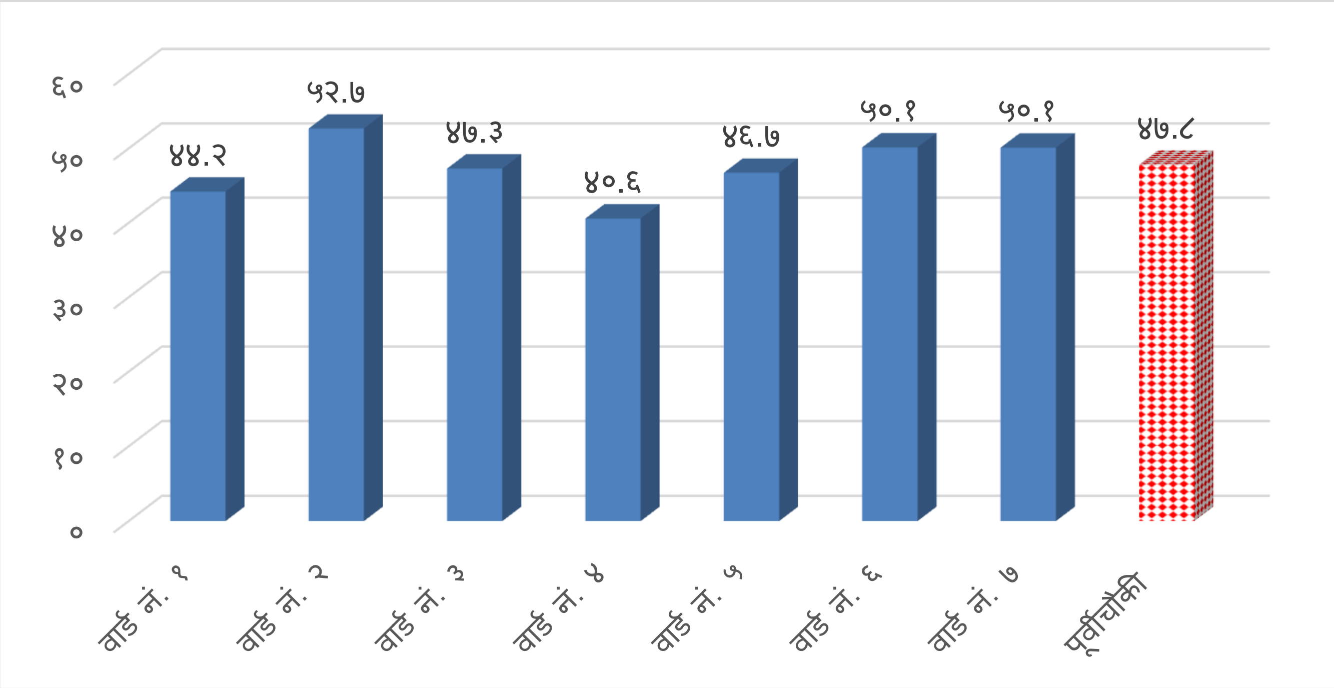

६.३ बाल–आश्रित अनुपात

बालबालिकालाई कुनै पनि देशको भविष्यका रूपमा लिइन्छ। यससँगै गाँसिएको अर्को पाटो भनेको बालबालिका कुल आश्रित जनसङ्ख्या (बालबालिका र बृद्धवृद्धा) को सबैभन्दा ठुलो हिस्सा हुन्। बाल–आश्रित अनुपात निकाल्नको लागि बालबालिकाको खास स्थानको जनसङ्ख्यालाई सोही स्थानको १५ देखि ६४ वर्षसम्मको कुल जनसङ्ख्याले भाग गर्ने प्रचलन रहेको छ। पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको समग्र बाल–आश्रित अनुपात ७७.४८ प्रतिशत रहेको छ। यसको अर्थ १०० जना काम गर्ने उमेर समूहको जनसङ्ख्याले करीव ७७ जना बालबालिकाको खानपिन, रेखदेख, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतको हेरविचार गर्नु परिरहेको भन्ने बुझिन्छ। उक्त जनसङ्ख्याको भार उत्पादक जनसङ्ख्यामाथि पर्ने हुन्छ।

वडास्तरमा बाल–आश्रित अनुपात न्यूनतम ५८.६१ प्रतिशत (वडा नं. ४) देखि अधिकतम ९३.६२ प्रतिशत (वडा नं. २) सम्म रहेको छ। बाल–आश्रित अनुपात समग्र गाउँपालिकाको ७७.४८ प्रतिशतभन्दा बढी भएका वडाहरूमा २, ३, ६ र ७ रहेका छन्। बाँकी वडाहरूको बाल–आश्रित अनुपात ५८.६१ प्रतिशतदेखि ७२.२७ प्रतिशतसम्म रहेको छ (तालिका ६.३.१, चित्र ६.३.१)।

तालिका ६.३.१: वडाअनुसार बाल-आश्रित अनुपात

वडा	जम्मा	०-१४ वर्ष	१५-६४ वर्ष	६५ वर्ष र सोभन्दा माथि	बाल आश्रित अनुपात
१	२६२०	९५८	१४७३	१८९	६५.०४
२	३४६१	१५८५	१६९३	१८३	९३.६२
३	३२०४	१३३०	१६४२	२३२	८१

वडा	जम्मा	०-१४ वर्ष	१५-६४ वर्ष	६५ वर्ष र सोभन्दा माथि	बाल आश्रित अनुपात
४	२२७७	७६९	१३१२	१९६	५८.६१
५	३५६३	१३९७	१९३३	२३३	७२.२७
६	२४८१	१०६४	१२४३	१७४	८५.६
७	३८८८	१६५६	२००९	२२३	८२.४३
पूर्वीचौकी	२१४९४	८७५९	११३०५	१४३०	७७.४८

चित्र ६.३.१: वडाअनुसार बाल आश्रित अनुपात

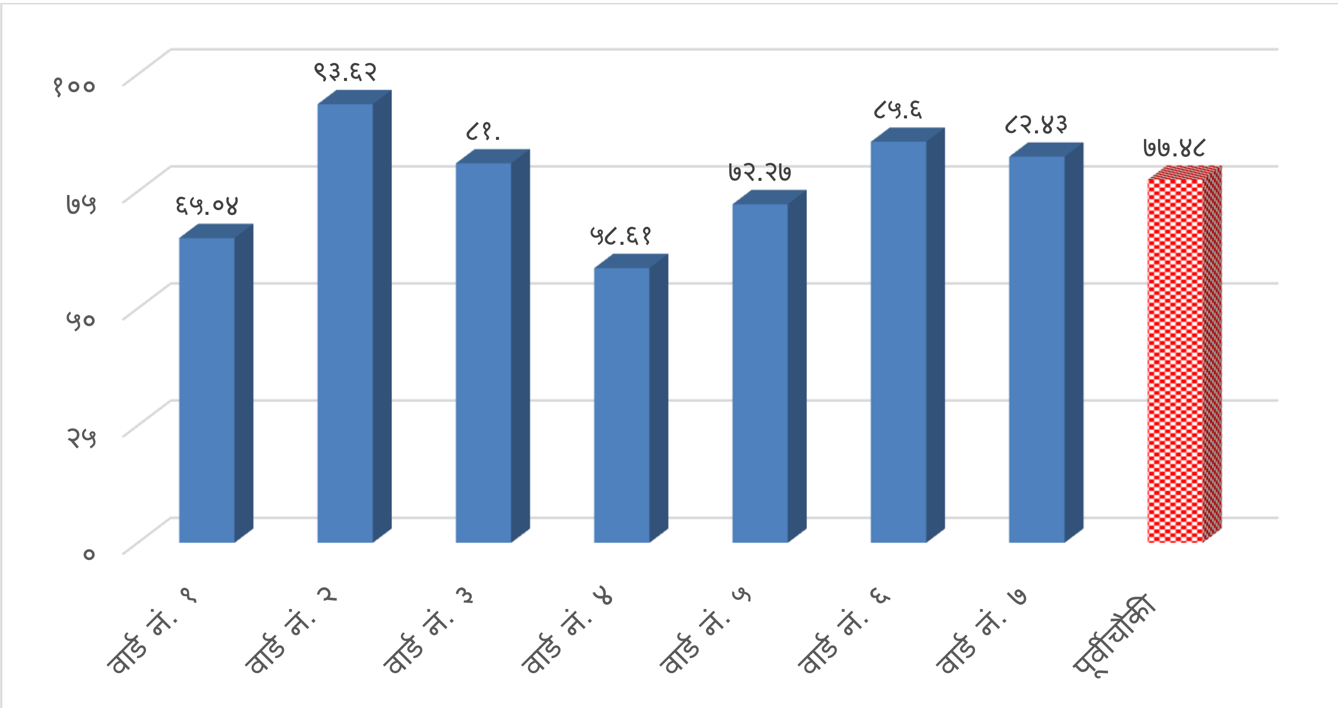

६.४ बाल विवाह

समाजमा अभ्यासमा रहेको भए तापनि बाल विवाहलाई वैयक्तिक, सामाजिक र कानूनी तीनओटै दृष्टिकोणबाट सकारात्मक मानिदैन। बालक वा बालिकाको वृद्धि र व्यक्तित्व विकासमा बाल विवाह बाधक हुनसक्ने भएकोले यसलाई हतोत्साहित गर्ने उद्देश्यले कानूनी व्यवस्था समेत गरिएको छ। बाल विवाह केन्द्रदेखि सबै स्थानीय तहका वडास्तरसम्म विद्यमान रहेको तथ्याङ्कबाट देखिएको छ। बाल विवाहको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्नुअघि यहाँ बाल विवाहको अवधारणा बारेमा स्पष्ट हुनु जरुरी छ।

सामान्यतः कानुनले बालबालिका अन्तर्गत गणना हुने उमेरभित्र विवाह भएको अवस्था नै बाल विवाह हो। विवाह बन्धनमा बाँधिने पुरुष वा महिला दुवैजना १८ वर्षभन्दा मुनि भएको अवस्थामा वा ती दुईमध्ये एक जना १८ वर्षभन्दा

कम उमेरको भए पनि बाल विवाहमै गणना हुन्छ। तालिका ६.४.१ मा १८ वर्ष उमेर नपुग्दै विवाह भएका बालबालिकाको तथ्याङ्क विश्लेषण गरिएको छ। बाल विवाहको विश्लेषण गर्दा जोडिएर आउने अर्को प्रमुख विषय कानूनले तोकेको उमेर हद पूरा नभई विवाह गरेका व्यक्तिहरूको बिचमा भएको विवाह पनि हो। नेपालमा कानूनले २० वर्ष पूरा नभएका केटा र केटीलाई विवाहका लागि अयोग्य मानेको छ। तसर्थ, १८ र १९ वर्षको उमेरमा विवाह भएको जनसङ्ख्याको अनुपात पनि यहाँ विश्लेषण गर्नु उपयुक्त हुन्छ।

अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास अनुसार गणनाको समयमा २० देखि २४ वर्षको उमेर समूहभित्र रहेका पुरुष र महिलालाई उनीहरूको पहिलो पटक विवाह हुँदा उमेर कति थियो भन्ने आधारमा बाल विवाहको विद्यमानता दर निकाल्ने गरिएको छ। पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा १८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह हुने पुरुष र महिलाको समग्र अनुपात १९.०७ प्रतिशत रहेको छ। सोही उमेर समूहका महिलामध्ये १८ वर्ष उमेर नपुगी विवाह हुनेको अनुपात २५.०७ प्रतिशत छ भने पुरुषका हकमा यो मान ८.१७ प्रतिशत रहेको छ। यसबाट यस गाउँपालिकामा पुरुषको तुलनामा महिलाहरूको बाल विवाह दर ३ गुणा बढी रहेको देखिन्छ (तालिका ६.४.१)।

तालिका ६.४.१: वडाअनुसार बालविवाहको अवस्था

वडा नं.	१८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाहित		२० देखि २४ वर्षका जनसंख्या		बाल विवाह दर %		
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	जम्मा
१	२	३२	९८	१३७	२.०४	२३.३६	१४.४७
२	१२	६३	७८	१७३	१५.३९	३६.४२	२९.८८
३	१२	३८	७९	१५८	१५.१९	२४.०५	२१.१०
४	५	२२	९६	१४२	५.२१	१५.४९	११.३५
५	६	४०	१०७	१९१	५.६१	२०.९४	१५.४४
६	८	३६	५५	१३०	१४.५५	२७.६९	२३.७८
७	६	५३	१११	२०२	५.४१	२६.२४	१८.८५
पूर्वीचौकी	५१	२८४	६२४	११३३	८.१७	२५.०७	१९.०७

वडागत रूपमा हेर्दा बाल विवाहको तीव्रता वडा नं. २ मा २९.८८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ जहाँ बालिका अवस्थामा भएको विवाहको विद्यमानता दर ३६.४२ प्रतिशत छ जुन महिलातर्फको उच्चतम हो। पुरुषतर्फ पनि सबैभन्दा उच्च बाल विवाहदर वडा नं. २ मा नै रहेको छ जहाँ यसको मान १५.३९ प्रतिशत रहेको छ। पुरुषतर्फ न्यूनतम (२.०४%) बालविवाह विद्यमानता दर वडा नं. १ मा रहेको देखिन्छ भने महिलातर्फको न्यूनतम मान (१५.४९%)

वडा नं. ४ मा रहेको छ। गाउँपालिकाका ७ ओटा वडामध्ये सबैभन्दा न्यून (११.३५%) बाल विवाहदर वडा नं. ४ मा रहेको देखिन्छ (चित्र ६.४.१)।

चित्र ६.४.१: वडा अनुसार बाल विवाहको विद्यमानता स्थिति

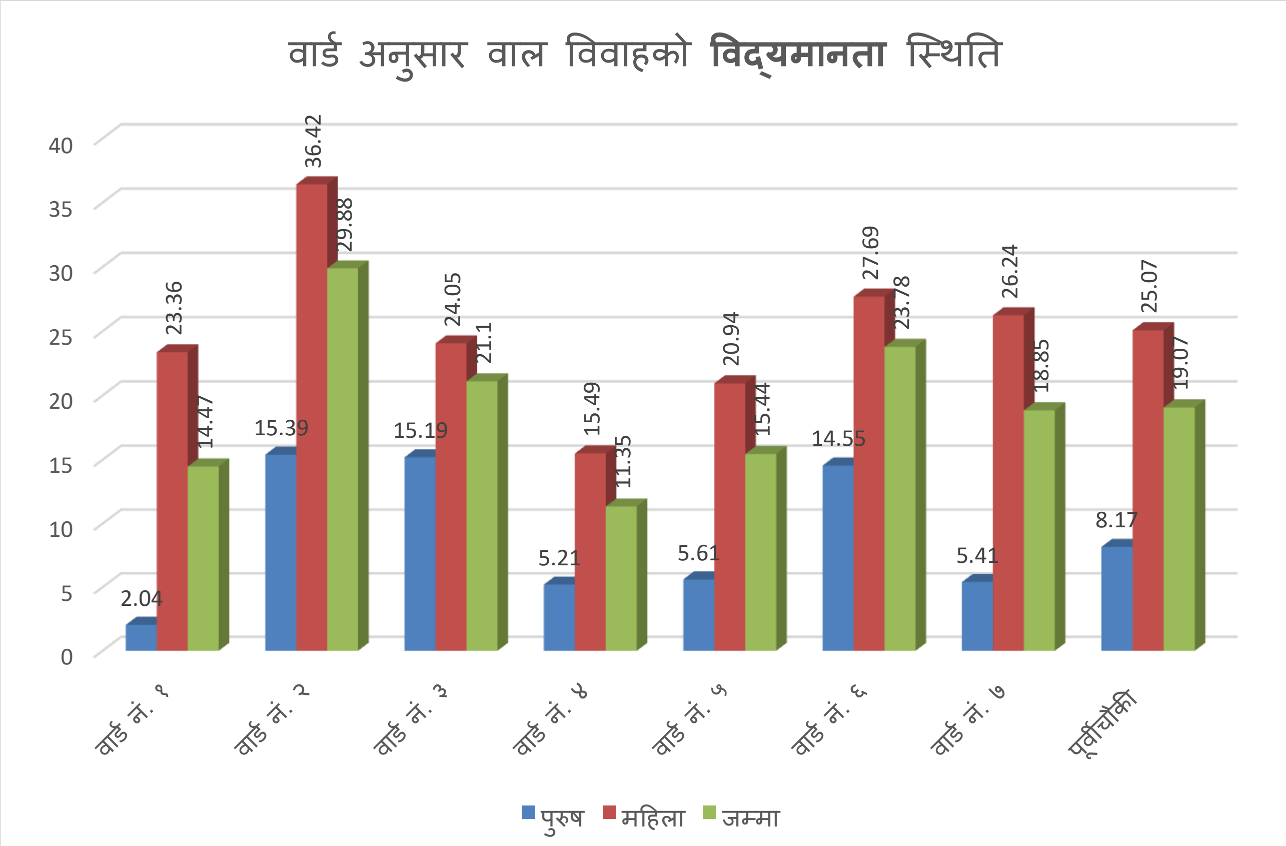

६.५ बालबालिकाको साक्षरता दर

जनगणनामा ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको सम्पूर्ण जनसङ्ख्यालाई साक्षरता सम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो। बालबालिकाको अन्य सूचक जस्तै साक्षरता दर पनि योजना तथा नीति निर्माणको चरणमा र तिनको मूल्याङ्कनमा महत्वपूर्ण हुने गर्दछन्। हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख देशमा ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याको समग्र साक्षरता दर भन्दा बालबालिकाको साक्षरता दर सामान्यत: उच्च हुने गर्दछ। यस्तो हुनुको सम्भावित कारणमा पुरानो पुस्ताले नयाँ पुस्ताले जस्तो सहज रूपमा विद्यालय जाने अवसर पाएको हुँदैन। पछिल्ला चार पाँच दशकमा बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने प्रचलन व्यापक हुँदै गएको छ र सरकारले प्राथमिक शिक्षालाई अनिवार्य घोषणा गरेको छ। पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा बालक तथा बालिकाको समग्र साक्षरता दर ९२.८ प्रतिशत रहेको छ।

वडागत रूपमा बाल साक्षरता दरलाई तुलना गर्दा सर्वाधिक (९७.४४%) साक्षरता दर वडा नं. १ मा रहेको छ। वडा नं. २ को बालबालिका साक्षरता दर सबै वडाहरू भन्दा कम ८५.५४ प्रतिशत रहेको छ (चित्र ६.५.१)।

चित्र ६.५.१ मा बालबालिकाको वडागत साक्षरता दर नगरपालिकाको औसत (९२.८%)भन्दा तल २ ओटा वडाहरू २ र ५ छन् भने बांकी वडाहरूमा बालबालिकाको साक्षरता दर गाउँपालिकाको औसतभन्दा बढी रहेको देखाएको छ।

तालिका ६.५.१: वडाअनुसार बाल साक्षरता दर

वडाहरू	बालबालिका (५-१७ बर्ष)			साक्षर बालबालिका			बालबालिकाको साक्षरता दर		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
१	९३७	४७३	४६४	९१३	४६४	४४९	९७.४४	९८.१	९६.७७
२	१३६२	६५८	७०४	११६५	५७४	५९१	८५.५४	८७.२३	८३.९५
३	१०८७	५३४	५५३	१०४१	५११	५३०	९५.७७	९५.६९	९५.८४
४	७१५	३६४	३५१	६७७	३४९	३२८	९४.६९	९५.८८	९३.४५
५	१२४५	५८५	६६०	११४८	५३८	६१०	९२.२१	९१.९७	९२.४२
६	८८१	४०३	४७८	८३४	३८३	४५१	९४.६७	९५.०४	९४.३५
७	१४८३	७३८	७४५	१३७७	६९०	६८७	९२.८५	९३.५	९२.२१
पूर्वीचौकी	७७१०	३७५५	३९५५	७१५५	३५०९	३६४६	९२.८	९३.४५	९२.१९

चित्र ६.५.१: वडाअनुसार बालबालिकाको साक्षरता दर

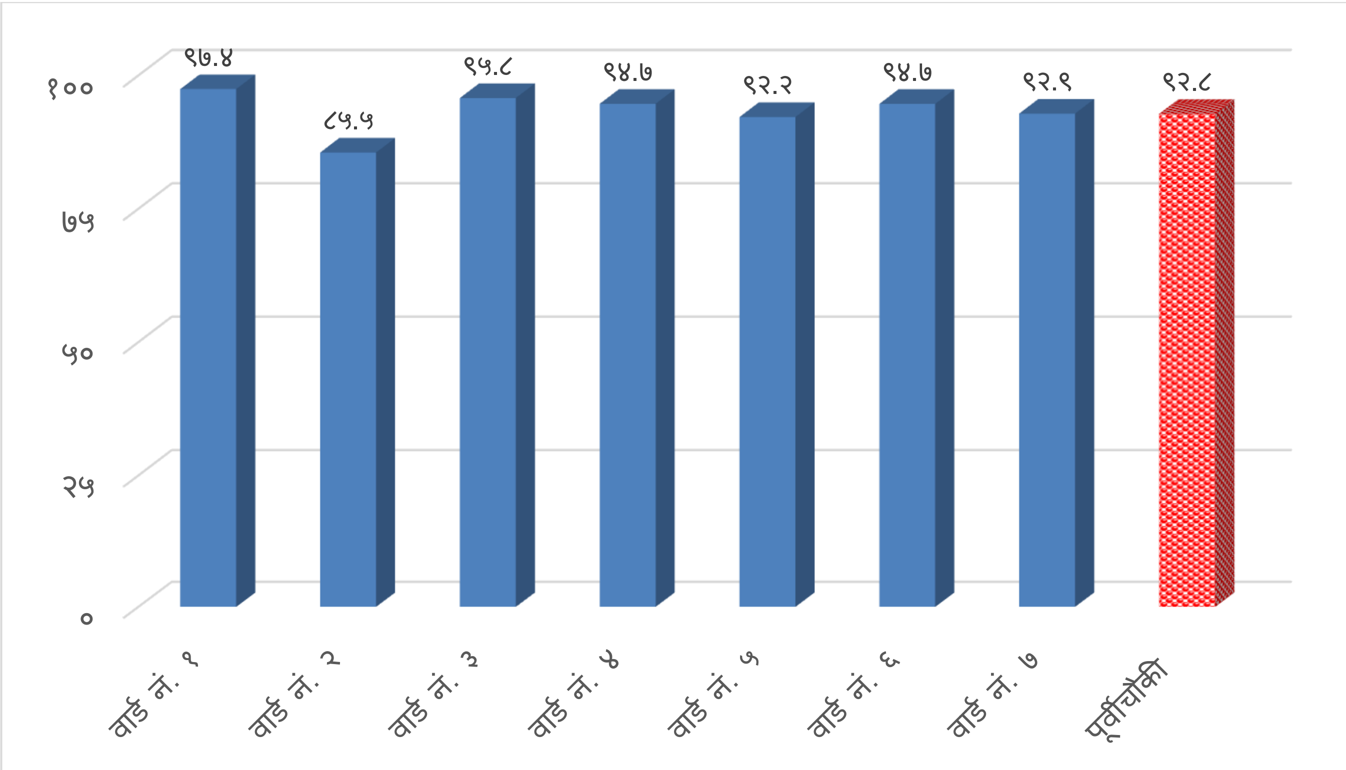

६.६ अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण

राष्ट्रिय जनगणनामा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिलाई अध्ययन गर्न हाल स्कुल गइरहनुभएको छ भनी सोधिएको प्रश्नमा प्राप्त उत्तरको विश्लेषण गर्दा यस गाउँपालिकाका ५ देखि १७ वर्षसम्मका कुल ७,७१० जनामध्ये ६,९७२ (९०.४%) जना हाल स्कुल गइरहेको देखिन्छ भने ४.३६ प्रतिशत विगतमा गएको तर हाल स्कुल नगएको तथ्याङ्कले देखाएको छ। कहिल्यै स्कुल नगएका बालबालिकाको हिस्सा ५.२१ प्रतिशत रहेको छ। कहिल्यै पनि स्कुल नगएका ५ देखि १७ वर्षसम्मका सर्वाधिक (९.६९%) बालबालिका वडा नं. २ मा रहेका छन्। त्यसैगरी हाल स्कुल गइरहेका सर्वाधिक अर्थात् ९४.७ प्रतिशत बालबालिका वडा नं. ६ मा रहेका छन् (तालिका ६.६.१)।

तालिका ६.६.१: अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	५ देखि १७ वर्षका बालबालिका संख्या					प्रतिशत		
	स्कुल गइरहेका	विगतमा स्कुल गएका	स्कुल नगएका	नखुलेको	जम्मा	स्कुल गइरहेका	विगतमा स्कुल गएका	कहिल्यै स्कुल नगएका
१	८७८	३७	२२	०	९३७	९३.७	३.९५	२.३५
२	११४७	८३	१३२	०	१३६२	८४.२	६.०९	९.६९
३	१०१४	३२	४१	०	१०८७	९३.३	२.९४	३.७७
४	६६४	२८	२३	०	७१५	९२.९	३.९२	३.२२
५	१०९७	६१	८७	०	१२४५	८८.१	४.९	६.९९
६	८३४	३३	१४	०	८८१	९४.७	३.७५	१.५९
७	१३३८	६२	८३	०	१४८३	९०.२	४.१८	५.६
पूर्वीचौकी	६९७२	३३६	४०२	०	७७१०	९०.४	४.३६	५.२१

६.७ बालश्रमको विवरण

बालश्रमका विभिन्न अवस्था, प्रकार र अवधारणा प्रचलित छन्। संयुक्त राष्ट्रसंघ बालकोषका अनुसार प्रत्येक १० जनामा १ जना बालबालिका बालश्रम गर्न बाध्य छन्। जो बालबालिका उनीहरूको उमेरका हिसाबले कुनै काम गर्न शारीरिक रूपमा सबल छैनन् अथवा कामको प्रकृति र परिस्थिति अनुसार कुनै काम जोखिमपूर्ण छ, त्यस्तो काममा संलग्न भएका रहेछन् भने त्यो स्थिति बालश्रममा पर्दछ। तर, बालबालिकाको शारीरिक र मानसिक विकासमा सकारात्मक योगदान गर्ने काम जस्तो कि हलुका प्रकृतिका घरायसी काम र विद्यालय बिदा हुँदाको अवस्थामा गरिएका कुनै सरल काम बाहेक बालश्रमले उनीहरूको स्वास्थ्य, सुरक्षा र मानसिक विकासमा क्षति पुर्याउँदछ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा समग्र बालश्रम विद्यमानता दर घरायसी क्षेत्रमा ३५.२३ प्रतिशत र गैरघरायसी क्षेत्रमा १०.०१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। यहाँ बालश्रम गर्दा कति समय काम गरेको आधारमा हिसाबकिताब गरिएको छ भन्ने सवाल बुझ्नु मनासिब हुन्छ। जनगणनामा आर्थिक कामको बारेमा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई मात्र प्रश्न सोधिएको थियो। उनीहरूले गणनाको दिनदेखि अघिल्लो १२ महिनामा कम्तीमा १ दिन काम गरेको भए त्यसलाई

पनि श्रम गरेको मानिने प्रावधान राखिएको थियो। अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार विगत एक हप्तामा कम्तीमा एक घण्टा नाफा वा आम्दानी हुने काम गरेका बालबालिकालाई बालश्रमको रूपमा मान्ने चलन छ।

यहाँ गैरघरायसी क्षेत्र भन्नाले वित्तीय, गैरवित्तीय तथा नाफा नकमाउने संस्था पर्दछ। घरायसी क्षेत्र भन्नाले असंगठित रूपमा परिवारले संचालन गरेका सबै प्रकारका आर्थिक क्रियाकलापहरू पर्दछन् जस्तै कृषि, अनौपचारिक र असंगठित रूपमा व्यक्ति वा परिवारले संचालन गरेका व्यापार, उद्योग, व्यवसाय, सडक किनारमा बिक्री गर्ने आदि यसअन्तर्गत पर्दछ।

वडास्तरमा बालश्रम विद्यमानता दर तुलना गर्दा घरायसी क्षेत्रमा सर्वाधिक (७२.६३%) वडा नं. ६ मा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (१३.१७%) वडा नं. ४ मा रहेको छ। गैरघरायसी क्षेत्रको सर्वाधिक बालश्रम विद्यमानता दर सर्वाधिक (१५.१२%) वडा नं. ४ मा र सबैभन्दा कम (३.९४%) वडा नं. ६ मा रहेको छ (तालिका ६.७.१, चित्र ६.७.१)।

तालिका ६.७.१: वडाअनुसार बालश्रमको अवस्था

अघिल्लो १२ महिनामा कम्तीमा एक दिन आर्थिक काममा संलग्नता						
वडाहरु	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगर्ने	जम्मा	बालश्रम प्रतिशत	
					गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र
१	५७	२३६	३१५	६०८	९.३८	३८.८२
२	९२	२२४	५०९	८२५	११.१५	२७.१५
३	५४	२९६	२९१	६४१	८.४२	४६.१८
४	७०	६१	३३२	४६३	१५.१२	१३.१७
५	७३	२९८	४११	७८२	९.३४	३८.११
६	२२	४०६	१३१	५५९	३.९४	७२.६३
७	११४	१७५	६४७	९३६	१२.१८	१८.७
पूर्वीचौकी	४८२	१६९६	२६३६	४८१४	१०.०१	३५.२३

चित्र ६.७.१: वडाअनुसार बालश्रम (गैरघरायसी क्षेत्र र घरायसी क्षेत्र)

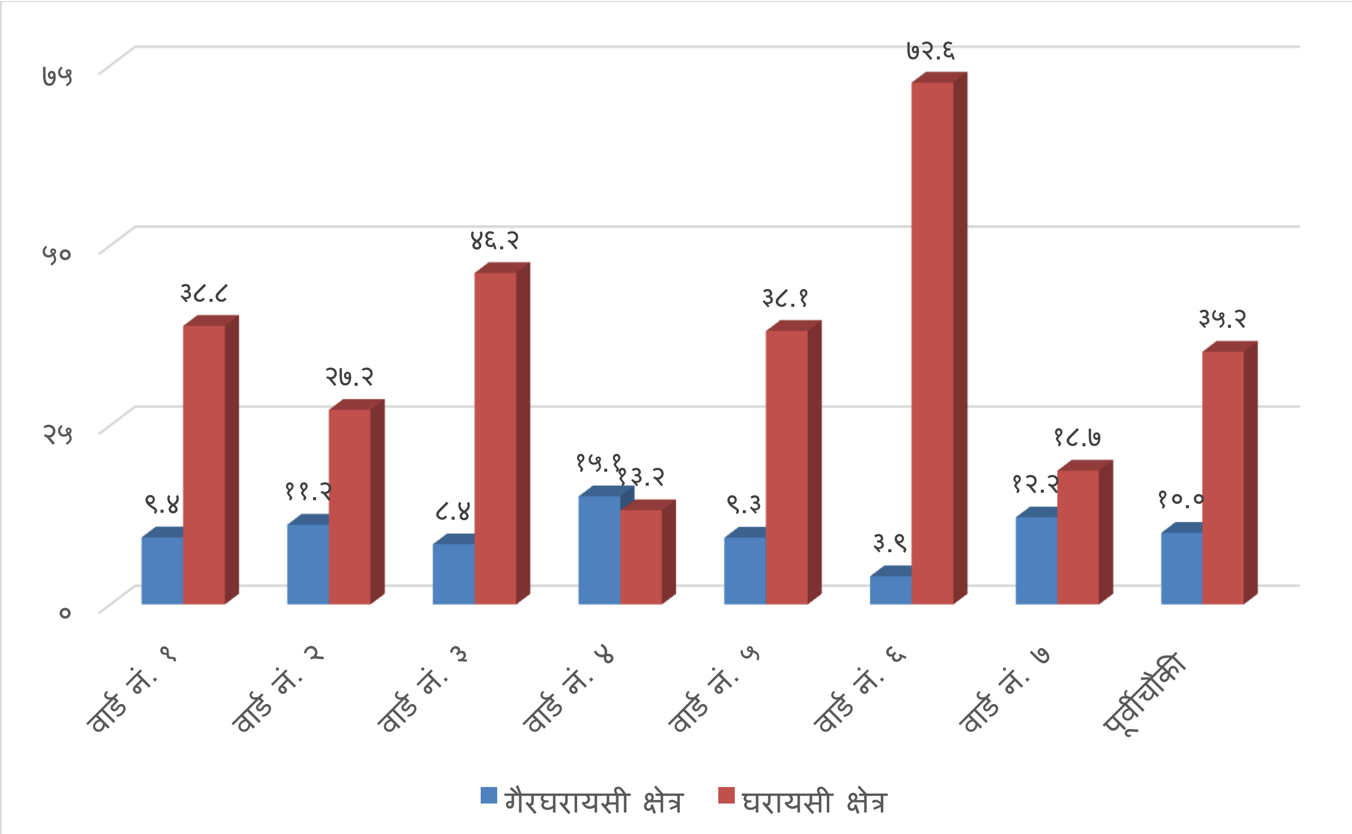

६.८ जन्मदर्ताको अवस्था

नेपालमा जन्मदर्तालाई बालबालिकाको संवैधानिक हकको रूपमा लिइएको छ। पछिल्लो जनगणनामा ५ वर्षमुनिका प्रत्येक बालबालिकाको जन्मदर्ता गरिएका छ वा छैन भन्ने प्रश्न सोधिएको थियो। राज्यप्रदत्त कैयन् सुविधामा जन्मदर्ताको अत्यन्तै महत्व रहेको हुँदा यो प्रश्न राखिएको थियो। सरकारले विभिन्न नीति तथा कार्यक्रम मार्फत् जन्मदर्तालाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गरिरहेको छ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको समग्र जन्मदर्ताको अवस्था ९१ प्रतिशत रहेको छ। वडा तहमा तुलना गर्दा जन्मदर्ताको अधिकतम (९५% भन्दा बढी) उपलब्धि वडा नं. ४ ले हासिल गरेको देखिन्छ। ९० प्रतिशत भन्दा कम जन्मदर्ता भएका दुइओटा वडाहरू क्रमशः वडा नं. १ (८९.२%) र वडा नं. ५ (८७.२%) रहेका छन् (तालिका ६.८.१, चित्र ६.८.१)।

गाउँपालिकाको औसत जन्मदर्ता ९१ प्रतिशतभन्दा कम वा बढी जन्मदर्ता स्थिति रहेका वडाहरूलाई खण्डीकृत रातो रङ्गको रेखाले सङ्केत गरिएको छ। यसअनुसार वडा नं. १, ३, ५ र ६ मा जन्मदर्ताको स्थिति समग्र गाउँपालिकाभन्दा कम रहेको छ भने बाँकी तीनओटा वडाहरूमा यो मान औसतभन्दा माथि रहेको छ।

तालिका ६.८.१: वडाअनुसार जन्मदर्ता भएका बालबालिकाको अवस्था

वडाहरू	५ वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिका	जम्मा		जन्म दर्ता गरेको प्रतिशत
		जन्मदर्ता गरेको	जन्मदर्ता नगरेको	
१	२८७	२५६	३१	८९.२
२	५७५	५२७	४८	९१.७
३	५२२	४७२	५०	९०.४
४	२६४	२५३	११	९५.८
५	५०७	४४२	६५	८७.२
६	४३०	३९१	३९	९०.९
७	५७४	५३४	४०	९३
पूर्वीचौकी	३१५९	२८७५	२८४	९१

चित्र ६.८.१: वडाअनुसार जन्मदर्ताको अवस्था

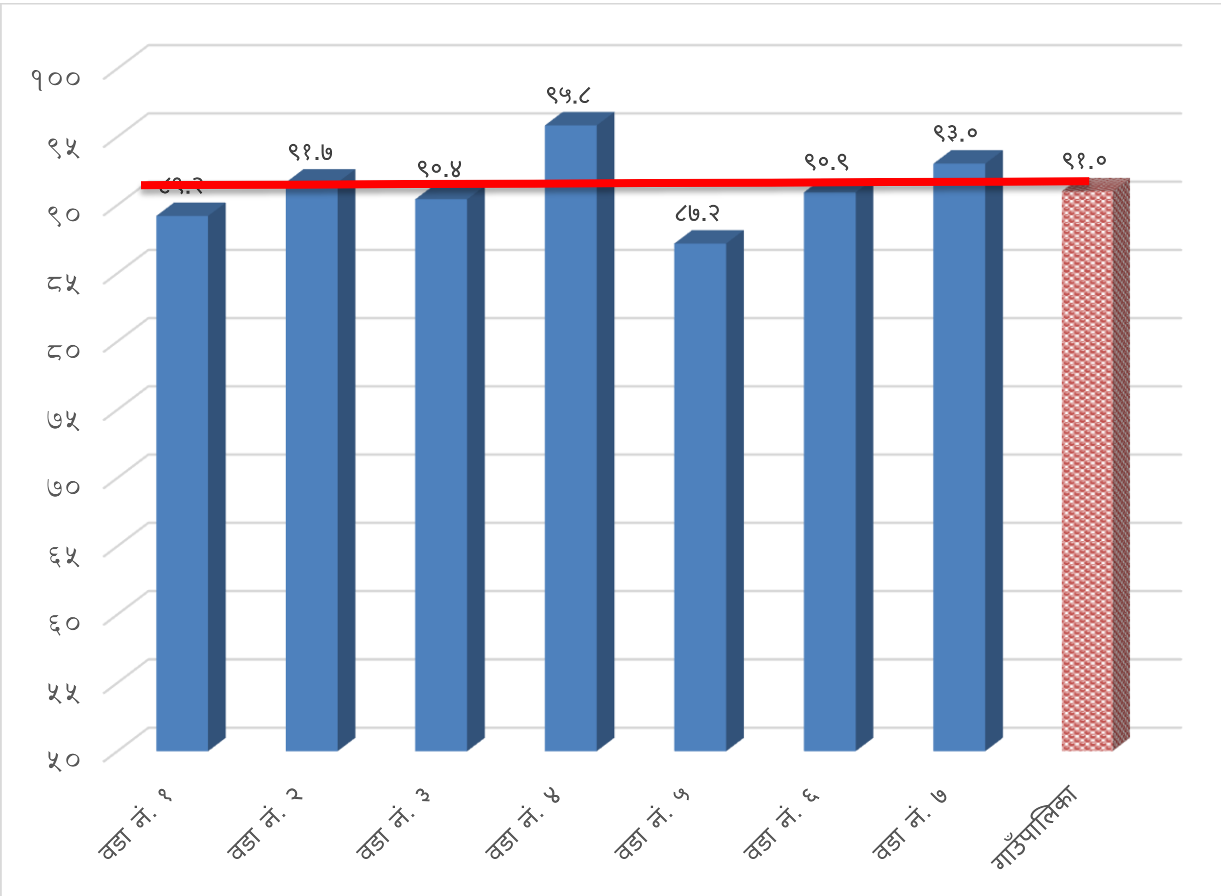

खण्ड ७ः अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्थिति

७.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

सामाजिक तथ्याङ्कलाई विभिन्न वर्गमा खण्डीकृत गर्ने सन्दर्भमा अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या पनि महत्वपूर्ण मानिन्छ। समावेशी विकास र अवसरमा समान पहुँचका लागि जुनसुकै शारीरिक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरूका लागि राज्यले नीति, योजना तथा कार्यक्रम अगाडि ल्याउने सिलसिलामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको जनसङ्ख्या अपरिहार्य हुन्छ। मूलतः प्राकृतिक वा मानवसिर्जित कारणले नै मानिसमा अपाङ्गता हुनसक्दछ। त्यसबाहेक जन्मजात अपाङ्गता पनि हुने गर्दछ। शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, राज्य सञ्चालन, सामाजिक सुरक्षा लगायतका क्षेत्रमा अपाङ्गता भएका जनसङ्ख्याको बेग्लै पहुँच र सहभागिता सुनिश्चितता गर्नका लागि अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्याको वडा तहसम्मको तथ्याङ्क आवश्यक पर्दछ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कुल २१,४९४ जनसङ्ख्यामध्ये ४३४ जनामा अपाङ्गता रहेको छ। यो संख्या गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको २.०२ प्रतिशत हुन आउँछ र यसैलाई यस गाउँपालिकाको अपाङ्गता विद्यमानता दर मानिन्छ।

यहाँ पुरुष र महिलाको अपाङ्गताको आँकडामा भिन्नता रहेको तथ्य विचारणीय छ। कुल जनसङ्ख्यामा ४७.७७ प्रतिशत पुरुषमा अपाङ्गता रहेको छ भने ५२.२३ प्रतिशत महिलामा रहेको छ। पुरुषमा अपाङ्गता विद्यमानता दर महिलाको भन्दा ०.४ प्रतिशत विन्दुले बढी देखिएको छ। (तालिका ७.१.१, ७.१.२)। व्यक्तिमा अपाङ्गताको प्रकार, गहनता र असर फरक फरक हुन्छ।

तालिका ७.१.१ः अपाङ्गताको जनसङ्ख्या र विद्यमानता दर

लिङ्ग	जम्मा	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	अपाङ्गता नभएका व्यक्ति	अपाङ्ता नखुलेका	अपाङ्गताको विद्यमानता दर	अपाङ्गता भएकामध्ये लैङ्गिक हिस्सा प्रतिशत
पुरुष	९२३८	२०३	९०३५	०	२.२	४७.७७
महिला	१२२५६	२२१	१२०२४	१	१.८	५२.२३
जम्मा	२१४९४	४३४	२१०५९	१	२.०२	१००.०

तालिका ७.१.२ः अपाङ्गतासम्बन्धी वडागत विवरण

वडाहरु	जम्मा जनसङ्ख्या	अपाङ्गता नभएका	जम्मा अपाङ्गता भएका व्यक्ति	अपाङ्गता विद्यमानता दर
पूर्वीचौकी	२१४९४	२१०५९	४३४	२.०२
१	२६२०	२५८३	३७	१.४१
२	३४६१	३३७०	९०	२.६

वडाहरु	जम्मा जनसङ्ख्या	अपाङ्गता नभएका	जम्मा अपाङ्गता भएका व्यक्ति	अपाङ्गता विद्यमानता दर
३	३२०४	३१६३	४१	१.२८
४	२२७७	२२०९	६८	२.९९
५	३५६३	३५०३	६०	१.६८
६	२४८१	२४३०	५१	२.०६
७	३८८८	३८०१	८७	२.२४

राज्यले अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्याको लागि विशेष हक र सामाजिक सुरक्षाको नीति लिएको छ र तदनुरूप कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। अपाङ्गता सम्बन्धी स्थानीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्नका लागि यसप्रकारको खण्डीकृत तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ। नेपालमा अपाङ्गता सम्बन्धी तथ्याङ्कको सबैभन्दा ठुलो प्राथमिक स्रोत जनगणना नै हो।

वडागत रूपमा अपाङ्गता विद्यमानता दर तुलना गर्दा सर्वाधिक (२.९९%) वडा नं. ४ मा देखिन्छ। वडा नं. २ दोस्रोमा (२.६%) र तेस्रोमा (२.२४%) वडा नं. ७ रहेको छ। अपाङ्गता विद्यमानता दर सबैभन्दा न्यून (१.२८%) वडा नं. ३ मा रहेको छ (तालिका ७.१.२, चित्र ७.१.१)।

चित्र ७.१.१: वडाअनुसार अपाङ्गता विद्यमानता दर

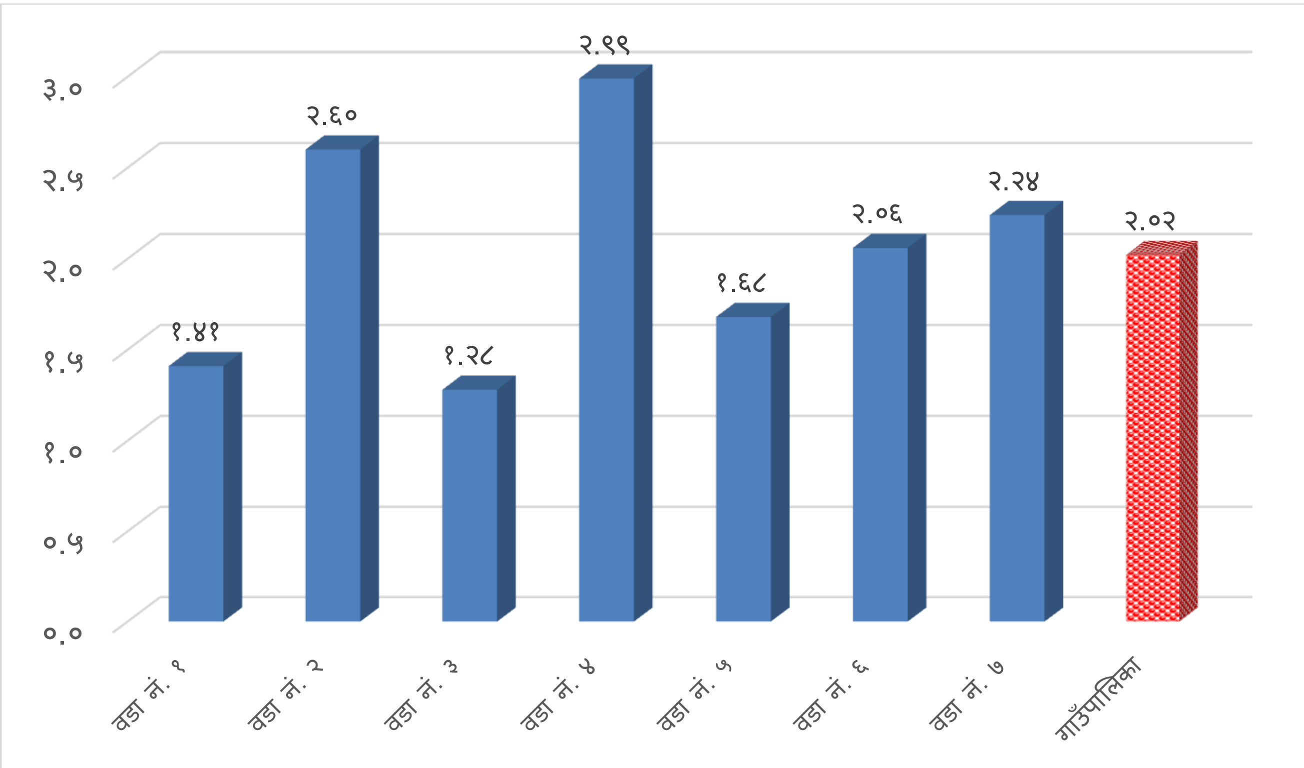

७.२ अपाङ्गताको प्रकारसम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा अपाङ्गताको प्रकारलाई यसअघिका जनगणनामाझैं विभिन्न १२ ओटा वर्गमा विभाजन गरी त्यसैअनुरूप तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो। अपाङ्गताको प्रकारमध्ये यस गाउँपालिकामा सबैभन्दा धेरै (३९.६३%) शारीरिक अपाङ्गता रहेको छ। दोस्रो र तेस्रोमा क्रमशः न्यून दृष्टियुक्त (१२.९०%) र बहुअपाङ्गता (११.०६%) रहेका छन्। अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्यामध्ये सुस्तश्रवण १०.८३ प्रतिशत र पूर्ण दृष्टिविहिन हुनेको अनुपात ८.०६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

खास प्रकारको अपाङ्गता विद्यमानता दर पुरुष र महिलामा भिन्न हुनु स्वाभाविकै हो। उदाहरणका लागि शारीरिक अपाङ्गताको दर पुरुषका हकमा ४४.३३ प्रतिशत छ भने यो महिलामा ८.८ प्रतिशत विन्दुले कम अर्थात् ३५.५ प्रतिशत मात्र छ। न्यून दृष्टियुक्त अपाङ्गता पुरुषतर्फ १२.९ प्रतिशत छ भने महिलातर्फ १३.९ प्रतिशत रहेको छ। वर्तमान समयमा अटिज्म प्रभावित जनसङ्ख्या क्रमशः बढिरहेको देखिएको छ। (तालिका ७.२.१, चित्र ७.२.१)।

तालिका ७.२.१: अपाङ्गताको प्रकारअनुसारको जनसङ्ख्या वितरण

अपाङ्गताको अवस्था	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
शारीरिक अपाङ्गता	१७२	३९.६३	९०	४४.३३	८२	३५.५
न्यून दृष्टियुक्त	५६	१२.९०	२४	११.८२	३२	१३.९
पूर्ण दृष्टिविहीन	३५	८.०६	११	५.४२	२४	१०.४
बहिरोपन	२९	६.६८	१४	६.९०	१५	६.५
सुस्तश्रवण	४७	१०.८३	२०	९.८५	२७	११.७
श्रवण दृष्टिविहीन	४	०.९२	३	१.४८	१	०.४
स्वर र बोलाइ	१२	२.७६	५	२.४६	७	३.०
मानसिक वा मनोसामाजिक	१९	४.३८	९	४.४३	१०	४.३
बौद्धिक अपाङ्गता	५	१.१५	३	१.४८	२	०.९
अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	४	०.९२	०	०.००	४	१.७
अटिज्म	३	०.६९	१	०.४९	२	०.९
बहुअपाङ्गता	४८	११.०६	२३	११.३३	२५	१०.८
जम्मा	४३४	१००	२०३	१००	२३१	१००

चित्र ७.२.१ः अपाङ्गताको प्रकारअनुसारको जनसङ्ख्या (% मा)

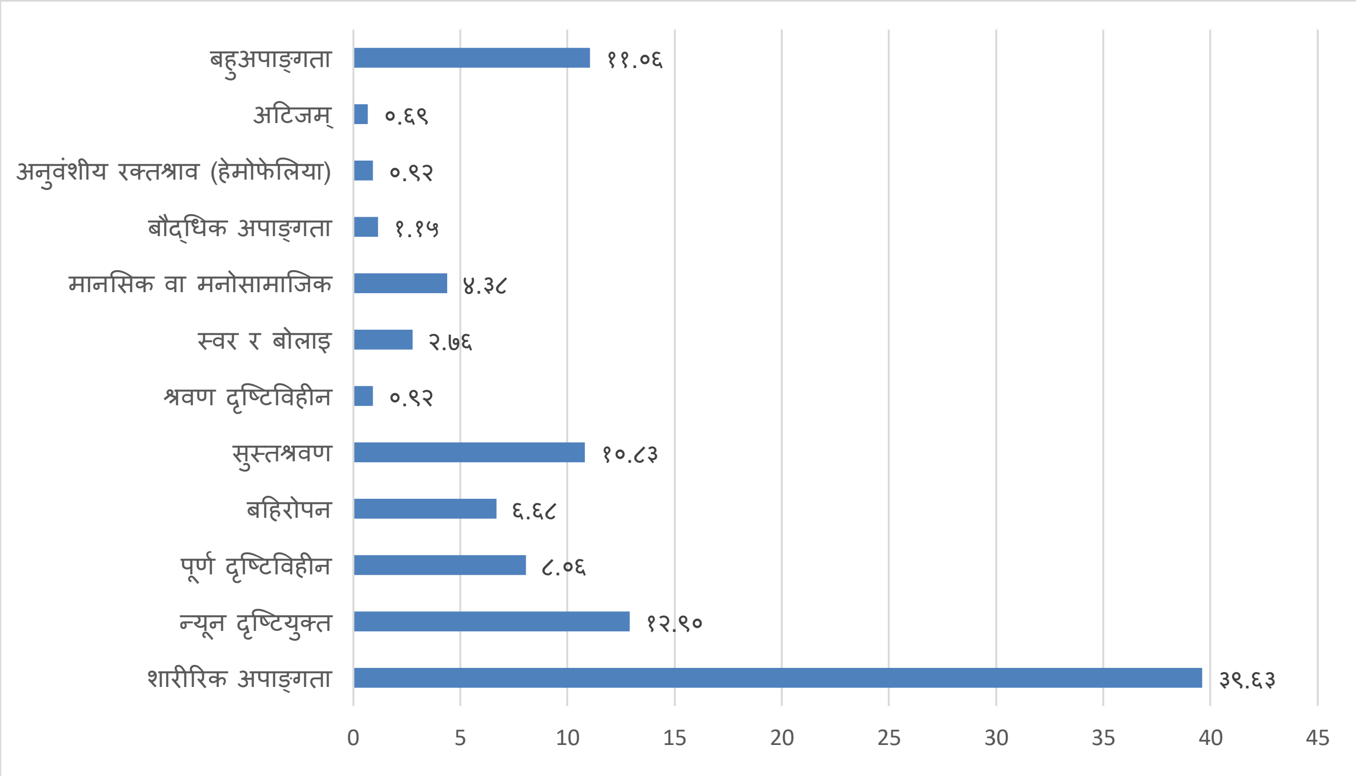

७.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता दर

अपाङ्गताले कुनै पनि मानिसको दैनिकीलाई असर पार्दछ। अपाङ्गताको प्रकारअनुसार यस्ता असरको गहनता फरक फरक हुने गर्दछ। कुनै व्यक्तिमा अपाङ्गता छ भने उसको कार्यक्षमतामा अपाङ्गताको कारण सीमितता पैदा हुन्छ फलस्वरूप सामान्य मानिसको जस्तो प्रभावकारी कार्यसम्पादन नहुने वा गर्न नसक्ने स्थिति पैदा हुन्छ। हाम्रो जस्तो विकासका पूर्वाधार कमजोर, अपर्याप्त र अपाङ्गमैत्री विरलै हुने देशमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको साक्षरता पनि स्वाभाविक रूपमा प्रभावित हुन्छ।

तालिका ७.३.१ः अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता

वडाहरु	अपाङ्गता भएका व्यक्ति (५ बर्ष र भन्दा बढी उमेर)				साक्षरता दर
	जम्मा	साक्षर	निरक्षर	उल्लेख नभएको	
१	३७	१७	२०	०	४५.९५
२	८६	३१	५५	०	३६.०५
३	३८	२०	१८	०	५२.६३
४	६६	४२	२४	०	६३.६४
५	५८	२५	३३	०	४३.१
६	४५	१८	२७	०	४०
७	७७	३६	४१	०	४६.७५
पूर्वीचौकी	४०७	१८९	२१८	०	४६.४४

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको समग्र साक्षरता दर ४६.४४ प्रतिशत रहेको छ। वडास्तरमा हेर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको उच्चतम (६३.६४%) साक्षरता दर वडा नं. ४ मा रहेको छ भने न्यूनतम (३६.०५%) साक्षरता दर वडा नं. २ मा रहेको छ।

चित्र ७.३.१: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता दर

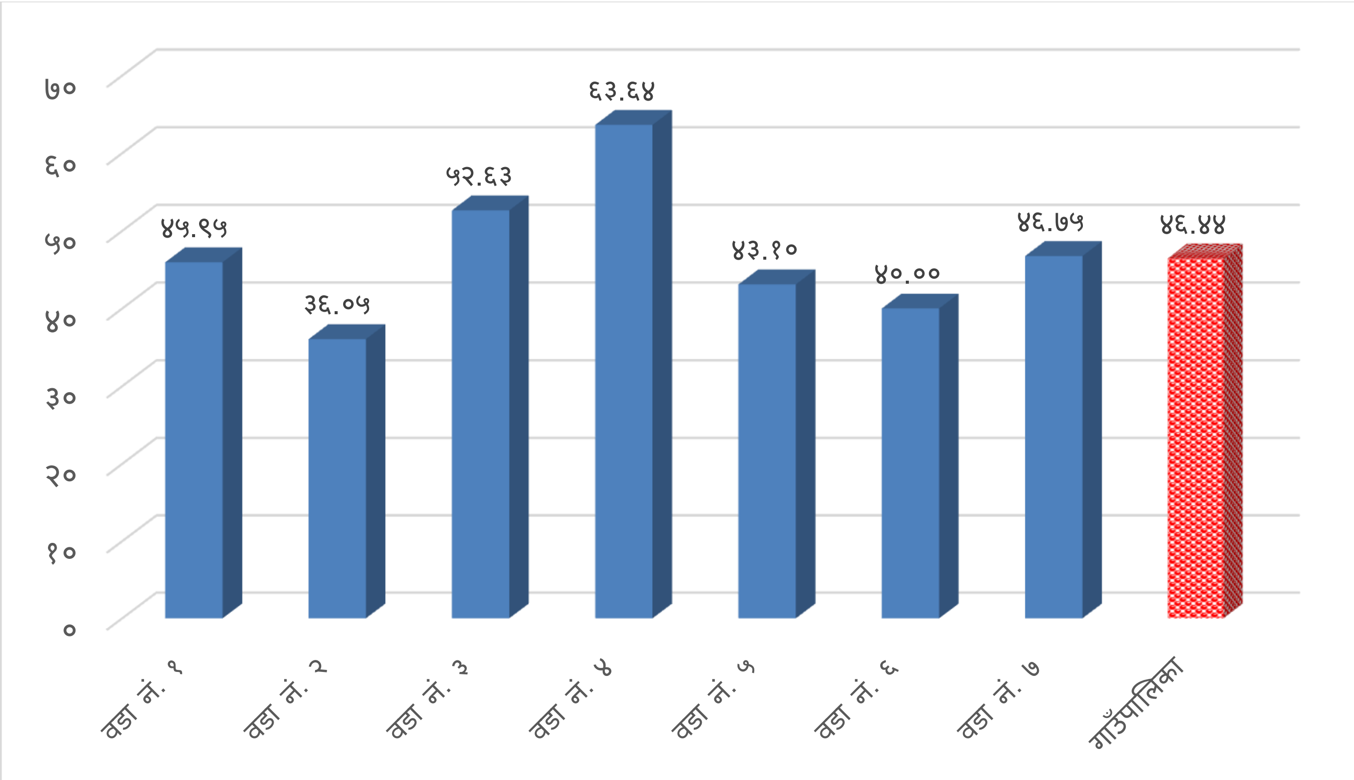

७.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका)

अघिल्लो खण्डमा उल्लेख गरिसकिएको छ कि अपाङ्गताका कारण कुनै व्यक्तिको कार्यक्षमतामा असर पर्न सक्छ। अपाङ्गतामैत्री वातावरण भएन भने उनीहरू विकासका अवसर, सहभागिता र लाभहरूबाट वञ्चित हुने वा सीमित मात्रामा मात्र लाभान्वित हुने सम्भावना रहन्छ। दिगो विकास लक्ष्यले कोही पनि पछाडि नछुटून् भन्ने जुन नारा अगाडि सारेको छ त्यो अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि समेत लागु हुन्छ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको घरायसी क्षेत्रको आर्थिक काममा संलग्नता ४९.७ प्रतिशत रहेको छ भने गैरघरायसी क्षेत्रमा उनीहरूको संलग्नतादर ११.१ प्रतिशत रहेको छ। दुवै क्षेत्रमा उनीहरूको समग्र संलग्नतादर ६०.८ प्रतिशत रहेको छ। वडास्तरमा हेर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक काममा समग्र

संलग्नतादर सर्वाधिक (७८.८%) वडा नं. ३ मा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (४९.१%) वडा नं. ५ मा रहेको छ (तालिका ७.४.१)।

तालिका ७.४.१: वडाअनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था

वडाहरु	अपाङ्गता भएका व्यक्ति (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका) जम्मा	रोजगारीको क्षेत्र			रोजगारीको क्षेत्र(%)		
		गैर घरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगरेका	गैर घरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगरेका
१	३४	२	१९	१३	५.९	५५.९	३८.२
२	७९	१०	३७	३२	१२.७	४६.८	४०.५
३	३३	५	२१	७	१५.२	६३.६	२१.२
४	६०	८	२८	२४	१३.३	४६.७	४०.०
५	५५	७	२०	२८	१२.७	३६.४	५०.९
६	४२	३	२६	१३	७.१	६१.९	३१.०
७	६७	६	३३	२८	९.०	४९.३	४१.८
पूर्वीचौकी	३७०	४१	१८४	१४५	११.१	४९.७	३९.२

खण्ड ८: जनसङ्ख्याको शैक्षिक स्थिति

८.१ जनसङ्ख्याको शैक्षिक स्थिति

नेपालमा जनगणनाबाट प्राप्त स्थानीय तहका वडा तह सम्मका शैक्षिक तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छन्। स्थानीय तहका लागि जनगणनाबाट प्राप्त हुने जनसङ्ख्याको शैक्षिक तथ्याङ्क नीति निर्माण र शैक्षिक योजना तर्जुमा गर्न अत्यन्तै महत्वपूर्ण हुन्छ। यसले हरेक गाउँपालिका, नगरपालिकामा शिक्षा पहुँच, साक्षरता दर, उमेर अनुसारको विद्यालय सहभागिता र लिङ्गीय समानताको स्पष्ट चित्र दिन्छ। यस्ता तथ्याङ्कहरूले स्थानीय सरकारलाई विद्यालय पूर्वाधार, शिक्षक दरबन्दी, छात्रवृत्ति तथा समावेशी शिक्षा नीति जस्ता क्षेत्रमा लक्षित योजना निर्माण गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ। विशेष गरी पछाडि परेका वर्ग तथा भौगोलिक क्षेत्रहरू पहिचान गर्न र सशक्त हस्तक्षेप कार्यक्रम निर्माण गर्न यी तथ्याङ्कहरु निर्णायक आधारका रूपमा प्रयोग हुन्छन्।यस खण्डमा जनगणनाबाट प्राप्त पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको तहका वडा तह सम्मका शैक्षिक तथ्याङ्कहरु प्रस्तुत गरिएका छन्।

८.१.१ साक्षरता दर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका)

साक्षर जनसङ्ख्या कुनै पनि देश, सरकार र समाजको लागि महत्वपूर्ण जनशक्ति मानिन्छ। उच्चतम साक्षरता दर त्यस्तो सूचक हो जसले कुनै पनि देशको शैक्षिक विकासको अवस्थालाई प्रतिविम्बित गर्दछ। साक्षर जनसङ्ख्याले विकास प्रयास र विकासका विभिन्न आयामलाई सहजीकरण र निर्देशित गर्ने हुनाले नीतिनिर्माता, योजनाविद् र निर्णयकर्ताका लागि यसले अत्यन्त महत्वपूर्ण तथ्याङ्क उपलब्ध गराउँदछ। साक्षरता दरलाई पनि पुरुष, महिला, हिमाल, पहाड, तराई, ग्रामीण-शहरी, सम्पन्नताको पञ्चम वर्गीकरण र वडा तहमा वर्गीकरण गरेर विश्लेषण गर्दा तथ्याङ्कमा फरक फरक अवस्था र प्रवृत्ति देखिने भएकोले यहाँ त्यसैअनुसार सङ्क्षेपमा चर्चा गरिएको छ।

जनगणनामा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको अनुशरण गर्दै ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई साक्षरता सम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो। यस उमेर समूहका प्रत्येक व्यक्तिले यदि पढ्न र लेख्न दुवै जानेको भए साक्षर भएको मानी साक्षर जनसङ्ख्या भित्र समावेश गरिएको छ। विगतको तुलनामा साक्षर जनसङ्ख्या बढ्नु स्वाभाविक हो तर एक जनगणनादेखि अर्को जनगणनासम्म साक्षरता दर कति प्रतिशतले बढ्यो भन्ने प्रश्नले राज्यको शैक्षिक नीति र लगानीको मूल्याङ्कन गर्न सहज हुनेछ। यस गाउँपालिकामा वि.सं. २०६८ को साक्षरता दर ५४.६१ प्रतिशत रहेको थियो जसमा पुरुष साक्षरता दर ७२.८७ प्रतिशत रहेको थियो भने महिलातर्फ यो मान ४१.५५ प्रतिशत मात्र थियो। एक दशकपछि अर्थात् वि.सं. २०७८ मा यस गाउँपालिकामा समग्र (पुरुष र महिला) साक्षरता दर ६७.८९ प्रतिशत पुगेको छ जुन अघिल्लोको तुलनामा १३.२८ प्रतिशत विन्दुले बढी हो। यस अवधिमा पुरुष साक्षरता दरमा ७.९१ प्रतिशत विन्दुले वृद्धि भई ८०.७८ प्रतिशत पुगेको छ भने महिला साक्षरता दरमा पुरुषको तुलनामा उल्लेखनीय रूपले वृद्धि भई एक दशक अवधिमा १७.१६ प्रतिशत विन्दुले माथि अर्थात् ५८.७१ प्रतिशत पुगेको छ (चित्र ८.१.१.१)।

चित्र ८.१.१.१: गाउँपालिकाको २०६८ र २०७८ को साक्षरता दर (% मा)

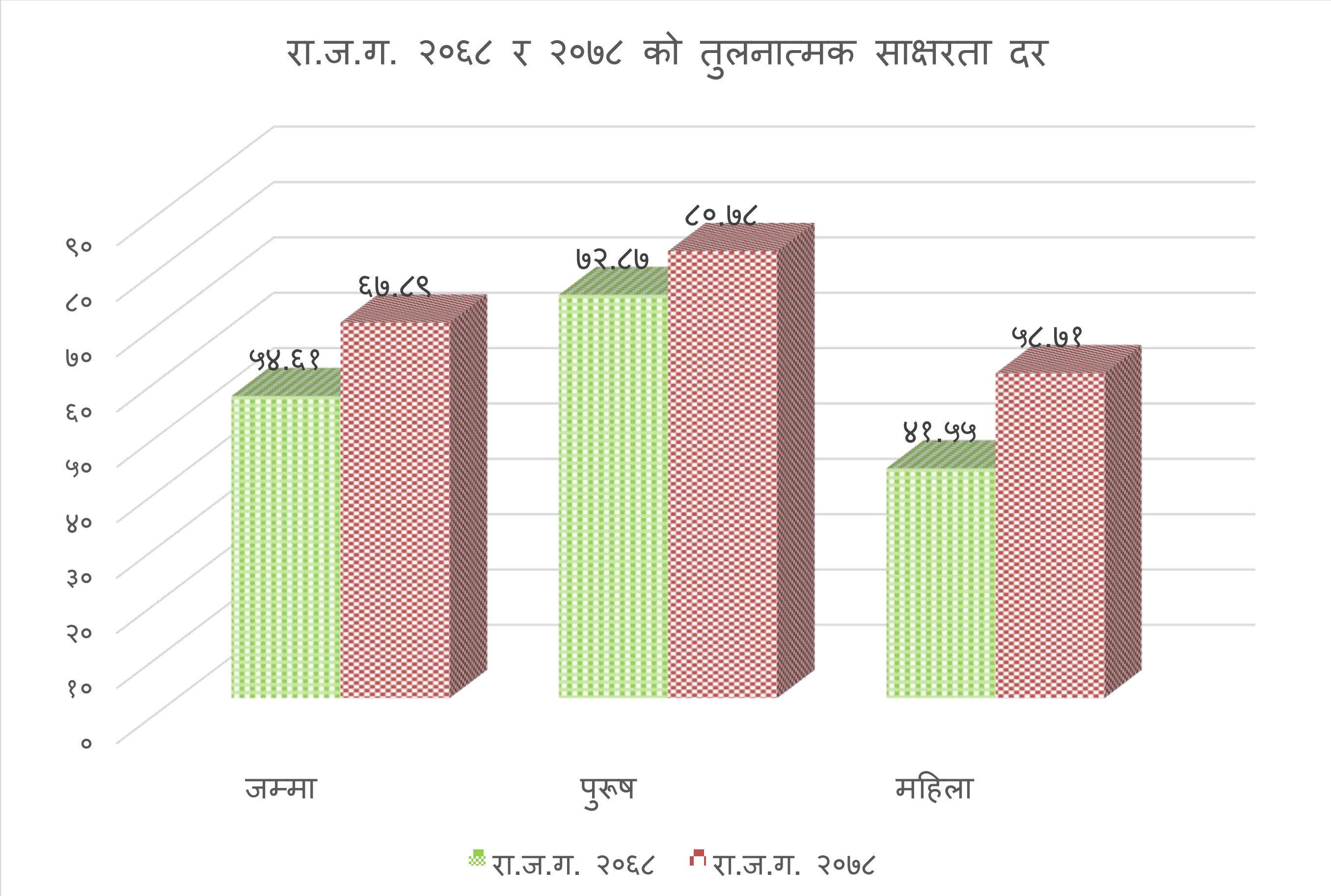

८.१.२ वडा अनुसार साक्षरता दर

वडा अनुसारको साक्षरता सम्बन्धी तथ्याङ्क वडास्तरका जनप्रतिनिधि सहित सबै सरोकारवालाको लागि विशेष रुचिको विषय रहँदै आएको छ। यस गाउँपालिकाका ७ ओटा वडामध्ये सबैभन्दा उच्च साक्षरता दर ७० प्रतिशत भन्दा बढी भएका चारओटा वडाहरू क्रमशः १(७३.९९%), ६(७१.४८%), ७(७१.४८%) र ४(७१.०८%) रहेका छन्। त्यसैगरी साक्षरता दर न्यून ७० प्रतिशत भन्दा कम रहेका तीन ओटा वडाहरू क्रमशः २(५९.६७%), ३(६३.३६%), र ५(६७.२३%) रहेका छन्। समग्र गाउँपालिकाको औसत साक्षरता दर (६७.८९%) भन्दा कम साक्षरता दर भएका ३ ओटा वडाहरू (२, ३ र ५) रहेका छन्। बाँकी ४ वडाहरूको साक्षरता दर गाउँपालिकाको औसत साक्षरता दर भन्दा उच्च रहेको देखिन्छ। चित्रमा रातो खण्डित रेखाले यस अवस्थालाई प्रतिविम्बित गरिएको छ। वडास्तरमा साक्षरता दरमा उल्लेखनीय भिन्नताका पछाडि विभिन्न कारणहरू विद्यमान रहेका हुन सक्दछन्। घरपरिवारको आर्थिक अवस्था, बुढ्यौली उमेरको ठुलो जनसाङ्ख्यिक हिस्सा, सामाजिक विश्वास, पेसा, व्यवसाय, विद्यालयको उपलब्धता, बसाइँसराइ, राज्य र स्थानीय तहको लगानी आदिले यसमा भूमिका खेलेको हुन सक्दछ। यसमा अन्तरनिहीत पृष्ठभूमि र कारण थप अध्ययन र अनुसन्धानको लागि राम्रो विषय हुनसक्दछ (तालिका ८.१.२.१, चित्र ८.१.२.१)।

तालिका ८.१.२.१: गाउँपालिकाका वडा अनुसारको साक्षरता दर

विवरण	५ वर्ष माथिको जनसङ्ख्या	पढ्न लेख्न दुवै जानेको	पढ्न मात्र जानेको	पढ्न लेख्न नजानेको	नखुलेको	साक्षरता दर
पूर्वीचौकी	१८९२७	१२८४९	२२१	५८५७	०	६७.८९
पुरुष	७८७१	६३५८	१०१	१४१२	०	८०.७८
महिला	११०५६	६४९१	१२०	४४४५	०	५८.७१
वडा नं. १						
जम्मा	२३९९	१७७५	२	६२२	०	७३.९९
पुरुष	१०१८	८९०	०	१२८	०	८७.४३
महिला	१३८१	८८५	२	४९४	०	६४.०८
वडा नं. २						
जम्मा	३०००	१७९०	८३	११२७	०	५९.६७
पुरुष	१२६६	८९८	५१	३१७	०	७०.९३
महिला	१७३४	८९२	३२	८१०	०	५१.४४
वडा नं. ३						
जम्मा	२७७६	१७५९	१७	१०००	०	६३.३६
पुरुष	११३४	८७२	९	२५३	०	७६.९०
महिला	१६४२	८८७	८	७४७	०	५४.०२
वडा नं. ४						
जम्मा	२०६८	१४६५	१७	५८६	०	७०.८४
पुरुष	८९७	७५९	४	१३४	०	८४.६२
महिला	११७१	७०६	१३	४५२	०	६०.२९
वडा नं. ५						
जम्मा	३१४३	२११३	२२	१००८	०	६७.२३
पुरुष	१२९७	१०३८	१३	२४६	०	८०.०३
महिला	१८४६	१०७५	९	७६२	०	५८.२३
वडा नं. ६						
जम्मा	२११८	१५१४	६२	५४२	०	७१.४८
पुरुष	८२८	७०३	१५	११०	०	८४.९०
महिला	१२९०	८११	४७	४३२	०	६२.८७

विवरण	५ वर्ष माथिको जनसङ्ख्या	पढ्न लेख्न दुवै जानेको	पढ्न मात्र जानेको	पढ्न लेख्न नजानेको	नखुलेको	साक्षरता दर
वडा नं. ७						
जम्मा	३४२३	२४३३	१८	९७२	०	७१.०८
पुरुष	१४३१	११९८	९	२२४	०	८३.७२
महिला	१९९२	१२३५	९	७४८	०	६२.००

चित्र ८.१.२.१: वडा अनुसार साक्षरता दर (% मा)

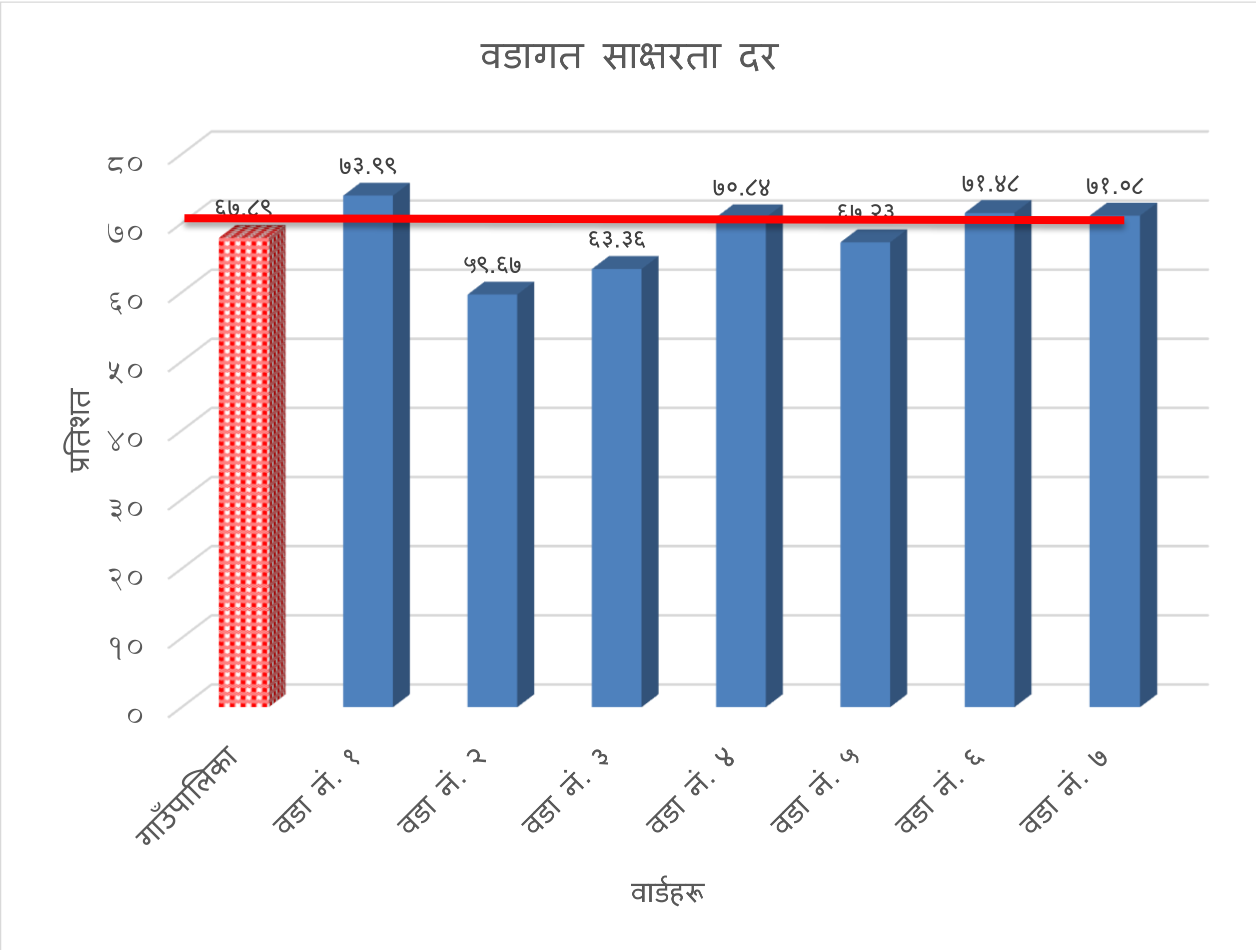

नक्साः वडाअनुसारको साक्षरता दर

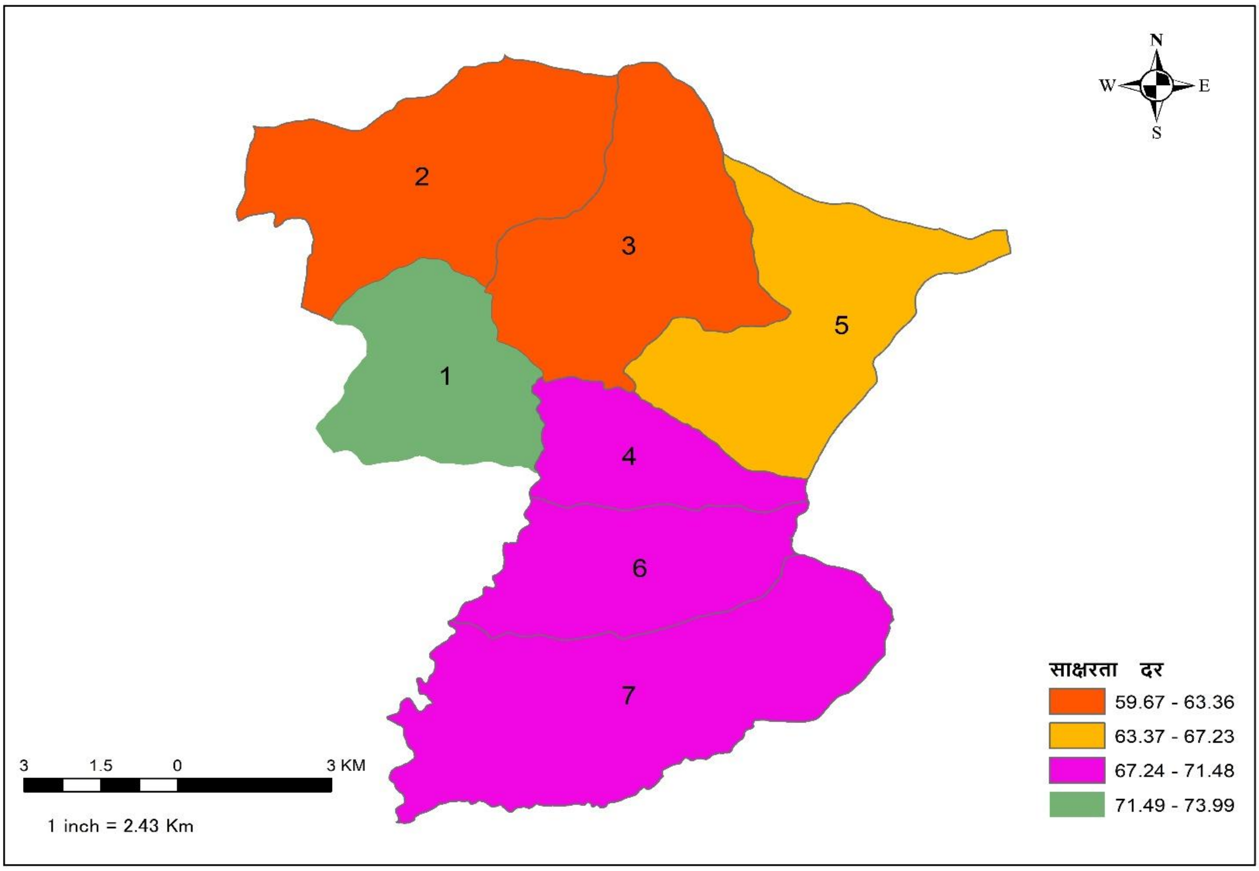

८.१.३ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहसम्बन्धी विवरण

साक्षर जनसङ्ख्यालाई उनीहरूले उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तहअनुसार विश्लेषण गर्न जरुरी हुन्छ। नेपाल सरकारले प्राथमिक शिक्षा अनिवार्य गरेको छ भने माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई निःशुल्क घोषणा गरेको छ। सबै व्यक्तिलाई विभिन्न परिस्थिति र व्यक्तिगत कारणले उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर नमिल्न सक्छ। देशका लागि सबै प्रकारको शैक्षिक जनशक्ति आवश्यक पर्दछ। तथापि, राज्यका लागि उच्च शिक्षित जनसङ्ख्या नै बढी ग्राह्य र महत्वपूर्ण हुनसक्दछ।

जनगणनामा साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहलाई पूर्वप्राथमिकदेखि स्नातकोत्तर वा सोसरहसम्म समूहीकृत गरिएको छ। कुल साक्षर जनसङ्ख्या १३,०९७ मध्ये सर्वाधिक ४२.५ प्रतिशतले प्राथमिक तह (कक्षा १ देखि ५ सम्म) पूरा गरेको देखिन्छ भने २२.९ प्रतिशत जनसङ्ख्याले निम्नमाध्यमिक तह (कक्षा ६ देखि ८ सम्म) उत्तीर्ण गरेको देखिन्छ। तेस्रो ठुलो (१४.०%) समूहले माध्यमिक तह पूरा गरेको देखिन्छ। एस.एल.सी. (हाल एस.ई.ई.) र दश जोड दुई उत्तीर्ण हुनुलाई अझै पनि निकै महत्वका साथ हेर्ने गरिएको देखिन्छ। कुल ४.२ प्रतिशतले एस.एल.सी. वा सोसरह उत्तीर्ण गरेका छन् भने ५.५ प्रतिशत जनसङ्ख्याले प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरेका छन्।

स्नातक उत्तीर्ण गर्नेको अनुपात १.४ प्रतिशत मात्र रहेको छ भने स्नातकोत्तर वा सोसरह उत्तीर्ण गर्ने संख्या ०.८ प्रतिशत मात्र रहेको छ। प्रत्येक तह उत्तीर्ण गर्ने पुरुष र महिलाको अनुपातमा कतै सामान्य भिन्नता छ भने कतै उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ। उदाहरणका लागि स्नातकोत्तर गर्ने पुरुषको अनुपात १.२ प्रतिशत छ भने यो तह पूरा गर्ने महिलाको अनुपात केवल ०.४ प्रतिशत रहेको छ। (तालिका ८.१.३.१,चित्र ८.१.३.१)।

तालिका ८.१.३.१: साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह

उत्तीर्ण गरेको तह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	१३०९७	१००	६४६१	१००	६६३६	१००
पूर्व प्राथमिक तह	८९०	६.८	४४६	६.९	४४४	६.७
प्राथमिक तह (१-५)	५५६७	४२.५	२७२०	४२.१	२८४७	४२.९
निम्न माध्यमिक तह (६-८)	२९९८	२२.९	१४४५	२२.४	१५५३	२३.४
माध्यमिक तह (९-१०)	१८३६	१४.०	८५१	१३.२	९८५	१४.८
एस.एल.सी. वा सोसरह	५५१	४.२	२८०	४.३	२७१	४.१
प्रमाणपत्र वा सोसरह	७१७	५.५	४१६	६.४	३०१	४.५
स्नातक वा सोसरह	१८२	१.४	१२३	१.९	५९	०.९
स्नातकोत्तर वा सोसरह	९९	०.८	८०	१.२	१९	०.३
तह नभएको/तह नखुलेको	२०२	१.५	७०	१.१	१३२	२.०
उल्लेख नभएको	५५	०.४	३०	०.५	२५	०.४

चित्र ८.१.३.१: पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका साक्षर जनसंख्या, पुरूष तथा महिलाले उत्तीर्ण गरेको तह (% मा)

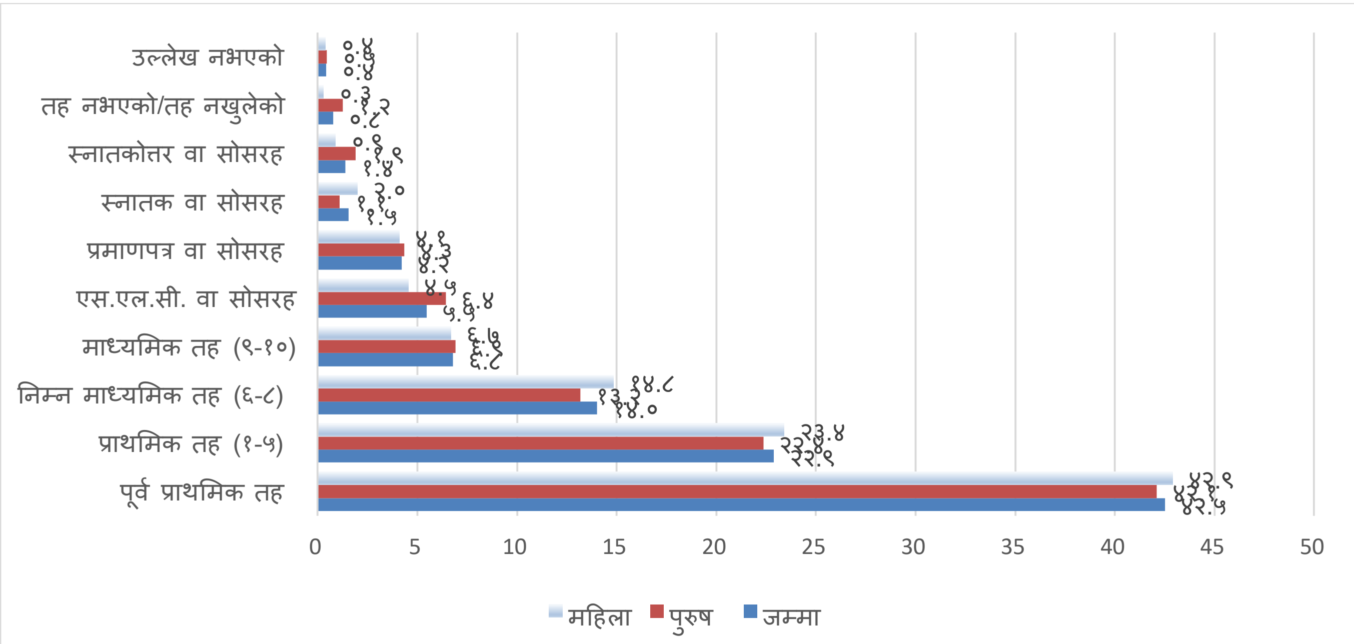

८.१.४ पाँच वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कुल गइरहेका वा विगतमा स्कुल गएको जनसङ्ख्याको विवरण

नीतिनिर्माता र योजनाविद्का लागि ५-२५ वर्ष उमेरका व्यक्तिमध्ये कति जना हाल विद्यालय गइरहेका छन् र कति जनसङ्ख्या विगतमा विद्यालय जाने गरेको भए पनि हाल विद्यालय जान छोडिसकेका छन् भन्ने तथ्याङ्क महत्वपूर्ण रहिआएको छ। त्यसैगरी कहिल्यै पनि विद्यालय नगएको त्यस उमेरको जनसङ्ख्यालाई पनि राज्यको शैक्षिक नीतिको समयसापेक्ष मूल्याङ्कनका लागि आधार तथ्याङ्कका रूपमा लिइन्छ। राज्यले प्राथमिक तहसम्मको शिक्षालाई अनिवार्य गर्ने नीति लिएको भए तापनि कैयन् विद्यार्थीले प्राथमिक तह नै पूरा नगरी विद्यालय छोड्ने प्रवृत्ति अझै पनि देखिएको छ भने निशुल्क गर्ने नीति लिइएको माध्यमिक तहमा पनि लाखौं बालबालिका अध्ययन विमुख भएको अवस्था तथ्याङ्कबाट देखिन आएको छ।

यस गाउँपालिकाको पाँच वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल ९,६७४ (१००%) जनसङ्ख्यामध्ये ७६.४ प्रतिशत हाल (गणनाको समयमा) विद्यालय गइरहेको देखिन्छ भने १६ प्रतिशत विगतमा विद्यालय जाने गरेको तर गणनाको समयमा विद्यालय नजाने गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी कहिल्यै पनि विद्यालय वा कलेज नगएको जनसङ्ख्याको अनुपात ७.६ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ८.१.४.१)।

तालिका ८.१.४.१ः पाँच वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कुल गइरहेका वा विगतमा स्कुल गएको जनसङ्ख्याको विवरण

क्षेत्र/लिङ्ग	जम्मा	हाल स्कूल गइरहेका	विगतमा स्कूल गएका	कहिल्यै स्कुल नगएका
पूर्वीचौकी	९६७४	७६.४	१६.०	७.६
पुरुष	४३५५	८२.२	१२.३	५.५
महिला	५३१९	७१.६	१९.१	९.३
वडा नं. १				
जम्मा	११५५	८०.१	१५.९	४.०
पुरुष	५३९	८६.१	११.१	२.८
महिला	६१६	७४.८	२०.१	५.०
वडा नं. २				
जम्मा	१६९६	७०.२	१५.७	१४.०
पुरुष	७५७	७७.५	१२.४	१०.०
महिला	९३९	६४.३	१८.४	१७.३
वडा नं. ३				
जम्मा	१४२६	७६.९	१५.५	७.६
पुरुष	६३१	८२.३	१२.७	५.१
महिला	७९५	७२.६	१७.७	९.७
वडा नं. ४				
जम्मा	८६९	७९.६	१५.५	४.८
पुरुष	४१४	८५.५	११.४	३.१
महिला	४५५	७४.३	१९.३	६.४
वडा नं. ५				
जम्मा	१५८८	७३.०	१७.७	९.३

क्षेत्र/लिङ्ग	जम्मा	हाल स्कूल गइरहेका	विगतमा स्कूल गएका	कहिल्यै स्कुल नगएका
पुरुष	६९६	७८.२	१४.७	७.२
महिला	८९२	६९.१	२०.१	१०.९
वडा नं. ६				
जम्मा	१०७०	८१.४	१५.६	३.०
पुरुष	४४९	८८.४	९.१	२.४
महिला	६२१	७६.३	२०.३	३.४
वडा नं. ७				
जम्मा	१८७०	७७.८	१५.७	६.५
पुरुष	८६९	८२.४	१२.७	४.९
महिला	१००१	७३.८	१८.४	७.८

८.१.५ अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र

साक्षर जनसङ्ख्याले कुन कुन विषयमा उच्च शिक्षा अध्ययन गरिरहेको छ भन्ने सवाल अत्यन्त महत्वपूर्ण छ। सन्तुलित विकासको लागि राज्यलाई विविध विषयको जनशक्ति आवश्यक पर्दछ। देशको युवा शक्ति के कस्तो विषयको अध्ययनमा आकर्षित छ भन्ने चित्र उनीहरूले अध्ययन गरेको विषयबाट ज्ञात हुन्छ। उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने जनशक्तिले के कस्ता प्राविधिक विषय र गैरप्राविधिक विषय अध्ययन गरिरहेको वा गरेको छ र राज्यको विकास अभियानमा भावी दिनमा माग हुने विषयविशिष्ट जनशक्तिको आपूर्ति कस्तो हुनेछ भनेर यस तथ्याङ्कबाट स्पष्ट हुन सकिन्छ।

कुनै पनि स्थानीय तहमा अक्सर बसोबास भएका व्यक्ति (विद्यार्थी) हरूले अध्ययन गरेको विषयले त्यस स्थानीय तहको शैक्षिक अवस्था, प्राथमिकता र जनशक्ति आपूर्तिको सम्भावनालाई इङ्गित गर्दछ। पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा १० जोड दुई वा सोभन्दा माथि अध्ययन गरेका व्यक्तिको तथ्याङ्क हेर्दा समग्र (पुरुष तथा महिला) मा ५७.१ प्रतिशत जनसङ्ख्याले शिक्षा संकाय अध्ययन गरेको देखिन्छ। दोस्रोमा व्यवस्थापन र मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र (९.१%) रहेको छ। विज्ञान तथा प्रविधितर्फ ०.९ प्रतिशत शिक्षित जनसङ्ख्या छ भने स्वास्थ्य शिक्षा/चिकित्साशास्त्रमा ४.९ प्रतिशतले उच्च शिक्षा अध्ययन गरेको देखिन्छ। इन्जिनियरिङ अध्ययन गरेको जनसङ्ख्या ४.९ प्रतिशत छ। यस्तै कृषि १.३ प्रतिशत छन् भने वन, पशुविज्ञान, सूचना प्रविधिजस्ता प्राविधिक विषय अध्ययन गर्नेहरू निकै कम देखिएका छन् (तालिका ८.१.५.१, चित्र ८.१.५.१)।

उच्च शिक्षामा विषयक्षेत्र चयनको प्रवृत्ति पुरुष महिलामा भिन्न रहेको अवस्था तथ्याङ्कबाट देखिन्छ। समग्रमा शिक्षाशास्त्र अध्ययन गरेको जनसङ्ख्या उच्च (५७.१%) भए तापनि ५४.६ प्रतिशत पुरुषको अध्ययन क्षेत्र शिक्षाशास्त्र छ भने ६१.२ प्रतिशत महिलाले शिक्षाशास्त्र अध्ययन गरेको देखिन्छ। शिक्षाशास्त्रपछि महिलाको दोस्रो रुचिको विषय व्यवस्थापन रहेको छ जहाँ महिलाको हिस्सा ९.८ प्रतिशत छ। व्यवस्थापन विषय अध्ययन गर्ने पुरुषको अंश ८.७ प्रतिशतका साथ तेश्रो क्रममा रहेको छ। विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन गरेका पुरुषको हिस्सा १.३ प्रतिशत छ जब कि ०.३ प्रतिशत महिलाले मात्र विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन गरेका छन्।

कतिपय विषयको अध्ययनमा लैङ्गिकताको पनि प्रभाव हुन्छ भन्ने मान्यता स्वास्थ्य/चिकित्साशास्त्र, इन्जिनियरिङ, कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि अध्ययन गरेको जनसङ्ख्याको तुलनात्मक अध्ययनबाट देखिन्छ। उदाहरणका लागि स्वास्थ्य शिक्षा अध्ययन गर्ने महिला ४.५ प्रतिशत छन् भने पुरुष ५.२ प्रतिशत रहेका छन्। इन्जिनियरिङ अध्ययन गरेका पुरुष ६.८ प्रतिशत छन् भने महिला १.८ प्रतिशत मात्र रहेका छन्। (तालिका ८.१.५.१ र चित्र ८.१.५.१)।

व्यवस्थापन, शिक्षा र मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अध्ययन गरेकाहरूको योग ७५.३ प्रतिशत छ भने बाँकी अन्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषय अध्ययन गरेकाहरूको योग २४.७ प्रतिशत छ।

तालिका ८.१.५.१ : अध्ययन गरेको क्षेत्रअनुसारको विवरण

अध्ययन गरेको क्षेत्र	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र	९१	९.१	६३	१०.२	२८	७.४
व्यवस्थापन	९१	९.१	५४	८.७	३७	९.८
शिक्षा	५७०	५७.१	३३८	५४.६	२३२	६१.२
विज्ञान तथा प्रविधि	९	०.९	८	१.३	१	०.३
स्वास्थ्य, चिकित्साशास्त्र	४९	४.९	३२	५.२	१७	४.५
इन्जिनियरिङ्ग	४९	४.९	४२	६.८	७	१.८
कृषि	१३	१.३	७	१.१	६	१.६
वन	५	०.५	४	०.६	१	०.३
पशुविज्ञान, पशुचिकित्सा, मत्स्यपालन	३	०.३	३	०.५	०	०.०
कम्प्युटर, सूचना प्रविधि	५	०.५	३	०.५	२	०.५
अन्य	३६	३.६	१७	२.७	१९	५.०
उल्लेख नभएका	७७	७.७	४८	७.८	२९	७.७
जम्मा	९९८	१००	६१९	१००	३७९	१००

चित्र ८.१.५.१ : अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र अनुसारको विवरण

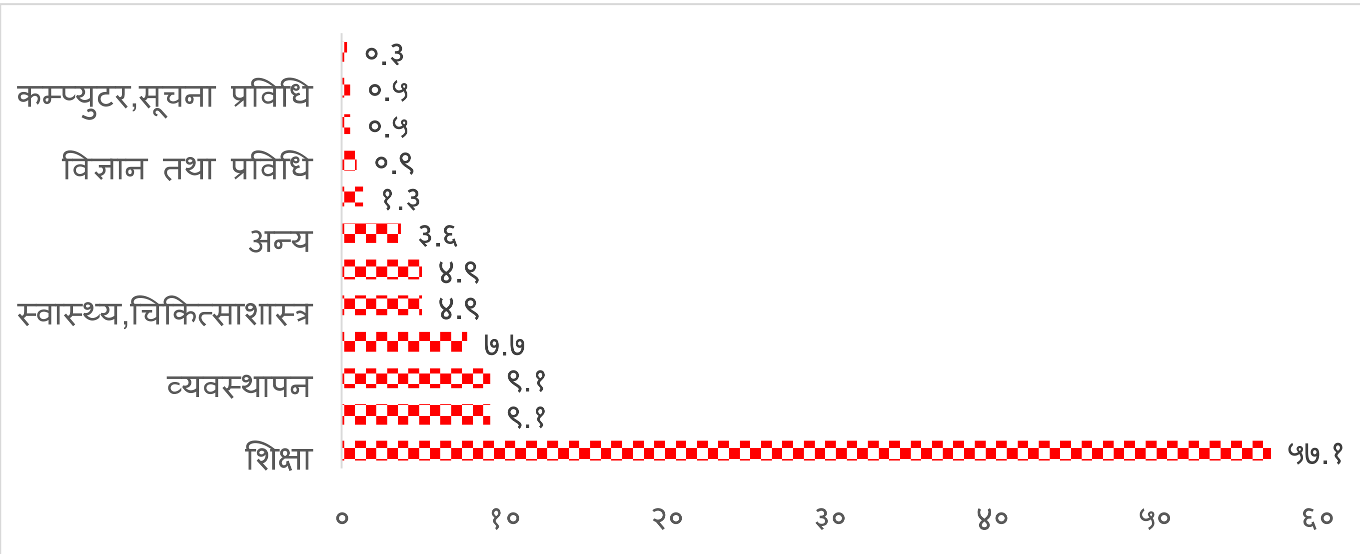

८.२ शिक्षण संस्था, शिक्षक, विद्यार्थी संख्या र अन्य शैक्षिक सूचक सम्बन्धी विवरण

८.२.१ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा विद्यालयको संख्यात्मक विवरण

शैक्षिक बर्ष	विद्यालयको प्रकार	जम्मा विद्यालय			
		कक्षा १–५	कक्षा १–८	कक्षा १–१०	कक्षा १–१२
२०७९	सामुदायिक (Community)	३१	६	४	४
	संस्थागत (Institutional)	३	०	०	०
	जम्मा	३४	६	४	४
२०८०	सामुदायिक(Community)	२९	६	५	३
	संस्थागत (Institutional)	५	०	०	०
	जम्मा	३४	६	५	३
२०८१	सामुदायिक(Community)	२३	६	४	४
	संस्थागत (Institutional)	२	१	०	०
	जम्मा	२५	७	४	४

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

८.२.२ गाउँपालिकामा रहेका प्राविधिक धारका विद्यालयको विवरण

क्र.स.	प्राविधिक धारका विद्यालयको नाम	विद्यालयरहेको स्थान/ठेगाना		विद्यालयको प्रकार
		वडा	टोल	(सरकारी/सामुदायिक/संस्थागत)
१	सरस्वति माध्यमिक विद्यालय	४	सानागाउँ	सामुदायिक

स्रोतः पूर्वीचौकी गाउँपालिका शिक्षा शाखा

८.२.३ आधारभूत तह कार्यरत शिक्षक संख्या(सबै प्रकारका विद्यालय)- शै.स.२०७९-२०८१

तह/कक्षा	श्रेणी / स्रोत	शै.सत्र २०७९			शै.सत्र२०८०			शै.सत्र२०८१			कैफियत
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	
कक्षा१-५	स्थायी शिक्षक (समुदायिक)	११	५३	६४	११	५३	६४	१६	४४	६०	
	अस्थायी शिक्षक	०	८	८	०	८	८	१३	११	२४	
	राहत शिक्षक	२०	३२	५२	२०	३२	५२	२२	२६	४८	
	निजी स्रोत	१०	२४	३४	३	११	१४	३	११	१४	
	जम्मा शिक्षक (समुदायिक)	४१	११७	१५८	३४	१०४	१३८	५४	९२	१४६	
	निजी विद्यालय शिक्षक	८	२१	२९	९	१०	१९	४	६	१०	संस्थागत
	जम्मा (सबै शिक्षक)	४९	१३८	१८७	४३	११४	१५७	५८	९८	१५६	
कक्षा६-८	स्थायी शिक्षक (समुदायिक)	२	१३	१५	२	१३	१५	१	१३	८	

तह/कक्षा	श्रेणी / स्रोत	शै.सत्र २०७९			शै.सत्र२०८०			शै.सत्र२०८१			कैफियत
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	
	अस्थायी शिक्षक	०	२	२	०	२	२	०	२	८	
	राहत शिक्षक	२	९	११	२	९	११	२	१३	१५	
	निजी स्रोत	१	११	१२	२	७	९	२	७	९	
	जम्मा शिक्षक (समुदायिक)	५	३५	४०	६	३१	३७	५	३५	४०	
	निजी विद्यालय शिक्षक	०	०	०	०	०	०	०	०	०	संस्थागत
	जम्मा (सबैशिक्षक)	५	३५	४०	६	३१	३७	५	३५	४०	

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

८.२.४ माध्यमिक तह शिक्षक विवरण (सबै प्रकारका विद्यालय)- शै.स.२०७९-२०८१

तह/कक्षा	तह/स्रोत	शैक्षिकसत्र २०७९			शैक्षिकसत्र २०८०			शैक्षिकसत्र २०८१		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
कक्षा९—१०	स्थायी शिक्षक (समुदायिक)	०	८	८	०	८	८	१	४	५
	अस्थायी शिक्षक	०	०	०	०	०	०	०	६	६
	राहतशिक्षक	२	१२	१४	२	१२	१४	०	११	११
	निजीस्रोत	१	२	३	०	२	२	०	२	२
	जम्मा शिक्षक (समुदायिक)	३	२२	२५	२	२२	२४	१	२३	२४
	निजी विद्यालय शिक्षक	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा (सबैशिक्षक)	३	२२	२५	२	२२	२४	१	२३	२४
कक्षा११—१२	स्थायी शिक्षक (समुदायिक)	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	अस्थायी शिक्षक	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	राहतशिक्षक	३	५	८	३	५	८	३	५	८
	निजीस्रोत	०	८	८	०	३	३	०	३	३
	जम्मा शिक्षक (समुदायिक)	३	१३	१६	३	८	११	३	८	११
	संस्थागत विद्यालय शिक्षक	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा (सबैशिक्षक)	३	१३	१६	३	८	११	३	८	११

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

८.२.५ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा तहगत रुपमा विद्यार्थी संख्या- शै.स.२०७९-२०८१

शै.वर्ष	कक्षा १-५	कक्षा ६-८	कक्षा ९-१०	कक्षा११-१२	जम्मा
२०७९	४७४२	१९३७	९०६	३१४	७८९९
२०८०	४०३९	१७८४	७६७	१७३	६७६३
२०८१	३२२४	१५५०	५००	१९२	५४६६

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा शैक्षिक वर्ष २०७९ देखि २०८१ सम्म तहगत विद्यार्थी सङ्ख्यामा क्रमिक गिरावट देखिन्छ। कक्षा १–५ मा विद्यार्थी संख्या २०७९ मा ४,७४२ बाट २०८१ मा घटेर ३,२२४ पुगेको छ, जुन करिब ३२% को गिरावट हो। त्यस्तै, कक्षा ६–८ मा १,९३७ बाट १,५५० मा, कक्षा ९–१० मा ९०६ बाट ५०० मा, र कक्षा ११–१२ मा ३१४ बाट झरेर १९२ मा घटेको छ। समग्र विद्यार्थी संख्या तिन वर्षमा करिब ३१% ले घटेको देखिन्छ।

चित्र ८.२.५.१: विद्यार्थी संख्याको घट्दो प्रवृत्ति

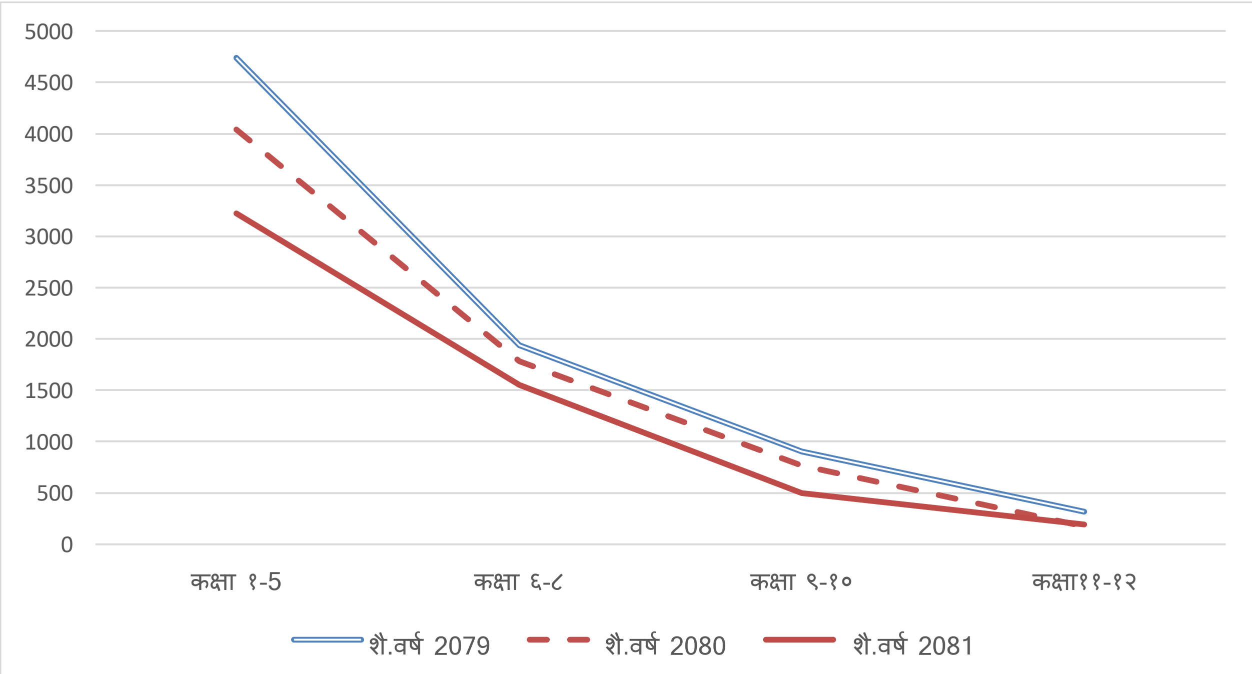

८.२.६ पूर्वीचौकी नगरपालिकामा कक्षागत रुपमा विद्यार्थी संख्या - शै.स.२०७९-२०८१

शैक्षिक बर्ष	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८	कक्षा ९	कक्षा १०	कक्षा ११	कक्षा १२
शै.स.२०७९	१४९४	९०३	८७७	७५९	७०९	६७७	६९२	५६८	४५९	४४७	१८१	१३३
शै.स.२०८०	११९४	७८९	७१५	६९४	६४७	६४०	५७१	५७३	४२८	३३९	५२	१२१
शै.स.२०८१	९४२	५९२	५९९	५७१	५२०	५७७	४८७	४८६	१६२	३३८	७२	१२०

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

२०७९ देखि २०८१ सम्म पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या क्रमशः घट्दो अवस्थामा देखिन्छ। कक्षा १ मा १,४९४ बाट ९४२ मा झरेको स्पष्ट गिरावट देखिन्छ। यही प्रवृत्ति प्राय जसो सबै कक्षामा देखिन्छ। कक्षा ६ देखि ८ मा भने केही वर्ष स्थिर जस्तो देखिए पनि अन्तिम वर्षमा पुनः घटेका छन्। माध्यमिक तह (कक्षा ९–१०) मा २०७९ मा विद्यार्थी संख्या उच्च रहे पनि २०८१ मा गिरावट देखिन्छ। उच्च माध्यमिक तह (कक्षा ११–१२) मा भने उल्लेखनीय गिरावट देखिन्छ । २०७९ मा कुल ३१४ विद्यार्थी रहेकामा २०८१ मा घटेर १९२ मात्र पुगेका छन्।

चित्र ८.२.६.१: विद्यार्थी संख्याको घट्दो प्रवृती

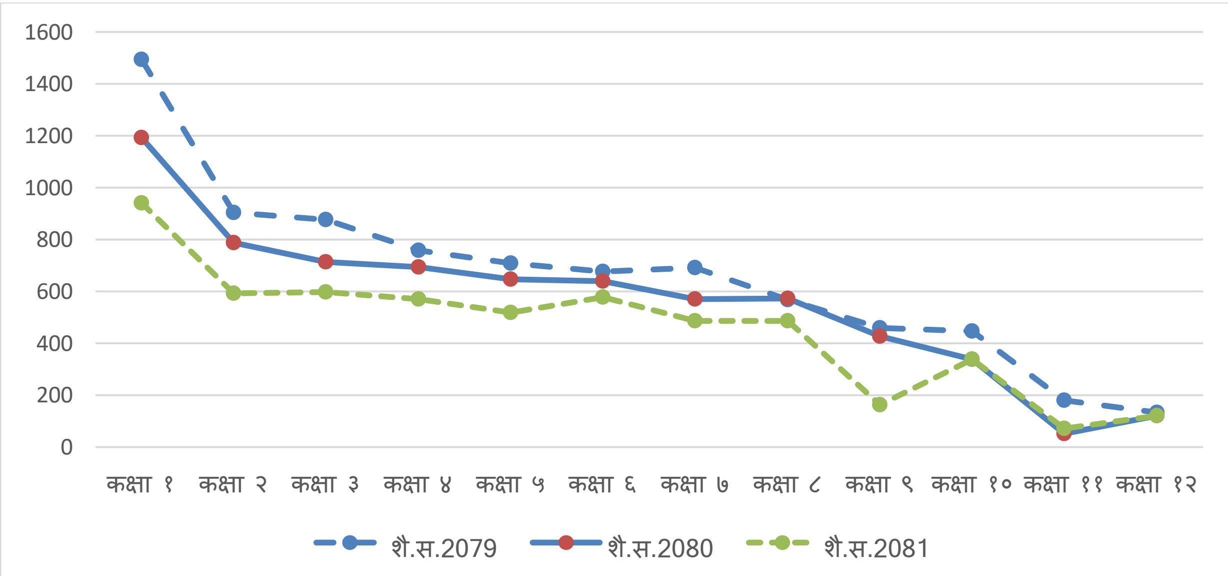

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

८.२.७ नगरपालिकाका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कक्षागत विद्यार्थी संख्या- शै.स.२०७९-२०८१

शैक्षिकबर्ष	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८	कक्षा ९	कक्षा १०	कक्षा ११	कक्षा १२
सामुदायिक												
शै.स.२०७९	१४५३	८७१	८४२	७४१	६९७	६७७	६९२	५६८	४५९	४४७	१८१	१३३
शै.स.२०८०	११३९	७४१	६८६	६६६	६३८	६४०	५७१	५७३	४२८	३३९	५२	१२१
शै.स.२०८१	९०५	५५५	५७०	५५३	५०४	५७४	४८७	४८६	१६२	३३८	७२	१२०
संस्थागत												
शै.स.२०७९	४१	३२	३५	१८	१२	०	०	०	०	०	०	०
शै.स.२०८०	५५	४८	२९	२८	९	०	०	०	०	०	०	०
शै.स.२०८१	३७	३७	२९	१८	१६	३	०	०	०	०	०	०
जम्मा												
शै.स.२०७९	१४९४	९०३	८७७	७५९	७०९	६७७	६९२	५६८	४५९	४४७	१८१	१३३
शै.स.२०८०	११९४	७८९	७१५	६९४	६४७	६४०	५७१	५७३	४२८	३३९	५२	१२१
शै.स.२०८१	९४२	५९२	५९९	५७१	५२०	५७७	४८७	४८६	१६२	३३८	७२	१२०

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

८.२.८ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा केही शैक्षिक सूचकहरु

(क) पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा तहगत कक्षा दोहोर्याउने दर, पढाइ छोड्ने दर र उत्तीर्ण दर- शै.स.२०७९-२०८१

तह/कक्षा	लिङ्ग	कक्षा दोहोर्याउने दर (%)			पढाइ छोड्ने दर (%)			उत्तीर्ण दर (%)		
		२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१
कक्षा१—५	केटी	१४.२	२३.८	२६.०	२.५	२.७	२४.१	८२.१	७०.२	४९.९
	केटा	१५.५	२३.६	२२.५	३.०	३.०	२६.९	८०.५	६९.९	५०.६
	जम्मा	१४.८	२३.७	२४.४	२.७	२.९	२५.४	८१.३	७०.१	५०.२
कक्षा६—८	केटी	१.९	१३.५	३०.५	३.६	२.४	१२.८	९४.२	८१.५	५६.८
	केटा	१.१	९.८	२६.३	४.४	४.०	१७.५	९४.३	८३.२	५६.२
	जम्मा	१.५	११.८	२८.७	४.०	३.१	१४.८	९४.२	८२.३	५६.५
कक्षा ९—१०	केटी	१.४	६.५	४.०	१.२	३.९	१६.८	९६.९	८७.५	७९.१
	केटा	१.२	३.४	४.८	१.५	४.९	१८.७	९७.०	९०.१	७६.६
	जम्मा	१.३	५.२	४.४	१.३	४.४	१७.६	९७.०	८८.६	७८.०

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा २०७९ देखि २०८१ सम्मको तीन वर्षे अवधि हेर्दा शैक्षिक सूचकहरूमा विविधता देखिन्छ। कक्षा १–५ मा कक्षा दोहोर्याउने दर निरन्तर रुपमा बढेको देखिन्छ भने, पढाइ छोड्ने दर २०८१ मा निकै वृद्धि भएको देखिन्छ, जसले प्राथमिक तहमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखाउँछ। उत्तीर्ण दर क्रमशः घट्दो अवस्थामा छ, जसले सिकाइ गुणस्तरसँग सम्बन्धित समस्या औंल्याउँछ। कक्षा ६–८ मा २०८१ मा दोहोर्याउने दर उच्च देखिन्छ, र

उत्तीर्ण दर पुनः क्रमिक रुपमा घटेको छ, यद्यपि पढाइ छोड्ने दर २०८० मा केही घटेको भए पनि २०८१ मा आएर पुन बढेको देखिन्छ। कक्षा ९–१० मा सबै सूचकहरू बढेको नै देखिन्छ सकारात्मक छन्। कक्षा दोहोर्याउने दर न्यून, पढाइ छोड्ने दर नियन्त्रित र उत्तीर्ण दर सन्तोषजनक रूपमा स्थिर छ। समग्रमा, तल्लो तहमा सिकाइ सुधारको आवश्यकता छ। लिङ्गको हिसाबले केटी र केटा बीच खासै असमानता देखिँदैन, यद्यपि केटीहरूको प्राथमिक तहमा पढाइ छोड्ने दर अलिक बढी देखिन्छ।

(ख) पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कक्षागत कक्षा दोहोर्याउने दर, पढाइ छोड्ने दर र उत्तीर्ण दर- शै.स.२०७९-२०८१

कक्षा	लिङ्ग	कक्षा दोहोर्याउने दर (%)			कक्षा छोड्ने दर (%)			कक्षा उत्तीर्ण दर (%)		
		२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१
१	केटी	२४.०	३०.१	३६.८	१.९	३.४	३४.१	६८.९	६४.०	२९.१
	केटा	२२.६	२७.५	३३.४	२.५	२.८	३६.८	७१.३	६७.०	२९.८
	जम्मा	२३.४	२८.८	३५.२	२.२	३.१	३५.४	७०.१	६५.४	२९.४
२	केटी	१७.२	२०.८	२३.९	३.०	३.३	२७.९	७९.६	७३.१	४८.२
	केटा	२१.१	१९.१	२४.६	२.६	४.४	२३.९	७५.९	७३.४	५१.६
	जम्मा	१९.०	२०.०	२४.२	२.८	३.९	२५.९	७७.८	७३.३	४९.८
३	केटी	१७.१	१५.७	२२.६	२.४	२.०	१९.९	८०.२	७९.६	५७.५
	केटा	२०.७	१६.८	१५.४	२.८	२.१	२६.७	७६.१	७८.२	५७.९
	जम्मा	१८.८	१६.२	१९.४	२.६	२.१	२२.९	७८.२	७८.९	५७.७
४	केटी	७.३	१२.८	२३.२	३.३	२.३	१४.७	८९.१	८२.१	६२.१
	केटा	७.७	१८.१	१९.४	३.३	३.१	१८.३	८८.७	७६.३	६२.३
	जम्मा	७.५	१५.४	२१.५	३.३	२.७	१६.३	८८.९	७९.२	६२.२
५	केटी	५.४	१०.६	१६.१	१.७	१.८	१७.६	९२.६	८६.२	६६.३
	केटा	५.६	८.६	११.८	३.६	२.९	२२.०	९०.४	८६.७	६६.१
	जम्मा	५.५	९.७	१४.०	२.७	२.४	१९.८	९१.५	८६.३	६६.२
६	केटी	२.२	१८.८	२०.९	२.५	२.५	१५.५	९५.०	७२.६	६३.६
	केटा	१.३	१४.८	२३.६	४.४	३.६	२४.०	९३.९	७५.७	५२.५
	जम्मा	१.८	१६.९	२२.०	३.४	३.१	१९.१	९४.४	७४.१	५८.९
७	केटी	१.६	१५.३	२४.८	५.२	२.८	१८.२	९३.०	८१.६	५६.९
	केटा	०.३	८.७	१७.५	३.३	३.७	२२.२	९६.२	८६.६	६०.४
	जम्मा	१.०	१२.३	२१.६	४.३	३.२	२०.०	९४.६	८३.९	५८.४
८	केटी	२.०	६.१	४५.२	३.१	१.९	५.३	९४.७	९१.१	४९.५
	केटा	१.६	५.०	३६.४	५.५	४.९	७.५	९२.७	८८.४	५६.१
	जम्मा	१.८	५.६	४१.३	४.१	३.१	६.३	९३.७	९०.०	५२.४
९	केटी	२.४	११.१	१५.५	१.६	४.७	६४.८	९५.३	८०.७	१९.७
	केटा	२.५	६.६	१०.०	२.५	६.०	४३.३	९४.९	८४.४	४६.७
	जम्मा	२.४	९.३	१२.४	२.०	५.३	५२.८	९५.१	८२.१	३४.८

कक्षा	लिङ्ग	कक्षा दोहोर्याउने दर (%)			कक्षा छोड्ने दर (%)			कक्षा उत्तीर्ण दर (%)		
		२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१
१०	केटी	०.४	०.०	०.०	०.९	३.१	०.०	९८.५	९६.९	१००.०
	केटा	०.०	०.०	०.८	०.५	३.८	०.०	९९.१	९६.२	९९.२
	जम्मा	०.२	०.०	०.३	०.७	३.४	०.०	९८.८	९६.६	९९.७

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका कक्षागत शैक्षिक सूचकहरूलाई हेर्दा कक्षा १ देखि ८ सम्म कक्षा दोहोर्याउने दर र कक्षा छोड्ने दर वर्षेक्रममा उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि भएको देखिन्छ, जबकि उत्तीर्ण दर क्रमशः घट्दो क्रममा छ, विशेषतः कक्षा १ मा २०७९ मा ७०.१% बाट २०८१ मा २९.४% मा झरेको छ। माध्यमिक तहतर्फ कक्षा ९ मा कक्षा दोहोर्याउने सूचक सकारात्मक देखिए पनि कक्षाछोड्ने दर २०८१ मा आएर ऊल्लेख्य बढेको छ। त्यस्तै कक्षा उत्तीर्ण दर पनि ९५.१ बाट घटेर ३४.८ मा झरेको छ। कक्षा १० मा भने दोहोर्याउने दर अत्यन्त न्यून, कक्षा छोड्ने दर नियन्त्रणमा र उत्तीर्ण दर प्रायः ९५% भन्दा माथि रहेको छ। केटी र केटा दुवैको प्रगति समग्रमा उस्तै देखिए तापनि प्रारम्भिक कक्षाहरूमा केटीहरूमा पढाइ छोड्ने दर र दोहोर्याउने दर अलिक बढी देखिन्छ। समग्रमा, प्रारम्भिक कक्षाहरूमा सुधारको आवश्यकता देखिन्छ।

(ग) पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कुल भर्नादर (GER) र खुद भर्ना दर(NER) - शै.स.२०७९-२०८१

शैक्षिकतह	सूचक	शै.स.२०७९	शै.स.२०८०	शै.स.२०८१
ECD/PPC	GER	७४.२	७६.१	८४.७
	NER	६०.१	६३.७	५६.६
कक्षा१	GIR	१३९.८	११५.२	१२४.५
	NIR	९८.३	९५.६	९५.१
आधारभूत (कक्षा १—८)	GER	१३६.८	१२३.३	१२१.०
	NER	९६.९	९४.९	९५.०
माध्यमिक (९—१०)	GER	१०४.२	८८.२	९८.०
	NER	७९.६	७९.२	७५.३
माध्यमिक (११—१२)	GER	८१.८	२४.१	२९.२
	NER	४०.१	१६.२	१८.४
माध्यमिक (९—१२)	GER	९७.३	५९.२	५९.३
	NER	६७.४	५०.७	४३.३

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको विभिन्न शैक्षिक तहमा भर्नासम्बन्धी सूचकहरू हेर्दा, सन् २०७९ देखि २०८१ सम्मको अवधिमा केही उतारचढाव देखिन्छ। पूर्वप्राथमिक (ECD/PPC) तहमा कुल भर्ना दर (GER) सुधार हुँदै७४.२ देखि बढेर ८४.७ पुगेको छ तर खुद भर्ना दर (NER) भने ६०.१% बाट घटेर ५६.६% छ। कक्षा १ को प्रवेश सूचकहरू अनुसार GIR क्रमिक रूपमा घटेर १२१.०% पुगेको छ भने NIR पनि घट्दै ९५.१% मा झरेको छ। आधारभूत तह (कक्षा १–८) मा GER १३६.८% बाट १२१% मा झरेको छ, जसले उमेर नमिलेका वा दोहोर्याउने विद्यार्थी घटेको देखाउँछ, तर NER स्थिर रहेको (~९५%)ले विद्यालय उमेर समुहको पहुँच अपेक्षाकृत राम्रो छ भन्ने देखाउँछ। माध्यमिक तह (कक्षा ९–१०) मा GER अलिक तल झरेर पुन: ९८% मा पुगेको छ भने NER पनि केहि घटेको(~७५.३%) देखिन्छ छ। समग्रमा, विशेषत: खुद भर्ना दरको दृष्टिकोणबाट हेर्दा प्रारम्भिक तहमा भर्ना दर र सहभागिता सन्तोषजनक देखिए तापनि माध्यमिक तहमा अझै सुधारको खाँचो देखिन्छ।

(घ) पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा सामुदायिक विद्यालयहरूमा तहगत विद्यार्थी–शिक्षक अनुपात (शैक्षिक वर्ष २०७९-२०८१)

शैक्षिकवर्ष	स्वीकृत शिक्षकका आधारमा(Based on approved teachers)				कुल शिक्षकका आधारमा(Based on all teachers)			
	कक्षा १-५	कक्षा ६-८	कक्षा ९—१०	कक्षा ११—१२	कक्षा १-५	कक्षा ६-८	कक्षा ९—१०	कक्षा ११—१२
शै.स.२०७९	३७.१	६९.२	४१.२	३९.३	२४.६	४८.४	३६.२	१९.६
शै.स.२०८०	५३.८	१०४.९	९५.९	०.०	२८.०	४८.२	३२.०	१५.७
शै.स.२०८१	२३.३	५२.८	२१.९	१६.९	२१.०	२९.७	२०.१	१२.३

स्रोत: **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

(ङ) पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको ECED/PPC केन्द्रहरूको विवरण (शैक्षिक वर्ष २०७९-२०८१)

शैक्षिकवर्ष	ECED / PPC केन्द्र(संख्या)				बालबालिकासंख्या			बालबालिकासंख्या			शिशु ECEDअनुपात	लैंगिक समानता(Gender Parity)
	सामुदायिक	संस्थागत	धार्मिक	जम्मा	बालिका	बालक	जम्मा	सामुदायिक	संस्थागत	धार्मिक		
२०७९	५२	३	०	५५	५९२	६३९	१२३१	१०९१	१४०	०	२२.४	०.९
२०८०	४९	५	०	५४	५१४	५२८	१०४२	८९९	१४३	०	२१.३	१.०
२०८१	५४	३	०	५७	४४८	५२९	९७७	८६९	१०८	०	१७.१	०.८

स्रोत: **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा **ECED/PPC** केन्द्रहरूको संख्या र शिशु भर्नासम्बन्धी सूचकहरू हेर्दा पछिल्ला वर्षहरूमा केही घटबढ देखिन्छ। शैक्षिक वर्ष २०७९ मा जम्मा ५५ केन्द्रमा १२३१ बालबालिका भर्ना थिए, जुन २०८१ सम्म घटेर ५७ केन्द्रमा ९७७ बालबालिका मात्र पुगेका छन्।

शिशु र **ECED/PPC** केन्द्रहरूको अनुपात २०७९ मा २२.४ रहेकामा २०८१ मा घटेर १७.१ पुगेको छ। लैंगिक समानता सूचक (**Gender Parity**) भने स्थिर देखिएको छ, ०.८ हाराहारीमा रहेर बालिकाको सहभागीता बालकको तुलनामा केही कम देखिएको छ।

(च) कक्षा १ मा कुल भर्ना दर, खुद भर्ना दर ECED/PPC अनुभव भएका विद्यार्थीहरूको विवरण(शैक्षिक वर्ष २०७९-२०८१)

शैक्षिकवर्ष	लिङ्ग	शै.स.२०७९	शै.स.२०८०	शै.स. २०८१
कक्षा १ मा कूल भर्नादर (%)	बालिका	७५.०	८२.१	८२.७
	बालक	७३.४	७१.१	८६.४
	जम्मा	७४.२	७६.१	८४.७
खुद भर्नादर (%)	बालिका	६१.६	६७.१	६१.२
	बालक	५८.८	६०.९	५२.६
	जम्मा	६०.१	६३.७	५६.६
नयाँ भर्ना संख्या (G १)	बालिका	४०४	३३९	२१५
	बालक	३९१	३४३	२०५
	जम्मा	७९५	६८२	४२०
ECED अनुभव भएका	बालिका	४०१	३२५	१९०
	बालक	३८७	३३३	१८३
	जम्मा	७८८	६५८	३७३
ECED अनुभव %	बालिका	९९.३	९५.९	८८.४
	बालक	९९.०	९७.१	८९.३
	जम्मा	९९.१	९६.५	८८.८

स्रोतः **Flash Report** शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

२०७९ देखि २०८१ सम्म पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कक्षा १ मा कुल भर्ना दर र खुद भर्ना दरमा केही घटबढ देखिएको छ। कुल भर्ना दर ७४.२% बाट बढेर २०८१ मा ८४.७% मा पुगेको छ। नयाँ भर्ना हुने विद्यार्थीहरूको संख्या घट्दो क्रममा छ, २०७९ मा ७९५ बाट २०८१ मा ४२० मा झरेको छ। यद्यपि **ECED** अनुभव भएका विद्यार्थीहरूको प्रतिशत पनि केहि घटेर ८८.८ पुगेको देखिन्छ। बालक र बालिका बीच **ECED** अनुभवमा पनि सकारात्मक प्रवृत्ति देखिन्छ।

खण्ड ९: बसाइँसराइ सम्बन्धी विवरण

९.१ जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

गणनाको समयमा नेपालभित्र अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको जन्मस्थानको तथ्याङ्कले बसाइँसराइ गर्ने जनसङ्ख्याको बारेमा पर्याप्त सूचना दिन्छ। अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा जन्मस्थान सम्बन्धी विवरणबाटै बसाइँसराइको तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ। बसाइँसराइले कुनै खास स्थानको जनसङ्ख्याको आकार, संरचना, वितरण र वृद्धिदरलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारिरहेको हुन्छ। जनगणनामा कुनै खास ठाउँमा बसोबास गरिरहेका मानिसहरूको जन्मस्थान देहायका चारमध्ये कुनै एकमा भएको हुनसक्छ।

क) बसोबास गरिरहेकै पालिकाभित्र वा

ख) बसोबास गरिरहेकै जिल्लाको अर्को कुनै पालिकामा वा

ग) बसोबास गरिरहेको जिल्ला बाहेक नेपालकै कुनै जिल्लामा वा

घ) विदेशमा।

बाह्रौं राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा आन्तरिक र बाह्य दुवै प्रकारको बसाइँसराइमा ख) देखि घ) सम्मको बुँदामा समेटिने जनसङ्ख्याकै आधार लिइन्छ। हाल बसोबास गरिरहेको स्थानीय तह रहेको जिल्लाकै कुनै अर्को गाउँपालिका वा नगरपालिकामा जन्म भएको व्यक्ति आन्तरिक बसाइँसराइ अन्तर्गतको जिल्लाभित्रको (Intra-district migration) बसाइँसराइका रूपमा लिइन्छ। अघिल्लो ११ औं राष्ट्रिय जनगणनामा अन्तरजिल्ला (Inter-district migration) बसाइँसराइलाई मात्र आन्तरिक बसाइँसराइका रूपमा लिई व्याख्या र विश्लेषण गरिएको सन्दर्भ यहाँ स्मरणीय छ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको वि.सं. २०७८ को जनगणनाअनुसार कायम रहेको कुल जनसङ्ख्या २१,४९४ मध्ये ९९.६८ प्रतिशत नेपालमा जन्मेका र ०.२९ प्रतिशत जनसङ्ख्या विदेशमा जन्मेका देखिन्छ। नेपालमा जन्म भएकामध्ये ८९.६३ प्रतिशत पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा नै जन्मेका हुन् भने ५.७ प्रतिशत जनसङ्ख्या डोटी जिल्लाकै कुनै अर्को स्थानीय तहमा जन्म भई जनगणनाको समयमा पूर्वीचौकी गाउँपालिकाभित्र अक्सर बसोबास रहेका व्यक्ति हुन्। यो ५.७ प्रतिशत जनसङ्ख्यालाई जिल्लाभित्रकै एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तह (पूर्वीचौकी गाउँपालिका) भित्र भएको आन्तरिक जनसङ्ख्याका रूपमा लिन सकिन्छ। यस तथ्याङ्कले जीवनकालको बसाइँसराइ (Life-time migration) लाई अभिव्यक्त गर्दछ।

डोटी बाहेक नेपालको कुनै पनि जिल्लामा जन्म भई गणनाको समयमा पूर्वीचौकी गाउँपालिकाभित्र बसोबास गर्ने जनसङ्ख्याको हिस्सा ४.३५ प्रतिशत रहेको छ। यसलाई आन्तरिक बसाइँसराइतर्फको अन्तरजिल्ला बसाइँसराइका रूपमा लिने गरिन्छ। यस तथ्याङ्कलाई लैङ्गिक रूपमा विश्लेषण गर्दा डोटी जिल्लाको अर्कै स्थानीय तहबाट वा अर्कै जिल्लामा जन्मस्थान हुने महिलाको सङ्ख्या उल्लेखनीय रूपले बढी छ। यसो हुनुमा विवाह पश्चात् श्रीमान् को घरमा बसोबास गर्ने अधिकतम महिलाहरूको कारण प्रमुख रहेको विश्वास गर्न सकिन्छ। कुल पुरुष मध्ये पूर्वीचौकी गाउँपालिकामै जन्मस्थान हुनेको अनुपात ९७.८१ प्रतिशत छ जब कि महिलातर्फ यो आँकडा ८३.४६ प्रतिशत मात्र

रहेको छ। अर्को पालिकामा जन्म हुने पुरुष केवल ०.८९ प्रतिशत रहेका छन् भने महिलाहरू १० गुणा भन्दा बढी अर्थात् ९.३३ प्रतिशत रहेका छन्। त्यसैगरी अर्को जिल्लामा जन्मस्थान हुने पुरुषको अनुपात १ प्रतिशत रहेको छ भने महिलातर्फ यो मान ६.८९ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ९.१.१, चित्र ९.१.१)।

तालिका ९.१.१: जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

विवरण	संख्या/प्रतिशत	जम्मा जनसंख्या	स्वदेश जन्मेका जम्मा	स्वदेश जन्मेका मध्ये			विदेशमा जन्मेको	जन्म स्थान नखुलेको
				यही जिल्लाको यही पालिकामा जन्मेको	यही जिल्लाको अर्को पालिकामा जन्मेको	अर्को जिल्लामा जन्मेको		
जम्मा	संख्या	२१४९४	२१४२६	१९२६५	१२२५	९३६	६३	५
जम्मा	%	१००	९९.६८	८९.६३	५.७०	४.३५	०.२९	०.०२
पुरुष	संख्या	९२३८	९२१०	९०३६	८२	९२	२५	३
पुरुष	%	१००	९९.७	९७.८१	०.८९	१.००	०.२७	०.०३
महिला	संख्या	१२२५६	१२२१६	१०२२९	११४३	८४४	३८	२
महिला	%	१००	९९.६७	८३.४६	९.३३	६.८९	०.३१	०.०२

चित्र ९.१.१ : गाउँपालिकाको जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या (% मा)

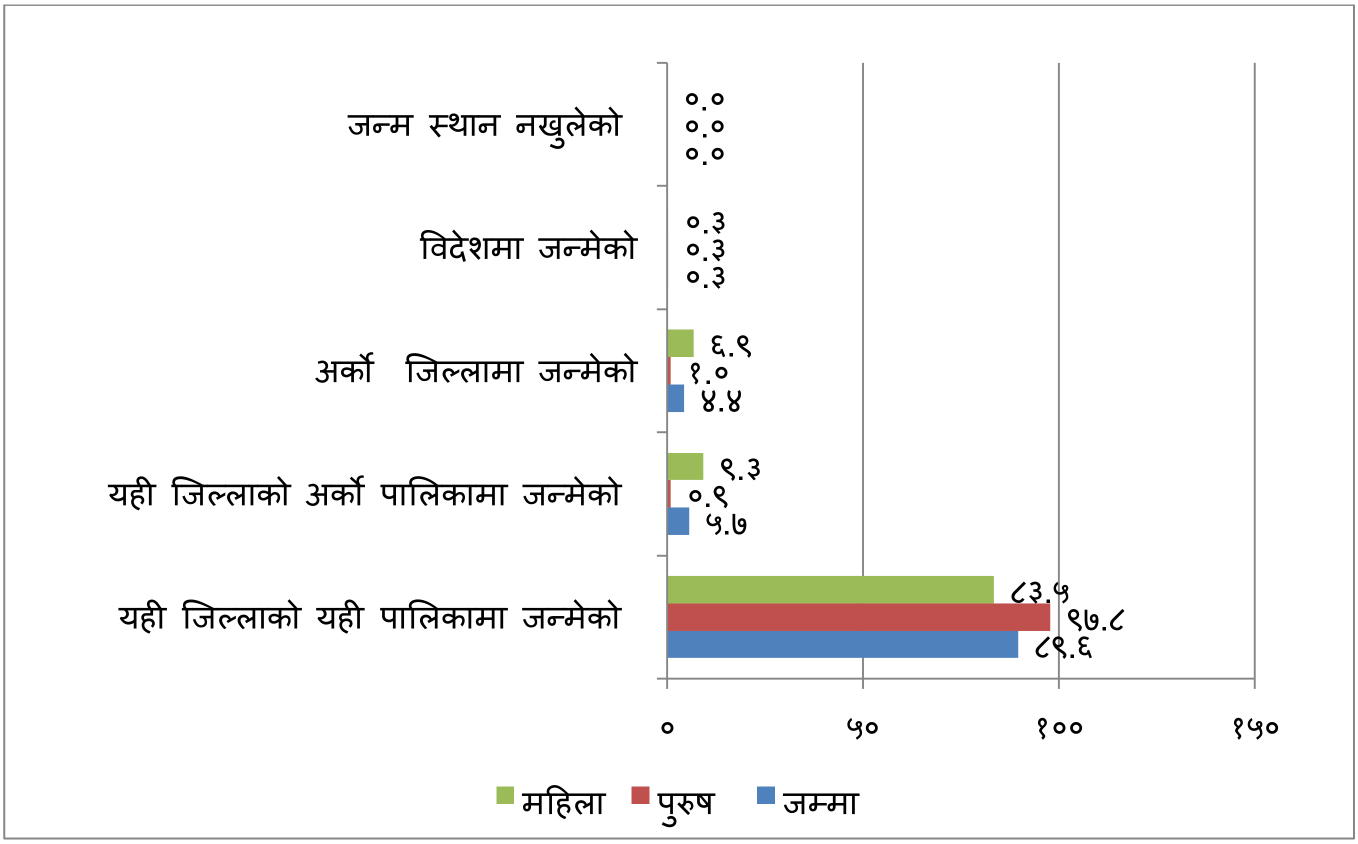

९.२ पछिल्लोपटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

अघिल्लो उपखण्डमा जन्मस्थान अनुसारको जनसङ्ख्याको आकारबारे चर्चा गरियो जुन आन्तरिक वा अन्तर्राष्ट्रिय बसाइँसराइ भएको र नभएको जनसङ्ख्या निकाल्नका लागि उपयोगी थियो। यहाँ हाल अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको यसअघिको बसोबास सम्बन्धी तथ्याङ्क विश्लेषण गरिएको छ। खासमा यस तथ्याङ्कले हालको बसाइँसराइ **(Current migration)** लाई अभिव्यक्त गर्दछ। यस गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्या २१,४९४ मध्ये ८७.२८ प्रतिशत यसै स्थानमा जन्म भएका हुन् भने ५.८१ प्रतिशत व्यक्तिहरूको यसअघि यसै जिल्लाको अर्को पालिकामा बसोबास रहेको थियो। यस गाउँपालिकामा डोटी बाहेकका जिल्लामा यसअघिको बसाइँसराइ भएको जनसङ्ख्या ४.५२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। यसले अन्तरजिल्ला हालको बसाइँसराइलाई अभिव्यक्त गरेको छ।

विदेशमा यसअघि बसोबास भएका तर गणनाको समयमा पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या २.४ प्रतिशत मात्र रहेको छ (तालिका ९.२.१, चित्र ९.२.१)।

तालिका ९.२.१: पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

लिङ्ग	जम्मा जनसङ्ख्या		यही पालिकामा जन्म भई यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने	यसै जिल्लाको अर्को पालिकामा जन्म भई यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने	अर्को जिल्लामा जन्म भई यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने	अर्को स्थानीय तह वा जिल्लामा जन्म भई यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने (%)	विदेशमा जन्म यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने
जम्मा	संख्या	२१४९४	१८७५९	१२४८	९७२	२२२०	५१५
	%	१००	८७.२८	५.८१	४.५२	१०.३३	२.४०
पुरूष	संख्या	९२३८	८६४४	९३	१०७	२००	३९४
	%	१००	९३.५७	१.०१	१.१६	२.१६	४.२६
महिला	संख्या	१२२५६	१०११५	११५५	८६५	२०२०	३३९
	%	१००	८२.५३	९.४२	७.०६	१६.४८	२.७७

चित्र ९.२.१ः बसाईसराई गरेका व्यक्तिको यसअघि बसोबास गरेको स्थान अनुसारको जनसंख्या(% मा)

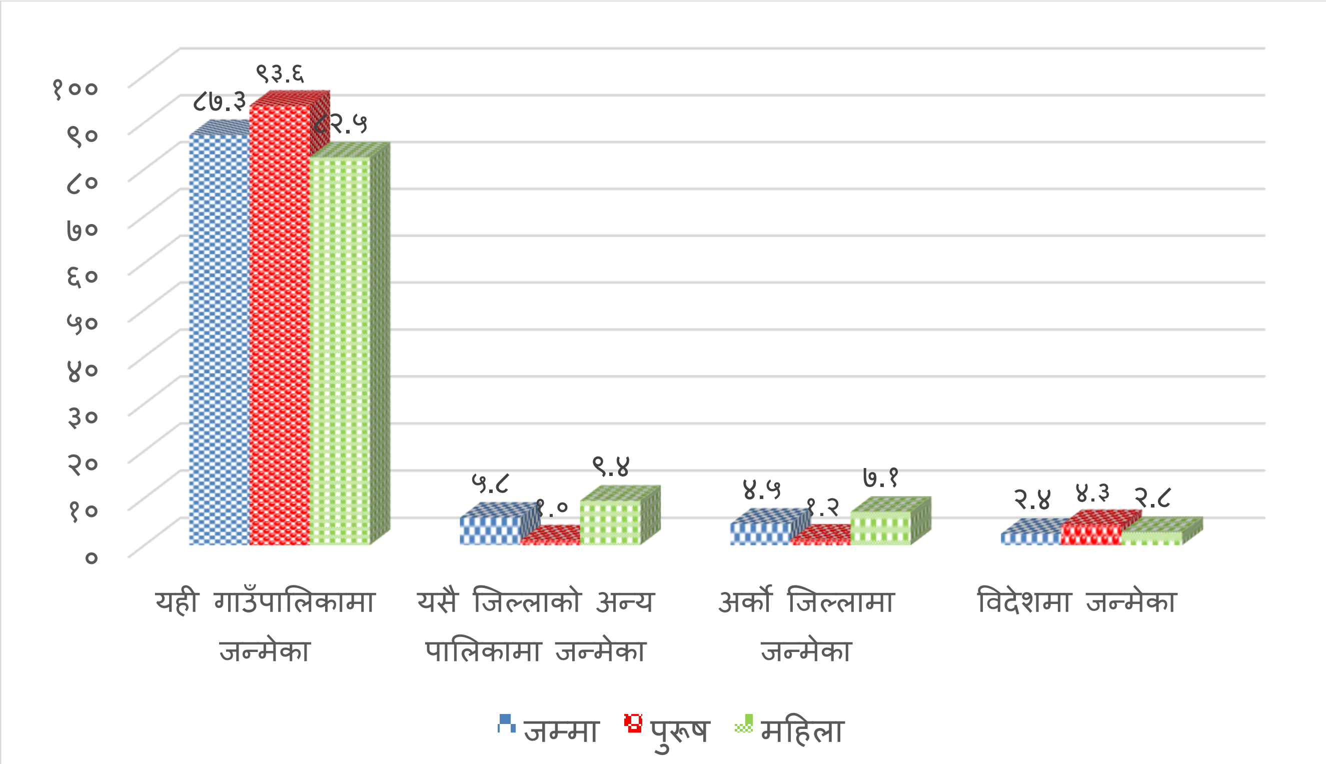

९.३ पछिल्लोपटक मुलुकभित्रकै अर्को स्थानबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण

कतिपय घरपरिवार र जनसङ्ख्याको चलायमान प्रवृत्ति हुने गरेको छ। मुलुकको संविधानले पनि नेपाली नागरिकलाई देशभित्र एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा स्वतन्त्र रूपमा आवतजावत गर्न र बसोबास गर्ने स्वतन्त्रता दिएको छ। त्यसैगरी नेपाली नागरिकले नेपालको कुनै पनि भागमा पेसा, रोजगार गर्ने र उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गर्ने स्वतन्त्रता प्राप्त गरेका छन् (धारा १७, उपधारा १ ङ)। संवैधानिक तथा कानूनी अधिकारका उदार व्यवस्थाले मात्र नभई मानिसहरू सयौं हजारौं वर्षदेखि एक स्थानबाट अर्को स्थानमा बसाइँसराइ गर्दै आएका छन्। बसाइँसराइका पछाडि दृश्य र अदृश्य प्रेरक एवम् दबाबजन्य कारण रहेका हुन्छन्।

बसाइँसराइले जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा अवसर र चुनौती दुवै सिर्जना गर्दछ। राज्यको विकास प्रयासमा बसाइँसराइलाई आबद्ध गरेर लैजानका लागि बसाइँसराइका पछाडि अन्तरनिहीत कारण पहिचान गर्नु जरुरी हुन्छ। जनगणना २०७८ को प्रश्नावलीमा मानिसहरू के कति कारणले हाल बसोबास गरिरहेको स्थानमा पछिल्लोपटक बसाइँसराइ गरेका रहेछन् भन्ने प्रश्न राखिएको थियो।

विगतको अनुभवबाट देखिएको छ कि मानिसहरू अक्सर काम वा रोजगारी, विवाह, अध्ययन/तालिम, आश्रित अवस्था, प्राकृतिक प्रकोप, कृषिलगायतका उद्देश्यले बसाइँसराइ गर्दछन्। कतिपय मानिसहरू पहिला परिवारबाट अन्यत्र गएको तर गणनाको समयमा अक्सर बसोबास गर्ने गरी घर फर्किएका पनि हुन्छन्। यी कारणहरू पनि पुरुष, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा र युवायुवतीको लागि भिन्दाभिन्दै प्रभावयुक्त हुने गर्दछन्।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्न आउने कुल जनसङ्ख्यामध्ये करिब ५.१ प्रतिशत हाल अर्थात् पछिल्लो पटक काम वा रोजगारीका कारणले बसाइँसराइ भएका देखिन्छन्। करिब ०.६ प्रतिशत जनसङ्ख्याको बसाइँसराइ हुनुको कारण व्यापार/व्यवसाय रहेको छ। यसअघि घरपरिवारबाट अन्यत्र गई बसोबास गरेका तर गणनाको समय (वि.सं. २०७८ कार्तिक २ देखि मङ्सिर ९ सम्म) मा 'घर फर्किएको' कारण हुने जनसङ्ख्या २.७ प्रतिशत रहेको छ। विवाहका कारण यहाँ बसोबास गर्न आउने जनसङ्ख्या ८५.९ प्रतिशत रहेको छ भने अध्ययन वा तालिमको सिलसिलामा यहाँ बसोबास गर्न आउने जनसङ्ख्या २.६ प्रतिशत रहेको छ। आश्रित हुनुको कारणबाट १.६ प्रतिशत जनसङ्ख्या यस गाउँपालिकामा बसोबास गरिरहेको देखिन्छ (तालिका ९.३.१, चित्र ९.३.१)। यसअघि उल्लेख गरिएझैं पुरुष र महिलाको बसाइँसराइका पछाडि विद्यमान कारण फरक हुन्छन्। बालबालिका र युवायुवतीको बसाइँसराइका कारणमा पनि एकरूपता पाइँदैन।

यस गाउँपालिकामा वैवाहिक कारणले बसाइँसराइ भएका महिलाको अंश करिब ९३.७ प्रतिशत छ भने पुरुषको अंश ७.५ प्रतिशत मात्र रहेको छ। रोजगारीका लागि यस स्थानमा बसोबास गर्ने पुरुष ३९ प्रतिशत छन् भने महिलाको अंश १.७ प्रतिशत मात्र रहेको छ। घर फर्किएको कारण भएका पुरुष १५.५ प्रतिशत छन् भने महिला १.४ प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका ९.३.१: यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण

विवरण	संख्या/प्रतिशत	जम्मा	बसाइसराई भएको मुख्य कारण								
			काम/रोजगारी	व्यापार/व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्किएको	अन्य/उल्लेख नभएको
जम्मा	संख्या	२२२०	११३	१४	५७	१९०७	३५	०	४	६०	३०
	%	१००	५.१	०.६	२.६	८५.९	१.६	०.०	०.२	२.७	१.४
पुरूष	संख्या	२००	७८	९	३६	१५	१६	०	१	३१	१४
	%	१००	३९.०	४.५	१८.०	७.५	८.०	०.०	०.५	१५.५	७.०
महिला	संख्या	२०२०	३५	५	२१	१८९२	१९	०	३	२९	१६
	%	१००	१.७	०.२	१.०	९३.७	०.९	०.०	०.१	१.४	०.८

चित्र ९.३.१: अर्को पालिका र अर्को जिल्लाबाट यस पालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण (% मा)

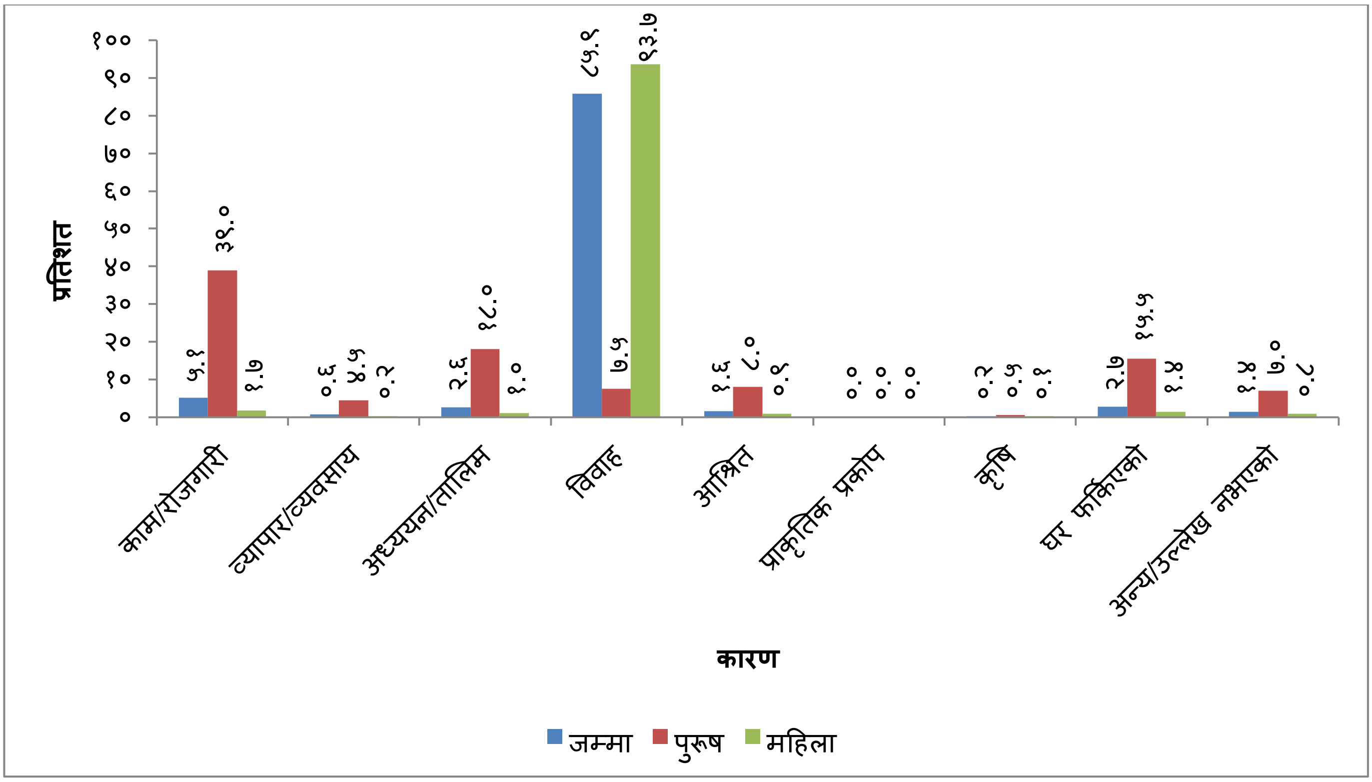

९.४ यसअघिको बसोबास भएको देश

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रकाशित तथ्याङ्कले पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको कुल ५१५ (२.४%) जनाको यसअघिको बसोबास विभिन्न विदेशी मुलुकहरूमा भएको देखाएको छ। यीमध्ये सर्वाधिक (९९.६१%) भारतबाट आएका देखिन्छन् भने दोस्रोमा (०.१९%) भारत बाहेक अन्य सार्क राष्ट्रबाट र तेस्रो (०.१%) मा मध्यपूर्व मुलुकबाट आएका देखिन्छन् (तालिका ९.४.१)।

तालिका ९.४.१ : यसअघि विदेशमा बसोबास हुनेले बसोवास गरेको देश

विवरण	जम्मा		जनगणना अघिको बसोबासको स्थान विदेशमा रहेको देश/क्षेत्र					
			भारत	भारत वाहेक सार्क मुलुक	आसियन मुलुक	मध्यपूर्व	अन्य एसियान देश	नखुलेको
जम्मा	संख्या	५१५	५१३	१	०	१	०	०
	%	१००	९९.६१	०.१९	०	०.१	०	०
पुरुष	संख्या	३९४	३९२	१	०	१५	०	०
	%	१००	९९.४९	०.२५	०	१.१	०	०
महिला	संख्या	१२१	१२१	०	०	०	०	०
	%	१००	१००	०	०	०.०	०	०

९.५ विदेशबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण

विदेशमा यसअघि अक्सर बसोबास भएका तर जनगणनाको अवधिमा यस स्थानमा बसोबास गर्ने गरी आएका व्यक्तिहरू कुन कुन प्रमुख कारणबाट यहाँ आएका हुन् भन्ने सवाल महत्वपूर्ण छ। केही देशहरूलाई अपवादका रूपमा छोडेर विश्लेषण गर्ने हो भने काम, रोजगारी, अध्ययन वा तालिमको सिलसिलामा विदेश गएका अधिकांश जनसङ्ख्या घर फर्किन्छन्। यस गाउँपालिकामा यस्तो जनसङ्ख्या ५१५ अर्थात् कूल जनसंख्यको २.४% रहेको छ। घर फर्किनेहरूको हिस्सा सर्वाधिक अर्थात् ८५.६ प्रतिशत रहेको छ। काम वा रोजगारीका लागि यहाँ बसोबास गर्न आउनेको हिस्सा ५.८ प्रतिशत रहेको छ।

विवाहका कारणबाट यहाँ आउनेको हिस्सा १.४ प्रतिशत, व्यापार वा व्यवसायका कारणबाट आउने १ प्रतिशत र अन्य कारणबाट यहाँ आउनेहरू ०.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। विवाहको कारणबाट केवल ०.२५ प्रतिशत पुरुष फर्किएका छन् भने ५ प्रतिशत महिला विवाहका कारणबाट फर्किएका छन्। त्यस्तै घर फर्किने पुरुषको हिस्सा ८६.८ प्रतिशत हुँदा महिलाको हकमा यो मान ८१.८ प्रतिशत मात्र छ (तालिका ९.५.१, चित्र ९.५.१)।

तालिका ९.५.१: यसअघिको बसोबास विदेश हुनेको यस पालिकामा बसोवास गर्न आउनुको कारण

विवरण	जनगणना अघिको बसोबास स्थान विदेशमा रहेको जनसंख्या		हालको स्थानमा बसाइँसराइ आउनुको मुख्य कारण								
			काम/रोजगारी	व्यापार/व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कैद	घर फर्किएको	अन्य/नखुलेको
जम्मा	संख्या	५१५	३०	५	४	७	१८	१	२	४४१	४
	%	१००	५.८	१.०	०.८	१.४	३.५	०.२	०.४	८५.६	०.८
पुरुष	संख्या	३९४	२९	४	२	१	८	१	२	३४२	३
	%	१००	७.३६	१.०२	०.५१	०.२५	२.०३	०.२५	०.५१	८६.८०	०.७६
महिला	संख्या	१२१	१	१	२	६	१०	०	०	९९	१
	%	१००	०.८	०.८	१.७	५.०	८.३	०.०	०.०	८१.८	०.८

चित्र ९.५.१: विदेशबाट यस पालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण (% मा)

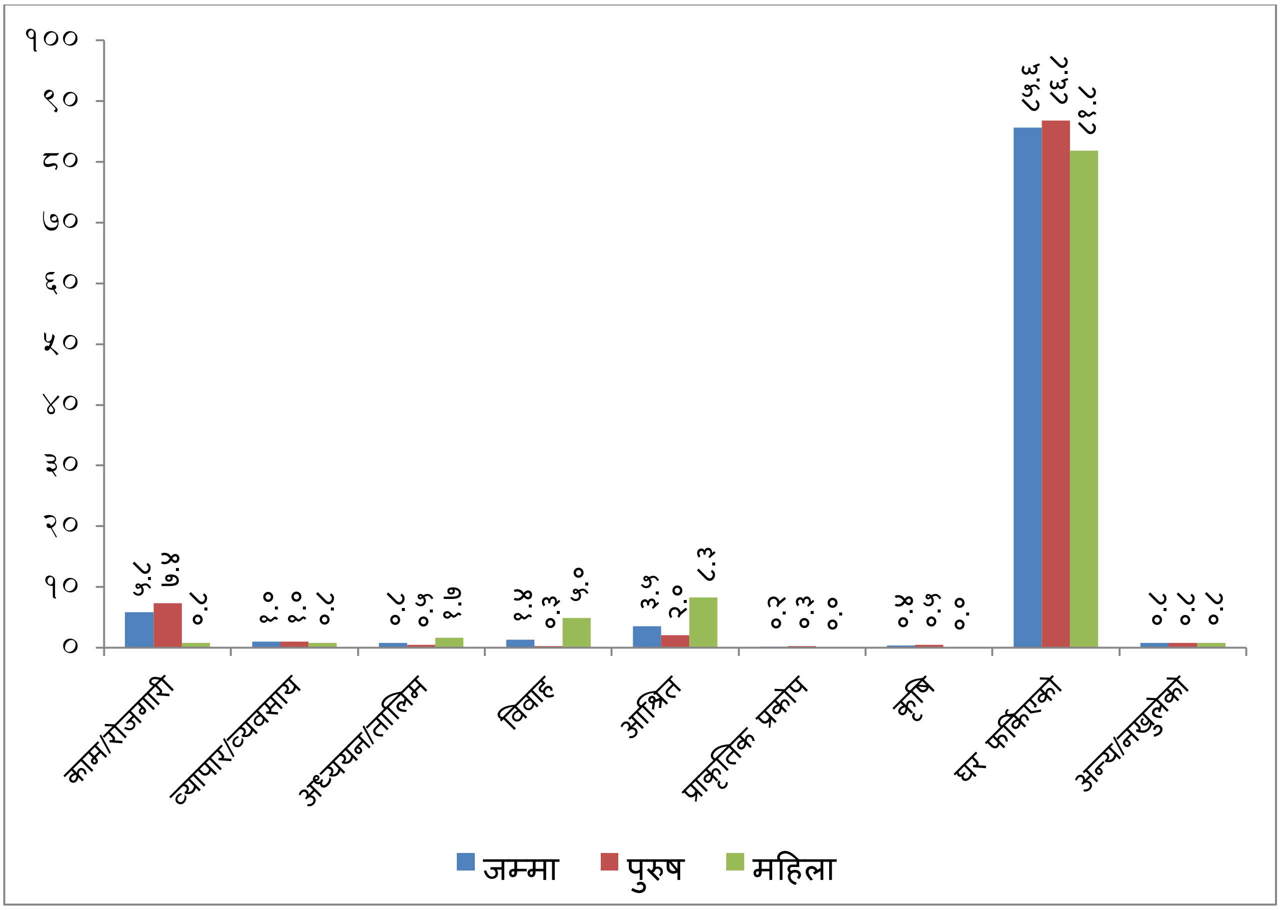

खण्ड १०: प्रजनन् सम्बन्धी विवरण

१०.१ जीवनकाल भरी जन्माएका बच्चाको सङ्ख्या अनुसारको महिला

प्रजनन् सम्बन्धी विवरण जन्मदर, मृत्युदर, सुरक्षित मातृत्व, जनसङ्ख्या वृद्धिदर र जनसङ्ख्या प्रक्षेपणका लागि समेत अत्यन्त उपयोगी हुँदै आएको छ। १५ देखि ४९ वर्षसम्मका विवाहित महिलाहरूले आफ्नो प्रजनन् कालमा जीवितै जन्माएका बच्चा, यसरी जन्मिएका कुल बच्चाहरूको सङ्ख्या, प्रत्येक विवाहित महिलाबाट प्रजनन कालमा जन्मेका बच्चाहरूको सङ्ख्या जस्ता सूचकहरू जनसङ्ख्या अध्ययन र नीतिनिर्माताका लागि निकै महत्वपूर्ण हुन्छन्। गणनाको दिनमा १५ देखि ४९ वर्षसम्मका विवाहित महिलाले उमेर समूहअनुसार कति जना बच्चालाई जन्म दिएका रहेछन् भन्ने सवालमा यो उपखण्ड केन्द्रित रहेको छ। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिका १०.१.१ मा दिइएको छ। उक्त तालिकामा उल्लेख भए अनुसार यहाँ एउटा रोचक प्रवृत्ति स्पष्ट देखिएको छ। पाँच-पाँच वर्षको उमेर समूह क्रमशः बढ्दै जाँदा कम्तीमा १ देखि ५ र ५ जनाभन्दा बढी बच्चा जन्माएका महिलाको उमेर समूह पनि माथि माथि सरिरहेको छ।

तालिका १०.१.१: १५ देखि ४९ वर्षको महिलाले हालसम्म जीवित जन्माएको बच्चाको सङ्ख्याका आधारमा महिलाको उमेर समूहको जनसङ्ख्या

महिलाको बच्चा जन्माएको विवरण		एकपटक विवाह भएको जम्मा महिला		उमेर समूहअनुसार एकपटक विवाह भएका महिला संख्या						
		संख्या	प्रतिशत	१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष
बच्चा नजन्माएको संख्या		४१३	९.४	११७	१९५	६१	२७	२२	२१	४५
१ ओटा बच्चा		६७१	१५.३	६७	३८७	१७७	६२	२२	२७	२२
२ ओटा बच्चा		९८९	२२.६	१२	२४९	३८५	२२१	१५१	९४	५७
३ ओटा बच्चा		९४९	२१.७	३	५४	२०६	२५७	२४३	१८४	११३
४ ओटा बच्चा		७१२	१६.३	०	६	६०	१६०	१५१	१९३	१२९
५ओटा बच्चा		३६८	८.४	०	३	१५	४७	८९	१२५	९६
६ ओटा बच्चा		१७४	४.०	०	१	१	२२	४०	७१	५६
७ ओटा बच्चा		५७	१.३	०	०	०	३	१७	३५	२९
८ ओटा बच्चा		३०	०.७	०	०	०	१	५	१०	१७
९ ओटा बच्चा		१०	०.२	०	०	०	०	२	२	७
जम्मा महिला	संख्या	४३७३		१५५	८४८	७९४	७९३	६८४	६४४	४५५
	प्रतिशत		१००	३.५	१९.४	१८.२	१८.१	१५.६	१४.७	१०.४

यस गाउँपालिकामा १५-४९ वर्षसम्मका कुल ४,३७३ जना महिलामध्ये सर्वाधिक सङ्ख्या (१९.४%) २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा रहेको देखिन्छ। दोस्रो ठुलो (१८.२%) समूह २५-२९ वर्षसम्मका महिलाको छ भने तेस्रो (१८.१%) ठुलो समूह ३०-३४ वर्षका महिलाको रहेको छ। ३५ देखि ३९ वर्षसम्मका महिलाहरूको हिस्सा १५.६ प्रतिशत, ४० देखि ४४ उमेर समुहका महिलाहरूको हिस्सा १४.७ प्रतिशत र ४५ देखि ४९ उमेर समुहका एक पटक विवाहित महिला १०.४ प्रतिशत छन्। प्रजनन् उमेरको सबैभन्दा तल्लो सिंढी अर्थात् १५—१९ वर्षको उमेर समूहमा रहेका महिलाहरूको अंश यस गाउँपालिकामा ३.५ प्रतिशत रहेको छ।

चित्र १०.१.१: पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा १५ देखि ४९ वर्षको महिलाको उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या(%)

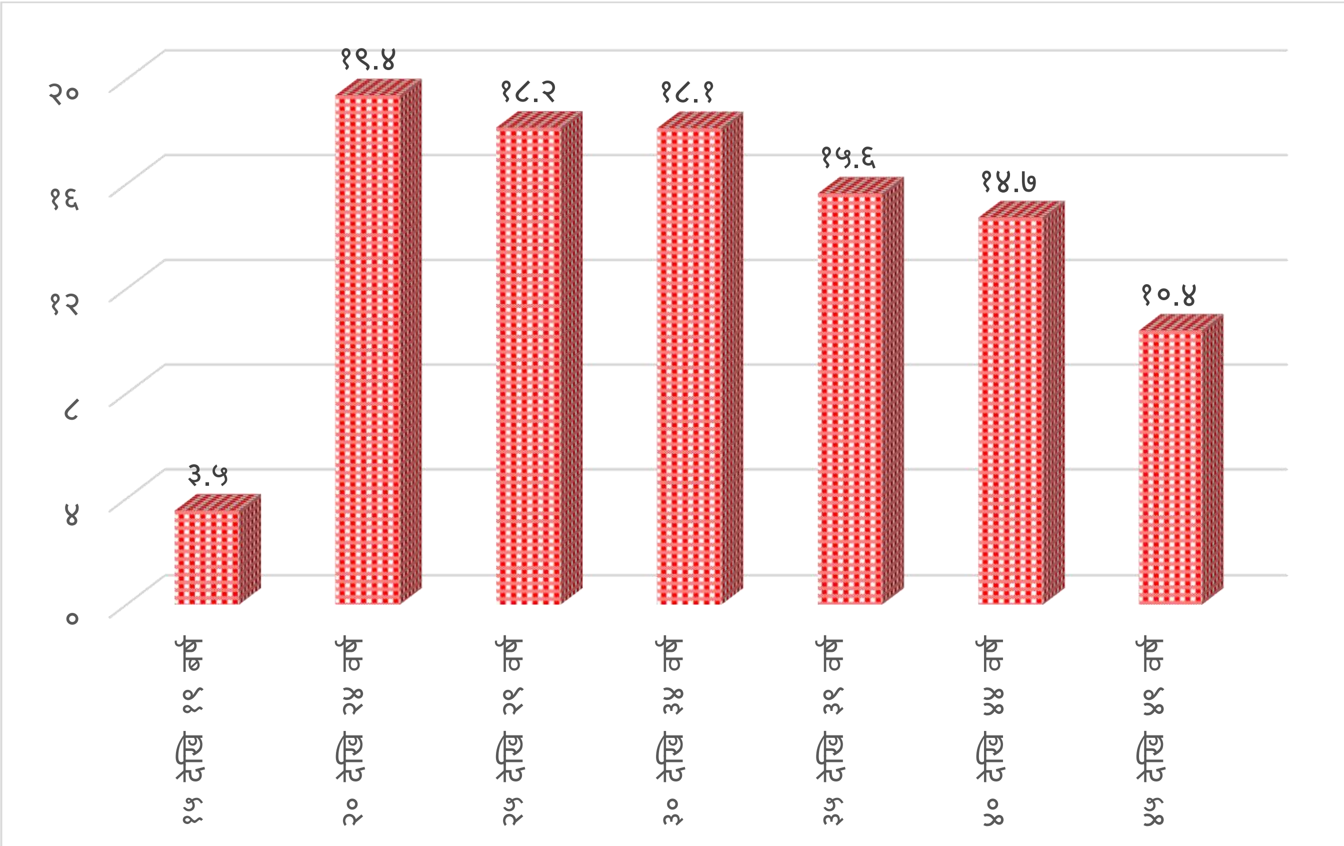

आफ्नो प्रजनन् उमेरमा रहेका तर गणनाको दिनसम्म एक जना पनि बच्चा नजन्माएका महिलाको अंश ९.४ प्रतिशत छ भने कम्तीमा एक जना बच्चा जन्माएका विवाहित महिलाको कुल हिस्सा ९०.६ प्रतिशत रहेको छ। बच्चा जन्माएका महिलामध्ये सर्वाधिक (२२.६%) ले २ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ। एक जना मात्र बच्चा जन्माएका महिलाको अंश १५.३ प्रतिशत छ भने २१.७ प्रतिशत महिलाले ३ जना बच्चा जन्माएको तथ्याङ्क छ। वर्तमान समयमा २ भन्दा बढी सन्तान जन्माउने दम्पती न्यून हुँदै गएको देखिन्छ तथापि यस गाउँपालिकामा एकपटक विवाह भएको १६.३ प्रतिशत महिलाले ४ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ भने ५ जना बच्चा जन्माउने महिलाको हिस्सा ८.४ प्रतिशत रहेको छ।

यसै उमेर समूहमा पर्ने विवाहित महिलाले ६, ७, ८ र ९ जना सम्म बच्चा जन्माएको क्रमशः ४ प्रतिशत, १.३ प्रतिशत, ०.७ प्रतिशत र ०.२ प्रतिशत रहेको छ।

चित्र १०.१.२: पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा १५ देखि ४९ वर्षको महिलाले जिवित जन्म दिएका बच्चा संख्या अनुसारको महिलाको जनसङ्ख्या(%)

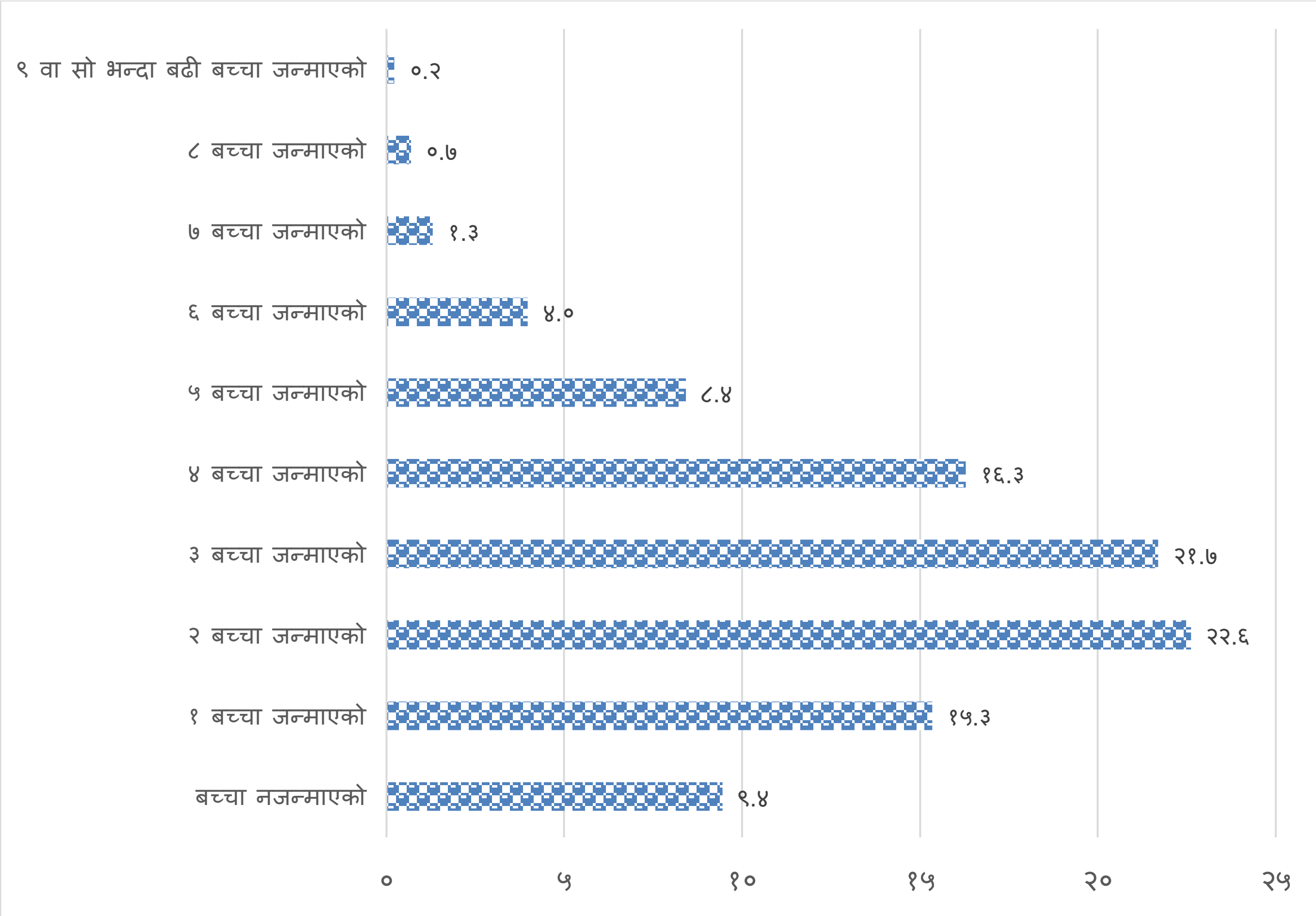

१०.२ महिलाको उमेर समूहअनुसार जीवितै जन्मिएका, जीवितै जन्मिएर मरेका र हालसम्म जीवित बच्चाहरूको सङ्ख्या

प्रजनन् उमेरका महिलाबाट जीवितै जन्मिएका बच्चाहरूमध्ये कतिको निश्चित समयपछि मृत्यु भयो र तीमध्ये कति हालसम्म पनि जीवितै छन् भन्ने तथ्याङ्कले शिशु मृत्युदर (Infant mortality rate), बाल मृत्युदर (Child mortality rate), जीवन प्रत्याशा (Life expectancy) र जीवन तालिका (Life table) आदिको मापन र तयारीमा विशेष सहयोग पुग्दछ। गणनाको दिनसम्म १५ देखि ४९ वर्षको उमेरभित्र पर्ने कुल महिलाले जीवितै जन्माएका कुल बच्चाको सङ्ख्या ११,९६५ रहेको छ। यी जीवित जन्मिएका सर्वाधिक २,४४२ जना (२०.४१%) बच्चालाई ३०—३४ वर्ष उमेर समूहका विवाहित महिलाले जन्माएका हुन्। जीवितै जन्मिएका सबै बच्चाहरू वयस्क अवस्थासम्म पुग्ने वा बाँच्ने सम्भावना कम हुन्छ। तीमध्ये कतिपय विभिन्न कारणबाट मर्दछन्। यस गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने १५—

४९ वर्षका महिलाले जन्माएका कुल ११,९६५ जना (१००%) मध्ये ३९५ जना (३.३%) को मृत्यु भएको देखिन्छ। बाँकी ११,५७० जना (९६.७%) भने हालसम्म (गणनाको दिनसम्म) पनि जीवितै रहेका देखिन्छन्। मृत्यु भएका कुल ३९५ जना बालबालिकालाई लैङ्गिक रूपमा हेर्दा २०३ जना (५१.३९%) बालक र १९२ जना (४८.६१%) बालिकाको मृत्यु भएको देखिन्छ। यसबाट यस गाउँपालिकामा शिशु अथवा बाल मृत्युदर छोरीको भन्दा छोराको बढी हुने गरेको देखिन्छ।

तालिका १०.२.१: १५ देखि ४९ वर्षको महिलाले अहिलेसम्म जन्माएका जीवित बच्चा, जीवित जन्मेर मरेका बच्चा र अहिलेसम्म जीवित रहेका बच्चाको सङ्ख्या

बच्चाको अवस्था र लिङ्ग		जम्मा	महिलाको उमेर समूह						
			१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष
जीवितै जन्मेका बच्चाको संख्या (CEB)	जम्मा	११९६५	७५	१०५५	१७९३	२४४२	२४३२	२४३९	१७२९
	बालक	६२४६	४३	५५५	९३८	१२८८	१२०८	१२७८	९३६
	बालिका	५७१९	३२	५००	८५५	११५४	१२२४	११६१	७९३
हालसम्म जीवितै रहेका बच्चाको संख्या(CSA)	जम्मा	११५७०	७४	१०३१	१७५३	२३६१	२३५४	२३५०	१६४७
	बालक	६०४३	४२	५४५	९१६	१२३९	११७५	१२२७	८९९
	बालिका	५५२७	३२	४८६	८३७	११२२	११७९	११२३	७४८
जीवितै जन्मेर मृत्यु भएको बच्चाको संख्या(CD)	जम्मा	३९५	१	२४	४०	८१	७८	८९	८२
	बालक	२०३	१	१०	२२	४९	३३	५१	३७
	बालिका	१९२	०	१४	१८	३२	४५	३८	४५
जीवितै जन्मेर मृत्यु भएको बच्चाको प्रतिशत(CD%	जम्मा	३.३	१.३	२.३	२.२	३.३	३.२	३.६	४.७
	बालक	३.३	२.३	१.८	२.३	३.८	२.७	४.०	४.०
	बालिका	३.४	०.०	२.८	२.१	२.८	३.७	३.३	५.७

१०.३ विगत १२ महिनामा जीवितै बच्चा जन्माएका महिलाहरूको सङ्ख्या र जीवितै जन्मिएका बच्चा

यसअघिको उपखण्डमा १५ देखि ४९ वर्षभित्रका महिलाले गणनाको दिनसम्म जीवितै जन्माएका बच्चा र ती हाल जीवित रहे वा नरहेको तथ्याङ्कमा आधारित भई विश्लेषण गरियो भने यस खण्डमा सोही उमेर समूहका कुल विवाहित महिलामध्ये विगत १२ महिनामा जीवित बच्चा जन्माउने महिला र तिनले जीवितै जन्माएका बच्चाहरूको सङ्ख्याका वारेमा विश्लेषण गरिएको छ। यसले यस गाउँपालिकामा प्रतिवर्ष प्रजनन उमेरका कति जना महिलाले जीवित बच्चा जन्माउँछन् भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छ। साथसाथै, एक वर्ष अवधिमा यस स्थानीय तहमा कति जना जीवित शिशुहरूको जन्म हुँदोरहेछ भन्ने तथ्याङ्क पनि अवगत गर्न सकिन्छ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा एकपटक विवाह भएका १५-४९ वर्षका महिलाको कुल जनसङ्ख्या ४,३७३ जना छन् भने तीमध्ये ४४९ जना (१०.२७%) ले एक जना बच्चा जन्माएका रहेछन् भने विगत १२ महिनामा २० देखि २९ बर्षका उमेर समूहका ४ जना महिलाहरूले मात्र २ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ। बच्चा जन्माएका ४५३ जना महिलाले कुल ४५७ जना बालबालिकालाई जन्माएको देखिन्छ जसमा ५६ प्रतिशत छोरा र ४४ प्रतिशत छोरीहरू छन्।

तालिका १०.३.१: १५ वर्ष देखि ४९ वर्षका महिलाले विगत १२ महिनामा जीवित जन्माएको बच्चाको सङ्ख्याको आधारमा उमेर समूहअनुसार महिलाको सङ्ख्या

एकपटक विवाह भएको महिला	जम्मा	उमेर समूहअनुसार महिलाको सङ्ख्या						
		१५–१९ वर्ष	२०–२४ वर्ष	२५–२९ वर्ष	३०–३४ वर्ष	३५–३९ वर्ष	४०–४४ वर्ष	४५–४९ वर्ष
जम्मा संख्या	४३७३	१५५	८४८	७९४	७९३	६८४	६४४	४५५
बच्चा नजन्माएका	३९२०	१२८	६४६	६७६	७३०	६५६	६३६	४४८
१ ओटा बच्चा जन्माएका	४४९	२७	२०१	११५	६३	२८	८	७
२ ओटा बच्चा जन्माएका	४	०	१	३	०	०	०	०
एक बर्ष भित्र जिवितै जन्मेका बच्चाको संख्या								
जम्मा	४५७	२७	२०३	१२१	६३	२८	८	७
छोरा	२५६	१३	११२	६५	३९	१८	४	५
छोरी	२०१	१४	९१	५६	२४	१०	४	२

खण्ड ११: आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण

११.१ आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या

परिवारका विभिन्न उमेर समूहका सदस्यहरूले कुनै न कुनै आर्थिक काम गरेका हुन्छन्। राष्ट्रिय जनगणनामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याले गत १२ महिनामा कति अवधि आर्थिक काम गरेका थिए भनेर सोधिएको थियो। कुनै व्यक्तिले गरेको आर्थिक कामलाई अवधिका आधारमा विभिन्न वर्गमा वर्गीकरण गरेर आर्थिक रूपले सक्रिय वा निष्क्रिय जनसङ्ख्याको अनुपात निकाल्ने गरिन्छ। यस्तो अभ्यास कतिपय देशले फरक फरक आधारमा अवलम्बन गरेको हुनसक्छ भने अधिकांश देशले संयुक्त राष्ट्रसंघको तथ्याङ्कीय नियोग (United Nations Statistical Commission) र अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनले निश्चित गरेका मानक र स्तरअनुसार अपनाएको पाइन्छ। कानुनी रूपमा १८ वर्षमुनिका बालबालिकालाई कुनै पनि आर्थिक काम गराउन निषेध गरिएको भए तापनि अधिकांश समाजमा यो कायमै रहेको देखिन्छ।

यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल १६,०३१ जनामध्ये ४४.३ प्रतिशतले ६ महिना वा सोभन्दा बढी अवधि काम गरेका छन्। त्यसै गरी १६.९ प्रतिशतले ३ देखि ६ महिनासम्म काम गरेका छन् भने ११.९ प्रतिशतले ३ महिनाभन्दा कम अवधि काम गरेका छन्। कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसङ्ख्या २६.९ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ११.१.१)।

महिला र पुरुषले आर्थिक काम गरेको अवधिमा स्पष्ट भिन्नता रहेको देखिन्छ। उदाहरणका लागि ४१.६ प्रतिशत पुरुषले ६ महिनाभन्दा बढी आर्थिक काम गरेको देखिन्छ भने महिलाका हकमा यो ४६.१ प्रतिशत मात्र रहेको छ। कुनै पनि आर्थिक काम नगरेका पुरुष ३०.५ प्रतिशत छन् भने महिला २४.५ प्रतिशत रहेका छन् (चित्र ११.१.१)।

तालिका ११.१.१: आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्याको वितरण(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी)

विवरण	संख्या/प्रतिशत	जम्मा जनसंख्या	६ महिना वा सोभन्दा बढी	३ देखि ६ महिनासम्म	३ महिनाभन्दा कम	कुनै पनि आर्थिक काम नगर्ने
जम्मा	संख्या	१६०३१	७१०१	२७१५	१९०७	४३०८
जम्मा	%	१००	४४.३	१६.९	११.९	२६.९
पुरुष	संख्या	६४१२	२६६८	९८७	८०२	१९५५
पुरुष	%	१००	४१.६	१५.४	१२.५	३०.५
महिला	संख्या	९६१९	४४३३	१७२८	११०५	२३५३
महिला	%	१००	४६.१	१८.०	११.५	२४.५

चित्र ११.१.१: अवधिका आधारमा आर्थिक काममा सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्या (%)

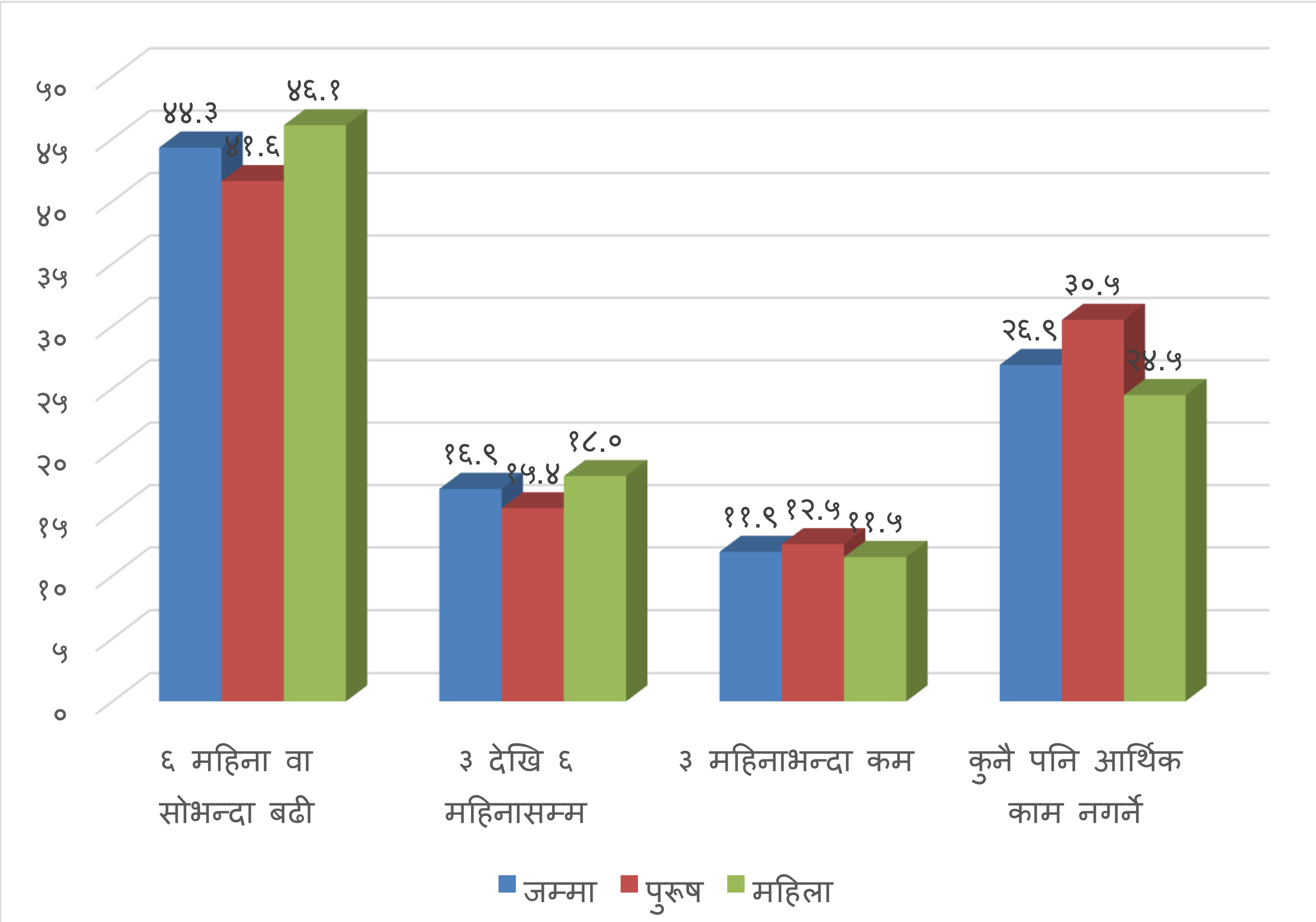

११.२ आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण

आर्थिक काम गरेको अवधिका आधारमा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्यालाई अक्सर रोजगार, अक्सर बेरोजगार, अक्सर निष्क्रिय, आर्थिक रूपले निष्क्रिय आदि उपवर्गमा विश्लेषण गर्ने गरिन्छ। तालिका ११.२.१ मा प्रस्तुत तथ्याङ्कलाई व्याख्या गर्नुभन्दा अगाडि केही आधारभूत अवधारणासँग परिचित हुनु जरुरी छ।

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याः सन्दर्भ अवधिमा जुनसुकै आर्थिक काम जतिसुकै अवधिको लागि गरेका वा कुनै पनि आर्थिक कामको खोजी गरेका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरू आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याअन्तर्गत पर्दछन्।

आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्याः सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम नगरेका र आर्थिक काम नखोजेका व्यक्तिहरू आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या अन्तर्गत पर्दछन्।

अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याः सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम गरेको वा आर्थिक काम खोजेको समयावधिको जोड ६ महिना वा सोभन्दा बढी भएको व्यक्तिलाई अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याभित्र समावेश गरिन्छ।

अक्सर आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्याः आर्थिक काम गरेको अवधि र आर्थिक काम खोजेको अवधिको जोड ६ महिनाभन्दा कम भएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई अक्सर आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्यामा समावेश गरिन्छ। यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल १६,०३१ जनसङ्ख्यामध्ये ८,२५३ जना आर्थिक रूपले अक्सर सक्रिय र ३,७०६ जना आर्थिक रूपले अक्सर निष्क्रिय रहेको देखिन्छ।
अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय ८,२५३ जनसङ्ख्यामध्ये ९३.४९ प्रतिशत अक्सर रोजगार र ६.५१ प्रतिशत अक्सर बेरोजगार रहेका छन्। आर्थिक रूपले सक्रिय तर अक्सर निष्क्रिय (६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्नेहरू) रहेको जनसङ्ख्या ३,७०६ (३०.९९%) रहेको छ। सन्दर्भ अवधिभित्र कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसङ्ख्या ४,०७० रहेको छ जुन १० वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसङ्ख्याको करिब २५.३९ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ११.२.१)।

लैङ्गिक हिसाबले आर्थिक रूपले सक्रिय, निष्क्रिय, रोजगार र बेरोजगार जनसङ्ख्या फरक फरक रहेको छ। महिला तथा पुरूषको आर्थिक रूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्यालाई आवश्यकतानुसार विस्तृत विश्लेषण गर्न सकिन्छ। (तालिका ११.२.१)।

तालिका ११.२.१: आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता अनुसारको जनसङ्ख्या (१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

विवरण	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
		आर्थिक रुपले सक्रिय						आर्थिक रुपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
		अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
		अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	१६०३१	७७१६	९३.४९	५३७	६.५१	३७०६	३०.९९	४०७०	२५.३९	२	०.०१
पुरूष	६४१२	२८९५	९२.४९	२३५	७.५१	१४३२	३१.३९	१८५०	२८.८५	०	०.००
महिला	९६१९	४८२१	९४.११	३०२	५.८९	२२७४	३०.७४	२२२०	२३.०८	२	०.०२

चित्र ११.२.१: आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता अनुसारको जनसङ्ख्या प्रतिशत (१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

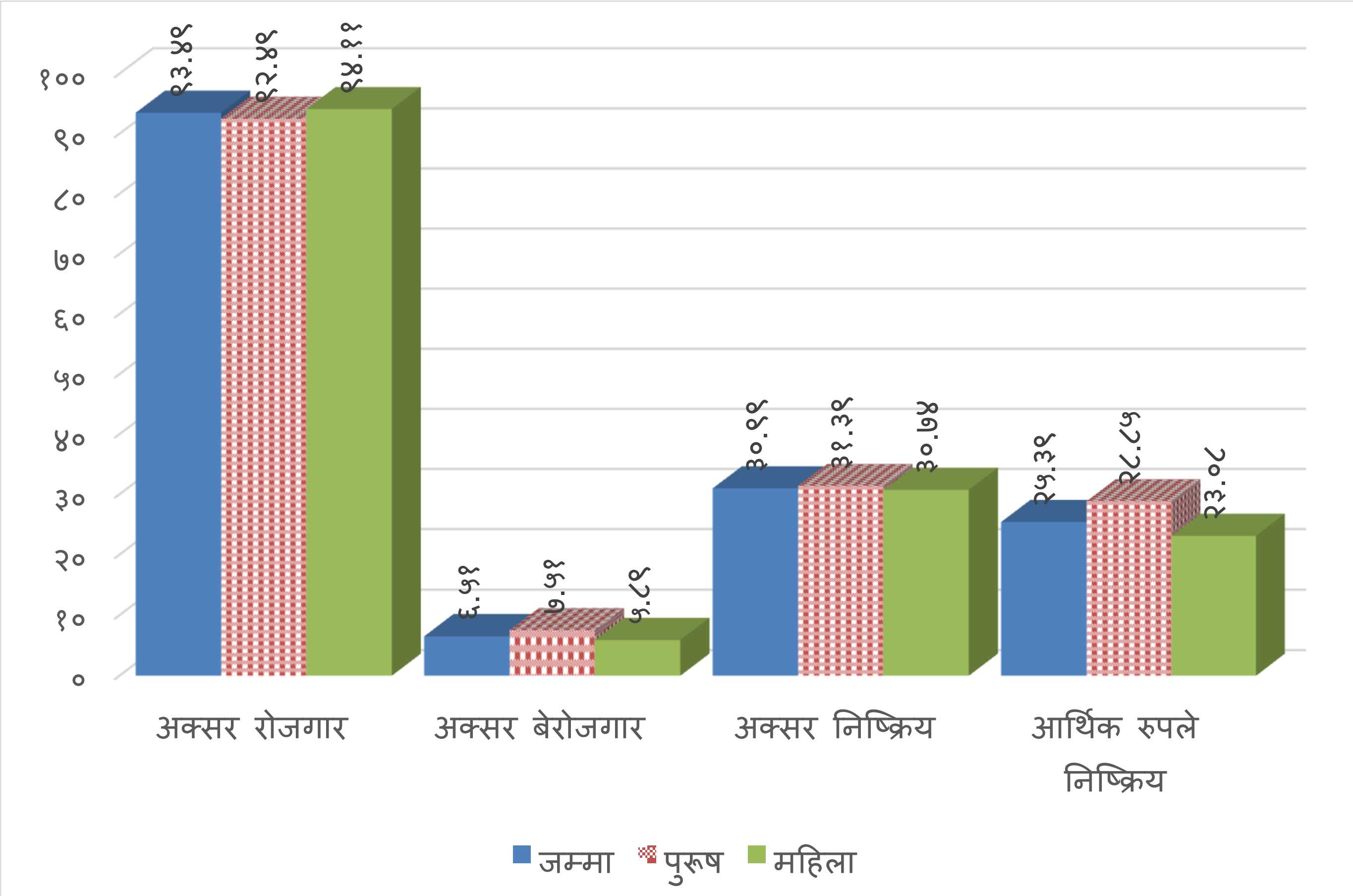

११.३ आर्थिक कामको पेसागत वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या

आर्थिक काम गरेका जनसङ्ख्याको पेसाअनुसार वर्गीकरण र विश्लेषण महत्वपूर्ण हुन्छ। आर्थिक काम गर्दा व्यक्तिको भूमिका कस्तो प्रकारको थियो भन्ने प्रश्न पनि उत्तिकै सरोकारको विषय हो। आर्थिक काम कृषि वा गैरकृषि क्षेत्रमा हुनसक्दछ। त्यस्तै औद्योगिक, व्यापारिक, सेवामूलक र सामान्य प्राथमिक पेसासँग सम्बन्धित आर्थिक कामहरू हुन्छन्। जनसङ्ख्याको पेसा र व्यवसायले त्यहाँको आर्थिक अवस्था र संरचनालाई प्रतिविम्बित गर्दछन्।

यस गाउँपालिकाका १० वर्षमाथिका आर्थिक रूपले सक्रिय कुल ११,७२३ जनसङ्ख्यामध्ये ४,४५७ जना पुरुष रहेका छन् भने ७,२६६ जना महिला रहेका छन्। यस गाउँपालिकाका ८४.२ प्रतिशत आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या कृषि, वन र माछापालन सम्बन्धी पेसाका दक्ष कामदार रहेका छन्। दोस्रो ठुलो (८.६%) समूह सामान्य वा प्राथमिक पेसाका कामदारहरूको रहेको छ भने तेस्रो ठुलो (२.३%) समूहमा पेशाविद् रहेका छन्। पेसाका दृष्टिबाट सबैभन्दा कम ०.०१(%) सैनिक अधिकारी रहेको देखिन्छ (तालिका ११.३.१, चित्र ११.३.१)।

तालिका ११.३.१: आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेसा अनुसारको विवरण(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

पेशा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	११७२३	१००	४४५७	१००	७२६६	१००
सैनिक अधिकारी	१	०.०	१	०.०	०	०.०
व्यवस्थापक	२००	१.७	१२४	२.८	७६	१.०
पेशाविद्	२७४	२.३	१८८	४.२	८६	१.२
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	४८	०.४	३०	०.७	१८	०.२
कार्यालय सहायक	२५	०.२	१८	०.४	७	०.१
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	१६७	१.४	१०१	२.३	६६	०.९
कृषि, वन र माछापालन कार्यका दक्ष कामदार	९८७०	८४.२	३४४८	७७.४	६४२२	८८.४
शिल्पकला तथा कालिगढ र यससम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदार	९३	०.८	७१	१.६	२२	०.३
यन्त्र तथा मेसिन अपरेटर र जडान गर्ने कामदार	३६	०.३	३४	०.८	२	०.०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदार	१००८	८.६	४४१	९.९	५६७	७.८
उल्लेख नभएका	१	०.०	१	०.०	०	०.०

चित्र ११.३.१: आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेसा अनुसारको विवरण प्रतिशतमा

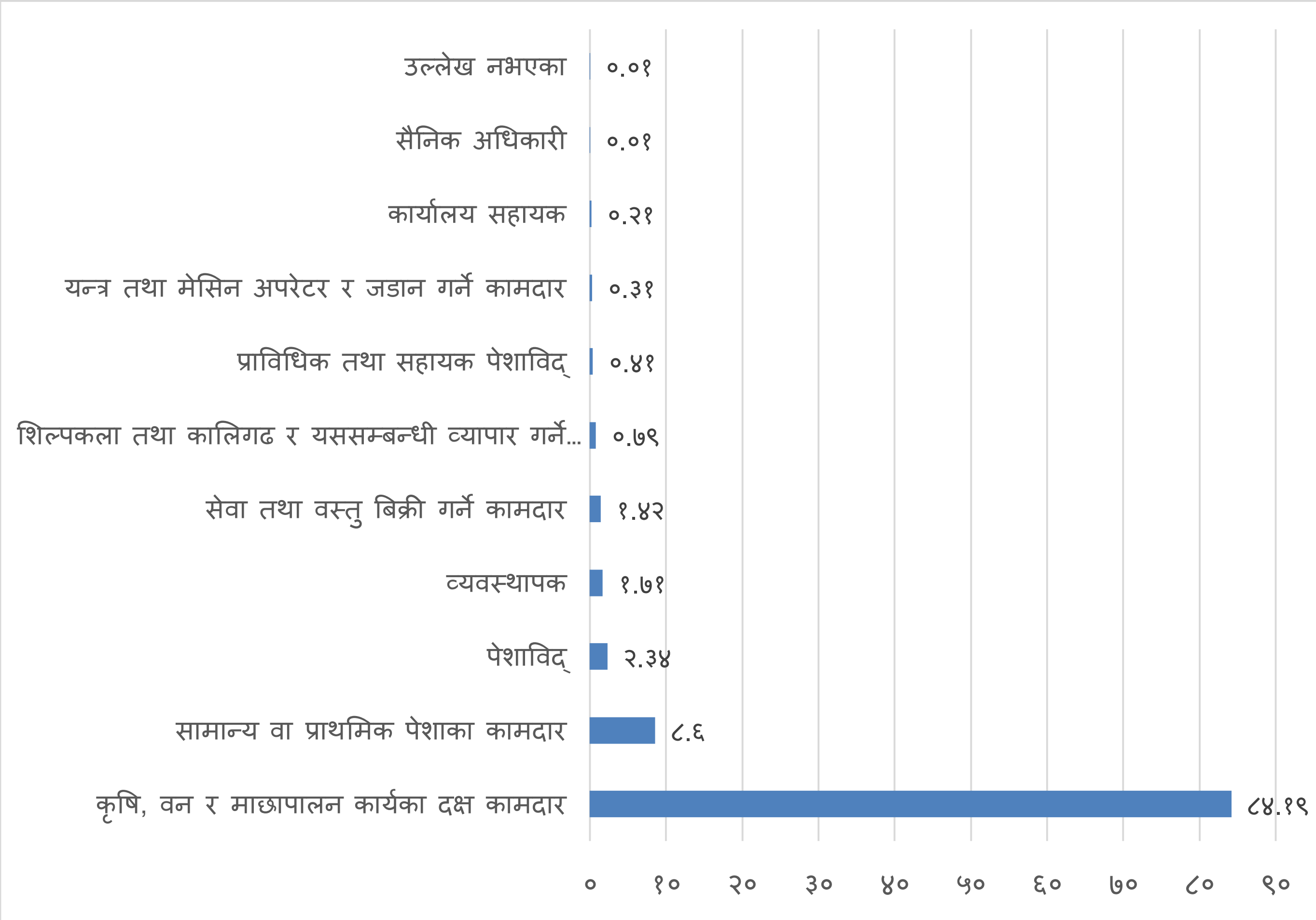

११.४ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या

देशको अर्थतन्त्रलाई विभिन्न उपक्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको हुन्छ। पछिल्लो जनगणनामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याले गरेको कामलाई विभिन्न २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आर्थिक अवस्था र विकासअनुसार यी २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्र उन्नत वा पिछडिएको अवस्थामा रहेका हुनसक्छन्। यस गाउँपालिकाका १० वर्ष र सोभन्दा माथिको आर्थिक रूपले सक्रिय कुल ११,७२३ जनसङ्ख्यामध्ये ८६.७३ प्रतिशत कृषि, वन र माछापालन क्षेत्रमा सक्रिय देखिएका छन्। यस क्षेत्रको मुख्य आम्दानीको स्रोत कृषि क्षेत्र नै देखिएको छ।

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या आबद्ध भएको दोस्रो ठुलो औद्योगिक क्षेत्र 'थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्यहरू रहेको छ जसले ५.२ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ। यस गाउँपालिकाको आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या आबद्ध भएको तेस्रो ठुलो (२.१९%) औद्योगिक क्षेत्र शिक्षा रहेको छ। निर्माण क्षेत्रले १.७४

प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापले १.२४ प्रतिशत अंश ओगटेको छ (तालिका ११.४.१, चित्र ११.४.१)।

तालिका ११.४.१ : आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र अनुसार जनसंख्या वितरण(१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)

आर्थिक कामको क्षेत्र वा उद्योग	आर्थिक कार्यमा संलग्न औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरणका अनुसार १० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या					
	जम्मा	%	पुरूष	%	महिला	%
कृषि, वन र माछापालन	१०१६७	८६.७३	३५७६	८०.२३	६५९१	९०.७१
खानी तथा उत्खनन्	१	०.०१	१	०.०२	०	०
औद्योगिक उत्पादन	६३	०.५४	४१	०.९२	२२	०.३
विद्युत, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	४	०.०३	३	०.०७	१	०.०१
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलाप	६	०.०५	४	०.०९	२	०.०३
निर्माण	२०४	१.७४	११६	२.६	८८	१.२१
थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्य	६१०	५.२	२९८	६.६९	३१२	४.२९
यातायात तथा भण्डारण	२५	०.२१	२३	०.५२	२	०.०३
आवास तथा भोजनसम्बन्धी क्रियाकलाप	४२	०.३६	३०	०.६७	१२	०.१७
सूचना तथा सञ्चार	६	०.०५	६	०.१३	०	०
वित्तीय तथा बिमासम्बन्धी क्रियाकलाप	१९	०.१६	१४	०.३१	५	०.०७
घरजग्गा कारोबारका व्यवसायिक क्रियाकलाप	३	०.०३	३	०.०७	०	०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	१३	०.११	११	०.२५	२	०.०३
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलाप	२	०.०२	२	०.०४	०	०
सार्वजनिक प्रशासन र सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलाप	६५	०.५५	४८	१.०८	१७	०.२३
शिक्षा	२५७	२.१९	१७८	३.९९	७९	१.०९
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	७०	०.६	४०	०.९	३०	०.४१
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविनोद	५	०.०४	४	०.०९	१	०.०१
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलाप	१४५	१.२४	४९	१.१	९६	१.३२
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलाप	१०	०.०९	५	०.११	५	०.०७
बाह्य संघसंस्था एवं यसका अङ्गहरुका क्रियाकलाप	५	०.०४	४	०.०९	१	०.०१
उल्लेख नभएका	१	०.०१	१	०.०२	०	०
जम्मा	११७२३	१००	४४५७	१००	७२६६	१००

चित्र ११.४.१: आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र अनुसार जनसंख्या वितरण (%)

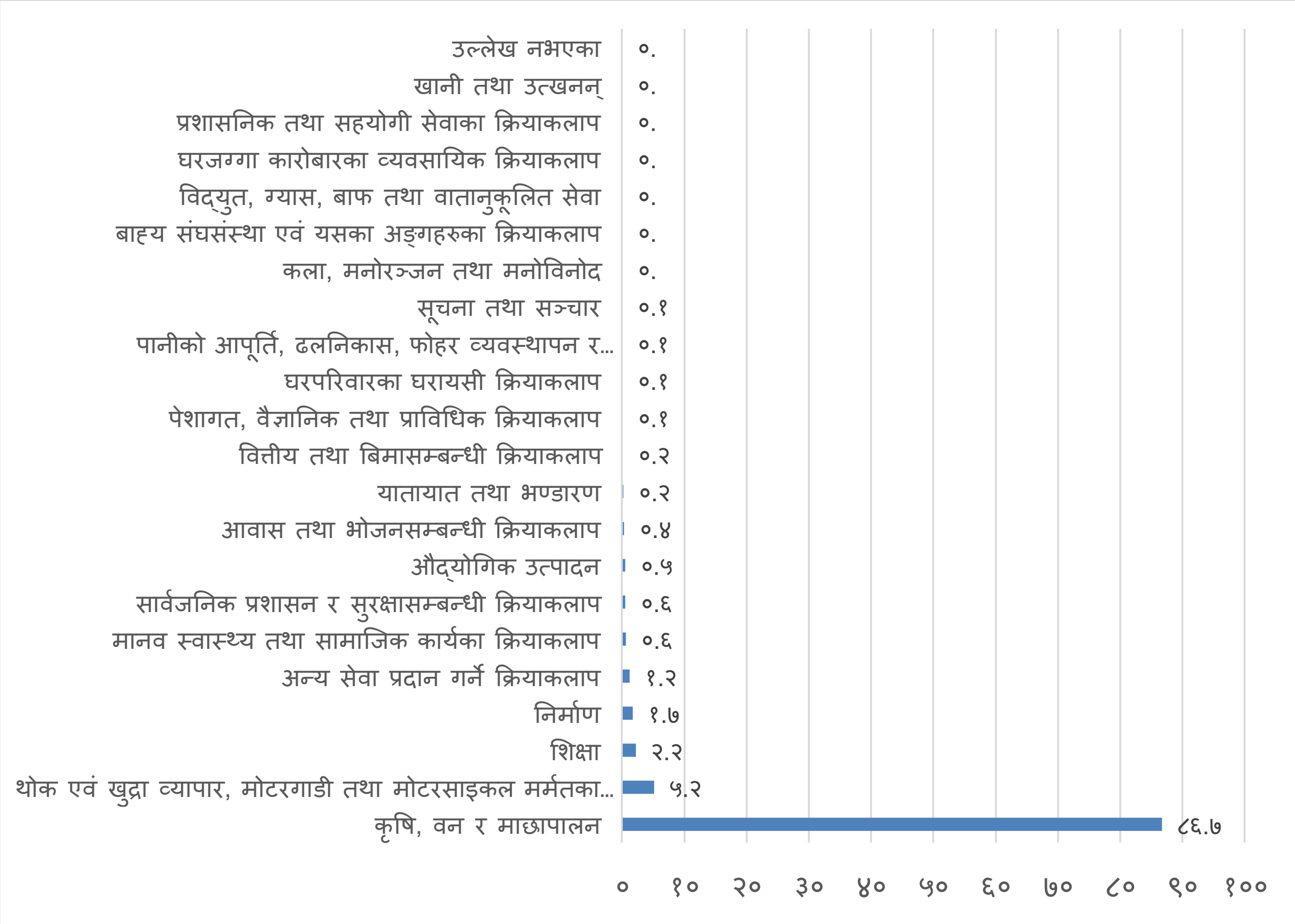

११.५ कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या मूलतः दुई प्रकारका काममा संलग्न रहेका हुन्छन्। पहिलो, कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र हो र दोस्रो गैरकृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र। पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका वडाहरू शहरी क्षेत्रभन्दा ग्रामीण क्षेत्र भएका अधिक हुनाले गैरकृषि क्षेत्रमा भन्दा कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या अधिकतम हुनु मनासिब मान्न सकिन्छ।

यस गाउँपालिकाका आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या (१० वर्ष र सोभन्दा माथिको) मध्ये गैरकृषि आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या १३.३ प्रतिशत छ भने कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा काम गर्ने जनसङ्ख्या ८६.७ प्रतिशत रहेको छ। वडास्तरमा तुलना गर्दा गैरकृषिसँग जोडिएको क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या सर्वाधिक (२७.५%) वडा नं. ४ मा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (८.७%) वडा नं. ६ मा रहेको छ। त्यसै गरी कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या सबैभन्दा धेरै (९१.३%) वडा नं. ६ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (७२.४%) वडा नं. ४ मा रहेको छ (तालिका ११.५.१, चित्र ११.५.१)।

तालिका ११.५.१: वडाअनुसार कृषि तथा गैरकृषि काममा संलग्न जनसङ्ख्या (%)

वडा	जम्मा	कृषि आर्थिक काममा संलग्नको %	गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्नको प्रतिशत
१	१,५७२	८९.३	१०.७
२	१,७६०	८८.८	११.३
३	१,८०८	८८.८	११.२
४	१,१५७	७२.४	२७.५
५	२,०१०	८८.०	१२.०
६	१,५६९	९१.३	८.७
७	१,८४७	८४.३	१५.७
पूर्वीचौकी	११,७२३	८६.७	१३.३

चित्र ११.५.१ : वडाअनुसार गैरकृषि क्षेत्रका आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या (%)

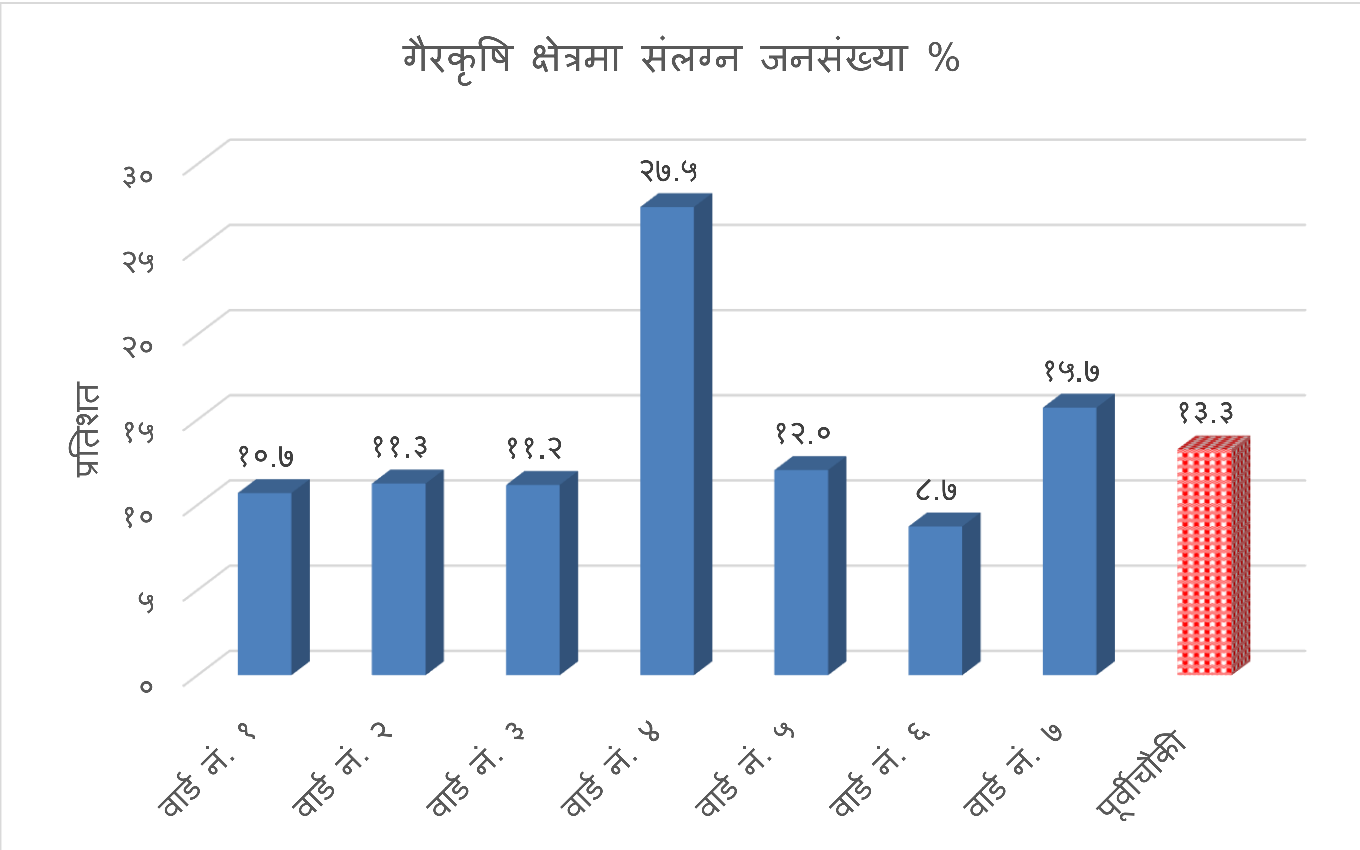

११.६ आर्थिक काममा संलग्नताको प्रकार अनुसारको विवरण

आर्थिक काममा संलग्न १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल ११७२३ जनसङ्ख्या मध्ये कसले कुन हैसियतमा काम गर्यो अथवा कस्तो प्रकारको काम गर्यो भन्ने प्रश्न पनि नीति निर्माता र निर्णयकर्ताको लागि महत्वपूर्ण हुन्छ। त्यस्तै खास प्रशासनिक एकाइको आर्थिक काममा संलग्न जनशक्ति कसरी संरचित छ भनेर बुझ्न पनि सघाउ पुग्दछ। जनगणनामा आर्थिक रूपले सक्रिय प्रत्येक व्यक्तिलाई उसले आर्थिक काम गर्दाको हैसियत के हो भनेर सोधिएको थियो।

वि.सं. २०७८ को जनगणनाको तथ्याङ्क अनुसार पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा सर्वाधिक ८,५९३ (७३.३%) आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या आफ्नै काम गर्ने समूहमा पर्दछन् भने ७८२ जना (६.७%) अरूको काम गर्ने समूहमा पर्दछन्। परिवारमा सघाउने मात्र समूह अन्तर्गत २,२८८ जना (१९.५%) आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या रहेका छन् भने रोजगारदाता न्यून अर्थात् ५९ जना (०.५%) मात्र रहेको छन् (तालिका ११.६.१)।

तालिका ११.६.१: रोजगारीको अवस्थाअनुसार आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको विवरण(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

नगरपालिका	सङ्ख्या/%	जम्मा	रोजगारीको अवस्था				
			अरूको काम गर्ने	रोजगारदाता	आफ्नै काम गर्ने	परिवारमा सघाउने मात्र	उल्लेख नभएको
जम्मा	सङ्ख्या	११७२३	७८२	५९	८५९३	२२८८	१
	%	१००	६.७	०.५	७३.३	१९.५	०.०
पुरूष	सङ्ख्या	४४५७	४८३	३६	२८९५	१०४२	१
	%	१००	१०.८	०.८	६५.०	२३.४	०.०
महिला	सङ्ख्या	७२६६	२९९	२३	५६९८	१२४६	०
	%	१००	४.१	०.३	७८.४	१७.१	०.०

११.७ घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या

आर्थिक कामलाई घरायसी र गैरघरायसी गरी दुई वर्गमा विभाजन गर्ने प्रचलन रहेको छ। घरायसी काम अक्सर घरपरिवारकै उपभोग र सुविधाका लागि हुने गर्दछ भने गैरघरायसी काम सामान्यतः आय आर्जनका लागि सहायक हुने गर्दछ। पछिल्लो बाहौं राष्ट्रिय जनगणनामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिका प्रत्येक व्यक्तिले गरेको कामलाई घरायसी र गैरघरायसी वर्गमा विभाजन गर्दा यस गाउँपालिकामा ६२.९५ प्रतिशतले घरायसी क्षेत्रमा काम गरेको देखिन्छ। गैरघरायसी क्षेत्रमा आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्याको हिस्सा १०.१८ प्रतिशत रहेको छ।

यहाँ गैरघरायसी क्षेत्र भन्नाले सरकारी, वित्तीय, गैरवित्तीय तथा नाफा नकमाउने संस्था पर्दछ। घरायसी क्षेत्र भन्नाले असंगठित रूपमा परिवारले संचालन गरेका सबैप्रकासरका आर्थिक क्रियाकलापहरू पर्दछन् जस्तै कृषि, अनौपचारिक र असंगठित रूपमा व्यक्ति वा परिवारले संचालन गरेका व्यापार, उद्योग, व्यवसाय, सडक किनारमा बिक्री गर्ने आदि पर्दछन्। वडास्तरमा तुलना गर्दा घरायसी क्षेत्रसँग जोडिएको आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या सर्वाधिक (७९.४%)

वडा नं. ६ मा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (४५.८७%) वडा नं. ४ मा रहेको छ। त्यसैगरी गैरघरायसी क्षेत्रको आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्या सबैभन्दा धेरै (१७.८४%) वडा नं. ४ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (७.९६%) वडा नं. ६ मा रहेको छ (तालिका ११.७.१ र चित्र ११.७.१)।

तालिका ११.७.१ : घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या विवरण

वडा नं.	१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरको जनसङ्ख्या	जनसङ्ख्या			प्रतिशत		
		गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगर्ने	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगर्ने
१	२०७०	१७७	१३९५	४९८	८.५५	६७.३९	२४.०६
२	२४६३	२२०	१५४०	७०३	८.९३	६२.५३	२८.५४
३	२३३०	२०७	१६०१	५२२	८.८८	६८.७१	२२.४
४	१८१६	३२४	८३३	६५९	१७.८४	४५.८७	३६.२९
५	२६८०	२५१	१७५९	६७०	९.३७	६५.६३	२५
६	१७९६	१४३	१४२६	२२७	७.९६	७९.४०	१२.६४
७	२८७६	३१०	१५३७	१०२९	१०.७८	५३.४४	३५.७८
पूर्वीचौकी	१६०३१	१६३२	१००९१	४३०८	१०.१८	६२.९५	२६.८७

चित्र ११.७.१: घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नता अनुसार जनसङ्ख्या जनसङ्ख्या (%)

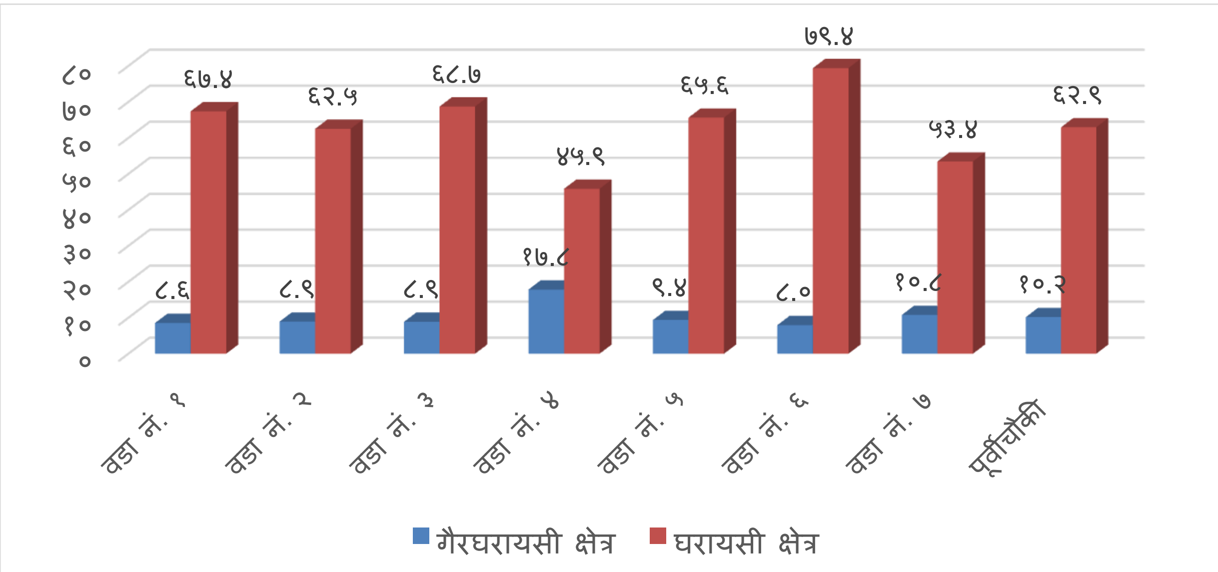

खण्ड १२: घरको संरचना तथा प्रयोग

१२.१ घरको मुख्य प्रयोग

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा देशका सम्पूर्ण घरहरूको समेत गणना गरिएको थियो। गणना गरिएका घरको प्रयोग कुन रूपमा भएको छ भन्ने विषयले आवासीय घर र गैरआवासीय घरको वितरणलाई विभिन्न तहमा (नेपाल, प्रदेश, भौगोलिक क्षेत्र, आदि) विश्लेषण गर्न मद्दत पुग्दछ। पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा पछिल्लो जनगणनाले कुल ७,९१७ ओटा घर रहेको देखाएको छ जसमध्ये करिब ७८.८३ प्रतिशत घर आवासीय प्रयोगमा रहेका छन्। गोठ वा धनसारका लागि प्रयोग भएका घरले ४.३३ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने ८.८५ प्रतिशत घर खाली रहेको देखिन्छ। व्यापार/व्यवसायका लागि प्रयोग भएका घर २.६२ प्रतिशत छन्। स्वास्थ्य तथा शिक्षासम्बन्धी घरहरू २.९५ प्रतिशत, बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरहरूको अंश ०.१६ प्रतिशत र सरकारी र संस्थागत क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरको अंश ०.६३ प्रतिशत रहेको छ। होटेल तथा लज क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरहरूको अंश ०.२४ प्रतिशत, उद्योग क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरहरूको अंश ०.२६ प्रतिशत रहेको छ। अन्य प्रकारका घरहरूको अंश १.१२ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १२.१.१)।

तालिका १२.१.१ : घरको मुख्य प्रयोग अनुसारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको मुख्य प्रयोग अनुसारको विवरण (% मा)											
		आवासीय	व्यापार व्यवसाय	सरकारी	शिक्षा	स्वास्थ्य	उद्योग	बैंक तथा वित्तीय संस्था	संस्थागत	होटेल तथा लज	गोठ / धनसार	अन्य	खाली
नेपाल	७५५२०६६	७१.७२	३.०९	०.३७	१.१२	०.२	०.४३	०.०९	०.४१	०.३२	१०.१२	५.८७	६.२६
सुदूरपश्चिम	७२८८६०	६७.९५	३.८२	०.४१	१.६५	०.२८	०.२९	०.०८	०.३०	०.२१	११.०८	७.५०	६.४१
डोटी	४५५५२	७६.४४	३.४८	०.८४	२.९९	०.४४	०.१५	०.१२	०.४१	०.३६	४.०७	२.४८	८.२३
पूर्वीचौकी न.पा.	४९१७	७८.८३	२.६२	०.३९	२.५२	०.४३	०.२६	०.१६	०.२४	०.२४	४.३३	१.१२	८.८५

आवास, व्यापार/व्यवसाय, उद्योग, संस्थागत प्रयोजन र खाली रहेका घरको अनुपातलाई राष्ट्रिय, सुदूपश्चिम प्रदेश र डोटी जिल्लाको सन्दर्भमा हेर्दा केही विषमता देखिन्छ यद्यपि कुनै मान उल्लेखनीय रूपले फरक छन् भने कुनै मानमा सामान्य भिन्नता रहेको छ। नेपालमा आवासीय प्रयोगमा रहेका घरको अनुपात ७१.७२ प्रतिशत छ भने पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा यो करिब ७८.७३ प्रतिशत रहेको छ। गोठ वा धनसारको लागि प्रयोग भएका घर सदूरपश्चिम प्रदेशमा ११.०८ प्रतिशत छन् भने यस गाउँपालिकामा ४.३३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा नेपालको (६.२६%) तुलनामा बढी (८.८५%) घरहरू खाली अवस्थामा रहेको देखिन्छ तर यी खाली घरले थप अध्ययनको आवश्यकतालाई सङ्केत गरेका छन्। घरहरू जुनसुकै कारणले खाली भएका हुनसक्छन् तथापि बसाइँसराइ गरेर वा

असुरक्षित भएर खाली रहन गएको अवस्थामा जनसङ्ख्या वृद्धिदर र सुरक्षित आवासको आपूर्तिमा प्रभाव पार्ने देखिन्छ। अन्य कारण पनि विद्यमान रहेका हुनसक्छन् र तिनका प्रभावलाई तदनुरूप व्याख्या गर्नुपर्ने हुन्छ।

चित्र १२.१.१ : प्रमुख प्रयोगअनुसार घरको वितरण (%)

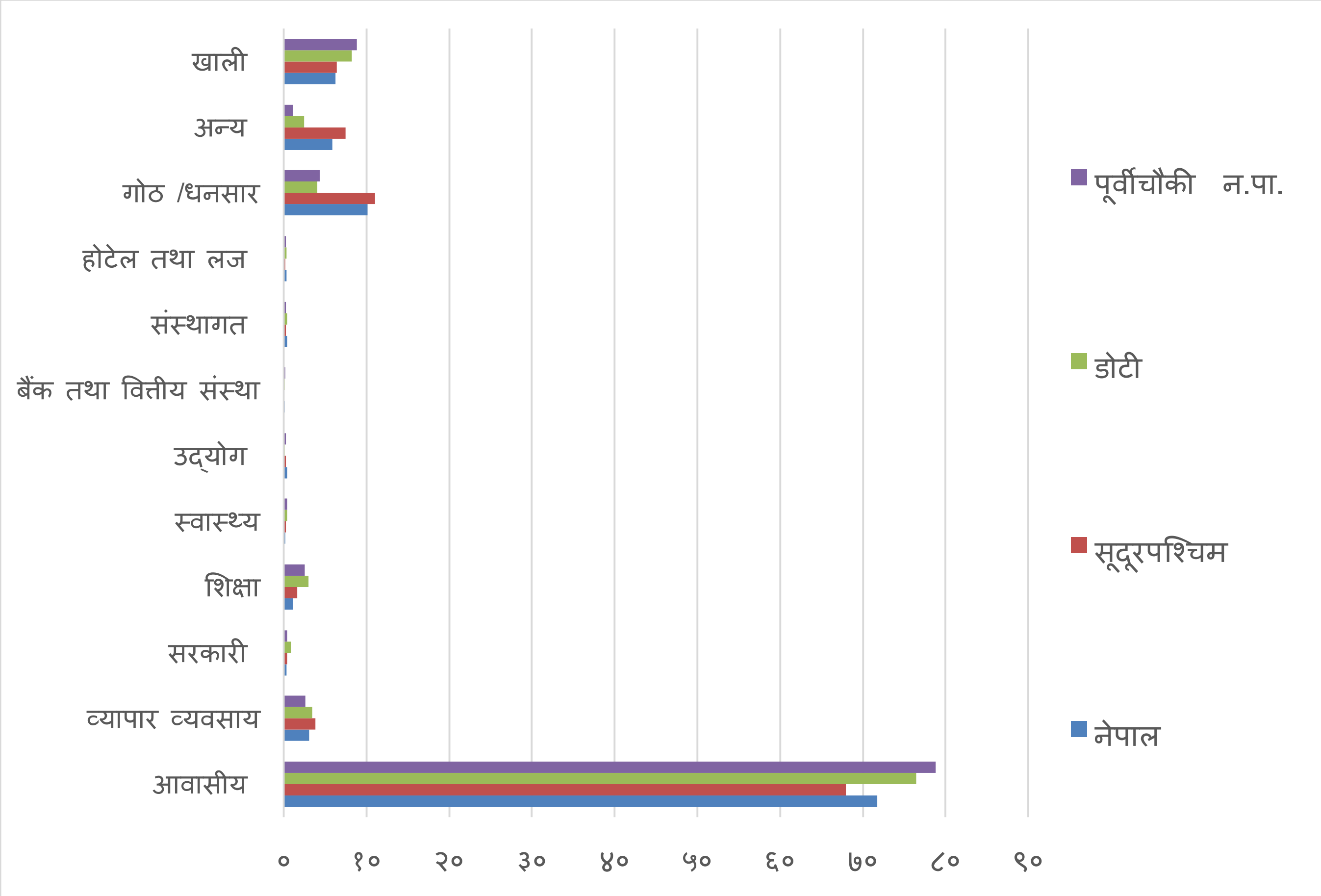

१२.२ घरको तला

जनगणनामा प्रत्येक घर कति तलाको छ भनेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। घरको तला सङ्ख्याको उपयोग कहाँ कहाँ हुनसक्छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण छ। आवासको उपलब्धतामा यसले एक सूचकका रूपमा कार्य गर्दछ। घरको कुल निर्मित क्षेत्रफल (Built-up area) गणनामा पनि यसले महत्वपूर्ण गुणक (Multiplier) प्रदान गर्दछ। घर पुँजीगत सम्पत्ति हो। यसको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पनि गणना भएको हुन्छ। समग्र नेपाल र प्रदेश अनुसारको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुमानमा घरको तला सङ्ख्याले एक प्रकारको दर वा अनुपात दिने हुनाले यो तथ्याङ्कको विशेष महत्व रहेको छ।

नेपाल भूकम्पको उच्च जोखिममा रहेको देश हो। भूकम्पको केन्द्रविन्दु अनुसार क्षति र प्रभाव कम वा बढी हुने गर्दछ। भौगोलिक क्षेत्र (हिमाल, पहाड तथा तराई, ग्रामीण र शहरी) अनुसार पनि तला सङ्ख्या असमान रहनु स्वाभाविक देखिन्छ। नेपालमा करिब ६० प्रतिशत घर एक तले, झण्डै २९ प्रतिशत घर दुई तले र ९ प्रतिशत घर

तीन तले रहेका छन् भने डोटी जिल्ला र पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको तुलना गर्दा पनि तथ्याङ्कमा स्पष्ट असमानता रहेको देखिन्छ। डोटी जिल्लामा २६.१४ प्रतिशत घर एक तले र करिब ४४.३३ प्रतिशत घर दुई तले छन् भने पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा एक तले घर ११.३१ प्रतिशत र दुई तले घर ३५.२५ प्रतिशत रहेका छन्। त्यस्तै तीन तले घर समग्र डोटी जिल्लामा २८.९४ प्रतिशत छन् भने पूर्वीचौकी मा २८.९४ प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् ५३.३३ प्रतिशत रहेका छन् (तालिका १२.२.१)।

तालिका १२.२.१: घरको तला अनुसारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको तलाको प्रतिशत							
		१	२	३	४	०७	०९	१०+	नखुलेको
नेपाल	७५५२०६६	५९.८२	२८.७८	९.१७	१.३०	०.६४	०.०१	०.००	०.२८
सुदूरपश्चिम	७२८८६०	५६.९४	३३.६५	८.८७	०.१७	०.१५	०.००	०.००	०.२३
डोटी	४५५५२	२६.१४	४४.३३	२८.९४	०.१३	०.१६	०.००	०.००	०.३०
पूर्वीचौकी गाउँपालिका	४९१७	११.३१	३५.२५	५३.३३	०.०६	०.०४	०.००	०.००	०.०२

१२.३ घरको आयु

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा घरपरिवारले बसोबास गरिरहेको प्रत्येक घरको आयु (निर्माण भएको मितिका आधारमा) सङ्कलन गरिएको थियो। यो तथ्याङ्कले भवन जस्तो मूल्यवान स्थिर पूँजीगत सम्पत्तिको वर्तमान मूल्य कति छ, ती भवनहरूको बाँकी आयु कति हुनसक्छ, भवनको संरचना र मूल्यमा ह्रास कति भएको हुनसक्छ लगायतका प्रश्नका साथसाथै वर्तमान र भावी जनसङ्ख्याको लागि भविष्यमा निर्माण वा पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने भवन कति हुनेछन् भनेर अनुमान गर्न सहयोग गर्दछ। कतिपय घरको आयु १०० वर्षभन्दा माथि हुने र ती राज्यको पुरातात्विक सम्पदाका रूपमा समेत रहन्छन्।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा सर्वाधिक (१८.१८%) घरहरू १० देखि १४ वर्षभित्र बनेका देखिन्छन्। दोस्रो (१६.४७%) मा २० देखि २९ वर्षभित्र बनेका घर रहेका छन् भने तेस्रो (१५.५४%) मा ५ देखि ९ वर्षभित्र बनेका घर रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा ० वर्ष र सोभन्दाअघि बनेका घरको हिस्सा २.०५ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १२.३.१)।

तालिका १२.३.१: घरको आयु अनुसारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको आयुअनुसार प्रतिशत												
		० वर्ष	१ वर्ष	२ वर्ष	३ वर्ष	४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१४ वर्ष	१५-१९ वर्ष	२०-२९ वर्ष	३०-४९ वर्ष	५०-९९ वर्ष	१००+ वर्ष	नखुलेको
नेपाल	७५,५२,०६६	३.५०	५.७०	५.६०	६.५०	६.६०	२०.७०	१५.३०	९.६०	१२.५०	८.१०	३.००	०.५०	२.४०
सूदूरपश्चिम	७२८८६०	३.९२	५.५६	५.४४	५.६६	५.०४	२०.७८	१७.७८	१०.७१	११.७५	७.६६	३.४४	०.७५	१.५२
डोटी	४५५५२	२.२१	३.३३	३.४१	३.५४	३.१३	१४.३५	१५.३०	१०.८६	१५.७७	१५.४१	९.५२	२.२२	०.९५
पूर्वीचौकी गाउँपालिका	४,९१७	२.०५	४.९४	४.४७	३.५४	३.५६	१५.५४	१८.१८	११.६५	१६.४७	११.७६	५.९४	१.२८	०.६१

यस गाउँपालिकामा रहेका घरहरूलाई तिनीहरूको आयुका आधारमा विभिन्न ५ ओटा उमेर समूहमा राखेर हेर्दा सर्वाधिक (३४.१%) घरहरू १० वर्षभन्दा कम आयु भएका अर्थात् विगत १० वर्षभित्र बनेका देखिन्छन्। दोस्रो ठुलो आयु समूह अर्थात् १० देखि १९ वर्षभित्र निर्माण भएका घरहरूको अंश २९.८ प्रतिशत रहेको छ भने २० देखि २९ वर्षभित्र बनेका घरहरू १६.५ प्रतिशत रहेका छन्। चौथो समूहमा विगत ३० देखि ४९ वर्षभित्र बनेका घरहरू रहेका छन् जसले ११.८ प्रतिशत हिस्सा ओगटेका छन्। गाउँपालिकामा जीर्ण अर्थात् ५० वर्षभन्दा माथि आयु भएका घर ७.२ प्रतिशत रहेका छन् (चित्र १२.३.१)।

चित्र १२.३.१ : उमेर समूहअनुसार घरको आयु (%)

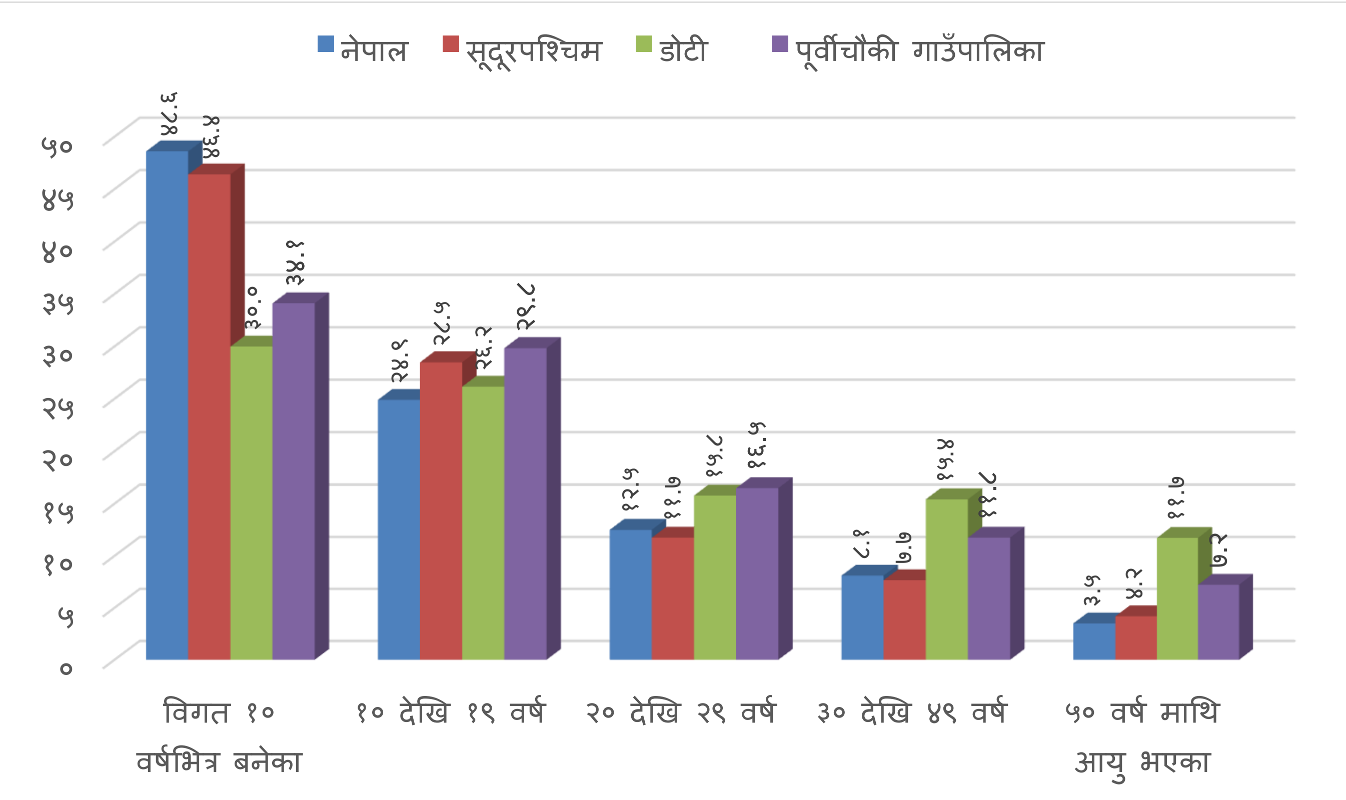

१२.४ घरको स्वामित्व

आवास परिवारको लागि आधारभूत आवश्यकता हो। जनगणनाको तथ्याङ्कबाट अधिकांश परिवार आफ्नै घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। रोजगारी, काम, व्यापार-व्यवसाय, अध्ययन आदिका कारणले व्यक्ति वा परिवार भाडामा वा अन्य प्रकारका आवासीय सुविधा उपभोग गरिरहेको पनि हुन्छन्। घरको स्वामित्वले एकातिर परिवारको सम्पन्नताको सूचकका रूपमा पनि केही हदसम्म काम गर्दछ भने अर्कातिर पेशा, व्यवसाय, अध्ययन आदि कारणले भाडा वा गैरभाडाका आवासीय अवस्थाको सूचना पनि उपलब्ध गराउँदछ।

यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ९८.३१ प्रतिशत परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गर्दछन्। भाडाको घर वा कोठामा बसोबास गर्ने परिवारको अंश १.०५ प्रतिशत रहेको छ। संस्थागत घर (कार्यालयको क्वार्टर, छात्राबास, ब्यारेक, बृद्धाश्रम, बालगृह, धर्मशाला, गुम्बा आदि) मा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा ०.३५ प्रतिशत रहेको छ भने ०.२९ प्रतिशत परिवार यीदेखि बाहेकका अन्य घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ (तालिका १२.४.१)।

तालिका १२.४.१ : घरको स्वामित्वअनुसार पारिवारिक विवरण (%)

वडा नं.	संख्या / प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	घरको स्वामित्व			
			आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
१	संख्या	६३३	६२२	७	३	१
	%	१००	९८.२६	१.११	०.४७	०.१६
२	संख्या	८०७	७९५	६	५	१
	%	१००	९८.५१	०.७४	०.६२	०.१२
३	संख्या	७६२	७५८	३	१	०
	%	१००	९९.४८	०.३९	०.१३	०.००
४	संख्या	६२९	५९५	२५	१	८
	%	१००	९४.५९	३.९७	०.१६	१.२७
५	संख्या	८४२	८३२	६	२	२
	%	१००	९८.८१	०.७१	०.२४	०.२४
६	संख्या	६०२	५९९	१	२	०
	%	१००	९९.५०	०.१७	०.३३	०.००
७	संख्या	८७३	८६०	६	४	३
	%	१००	९८.५१	०.६९	०.४६	०.३४
जम्मा	संख्या	५१४८	५०६१	५४	१८	१५
	%	१००	९८.३१	१.०५	०.३५	०.२९

चित्र १२.४.१: घरको स्वामित्वअनुसार पारिवारिक विवरण(%)

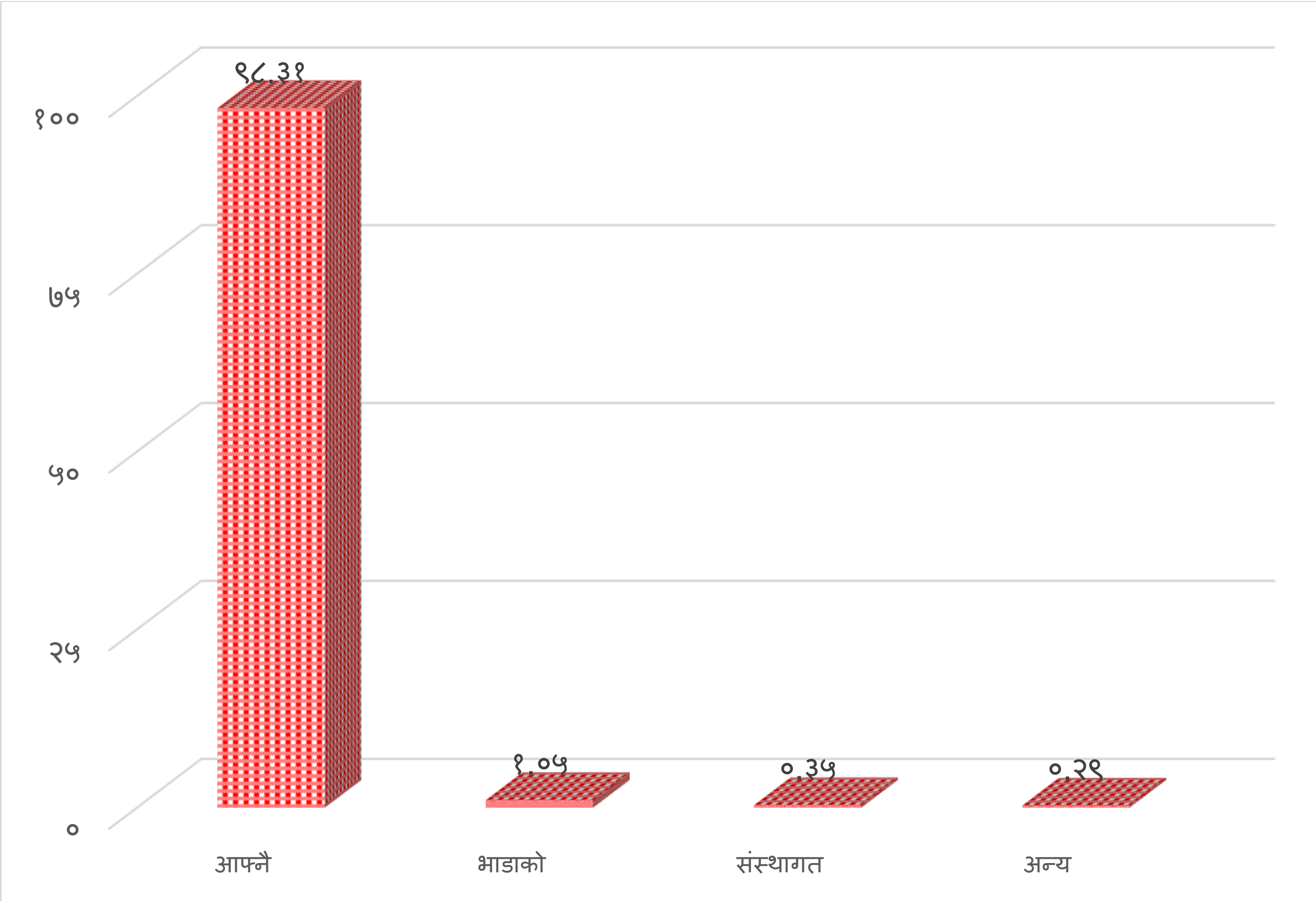

१२.५ घरको जग

घरको जग सुरक्षित आवाससँग जोडिएको विषय हो। नेपाल भूकम्पको अत्यधिक जोखिम भएका देशहरूमध्ये एक भएको हुँदा घरको जग के कस्ता निर्माण सामग्रीबाट बनेको छ भन्ने विषयले विशेष महत्व राख्दछ। निर्माण सामग्री र त्यसको बनावट, प्राविधिक परामर्शलगायतका विषयले घरको सुरक्षालाई निर्देशित गर्दछन्।

यस गाउँपालिकाका कुल ५,१४८ परिवारमध्ये ४,८९७ अर्थात् ९५.१ प्रतिशत बसोबास गर्ने घरको जग माटोजडित ढुंगा माटोको छ। दोस्रो (३.६%) सिमेन्टको जोडाई सहित ईँट वा ढुंगाको जग छ भने तेस्रो (०.६%) ढलान पिल्लर सहितको छ। काठ बांसको खम्बा गाडेको जग हुने घरमा बसोबास गर्ने परिवार ०.५ प्रतिशत रहेको छन् (तालिका १२.५.१)।

तालिका १२.५.१ : घरको जगअनुसार पारिवारिक वितरण

वडा नं.	संख्या / %	जम्मा परिवार संख्या	घरको जगको अवस्था				
			माटोको जोडाइ ढुंगा/इटा	सिमेन्टको जोडाइ ढुंगा/इटा	ढलान पिल्लर सहिनको	काठ बांसको खम्बा	अन्य
१	संख्या	६३३	५९६	३२	३	२	०
	%	१००	९४.२	५.१	०.५	०.३	०.०
२	संख्या	८०७	७९६	८	२	१	०
	%	१००	९८.६	१.०	०.२	०.१	०.०
३	संख्या	७६२	७४२	१७	३	०	०
	%	१००	९७.४	२.२	०.४	०.०	०.०
४	संख्या	६२९	५२०	८६	१६	६	१
	%	१००	८२.७	१३.७	२.५	१.०	०.२
५	संख्या	८४२	७९६	२२	३	१६	५
	%	१००	९४.५	२.६	०.४	१.९	०.६
६	संख्या	६०२	५९४	७	१	०	०
	%	१००	९८.७	१.२	०.२	०.०	०.०
७	संख्या	८७३	८५३	१५	४	१	०
	%	१००	९७.७	१.७	०.५	०.१	०.०
जम्मा	संख्या	५१४८	४८९७	१८७	३२	२६	६
	%	१००	९५.१	३.६	०.६	०.५	०.१

चित्र १२.५.१ : घरको जगअनुसार पारिवारिक वितरण (%)

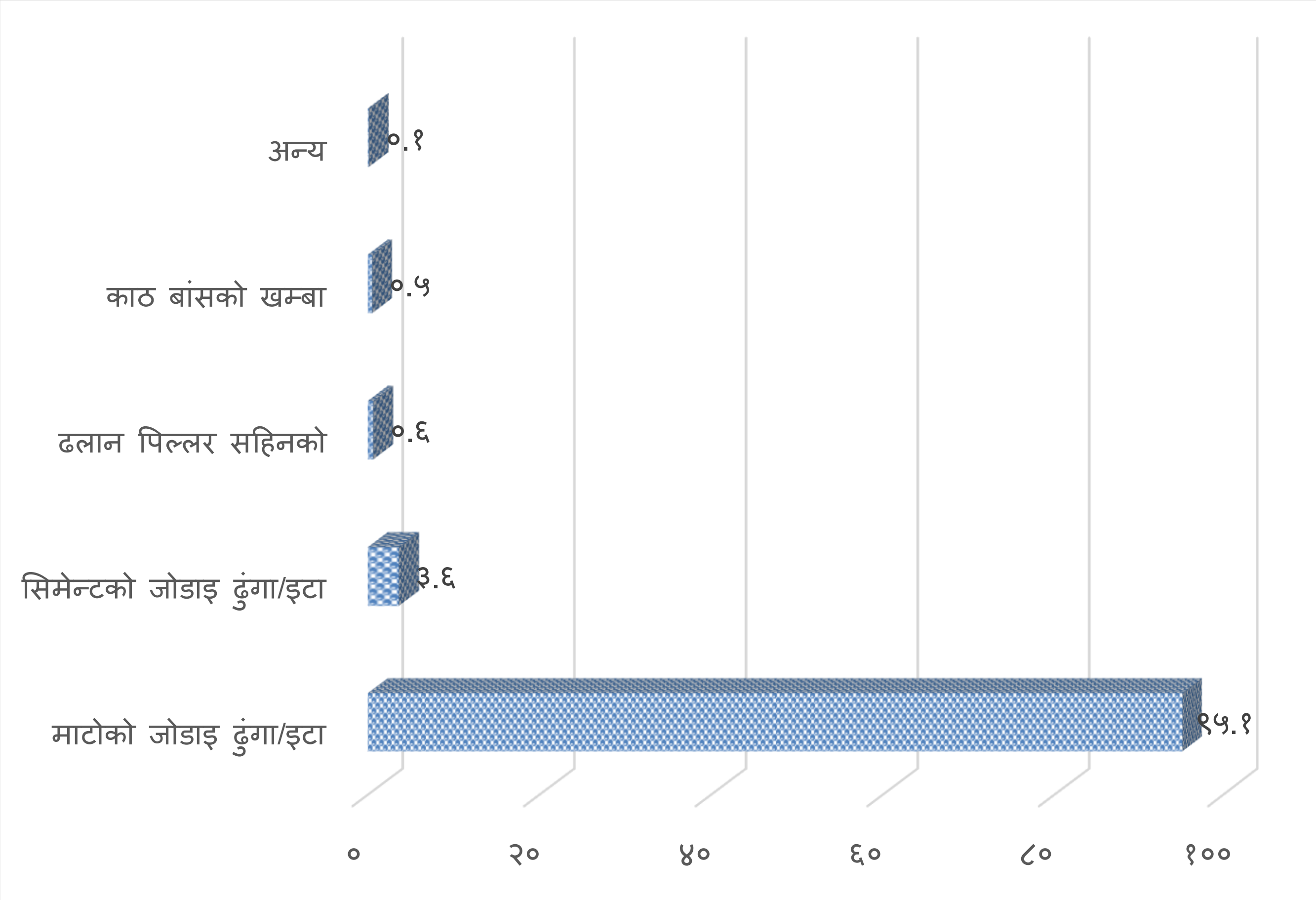

१२.६ घरको बाहिरी गारो

घरको बाहिरी गारो निर्माणमा प्रयुक्त निर्माण सामग्री पनि घरको सुरक्षासँग प्रत्यक्ष जोडिएको विषय हो। कतिपय घरमा बाहिरी गारोले घरको भार लिएको हुन्छ भने कतिपय घरमा पिल्लरले मात्र भार वहन गरेको हुन्छ। तथापि, बाहिरी गारो कस्तो प्रकारको निर्माण सामग्रीले बनेको छ भन्ने विषयले परिवारको सम्पन्नता र जीवनस्तरको सूचकको रूपमा समेत काम गर्दछ।

यस गाउँपालिकामा ९४.१५ प्रतिशत परिवार माटोको जडान भएका इँटाढुंगाको बाहिरी गारो भएको घरमा बसोबास गर्दछन्। सिमेन्टको जडानमा इँटा ढुंगाको गारो भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार ४.२७ प्रतिशत रहेको छ। काठको फल्याकबाट बनेको घरमा बसोबास गर्ने परिवार यस गाउँपालिकामा ०.१२ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १२.६.१, चित्र १२.६.१)।

विभिन्न वडाहरूमा शहरीकरणको अवस्था र परिवारको आर्थिक एवम् सामाजिक अवस्थाअनुसार घरको बाहिरी गारोको निर्माणमा भिन्नताहरू रहेका छन्।

तालिका १२.६.१ : घरको बाहिरी गारोअनुसार पारिवारिक वितरण

वडा नं.	जम्मा	माटोको जोडाइ ढुंगा/ईट्टा	सिमेन्टको जोडाइ ढुंगा/ईट्टा	काठको फल्याक	बांस	कांचो ईट्टा	जस्ता पाता	प्रिफ्याब	अन्य
१	६३३	५९७	३१	२	०	०	३	०	०
२	८०७	७८६	१२	०	०	८	१	०	०
३	७६२	७२७	१५	०	०	२	१८	०	०
४	६२९	५०७	१०५	०	०	२	१४	०	१
५	८४२	७९५	२४	२	०	१	२०	०	०
६	६०२	५८८	१३	१	०	०	०	०	०
७	८७३	८४७	२०	१	१	४	०	०	०
पूर्वीचौकी	५१४८	४८४७	२२०	६	१	१७	५६	०	१
%	१००	९४.१५	४.२७	०.१२	०.०२	०.३३	१.०९	०.००	०.०२

चित्र १२.६.१ : घरको बाहिरी गारोअनुसार पारिवारिक वितरण(%)

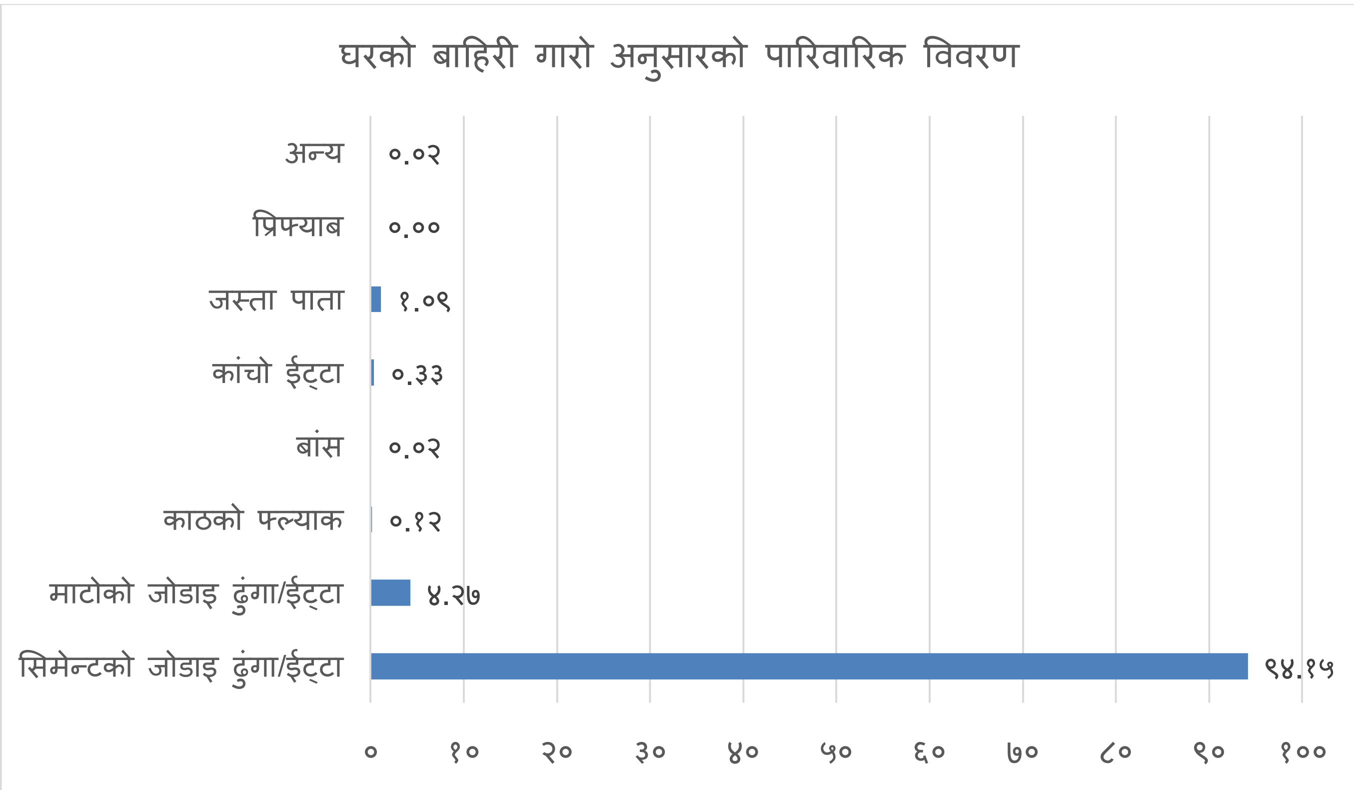

१२.७ घरको छानो

घरको छानो सामान्यतः घरको जग र बाहिरी गारोको निर्माण सामग्रीसँग अन्तरसम्बन्धित रहेको हुन्छ। तथापि, घरको छानो कतिपय अवस्थामा स्थानीय हावापानी, भौगोलिकता, आर्थिक-सामाजिक प्रभावसँग पनि अन्तरसम्बन्धित हुन्छ। घरको छानोले परिवारको सम्पन्नता र जीवनस्तरको पनि केही हदसम्म प्रतिनिधित्व गर्दछ।

पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका कुल ५,१४८ परिवारमध्ये ६५.३१ प्रतिशत परिवार ढुंगा/सिलेटको छाना भएको घरमा बसोबास गर्दछन्। सिमेन्ट ढलानयुक्त छानो भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार ३.४८ प्रतिशत रहेका छन्। सिमेन्टको ढलानयुक्त छानो भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (१२.२४%) वडा नं. ४ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम ०.८३ प्रतिशत वडा नं. ६ मा रहेका छन्।जस्ता र टीनको छानो भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार २८.३२ प्रतिशत छन् । यस गाउँपालिकामा अझै पनि २.४१ प्रतिशत परिवार खर वा परालको छानोयुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। वडा नं. ५ मा खर वा परालको छानोयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (४.५१%) रहेका छन् (तालिका १२.७.१, चित्र १२.७.१)।

तालिका १२.७.१ : नगरपालिकामा घरको छानोको प्रकारअनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	जम्मा		जस्ता/टीन	सिमेन्ट ढलान	खर/पराल	टायल/खपटा	ढुंगा/सिलेट	काठ फ्ल्याक	माटो	अन्य
१	संख्या	६३३	९३	२०	२६	१	४९०	३	०	०
	%	१००	१४.६९	३.१६	४.११	०.१६	७७.४१	०.४७	०	०
२	संख्या	८०७	२९५	८	१४	२	४८६	१	०	१
	%	१००	३६.५६	०.९९	१.७३	०.२५	६०.२२	०.१२	०	०.१२
३	संख्या	७६२	२१८	१३	२४	०	५०३	२	०	२
	%	१००	२८.६१	१.७१	३.१५	०	६६.०१	०.२६	०	०.२६
४	संख्या	६२९	१८१	७७	२	१	३६३	३	०	२
	%	१००	२८.७८	१२.२४	०.३२	०.१६	५७.७१	०.४८	०	०.३२
५	संख्या	८४२	३२३	३१	३८	०	४४६	४	०	०
	%	१००	३८.३६	३.६८	४.५१	०.०	५२.९७	०.४८	०	०
६	संख्या	६०२	५१	५	६	१	५३९	०	०	०
	%	१००	८.४७	०.८३	१.००	०.१७	८९.५३	०	०	०
७	संख्या	८७३	२९७	२५	१४	०	५३५	०	१	१
	%	१००	३४.०२	२.८६	१.६०	०	६१.२८	०	०.११	०.११
पूर्वीचौकी	संख्या	५१४८	१४५८	१७९	१२४	५	३३६२	१३	१	६
	%	१००	२८.३२	३.४८	२.४१	०.१०	६५.३१	०.२५	०.०२	०.१२

चित्र १२.७.१: गाउँपालिकामा घरको छानोको प्रकार अनुसार परिवारको विवरण (% मा)

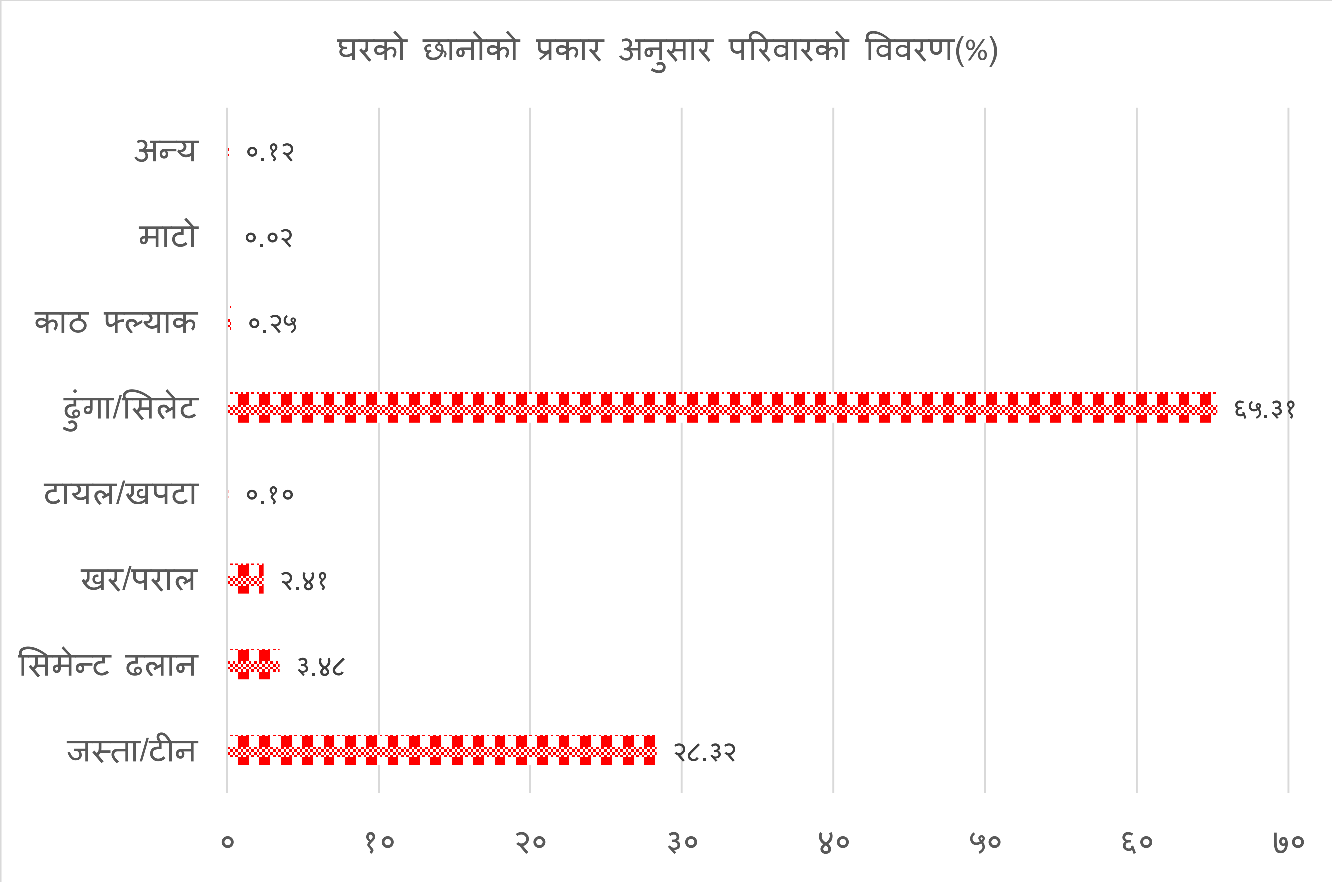

१२.८ घरको भुइँ

कुनै पनि घरको भुइँ परिवारको आर्थिक-सामाजिक परिवेश, स्थानीय परम्परा, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता र समग्र घरको निर्माण संरचनासँग समेत जोडिएको हुन्छ। नेपालमा घरको भुइँ माटो, काठ, सिमेन्ट ढलान, इँट/ढुंगा, टायल आदि सामग्रीबाट निर्माण गरिएको हुन्छ। घरको भुइँको प्रकार परिवारको सम्पन्नताको सूचक निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि पनि उपयोगी हुन्छ।

जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाका ९०.७३ प्रतिशत परिवार माटोबाट निर्मित भुइँ भएको घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। त्यसै गरी सिमेन्ट ढलान गरिएको भुइँ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा ५.२८ प्रतिशत रहेको छ। सीमित परिवार अर्थात् २.८२ प्रतिशत काठ, फल्याक र बाँसबाट निर्मित भुइँ भएको घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ भने सेरामिक टायलको भुइँ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार केवल ०.३१ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १२.८.१, चित्र १२.८.१)।

वडास्तरमा तुलना गर्दा माटोको भुइँयुक्त आवासीय घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (९६.१८%) वडा नं. ६ मा र सिमेन्ट ढलानयुक्त भुइँ भएका आवासीय घरमा बसोबास गर्ने परिवार सबैभन्दा धेरै (२०.५१%) वडा नं. ४ मा

रहेको देखिन्छ। वडा नं. ५ मा काठको फल्याक वा बाँसबाट निर्मित भुइँ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा सर्वाधिक ६.६५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका १२.८.१: घरको भुइँको बनोटअनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	संख्या/प्रतिशत	जम्मा	माटो	काठको फल्याक/बांस	इट्टा/ढुंगा	सेरामिक टायल	ढलान	अन्य
१	संख्या	६३३	५६९	११	१३	७	३१	२
	%	१००	८९.८९	१.७४	२.०५	१.११	४.९०	०.३२
२	संख्या	८०७	७४८	३३	२	२	१६	६
	%	१००	९२.६९	४.०९	०.२५	०.२५	१.९८	०.७४
३	संख्या	७६२	७१८	१३	१	२	२४	४
	%	१००	९४.२३	१.७१	०.१३	०	३.१५	०.५२
४	संख्या	६२९	४७८	१४	६	०	१२९	२
	%	१००	७५.९९	२.२३	०.९५	०.००	२०.५१	०.३२
५	संख्या	८४२	७५०	५६	२	४	२९	१
	%	१००	८९.०७	६.६५	०.२४	०.५	३.४४	०.१२
६	संख्या	६०२	५७९	२	०	१	१९	१
	%	१००	९६.१८	०.३३	०.००	०.१७	३.१६	०
७	संख्या	८७३	८२९	१६	१	०	२४	३
	%	१००	९४.९६	१.८३	०.११	०	२.७५	०
पूर्वीचौकी	संख्या	५१४८	४६७१	१४५	२५	१६	२७२	१९
	%	१००	९०.७३	२.८२	०.४९	०.३१	५.२८	०.३७

चित्र १२.८.१ : गाउँपालिकामा घरको भुइँको बनोट अनुसार परिवारको विवरण (% मा)

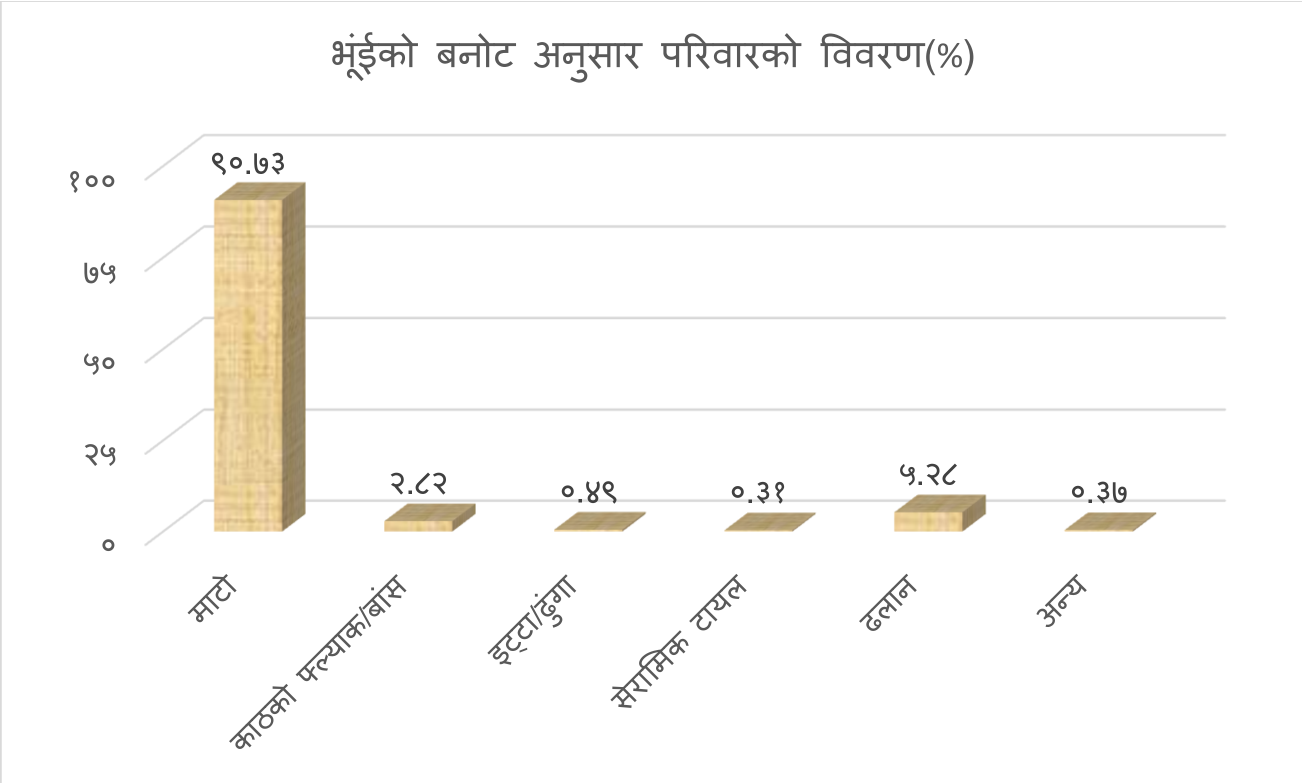

१२.९ घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण

परिवारले बसोबास गरेका घरको आकार, बनोट, संरचना, उपलब्ध सेवा सुविधा जस्तैः सुधारिएको पिउने पानी, आधुनिक शौचालय र सुधारिएको ऊर्जा आदिका हिसाबले परिवारको न्यूनतम जीवनस्तर कायम गर्न उक्त घर र त्यसमा उपलब्ध सुविधाहरू पर्याप्त भए नभएको अवस्थाको जनगणना २०७८ मा सङ्कलन गरिएका विवरणका आधारमा मापन गर्दा पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ०.९९ प्रतिशत परिवार अति उच्च गुणस्तरयुक्त आवासीय एकाइमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ। त्यस्तै ७०.५१ प्रतिशत परिवार मध्यम गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। अति न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार केवल ०.०८ प्रतिशत रहेको पाइएको छ।

वडास्तरमा तुलना गर्दा अति उच्च गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (४.७७%) वडा नं. ४ मा रहेको देखिन्छ। अति न्यून गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवारको सबैभन्दा ठुलो (०.३२%) वडा नं. १ मा रहेको छ। मध्यम गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवारहरूको सबैभन्दा ठुलो (८९.६३%) हिस्सा वडा नं. ३ मा रहेको देखिन्छ (तालिका १२.९.१, चित्र १२.९.१)।

तालिका १२.९.१ : वडाअनुसार परिवारले प्रयोग गर्ने घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण

वडा	संख्या/प्रतिशत	जम्मा परिवार	घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण (संख्या)				
			अति उच्च गुणस्तरयुक्त	सामान्य गुणस्तरयुक्त	मध्यम गुणस्तरयुक्त	न्यून गुणस्तरयुक्त	अति न्यून गुणस्तरयुक्त
१	संख्या	६३३	५	३१	४२०	१७५	२
	%	१००	०.७९	४.९०	६६.३५	२७.६५	०.३२
२	संख्या	८०७	३	१२	६३८	१५४	०
	%	१००	०.३७	१.४९	७९.०६	१९.०८	०.००
३	संख्या	७६२	०	३४	६८३	४५	०
	%	१००	०.००	४.४६	८९.६३	५.९१	०.००
४	संख्या	६२९	३०	९६	३५८	१४४	१
	%	१००	४.७७	१५.२६	५६.९२	२२.८९	०.१६
५	संख्या	८४२	१	३६	५८५	२१९	१
	%	१००	०.१२	४.२८	६९.४८	२६.०१	०.१२
६	संख्या	६०२	३	१९	२८२	२९८	०
	%	१००	०.५०	३.१६	४६.८४	४९.५०	०.००
७	संख्या	८७३	९	२२	६६४	१७८	०
	%	१००	१.०३	२.५२	७६.०६	२०.३९	०.००
पूर्वीचौकी	संख्या	५१४८	५१	२५०	३६३०	१२१३	४
	%	१००	०.९९	४.८६	७०.५१	२३.५६	०.०८

घरको गुणस्तर र परिवारको जीवनस्तर अन्तरनिर्भर रहेको हुन्छ। घरको गुणस्तरले खास स्थानीय तहको शहरीकरणको अवस्था र गतिलाई पनि इङ्गित गर्दछ। यस गाउँपालिकाका न्यून गुणस्तर र अति न्यून गुणस्तरयुक्त घरहरूको समष्टिगत वितरणलाई चित्र १२.९.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। यसअनुसार वडा नं. ६ मा न्यून गुणस्तरयुक्त घर सर्वाधिक अर्थात् ४९.५० प्रतिशत रहेका छन्। दोस्रो (२७.९७%) र तेस्रो (२६.१३%) स्थानमा क्रमशः वडा नं. १ र वडा नं. ५ रहेका छन्।

चित्र १२.९.१ : वडाअनुसार न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार प्रतिशतमा

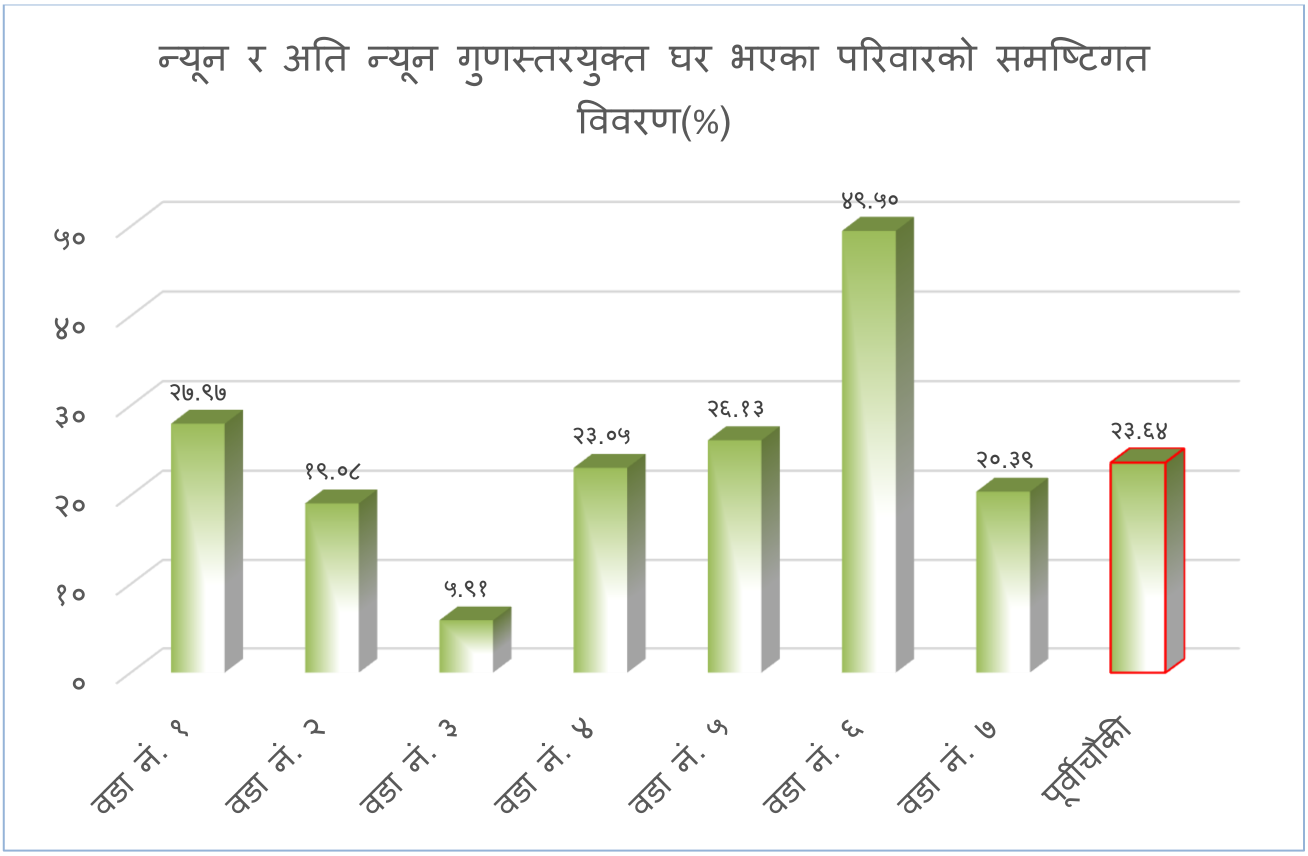

खण्ड १३: पारिवारिक सेवा सुविधा तथा पहुँच

१३.१ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत

सुरक्षित खानेपानी मानिसको स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार रहेको विषय हो। परिवारले उपयोग गर्ने खानेपानीको स्रोतका आधारमा त्यस स्थानमा भएको पूर्वाधारको अवस्था र परिवारको जीवनस्तरलाई प्रतिविम्बित गर्दछ। यस गाउँपालिकाका २२.६१ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभित्र उपलब्ध पाइपधाराबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् भने करिब ५२.३५ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभन्दा बाहिर रहेको पाइपधाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्दछन्। यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ढाकिएको इनारबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार ०.२३ प्रतिशत छन्। खुला इनार वा कुवालाई खानेपानीको सुरक्षित स्रोत मानिदैन। यस्तो प्रकारको स्रोतबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार यस गाउँपालिकामा ०.६८ प्रतिशत रहेको छ। मूल धाराको पानी खानेपानीको मुख्य स्रोत हुने परिवार २०.७३ प्रतिशत छन्। कुल ५,१४८ परिवारमध्ये ३.१३ प्रतिशत परिवारको लागि नदी वा खोलाको पानी नै खानेपानीको मुख्य स्रोत रहेको छ जुन सबैभन्दा असुरक्षित स्रोतमा पर्दछ (तालिका १३.१.१,चित्र १३.१.१)। साथै यस तालिकाबाट वडास्तरमा तुलना गर्न पनि सकिन्छ।

तालिका १३.१.१: खानेपानीको स्रोतअनुसार परिवारको वितरण

वडा नं.	संख्या/ प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीको मुख्य स्रोत								
			धारा पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा पाइप (घर परिसर बाहिर)	ट्युबेल/हाते पम्प	ढाकिएको इनार/कुवा	खुल्ला इनार/कुवा	मूल धारा	नदी/खोला	जार/बोतल	अन्य
१	संख्या	६३३	११२	३१९	०	०	२	१९६	०	०	४
	%	१००	१७.६९	५०.३९	०.००	०.००	०.३२	३०.९६	०.००	०.००	०.६३
२	संख्या	८०७	१६२	४९७	०	१२	०	१३०	६	०	०
	%	१००	२०.०७	६१.५९	०.००	१.४९	०.००	१६.११	०.७४	०.००	०.००
३	संख्या	७६२	३६०	३९७	०	०	०	२	२	०	१
	%	१००	४७.२४	५२.१०	०.००	०.००	०.००	०.२६	०.२६	०.००	०.१३
४	संख्या	६२९	१०३	३१०	०	०	८	२०२	२	०	४
	%	१००	१६.३८	४९.२८	०.००	०.००	१.२७	३२.११	०.३२	०.००	०.६४
५	संख्या	८४२	१४६	४९२	०	०	०	२०२	०	०	२
	%	१००	१७.३४	५८.४३	०.००	०.००	०.००	२३.९९	०.००	०.००	०.२४

वडा नं.	संख्या/ प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीको मुख्य स्रोत								
			धारा पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा पाइप (घर परिसर बाहिर)	ट्युबेल/हाते पम्प	ढाकिएको इनार/कुवा	खुला इनार/कुवा	मूल धारा	नदी/खोला	जार/बोतल	अन्य
६	संख्या	६०२	१३१	१४९	०	०	१३	२९४	१५	०	०
	%	१००	२१.७६	२४.७५	०.००	०.००	२.१६	४८.८४	२.४९	०.००	०.००
७	संख्या	८७३	१५०	५३१	०	०	१२	४१	१३६	०	३
	%	१००	१७.१८	६०.८२	०.००	०.००	१.३७	४.७०	१५.५८	०.००	०.३४
पूर्वीचौकी	संख्या	५१४८	११६४	२६९५	०	१२	३५	१०६७	१६१	०	१४
	%	१००	२२.६१	५२.३५	०.००	०.२३	०.६८	२०.७३	३.१३	०.००	०.२७

समग्र पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका करिब ७४.९६ प्रतिशत परिवारले पाइप/धाराबाट खानेपानी प्राप्त गरेको देखन्छ भने २०.७३ प्रतिशत परिवारले मूल धाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने गरेका छन्। खुला इनारको पानी पिउनका लागि प्रयोग गर्ने परिवार सर्वाधिक २.१६ प्रतिशत वडा नं. ६ मा रहेका छन्। नदी/खोलाको पानी पिउनका लागि प्रयोग गर्ने परिवार सर्वाधिक १५.५८ प्रतिशत वडा नं. ७ मा रहेका छन्। (चित्र १३.१.१)।

चित्र १३.१.१: खानेपानीको स्रोतअनुसार परिवारको वितरण(५)

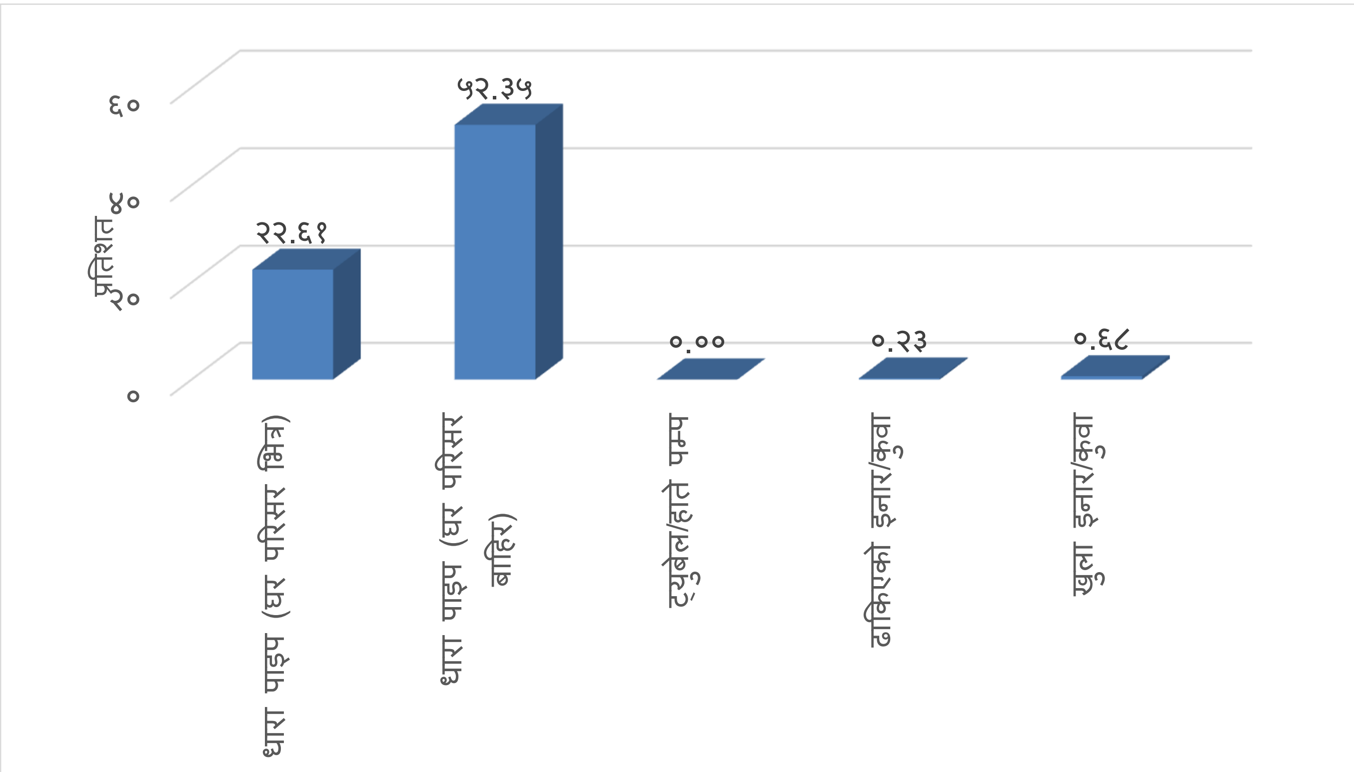

१३.२ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

बाह्रौं राष्ट्रिय जनगणनाको नतिजाले पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका कुल ५,१४८ परिवारमध्ये ८३.५ प्रतिशत परिवारले खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखाएको छ। यसरी यस गाउँपालिकामा काठ/दाउरा नै खाना पकाउने प्रमुख इन्धन रहेको देखिन्छ। एल.पी.ग्यास प्रयोग गर्ने परिवार करिब १५.७ प्रतिशत रहेको छ भने बिजुली र बायोग्यास प्रयोग गर्ने परिवार ०.१ प्रतिशत रहेको छ। अन्य (गोबर वा गुइँठा, मटितेल आदि) प्रयोग गर्ने परिवारको हिस्सा ०.०२ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ (तालिका १३.२.१)।

तालिका १३.२.१: खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार परिवारको विवरण

वार्डहरू	जम्मा	काठ/दाउरा	एल. पी. ग्यास	बिजुली	गुइंठा/गोरहा	वायोग्यास	मट्टितेल	अन्य
वार्ड नं. १	६३३	५७५	४०	१	०	१४	३	०
प्रतिशत	१००	९०.८४	६.३२	०.१६	०.००	२.२१	०.४७	०.००
वार्ड नं. २	८०७	७८७	२०	०	०	०	०	०
प्रतिशत	१००	९७.५२	२.४८	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
वार्ड नं. ३	७६२	७४५	१२	३	०	२	०	०
प्रतिशत	१००	९७.७७	१.५७	०.३९	०.००	०.२६	०.००	०.००
वार्ड नं. ४	६२९	४८४	१२३	०	०	१०	८	४
प्रतिशत	१००	७६.९५	१९.५५	०.००	०.००	१.५९	१.२७	०.६४
वार्ड नं. ५	८४२	८१८	२४	०	०	०	०	०
प्रतिशत	१००	९७.१५	२.८५	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
वार्ड नं. ६	६०२	५८९	१२	०	०	०	१	०
प्रतिशत	१००	९७.८४	१.९९	०.००	०.००	०.००	०.१७	०.००
वार्ड नं. ७	८७३	८४९	२२	०	०	१	०	१
प्रतिशत	१००	९७.२५	२.५२	०.००	०.००	०.११	०.००	०.११
पूर्वीचौकी	५१४८	४८४७	२५३	४	०	२७	१२	५
प्रतिशत	१००	९४.१५	४.९१	०.०८	०.००	०.५२	०.२३	०.१०

यस गाउँपालिकामा अधिकांश परिवारले खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखियो। यस गाउँपालिकाका ९४.५ प्रतिशत परिवारले खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा प्रयोग गरेको देखिन्छ। खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा सबैभन्दा न्यून (७६.९५%) प्रयोग गर्ने वडा नं. ४ रहेको छ। यस वडा नं. ४ मा अक्सर एल. पी. ग्यास प्रयोग गरी खाना पकाउने परिवार सर्वाधिक १९.५५ प्रतिशत रहेको छ।

चित्र ३.२.१: खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गरिने परिवारको विवरण (% मा)

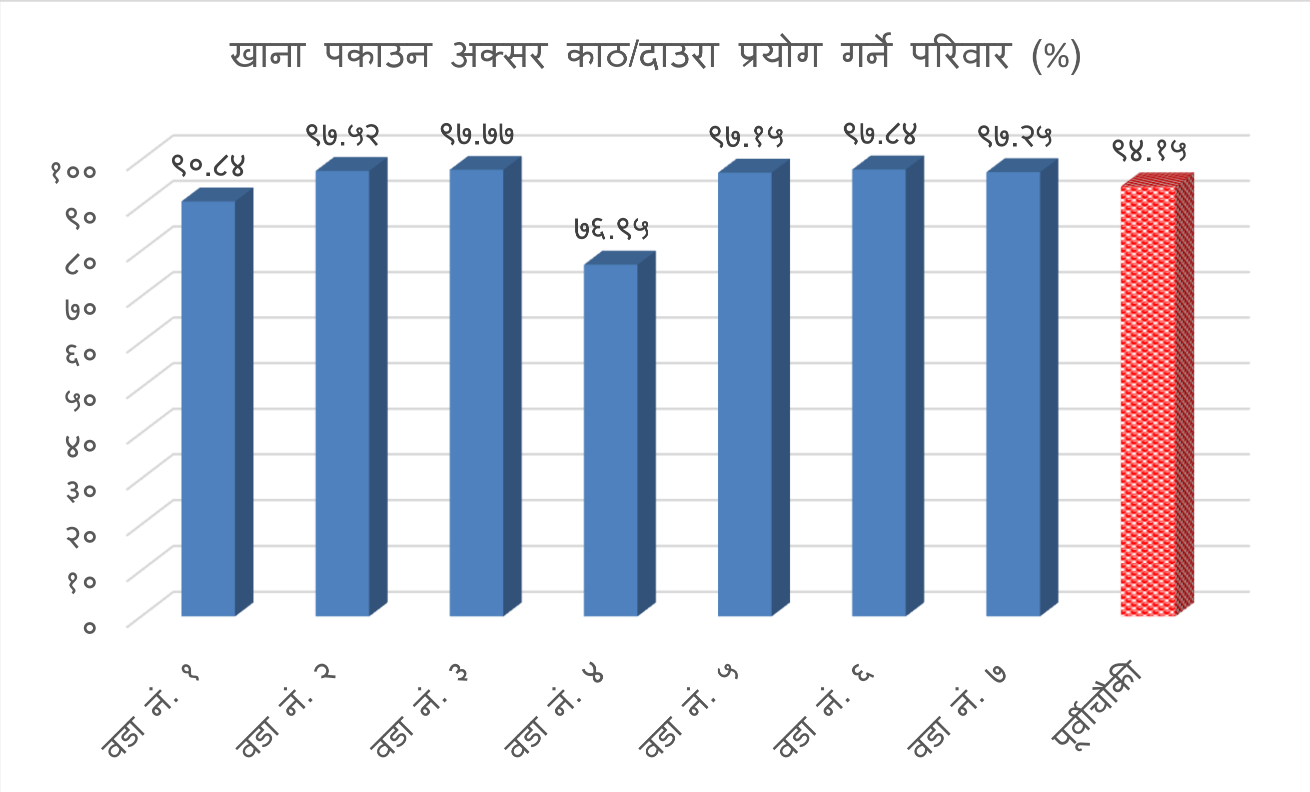

१३.३ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत

पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा पछिल्लो बाह्रौं जनगणनाको नतिजाअनुसार गाउँपालिकाका ८०.१३ प्रतिशत परिवारले आफू बसोबास गरेको घर/आवासीय एकाइमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। मट्टितेल बायोग्यास र अन्य प्रयोग गर्ने परिवार २.६८ प्रतिशत देखिएको छ। (तालिका १३.३.१, चित्र १३.३.१)।

तालिका १३.३.१: बत्ती बाल्ने स्रोतको आधारमा परिवारको वितरण

वडाहरु	संख्या/प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको मुख्य स्रोत				
			बिजुली	सोलार	मट्टितेल	वायोग्यास	अन्य
१	संख्या	६३३	५९७	३०	१	०	५
	%	१००	९४.३१	४.७४	०.१६	०.००	०.७९
२	संख्या	८०७	६६५	९४	३	०	४५

वडाहरु	संख्या/प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको मुख्य स्रोत				
			बिजुली	सोलार	मट्टितेल	वायोग्यास	अन्य
	%	१००	८२.४०	११.६५	०.३७	०.००	५.५८
३	संख्या	७६२	६७१	५३	५	६	२७
	%	१००	८८.०६	६.९६	०.६६	०.७९	३.५४
४	संख्या	६२९	६०२	१२	१	०	१४
	%	१००	९५.७१	१.९१	०.१६	०.००	२.२३
५	संख्या	८४२	६८८	१३६	१	०	१७
	%	१००	८१.७१	१६.१५	०.१२	०.००	२.०२
६	संख्या	६०२	५८३	१७	०	०	२
	%	१००	९६.८४	२.८२	०.००	०.००	०.३३
७	संख्या	८७३	३१९	५४३	१	०	१०
	%	१००	३६.५४	६२.२०	०.११	०.००	१.१५
पूर्वीचौकी	संख्या	५१४८	४१२५	८८५	१२	६	१२०
	%	१००	८०.१३	१७.१९	०.२३	०.१२	२.३३

चित्र १३.३.१: बत्ती बाल्ने स्रोतको आधारमा परिवारको वितरण(%)

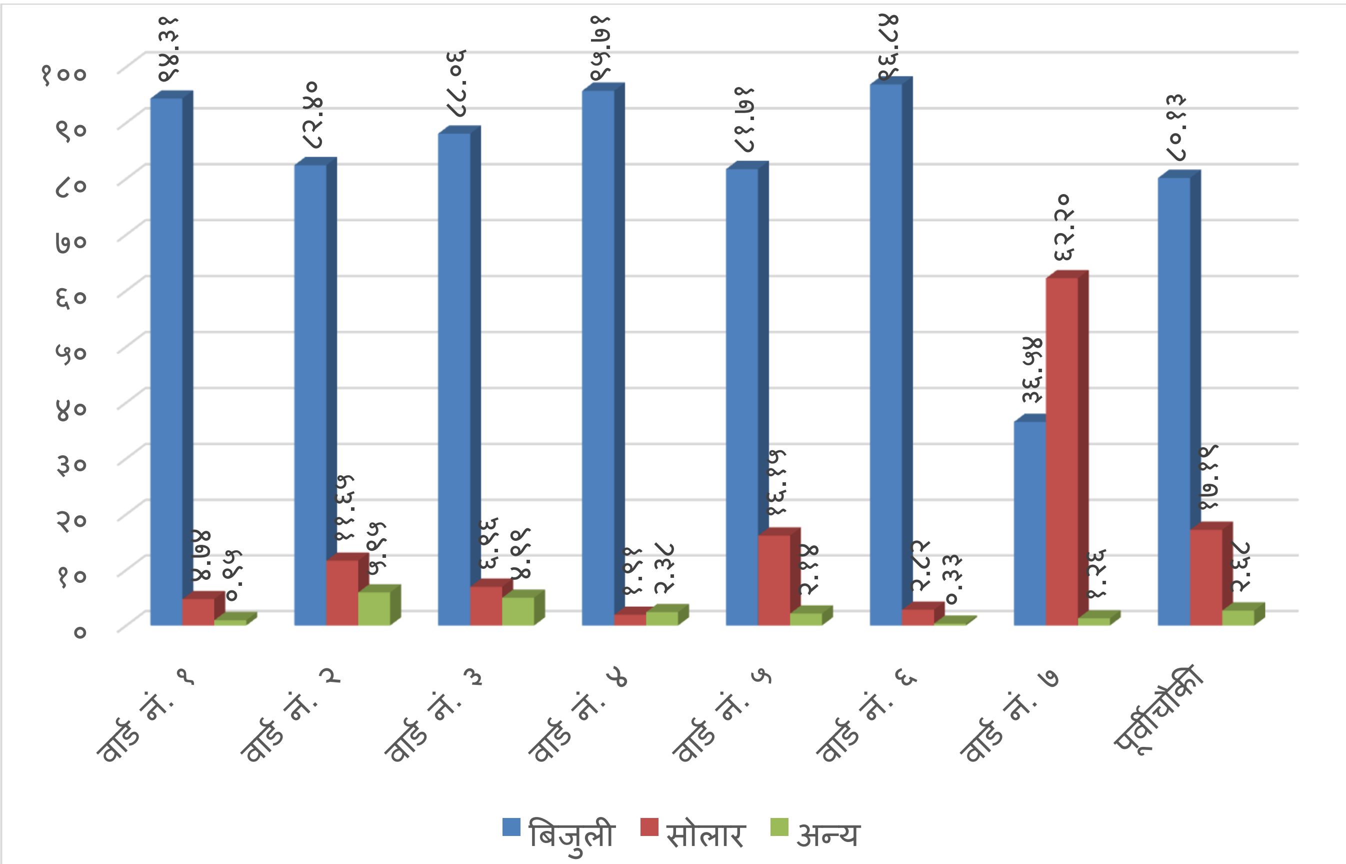

१३.४ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय

जनगणनाको नतिजाअनुसार यस गाउँपालिकाका कुल ५,१४८ परिवारमध्ये अधिकांश ९६.६८ प्रतिशत परिवारले कुनै न कुनै प्रकारको शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ३.३२ प्रतिशत परिवारले कुनै पनि किसिमको चर्पी प्रयोग नगरेको देखिन्छ। सार्वजनिक ढल तथा सेप्टिक ट्यांकमा फ्लस सुविधायुक्त शौचालय भएका कुल परिवार ५७.६३ प्रतिशत रहेका छन्। साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अंश ३८.४४ प्रतिशत रहेको छ। यस गाउँपालिकामा सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने परिवार ०.६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ (तालिका १३.४.१)।

तालिका १३.४.१: परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार

वडा नं	संख्या/प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	फ्लसयुक्त (सार्वजनिक ढल)	फ्लसयुक्त (सेप्टिक ट्यांक)	साधारण	सार्वजनिक	शौचालय नभएको
१	संख्या	६३३	२०	३२०	२८३	७	३
	%	१००	३.१६	५०.५५	४४.७१	१.११	०.४७
२	संख्या	८०७	६	३८८	३५५	३	५५
	%	१००	०.७४	४८.०८	४३.९९	०.३७	६.८२
३	संख्या	७६२	३८	३११	३७९	२	३२
	%	१००	४.९९	४०.८१	४९.७४	०.२६	४.२०
४	संख्या	६२९	१४	४८७	१०९	४	१५
	%	१००	२.२३	७७.४२	१७.३३	०.६४	२.३८
५	संख्या	८४२	३२	३९२	३८४	१२	२२
	%	१००	३.८०	४६.५६	४५.६१	१.४३	२.६१
६	संख्या	६०२	१९	४८०	७४	२	२७
	%	१००	३.१६	७९.७३	१२.२९	०.३३	४.४९
७	संख्या	८७३	१३१	३२९	३९५	१	१७
	%	१००	१५.०१	३७.६९	४५.२५	०.११	१.९५
पूर्वीचौकी	संख्या	५१४८	२६०	२७०७	१९७९	३१	१७१
	%	१००	५.०५	५२.५८	३८.४४	०.६०	३.३२

वडास्तरमा आफ्नै शौचालय नभएका परिवार सबैभन्दा धेरै (६.८२%) वडा नं. २ रहेको छ भने वडा नं. १ मा ०.४७ प्रतिशत परिवारमात्र शौचालय विहीन अवस्थामा रहेका छन् (चित्र १३.४.१)।

चित्र १३.४.१: आफ्नै शौचालय नभएका परिवारको वडागत विवरण (%)

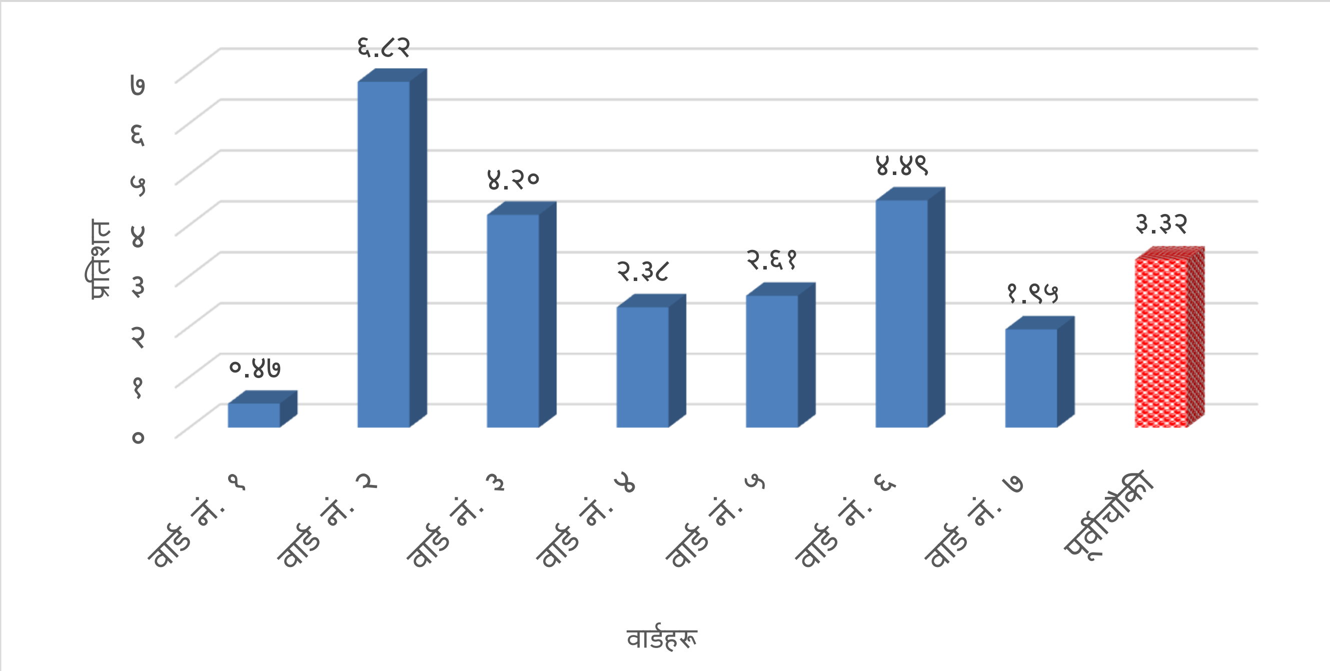

१३.५ परिवारमा उपलब्ध साधन/सुविधा

जनगणनामा देशभित्र अक्सर बसोबास गर्ने हरेक परिवारमा भएका साधन तथा सेवा सुविधाहरूको विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। सङ्कलित विवरण अनुसार यस गाउँपालिकामा ३९.९ प्रतिशत परिवारसँग स्मार्ट मोबाइल फोन रहेको देखिन्छ भने ६२.१४ प्रतिशत परिवारसँग साधारण मोबाइल फोन रहेको छ। सूचना र मनोरञ्जनको साधन टेलिभिजन भएका परिवार करिब ५.०३ प्रतिशत रहेका छन्। मानिसहरूको आवश्यकताका रूपमा विस्तार हुँदै गरेको इन्टरनेट सुविधा हुने २०.६१ प्रतिशत र रेडियो सुविधा प्राप्त परिवार ३९.०४ प्रतिशत रहेका छन्। अक्सर मध्यम वा उच्च आयस्तर हुने परिवारले उपयोग गर्ने रेफ्रिजेरेटर, कम्प्युटर/ल्यापटप र एअर कण्डिशनर क्रमशः ०.५८, २.३१ र ०.०२ प्रतिशत परिवारमा उपलब्ध देखिन्छ। मोटरसाइकल/स्कुटर भएका घरपरिवार १.४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने कार/जिप र भ्यानजस्ता सवारी साधन भएका घरपरिवारको अंश ०.३३ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १३.५.१)।

तालिका १३.५.१: परिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था

वडा नं	संख्या/प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	कुनै सुविधा नभएको	कम्तीमा एक सुविधा भएका	घरायसी सुविधा तथा साधन													
					रेडियो सुविधा	टेलिभिजन	ल्याण्डलाइन टेलिफोन	मोबाइन फोन(साधारण)	मोबाइन फोन(स्मार्ट)	कम्प्युटर/ल्यापटप	इन्टरनेट	कार/जीप/भ्यान	मोटर साइकल/स्कुटर	साइकल	विद्युतीय पंखा	रेफ्रिजरेटर	वाशिङ्ग मेशिन	एअर कन्डिसनर
१	संख्या	६३३	४५	५८८	४०९	७२	१४	३४०	३८५	२२	१३०	५	१७	४	१४	३	०	०
	%	१००	७.११	९२.८९	६४.६१	११.३७	२.२१	५३.७१	६०.८२	३.४८	२०.५४	०.७९	२.६९	०.६३	२.२१	०.४७	०.००	०.००
२	संख्या	८०७	१७३	६३४	३७१	१६	०	४५२	२७८	५	१६५	१	०	२	४	०	०	१
	%	१००	२१.४४	७८.५६	४५.९७	१.९८	०.००	५६.०१	३४.४५	०.६२	२०.४५	०.१२	०.००	०.२५	०.५०	०.००	०.००	०.१२
३	संख्या	७६२	१६७	५९५	२२८	२६	५	४८९	२३५	६	११०	१	३	०	८	१	०	०
	%	१००	२१.९२	७८.०८	२९.९२	३.४१	०.६६	६४.१७	३०.८४	०.७९	१४.४४	०.१३	०.३९	०.००	१.०५	०.१३	०.००	०.००
४	संख्या	६२९	१०८	५२१	२०४	६९	१	४३७	२७६	५७	२४१	५	३२	१०	१९७	२४	०	०
	%	१००	१७.१७	८२.८३	३२.४३	१०.९७	०.१६	६९.४८	४३.८८	९.०६	३८.३१	०.७९	५.०९	१.५९	३१.३२	३.८२	०.००	०.००
५	संख्या	८४२	३१४	५२८	३३७	३९	४	४९६	३४२	११	१३५	५	१२	२	७	२	०	०
	%	१००	३७.२९	६२.७१	४०.०२	४.६३	०.४८	५८.९१	४०.६२	१.३१	१६.०३	०.५९	१.४३	०.२४	०.८३	०.२४	०.००	०.००

वडा नं	संख्या/प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	कुनै सुविधा नभएको	कम्तीमा एक सुविधा भएका	घरायसी सुविधा तथा साधन													
					रेडियो सुविधा	टेलिभिजन	ल्याण्डलाइन टेलिफोन	मोबाइल फोन(साधारण)	मोबाइल फोन(स्मार्ट)	कम्प्युटर/ल्यापटप	इन्टरनेट	कार/जीप/भ्यान	मोटर साइकल/स्कुटर	साइकल	विद्युतीय पंखा	रेफ्रिजरेटर	वाशिङ्ग मेशिन	एअर कन्डिसनर
६	संख्या	६०२	१८१	४२१	१२५	३६	१२	२९०	२६१	५	११०	०	४	२	९	०	०	०
	%	१००	३०.०७	६९.९३	२०.७६	५.९८	१.९९	४८.१७	४३.३६	०.८३	१८.२७	०.००	०.६६	०.३३	१.५०	०.००	०.००	०.००
७	संख्या	८७३	११०	७६३	३३६	१	१	६९५	२७७	१३	१७०	०	४	१	०	०	०	०
	%	१००	१२.६०	८७.४०	३८.४९	०.११	०.११	७९.६१	३१.७३	१.४९	१९.४७	०.००	०.४६	०.११	०.००	०.००	०.००	०.००
पूर्वीचौकी	संख्या	५१४८	१०९८	४०५०	२०१०	२५९	३७	३१९९	२०५४	११९	१०६१	१७	७२	२१	२३९	३०	०	१
	%	१००	२१.३३	७८.६७	३९.०४	५.०३	०.७२	६२.१४	३९.९०	२.३१	२०.६१	०.३३	१.४०	०.४१	४.६४	०.५८	०.००	०.०२

परिवारहरूको लागि अत्यावश्यक हुँदै गएका प्रमुख घरायसी साधन र सुविधा स्थान र समयअनुसार फरक फरक हुने भए तापनि वर्तमान अवस्थामा फोन (मोबाइल वा ल्याण्डलाइन) टेलिभिजन, इन्टरनेट, दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन, रेफ्रिजेरेटर, पंखा आदि अपरिहार्य घरायसी साधनका रूपमा ग्रहण गरिन थालेका छन्। माथिल्लो तालिकामा समाविष्ट कुनै पनि घरायसी साधन र सुविधा नभएका र भएका परिवारलाई चित्र १३.५.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। चित्रमा देखिए अनुसार ७८.६७ प्रतिशत परिवारमा उपरोक्त मध्ये कम्तीमा एक सुविधा रहेको देखिन्छ भने यस गाउँपालिकाका २१.३३ प्रतिशत परिवारमा कुनै पनि सुविधा विद्यमान नरहेको देखिन्छ।

चित्र १३.५.१ घरपरिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था(%)

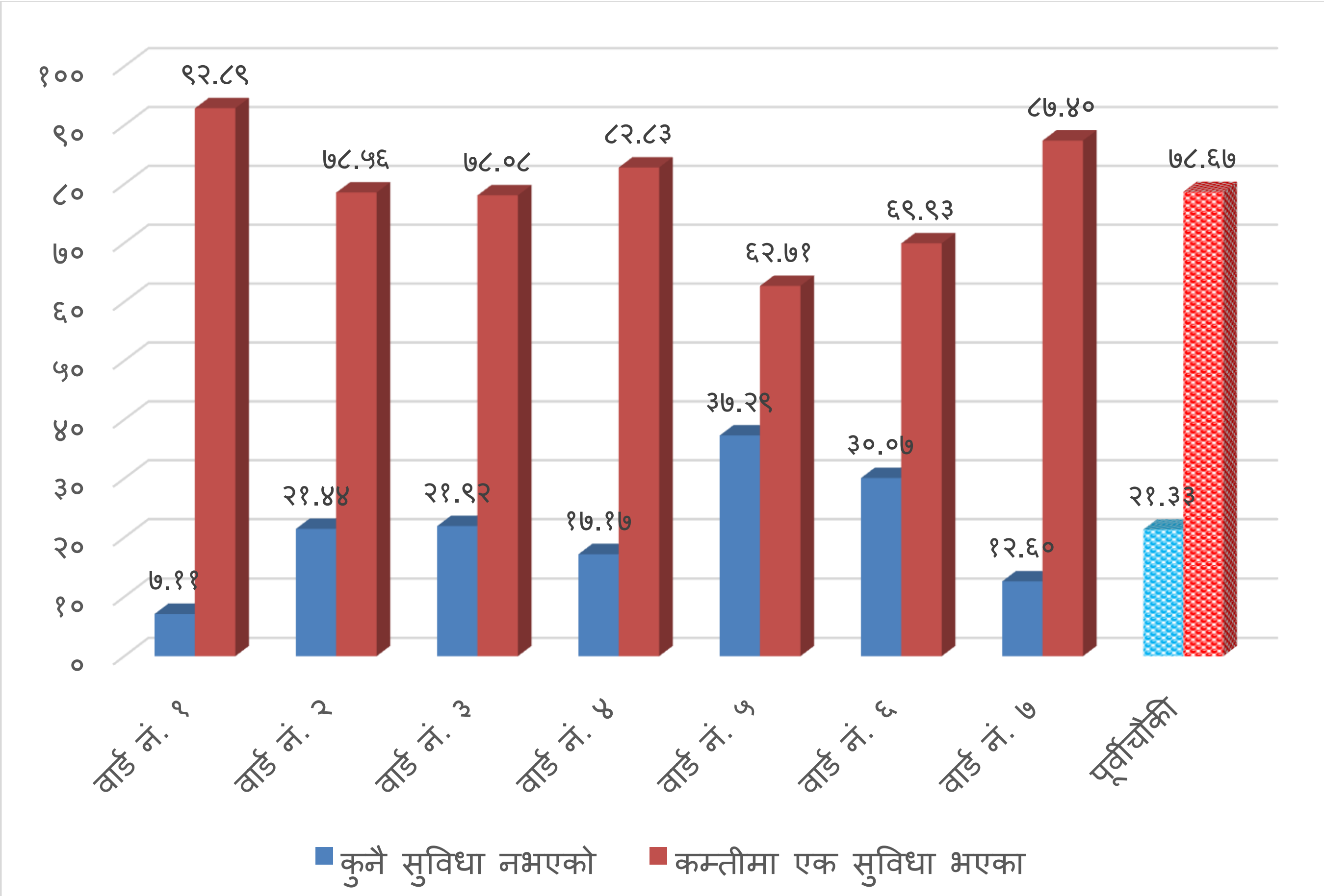

१३.६ सम्पन्नताको वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ ले सङ्कलन गरेका घरको बनोट संरचना र किसिम (जग, पर्खाल, छानो, भुइँ आदि), खानेपानीको मुख्य स्रोत, खाना पकाउन र बत्ती बाल्न प्रयोग हुने इन्धन, शौचालयको सुविधा र अन्य घरायसी सम्पतिको आधारमा हाल देशका विभिन्न भू-भागमा बसोबास गर्ने परिवारलाई पाँच बरावर भागमा विभाजन गरी सम्पन्नताको पञ्चमक (Wealth quintile) निर्धारण गरिएको छ। यसरी सूचक निर्माण गर्दा घरायसी उपभोग, साधन तथा सुविधामा न्यून पहुँच भएका पहिलो (तल्लो %) वर्गमा र साधन तथा सुविधामा सहज पहुँच रहेका परिवार पाँचौ (माथिल्लो %) वर्गमा पर्ने गरी गरिएको छ।

यस वर्गीकरणले देशका सबै परिवारलाई समान २०/२० प्रतिशतमा विभाजन गर्ने हुनाले तल्लोदेखि माथिल्लो तहसम्मका पाँचै भागमा २० प्रतिशत नै परिवार भएको देखिन्छ। समग्र देशभरिका परिवारलाई समान भागमा वितरण गर्दा यस गाउँपालिकामा भएको घरपरिवार कुन तहमा रहेका छन् र तिनको वितरण कस्तो छ भनी यस उपखण्डमा विश्लेषण गरिएको छ।

जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा अति न्यून आर्थिक अवस्था भएका तल्लो वर्गमा ६५.५८ प्रतिशत र सबैभन्दा माथिल्लो अर्थात् अति उच्च वर्गमा ०.५१ प्रतिशत परिवार रहेका छन् भने मध्यम वर्गमा पर्ने परिवार ५.१५ प्रतिशत छन् (तालिका १३.६.१, चित्र १३.६.१)।

वडास्तरमा तुलना गर्दा अति न्यून वर्गभित्र सर्वाधिक ठुलो (७३.७५%) संख्या वडा नं. ५ मा रहेको छ भने अति उच्च वर्गभित्र सर्वाधिक ठुलो हिस्सा (३.१८%) वडा नं. ४ मा रहेको छ। मध्यम वर्गभित्र पनि सबैभन्दा धेरै परिवार (१७.१७%) वडा नं. ४ मै रहेका देखिन्छन्।

तालिका १३.६.१: सम्पन्नताको पञ्चमकअनुसार परिवारको वितरण (%)

वडाहरु	सम्पन्नताको पञ्चमकअनुसार परिवारको वितरण (%)				
	अति न्यून वर्ग	न्यून वर्ग	मध्यम वर्ग	उच्च वर्ग	अति उच्च वर्ग
वार्ड नं. १	४५.३४	४६.७६	४.७४	२.६९	०.४७
वार्ड नं. २	७०.६३	२६.६४	२.२३	०.५०	०.००
वार्ड नं. ३	७३.२३	२३.४९	३.२८	०.००	०.००
वार्ड नं. ४	४७.६९	२४.९६	१७.१७	७.००	३.१८
वार्ड नं. ५	७३.७५	१९.६०	५.८२	०.५९	०.२४
वार्ड नं. ६	६८.२७	२८.०७	२.६६	०.८३	०.१७
वार्ड नं. ७	७२.०५	२५.७७	२.१८	०.००	०.००
पूर्वीचौकी	६५.५८	२७.३१	५.१५	१.४६	०.५१

चित्र १३.६.१: सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण (प्रतिशत)

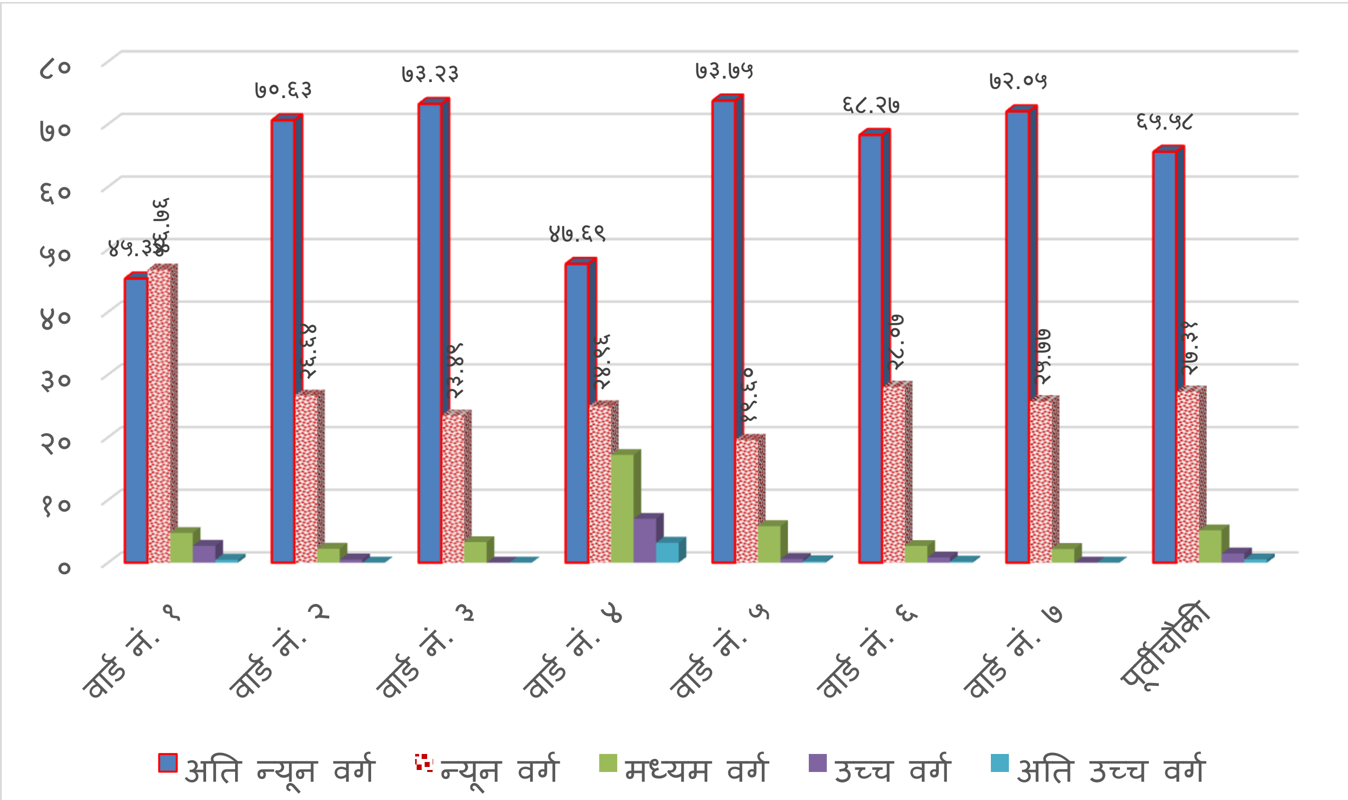

१३.७ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवार

वि.सं. २०७२ को शक्तिशाली महाभूकम्पबाट देशका विभिन्न जिल्लामा पूर्ण वा आंशिक रूपमा क्षति भएका घरहरूको पुनर्निर्माण गर्नका लागि नेपाल सरकारले निश्चित आधार पूरा गरेका घरपरिवारलाई अनुदान प्रदान गरेको थियो। गत १२ औं राष्ट्रिय जनगणना वि.सं.२०७८ मङ्सिरमा सञ्चालन गर्दा भूकम्पबाट आंशिक वा पूर्ण क्षति भएका अधिकांश घरहरूको निर्माण वा पुनर्निमाण भइसकेको थियो। सरकारी अनुदान लिई भूकम्पबाट प्रभावित आफ्नो आवासीय घर पुनर्निर्माण गर्ने घरपरिवार नेपालभरि १०.२७ प्रतिशत रहेका थिए भने डोटी जिल्लामा यस्तो सरकारी सुविधा प्राप्त गर्ने घरपरिवार ३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। पूर्वीचौकी गाउँपालिका आवासीय घर निर्माणका लागि सरकारी अनुदान प्राप्त गर्ने घरपरिवारको हिस्सा ४.५५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका १३.७.१: आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संथागतबाहेक)	आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवारको (%)		
		लिएका	नलिएका	नखुलेको
नेपाल	६६६०८४१	१०.२७	८९.३३	०.४
सुदूरपश्चिम	५७६७७२	२.९८	९६.७९	०.२३
डोटी	४५१४०	३.००	९६.८७	०.१३
पूर्वीचौकी गाउँपालिका	५१४८	४.५५	९५.३५	०.१०

१३.८ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खाता सम्बन्धी विवरण

पहिलोपटक वि.सं. २०७८ को बाह्रौं राष्ट्रिय जनगणनामा घरपरिवारका कति सदस्यको बैंक वा वित्तीय संस्थामा कम्तीमा एउटा खाता छ भनेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। यसको मुख्य उद्देश्य भनेको घरपरिवारको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको पहुँच पहिचान गर्नु र डिजिटल कारोबार विस्तार गर्ने राज्यको नीति कति प्रभावकारी भएको छ भनेर सूचना सङ्कलन गर्नु रहेको थियो। पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कम्तीमा एउटा बैंक खाता भएको परिवार ६९.४ प्रतिशत रहेको छ। नेपालमा बैंक खाता हुने परिवारको हिस्सा करिब ६१.९ प्रतिशत रहेको छ। त्यससँग तुलना गर्दा पूर्वीचौकी मा बैंक खाता हुने परिवार करिब ७.५ प्रतिशत विन्दुले बढी छ। समग्र डोटी जिल्लासँग तुलना गर्दा पनि पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका परिवारमध्ये कम्तीमा एउटा बैंक खाता हुने परिवार १६.३ प्रतिशत विन्दुले बढी रहेको छ। यसका पछाडि मूलतः दुईओटा कारणहरू विद्यमान हुनसक्छ। परिवारहरूको बैंकिङ्ग अभ्यास र बैंक तथा वित्तीय संस्थाको उक्त गाउँपालिकामा कत्तिको उपस्थिति छ त्यस अवस्थाले यसलाई धेरै हदसम्म निर्धारण गर्दछ।

आवश्यकता, उमेर र आर्थिक सक्षमताअनुसार परिवारका सबै सदस्यको कम्तीमा एउटा वा एकभन्दा बढी बैंक खाता हुनसक्दछ। जनगणनाको नतिजाअनुसार यस गाउँपालिकामा परिवारका लगभग २१.२ प्रतिशत सदस्यको मात्र बैंक वा वित्तीय संस्थामा खाता रहेको देखिन्छ बैंक खाता हुने परिवारका सदस्य मध्ये पनि पुरुषको अंश १३.३ प्रतिशत छ भने महिलाको अंश २७.२ प्रतिशत छ। यसबाट गाउँपालिकामा पुरुष सदस्यभन्दा महिला सदस्यको बैंकमा पहुँच दुइगुना बढी रहेको देखिन्छ।(तालिका १३.८.१)

तालिका १३.८.१ : बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खाता सम्बन्धी विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संथागतबाहेक)	जनसंख्या (संस्थागतबाहेक)			कम्तीमा एउटा खाता भएको परिवारको प्रतिशत	बैंक खाता भएको व्यक्तिको प्रतिशत		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
नेपाल	६६६०८४१	२८९८५३६४	१४९११८९९१	१४८६६३७३	६१.९	२५.६	२६.४	२४.७
सुदूरपश्चिम	५७६७७२	२६९३९९२	१२७२०४१	१४२१९५१	६०.३	२१.१	२१.५	२०.८
डोटी	४५१४०	२०४८३१	९३६०४	१११२२७	५३.१	१६.९	१५.६	१७.९
पूर्वीचौकी गाउँपालिका	५१४८	२१४९४	९२३८	१२२५६	६९.४	२१.२	१३.३	२७.२

१३.९ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम

देशमा उपलब्ध जनशक्तिमध्ये कति सङ्ख्यामा प्राविधिक विषय अध्ययन गरेका छन् र अन्य कतिले व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएका छन् ? यस विषयसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संघ, प्रदेश र प्रत्येक स्थानीय तहका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ। विकासका विभिन्न चरणमा प्राविधिक एवम् व्यावसायिक सीपयुक्त जनशक्तिको आवश्यकता रहन्छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीतिलाई समयानुकूल बनाउनका लागि पनि यस्तो तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ।

वि.सं. २०७८ को जनगणनामा पहिलो पटक यस सम्बन्धी विवरण प्रत्येक घरपरिवारबाट सङ्कलन गरिएको थियो। नेपालमा १८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यामध्ये १२.६ प्रतिशत जनसङ्ख्याले प्राविधिक शिक्षा वा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेको देखिन्छ। पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ९.१ प्रतिशत जनसङ्ख्याले यस्तो शिक्षा र तालिम प्राप्त गरेका छन्। तथ्याङ्कबाट पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका कुल ५,१४८ परिवारमध्ये ५.७ प्रतिशत घरपरिवारमा १८ वर्षमाथिका कम्तीमा एक जना सदस्यले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्राप्त गरेको वा त्यसप्रकारको तालिम लिएको देखिन्छ। यसप्रकारको जनशक्ति समग्र नेपालको तुलनामा यस स्थानीय तहमा ०.१ प्रतिशत विन्दुले बढी रहेको छ भने डोटी जिल्लाको समग्र मानसँग तुलना गर्दा ०.९ प्रतिशत विन्दुले उच्च छ (तालिका १३.९.१)।

तालिका १३.९.१: प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएको परिवार तथा जनसङ्ख्या विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	१८ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्या	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको परिवार तथा जनसंख्या			
			व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको कम्तीमा १ जना भएको परिवार		जनसंख्या	
			संख्या	प्रतिशत	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको जनसंख्या	प्रतिशत (१८ वर्ष र सोभन्दा माथिको)
नेपाल	६६६०८४१	१९२९४९९५	८३६१२७	१२.६	१०८१६४६	५.६

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	१८ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्या	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको परिवार तथा जनसंख्या			
			व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको कम्तीमा १ जना भएको परिवार		जनसंख्या	
			संख्या	प्रतिशत	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको जनसंख्या	प्रतिशत (१८ वर्ष र सोभन्दा माथिको)
सूदूरपश्चिम	५७६७७२	१६६१३६९	६७९९१	११.८	८६५९७	५.२
डोटी	४५१४०	११२९३०	४१०५	९.१	५४३७	४.८
पूर्वीचौकी गाउँपालिका	५१४८	११२१७	४६७	९.१	६३४	५.७

१३.१० बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको विवरण

बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट घरपरिवारले विभिन्न प्रयोजनका लागि ऋण लिएका हुन्छन्। पछिल्लो बाह्रौं जनगणना (वि.सं. २०७८) मा गणनाको दिनभन्दा अगाडिको कुनै समयमा घरपरिवारले ऋण लिएको र गणनाको दिनसम्म उक्त ऋण पूर्ण वा आंशिक रूपमा बाँकी रहेको भए ऋण लिएको मानी विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। यसबाट केही महत्वपूर्ण सूचक प्राप्त हुन्छन्। पहिलो, घरपरिवारको संगठित संस्थाबाट प्रवाह गरिने कर्जामा रहेको पहुँच सम्बन्धमा वडा तहसम्मको तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ। दोस्रो, ऋण लिनुका पछाडि जुनसुकै कारण भए पनि त्यसले मूलतः उपभोग वा व्यावसायिक प्रयोजनका लागि घरपरिवारको आवश्यकतालाई दर्शाउँदछ।

यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कुनै पनि बैंक तथा वित्तीय संस्था (सहकारी संस्थासमेत) बाट ऋण लिएका घरपरिवार १४.७ प्रतिशत रहेका छन्। डोटी जिल्लामा यस सूचकको मान १३.७ प्रतिशत छ भने समग्र नेपालमा ऋण लिएका घरपरिवारको हिस्सा २५.६ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १३.१०.१)। यस तथ्याङ्कले यस स्थानीय तहमा बसोबास गर्ने परिवारहरूको ऋण लिने प्रवृत्ति समग्र डोटी जिल्लाको ऋण लिने प्रवृत्ति भन्दा बढी र नेपालको भन्दा न्यून रहेको देखिन्छ।

तालिका १३.१०.१: बैक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागतबाहेक)	ऋण लिएका परिवारको प्रतिशत	
		लिएका	नलिएका
नेपाल	६६६०८४१	२५.६	७४.४
सूदूरपश्चिम	५७६७७२	२२.०	७८.०
डोटी	४५१४०	१३.७	८६.३
पूर्वीचौकी गाउँपालिका	५१४८	१४.७	८५.३

१३.११ घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्व

यस गाउँपालिकाका कुल ५१४८ परिवारमध्ये ७.३ प्रतिशत परिवारका कम्तीमा एक जना महिला सदस्यको घर र जग्गा मध्ये कम्तिमा एक (घर वा जग्गा वा दुबै) मा स्वामित्व रहेको छ। घर वा जग्गा कुनै पनि सम्पत्तिमाथि स्वामित्व नभएका महिला भएका घरपरिवारको अंश करिब ९०.९ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १३.११.१)।

तालिका १३.११.१: घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व भएको	घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व नभएको	उल्लेख नभएको	घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व भएको(%)	घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व नभएको(%)	उल्लेख नभएको(%)
१	६३३	६०	५७२	१	९.५	९०.४	०.२
२	८०७	१४	७९३	०	१.७	९८.३	०.०
३	७६२	२३	६९६	४३	३.०	९१.३	५.६
४	६२९	८३	५३१	१५	१३.२	८४.४	२.४
५	८४२	६४	७७२	६	७.६	९१.७	०.७
६	६०२	१५	५७४	१३	२.५	९५.४	२.२
७	८७३	११५	७३९	१९	१३.२	८४.७	२.२
पूर्वीचौकी	५१४८	३७४	४६७७	९७	७.३	९०.९	१.९

१३.१२ कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको विवरण

जनगणनाको नतिजाअनुसार यस गाउँपालिकामा कुनै पनि सरकारी निकायमा दर्ता नभएका र एक जना पनि तलबी कामदार नराखिएका कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार केवल ८.५ प्रतिशत रहेका छन् (तालिका १३.१२.१)।

तालिका १३.१२.१: साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको वितरण

विवरण	संख्या	प्रतिशत
जम्मा परिवार संख्या	५१४८	१००
साना घरेलु व्यवसाय भएका परिवार संख्या	४३८	८.५
साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवार संख्या	४६९६	९१.२
उल्लेख नभएको	१४	०.३

साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका कुल ४३८ परिवारमध्ये ५९.४ प्रतिशतले घरेलु उद्योग सञ्चालन गरेको देखिन्छ भने २४.४ प्रतिशतले व्यापार/व्यवसाय सञ्चालन गरेका छन् यातायात क्षेत्रमा ३.४ प्रतिशत परिवार संलग्न रहेका छन्। सेवा क्षेत्रमा ११.६ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिएका छन्। उपरोक्त बाहेकका अन्य क्षेत्रमा १.१ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छन् (तालिका १३.१२.२,चित्र १३.१२.१)।

तालिका १३.१२.२ : क्षेत्रअनुसार साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवार

साना घरेलु व्यवसाय	जम्मा परिवार		पुरुष संचालक भएका परिवार		महिला संचालक भएका परिवार	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
घरेलु उद्योग	२६०	५९.४	६४	४२.१	१९६	६८.५
व्यापार/ व्यवसाय	१०७	२४.४	५०	३२.९	५७	१९.९
यातायात	१५	३.४	६	३.९	९	३.१
सेवा	५१	११.६	२८	१८.४	२३	८.०
अन्य	५	१.१	४	२.६	१	०.३
जम्मा	४३८	१००	१५२	१००	२८६	१००

चित्र १३.१२.१ : कृषिबाहेक साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार (%)

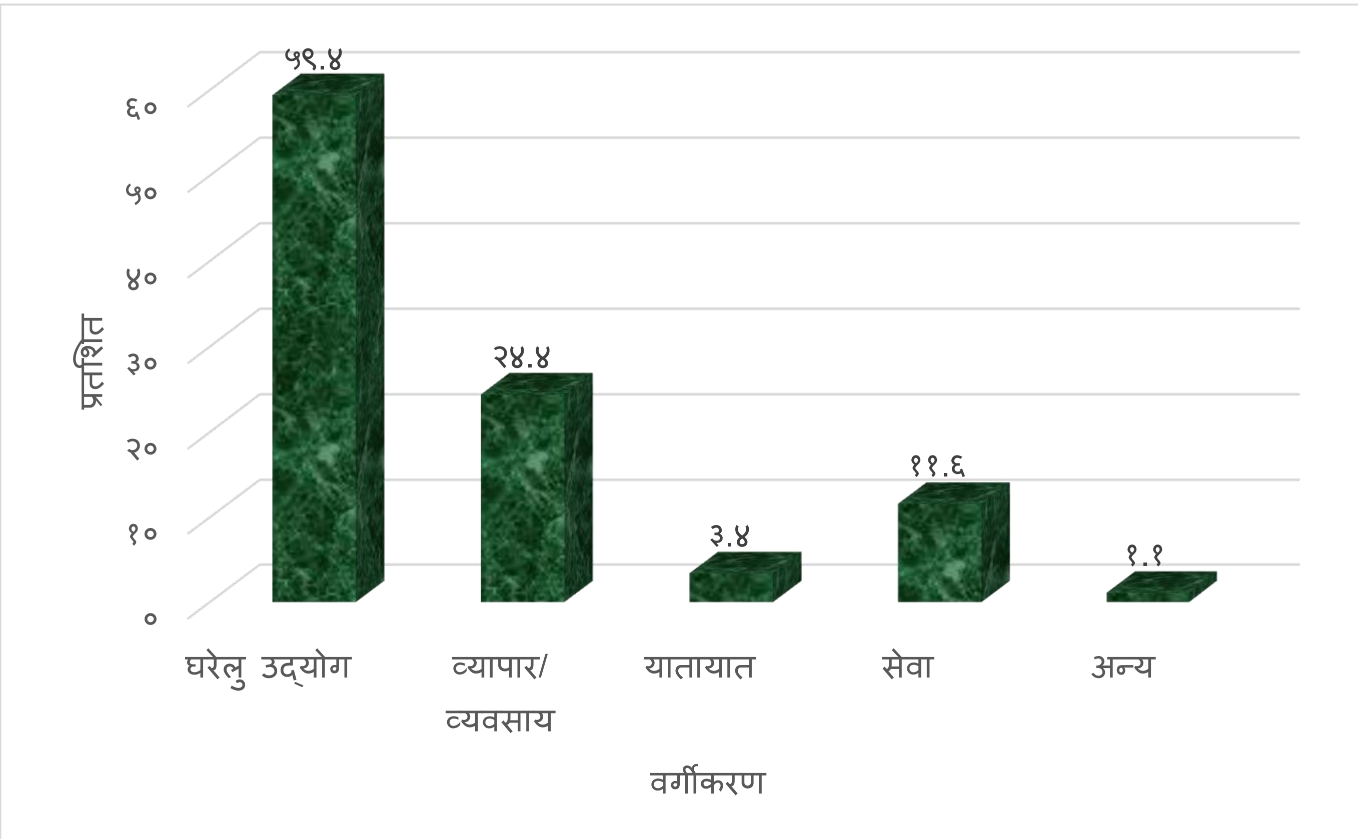

खण्ड १४: अक्सर विदेश बस्ने जनसङ्ख्या

१४.१ परिवारमा अनुपस्थित विदेश

यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कुल ५,१४८ परिवार मध्येमा २,४५२ (४७.६%) परिवारमा अनुपस्थित भई कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमा बसोबास गरेका छन्। कुल 'अनुपस्थित विदेश' रहेका ४,१५९ जना मध्येमा ३,३६६ जना (८०.९%) पुरूष र ७९३ जना (१९.१%) महिला रहेका छन्। समग्र डोटी जिल्लामा हेर्ने हो भने परिवारबाट कम्तीमा एक जना 'विदेश अनुपस्थित' हुने घरपरिवार १७,६२९ **(३९.१%)** रहेका छन् (तालिका १४.१.१)।

तालिका १४.१.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका परिवारको सङ्ख्या

क्षेत्र	एकाइ	जम्मा परिवार	कम्तीमा एक जना विदेश अनुपस्थित भएको परिवार	अनुपस्थित विदेश सङ्ख्या		
				जम्मा	पुरुष	महिला
डोटी	संख्या	४५१४०	१७६२९	२८५७४	२३७५९	४८१५
	अनुपात प्रतिशत		३९.१	१००	८३.१	१६.९
पूर्वीचौकी	संख्या	५१४८	२४५२	४१५९	३३६६	७९३
	अनुपात प्रतिशत		४७.६	१००	८०.९	१९.१

१४.२ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको उमेर समूहअनुसारको विवरण

परिवारको कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमै बसोबास गर्ने भएमा ती विदेश अनुपस्थित अन्तर्गत गणना हुने सन्दर्भमा कुन उमेर समूहका मानिसहरू यस गाउँपालिकाबाट विदेश गएका रहेछन् भन्ने तथ्याङ्क उपयोगी हुन्छ।

यस गाउँपालिकाबाट 'विदेशमा अनुपस्थित' सबैभन्दा धेरै अर्थात् ४९ प्रतिशत व्यक्तिहरू १५-२४ वर्ष उमेर समूहका रहेका छन्। दोस्रो (२०.१%) र तेस्रो (१६.७%) स्थानमा क्रमशः १४ वर्षभन्दा कमका २५-३४ उमेर समूहका व्यक्तिहरू रहेका छन्। उमेर समूहको बढोत्तरी सँगसँगै विदेशमा अनुपस्थित हुने जनसङ्ख्या क्रमशः घटिरहेको देखिन्छ। यसको सङ्केत २५-३४ उमेर समूहबाट ३५-४४ उमेर समूहमा पुग्दा विदेश जाने जनसङ्ख्याको अनुपात १६.७ प्रतिशतबाट ८.९ प्रतिशतमा झरेको छ। कुल जनसङ्ख्यामा विदेश जाने उमेर समूहको संरचना जस्तो छ त्यसलाई पुरूष र महिला अनुसार खण्डीकृत गरेर हेर्दा पनि उस्तै उस्तै नै प्रवृत्ति रहेको देख्न सकिन्छ (तालिका १४.२.१, चित्र १४.२.१)।

तालिका १४.२.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाँदाको उमेर तथा लिङ्ग अनुसारको विवरण

लिङ्ग		जम्मा	विदेश जाँदाको उमेर							उल्लेख नभएको
			१४ वर्षभन्दा कम	१५-२४	२५-३४	३५-४४	४५-५४	५५-६४	६५+	
जम्मा	संख्या	४१५९	८३६	२०३८	६९३	३७१	१३६	५६	१०	१९
	%	१००	२०.१	४९.०	१६.७	८.९	३.३	१.३	०.२	०.५
पुरूष	संख्या	३३६६	५७२	१७३६	५५७	३०७	१२०	४९	८	१७
	%	१००	१७.०	५१.६	१६.५	९.१	३.६	१.५	०.२	०.५
महिला	संख्या	७९३	२६४	३०२	१३६	६४	१६	७	२	२
	%	१००	३३.३	३८.१	१७.२	८.१	२.०	०.९	०.३	०.३

चित्र १४.२.१: विदेशमा अनुपस्थित पुरूष र महिलाको उमेर समूह अनुसारको वितरण

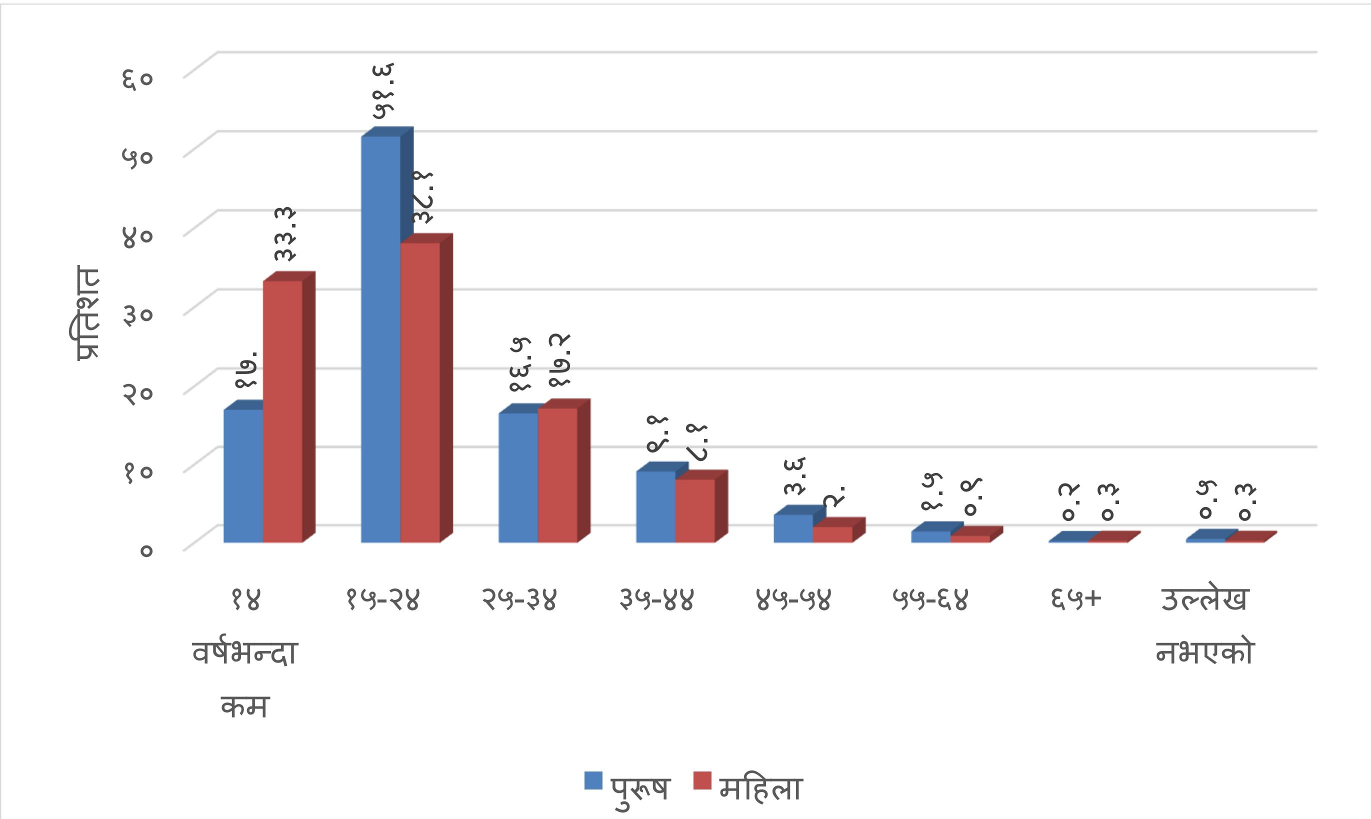

१४.३ अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देशअनुसारको विवरण

नेपालका सबै जिल्ला र सबै स्थानीय तहबाट विभिन्न उद्देश्यका लागि विदेश जाने गरेको देखिन्छ। मानिसहरूको आर्थिक अवस्था, शैक्षिक योग्यता, सीप, पेशा, उद्देश्य, सामाजिक सम्पर्क लगायतका कारणले गन्तव्य पनि फरक फरक हुने गरेको देखिन्छ।

यस गाउँपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेश) रहेका व्यक्तिमध्ये सर्वाधिक (९७.६%) भारतमा गएको देखिन्छ। दोस्रोमा आसियान (०.९%) र तेस्रोमा मध्यपूर्वका देश (०.८%) मा घरपरिवारबाट अक्सर अनुपस्थित भई विदेशमा हुने व्यक्तिहरू देखिएका छन्। (तालिका १४.३.१ र चित्र १४.३.१)।

तालिका १४.३.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको लिङ्ग तथा देशअनुसारको विवरण

लिङ्ग	जम्मा	देश												
		भारत	सार्क	आसियान	मध्यपूर्व	अन्य एसियाली	युरोपियन युनियन	अन्य युरोपेली देश	उत्तर अमेरिका	दक्षिण अमेरिका	अफ्रिका	प्यासिफिक	अन्य	उल्लेख नभएको
जम्मा	४१५९	४०६१	२	३८	३३	५	२	२	९	०	०	२	०	५
%	१००	९७.६	०.०	०.९	०.८	०.१	०.०	०.०	०.२	०.०	०.०	०.०	०.०	०.१
पुरुष	३३६६	३२७०	२	३८	३३	४	२	२	८	०	०	२	०	५
%	१००	९७.१	०.१	१.१	१.०	०.१	०.१	०.१	०.२	०.०	०.०	०.१	०.०	०.१
महिला	७९३	७९१	०	०	०	१	०	०	१	०	०	०	०	०
%	१००	९९.७	०.०	०.०	०.०	०.१	०.०	०.०	०.१	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०

चित्र १४.३.१ : अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको गन्तव्य देश/क्षेत्रहरू (%)

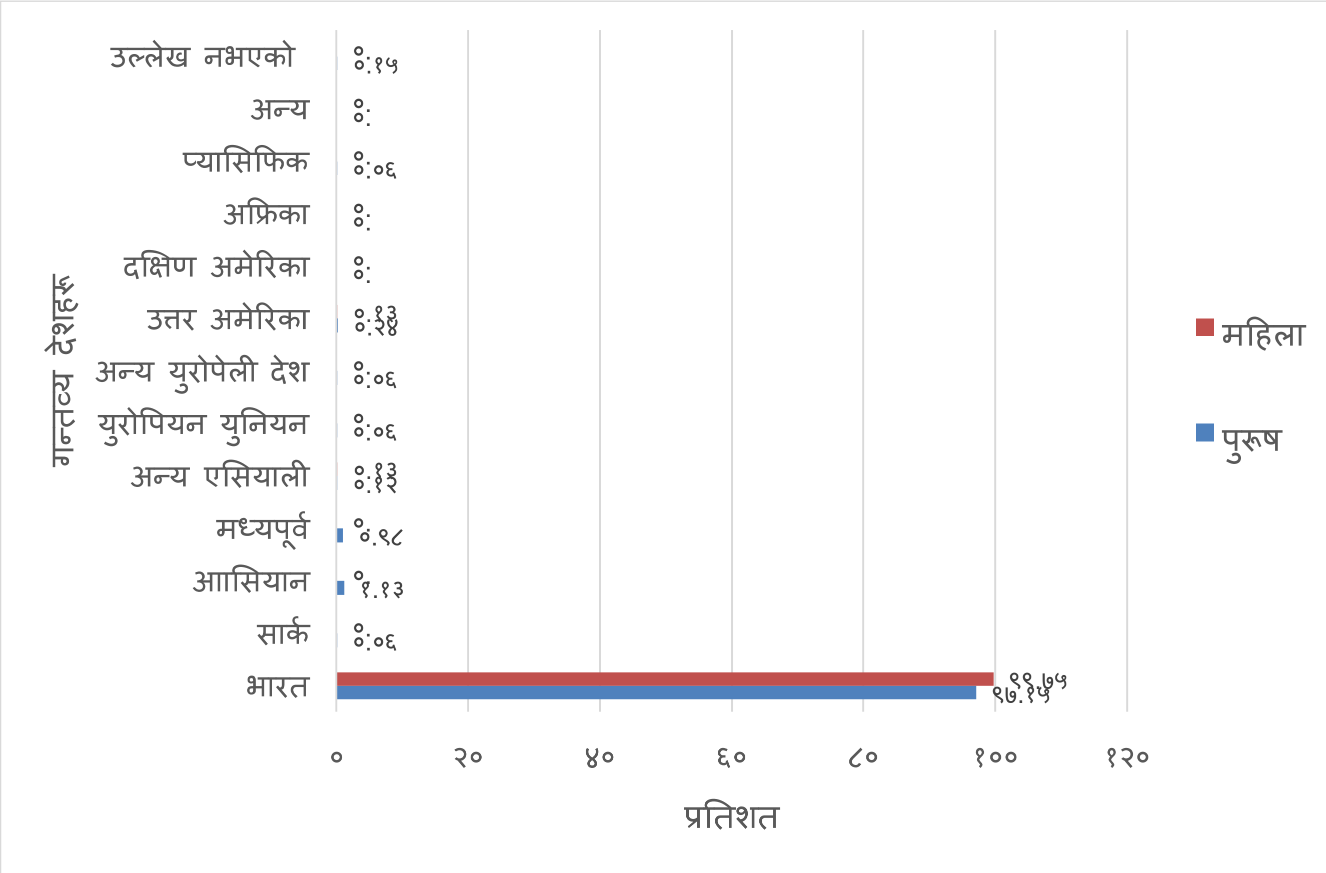

१४.४ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जानुको कारणअनुसारको विवरण

परिवारमा अनुपस्थित व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य (६७.६%) कारण तलब ज्याला रहेको छ। अर्थात् यस गाउँपालिकाका ६७.६ प्रतिशत व्यक्तिहरू तलव वा ज्यालाका लागि विदेशिएको पाइएको छ भने दोस्रो ठुलो (१७.१%) कारणमा आश्रित रहेको छ। त्यस्तै, विदेश जाने कारण काम वा जागीरको खोजी हुनेहरूको हिस्सा १०.८ प्रतिशत सहित तेस्रो स्थानमा रहेको छ। अध्ययन र तालिमको लागि विदेश गएकाहरूको अनुपात १.२ प्रतिशत रहेको छ। परिवारमा अनुपस्थित भई विदेश गएका व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य कारण लिङ्गअनुसार फरक फरक रहेको छ। पुरूषहरू तलब/ज्याला (७३.९%), कामको खोजी (१०.७%) तथा आश्रित (१२.१%) विदेश गएका देखिन्छन् भने महिलाहरू विदेश जानुको प्रमुख तीनओटा कारण क्रमशः तलब ज्याला (४०.७%), आश्रित (३८.२%) र कामको खोजी (११.२%) रहेका छन् (तालिका १४.४.१)।

तालिका १४.४.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको लिङ्ग तथा कारण अनुसारको विवरण

लिङ्ग	जम्मा	परिवारमा अनुपस्थित रहनुको कारण						उल्लेख नभएको
		तलव/ज्याला	व्यापार/व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	कामको खोजी	आश्रित	अन्य	
जम्मा	४१५९	२८१०	१४	४९	४४८	७११	९१	३६
%	१००	६७.६	०.३	१.२	१०.८	१७.१	२.२	०.९
पुरुष	३३६६	२४८७	११	३६	३५९	४०८	४४	२१
%	१००	७३.९	०.३	१.१	१०.७	१२.१	१.३	०.६
महिला	७९३	३२३	३	१३	८९	३०३	४७	१५
%	१००	४०.७	०.४	१.६	११.२	३८.२	५.९	१.९

चित्र १४.४.१:नगरपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाने प्रमुख कारण (%)

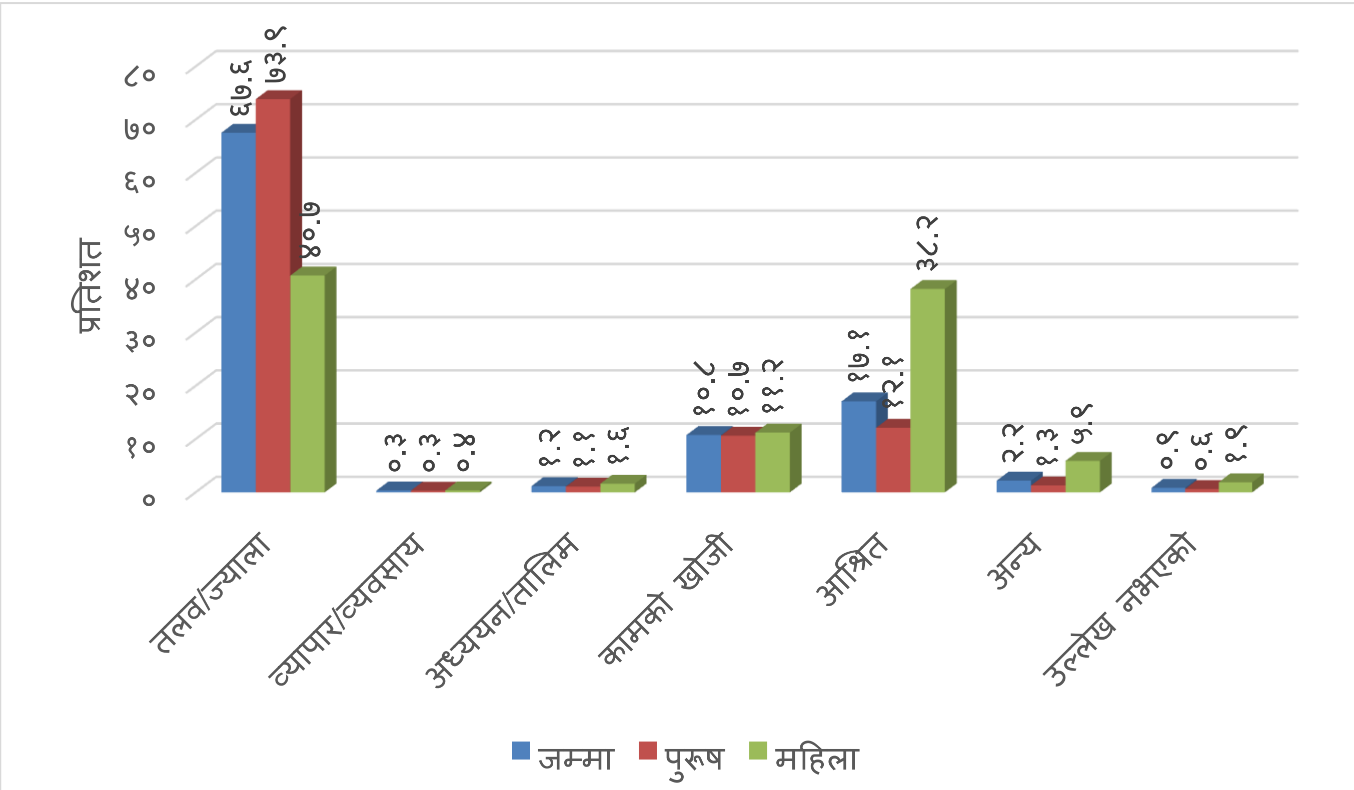

१४.५ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको तह अनुसारको विवरण

यस गाउँपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्तिहरू मध्येमा १६.६ प्रतिशत व्यक्तिहरूले माध्यमिक तह वा सोसरह उत्तीर्ण गरेर गएको पाइएको छ। त्यस्तै २४.८ प्रतिशतले निम्न माध्यमिक तह, ३७.४ प्रतिशतले प्राथमिक तह र २.७ प्रतिशतले प्रमाणपत्र वा सोसरह पूरा गरेर गएको देखिन्छ। एस.एल.सी./एस.ई.ई. उत्तीर्ण गरेर जानेको अनुपात १.५ प्रतिशत, स्नातक वा सोसरह ०.५ प्रतिशतले र ०.१ प्रतिशतले स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरी विदेश गएको पाइएको छ (तालिका १४.५.१, चित्र १४.५.१)।

तालिका १४.५.१ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थाको शैक्षिक तह

लिङ्ग	जम्मा	उत्तीर्ण गरेको तह										उल्लेख नभएको
		पूर्व प्राथमिक	प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	माध्यमिक	एस.एल.सी./एस.ई.ई.	प्रमाणपत्र तह वा सोसरह	स्नातक वा सोसरह	स्नातकोत्तर वा सोसरह	अन्य	तह नखुलेको	
जम्मा	३८४२	३०४	१४३७	९५४	६३८	५८	१०५	२०	३	३१	४	२८८
%	१००	७.९	३७.४	२४.८	१६.६	१.५	२.७	०.५	०.१	०.८	०.१	७.५
पुरुष	३१८८	१८४	११९०	८२६	५७०	५१	९३	२०	२	१७	२	२३३
%	१००	५.८	३७.३	२५.९	१७.९	१.६	२.९	०.६	०.१	०.५	०.१	७.३
महिला	६५४	१२०	२४७	१२८	६८	७	१२	०	१	१४	२	५५
%	१००	१८.३	३७.८	१९.६	१०.४	१.१	१.८	०.०	०.२	२.१	०.३	८.४

चित्र १४.५.१ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थाको शैक्षिक तह प्रतिशतमा

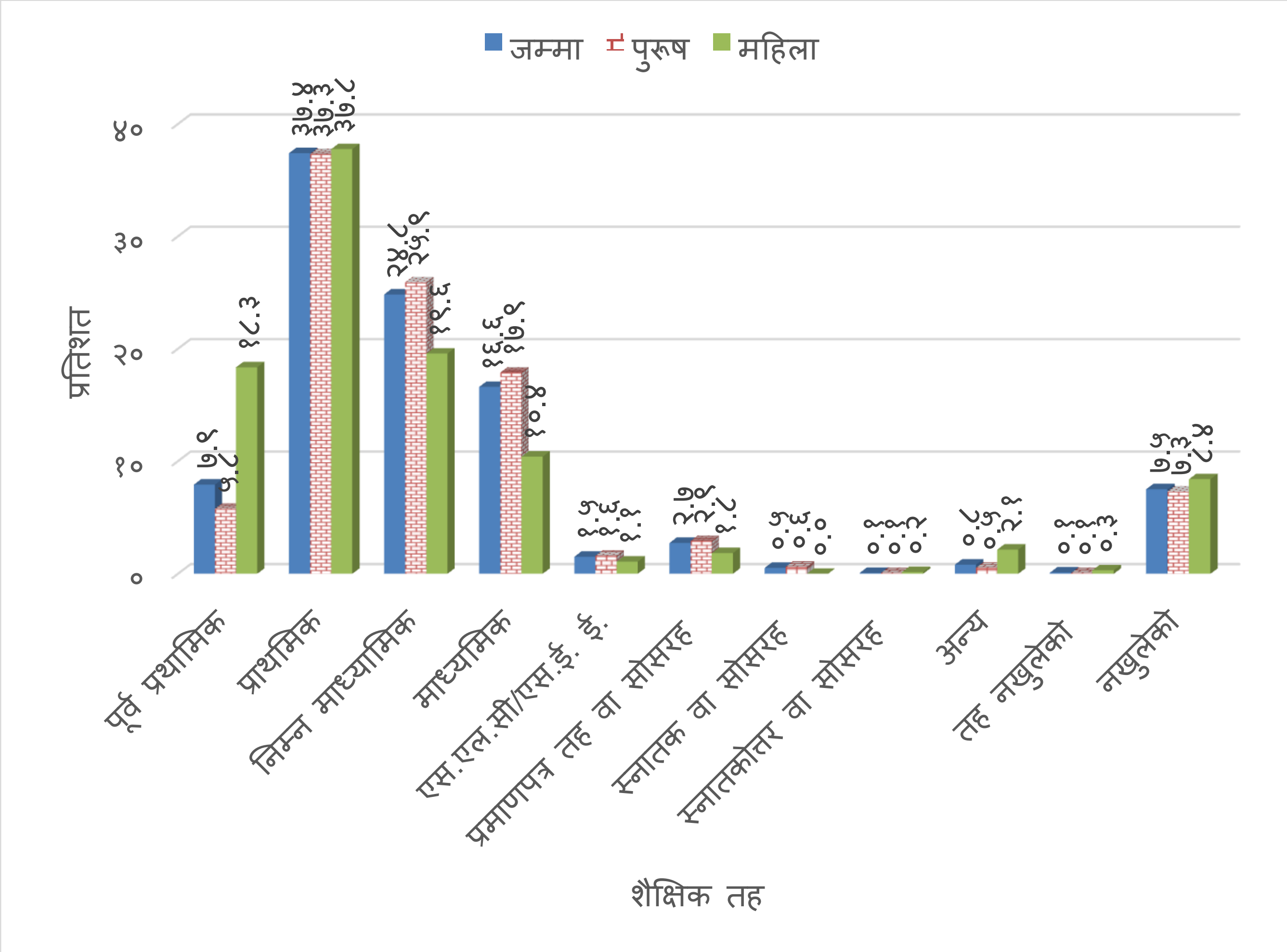

खण्ड १५: मृत्यु सम्बन्धी विवरण

१५.१ मृत्युसम्बन्धी विवरण

गाउँपालिकामा रहेका कुल ५,१४८ परिवारमध्ये ११५(२.२३%) परिवारमा जनगणना गरिएको दिनभन्दा १२ महिना अगाडि कम्तीमा एक जनाको मृत्यु भएको पाइएको छ। सो अवधिमा मृत्यु भएका ११८ जना मध्येमा ७१ (६०.१७%) जना पुरूष र ४७ (३९.८३%) जना महिला रहेका छन् (तालिका १५.१.१)।

तालिका नं १५.१.१: गत १२ महिनामा कम्तीमा एक सदस्यको मृत्यु भएको परिवार संख्या

क्षेत्र	जम्मा	कम्तीमा एक सदस्यको मृत्यु भएको परिवार संख्या	मृत्यु संख्या		
			जम्मा	पुरूष	महिला
नेपाल	६६६०८४१	१९२१७८	१९८४६३	११४९४६	८३५१७
सूदूरपश्चिम	५७६७७२	१६५०१	१६९८८	१००३५	६९५३
डोटी	४५१४०	१०५९	११००	६५९	४४१
पूर्वीचौकी गाउँपालिका	५१४८	११५	११८	७१	४७

मृत्यु भएको कुल जनसङ्ख्यालाई उमेर समूहअनुसार विश्लेषण गर्दा सर्वाधिक मृत्यु ८० वर्ष र सोभन्दा माथिको उमेर समूहमा रहेको देखिन्छ। यस उमेर समूहमा मृत्यु भएका कुल महिलामध्ये २५.५३ प्रतिशतको मृत्यु भएको देखिन्छ भने पुरुषतर्फ यो मान ९.८६ प्रतिशत मात्र रहेको छ। अत्यधिक मृत्यु भएको दोस्रो ठुलो उमेर समूह ७०-७४ रहेको छ जहाँ समग्र मृत्यु अनुपात १४.४१ रहेको छ। पुरुषतर्फ यो मान १६.९ प्रतिशत र महिलातर्फ १०.६४ प्रतिशत रहेको छ। मृत्यु उच्च रहेको अर्को ठुलो उमेर समूह ६०-६४ हो जहाँ समग्र मृत्यु अनुपात ९.३२ रहेको छ। नीति निर्माताका लागि अत्यधिक चासोको विषय १ वर्षमुनिका कति शिशुको मृत्यु भयो भन्ने रहेको हुन्छ। कुल मृत्युमध्ये ४.२४ प्रतिशत मृत्यु शिशुहरूतर्फ रहेको छ भने पाँच वर्षमुनिको मृत्यु ७.६३ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १५.१.२)।

तालिका १५.१.२: मृत्यु भएका पुरूष तथा महिलाको विवरण (% मा)

उमेर समूह	मृत्यु भएको संख्या					
	जम्मा	%	पुरुष	%	महिला	%
जम्मा	११८	१००	७१	१००	४७	१००
< १	५	४.२४	३	४.२३	२	४.२६
०१ - ०४	४	३.३९	२	२.८२	२	४.२६
०५ - ०९	३	२.५४	१	१.४१	२	४.२६

उमेर समूह	मृत्यु भएको संख्या					
	जम्मा	%	पुरुष	%	महिला	%
१० - १४	२	१.६९	२	२.८२	०	०.
१५ - १९	२	१.६९	२	२.८२	०	०.
२० - २४	१	०.८५	०	०.	१	२.१३
२५ - २९	३	२.५४	३	४.२३	०	०.
३० - ३४	२	१.६९	०	०.	२	४.२६
३५ - ३९	४	३.३९	४	५.६३	०	०.
४० - ४४	८	६.७८	४	५.६३	४	८.५१
४५ — ४९	६	५.०८	५	७.०४	१	२.१३
५० — ५४	४	३.३९	४	५.६३	०	०.
५५ — ५९	९	७.६३	७	९.८६	२	४.२६
६० — ६४	११	९.३२	७	९.८६	४	८.५१
६५ — ६९	१०	८.४७	४	५.६३	६	१२.७७
७० — ७४	१७	१४.४१	१२	१६.९	५	१०.६४
७५ — ७९	७	५.९३	३	४.२३	४	८.५१
८० +	१९	१६.१	७	९.८६	१२	२५.५३
उल्लेख नभएको	१	०.८५	१	१.४१	०	०.

१५.२ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएको कारण

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा ११८ जनाको मृत्यु भएको थियो। मृत्यु हुनेमा पुरूष ७१ र महिला मृत्यु ४७ रहेको थियो। कुल मृत्यु हुनेमध्ये सर्वाधिक ३०.५१ प्रतिशत नसर्ने रोगबाट, २३.७३ प्रतिशतको सरुवा रोगबाट, २७.१२ प्रतिशतको अन्य कारणबाट, ११.८६ प्रतिशतको अन्य दुर्घटनाबाट र ०.८५ प्रतिशतको आत्महत्याका कारणबाट मृत्यु भएको देखियो। त्यसैगरी १.६९ प्रतिशतको यातायात दुर्घटना र ३.३९ प्रतिशत मृत्यु प्राकृतिक प्रकोपका कारणले भएको देखिन्छ। यस्तै ०.८५ प्रतिशतको अपराध/ हत्याका कारणले मृत्यु भएको देखिन्छ (तालिका १५.२.१)।

लिङ्ग अनुसारको मृत्युको कारणको विश्लेषण गर्दा पुरूषको सर्वाधिक मृत्यु ३३.८ प्रतिशत सरूवा रोगबाट भएको छ भने महिलाहरूको कूल मृत्युमा ४०.४३ प्रतिशत नसर्ने रोगका कारणले भएको देखिएको छ। तेस्तै पुरूषतर्फ अपराध/हत्याका कारणले मृत्यु शून्य प्रतिशत छ भने महिलामा २.१३ प्रतिशत छ। तेस्तै यातायात दुर्घटनाको जोखिम पुरूषतर्फ देखिन्छ भने प्राकृतिक प्रकोपले गर्दा मृत्यु वरण गर्नुपर्ने जोखिम महिलामा बढी देखिन्छ ।(तालिका १५.२.१)।

तालिका १५.२.१: मृत्यु भएका व्यक्तिको मृत्युको कारण

विवरण	कुल	मृत्युको कारण									
		सरूवा रोग	नसर्ने रोग	यातायात दुर्घटना	अन्य दुर्घटना	गर्भवती सम्बन्धी	अपराध/ हत्या	आत्महत्या	प्राकृतिक प्रकोप	अन्य	उल्लेख नभएका
जम्मा	११८	२८	३६	२	१४	०	१	१	४	३२	०
%	१००	२३.७३	३०.५१	१.६९	११.८६	०	०.८५	०.८५	३.३९	२७.१२	०
पुरुष	७१	२४	१७	२	१२	०	०	१	२	१३	०
%	१००	३३.८०	२३.९४	२.८२	१६.९०	०	०.००	१.४१	२.८२	१८.३१	०
महिला	४७	४	१९	०	२	०	१	०	२	१९	०
%	१००	८.५१	४०.४३	०.००	४.२६	०	२.१३	०.००	४.२६	४०.४३	०

१५.३ पन्ध्रदेखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म **पूर्वीचौकी** गाउँपालिकामा १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था अध्ययन गर्दा कुनै पनि महिलाको मृत्यु गर्भावस्थासँग सम्बन्धित कारणबाट भएको देखिदैंन। प्रजनन् उमेरभित्र मृत्यु भएका ८ जना मध्ये ८ जनाकै गर्भावस्था, प्रसुति अवस्था र प्रसुति पछिको ६ हप्तासम्मको अवधि बाहेक अन्य कारणबाट मात्र मृत्यु भएको देखिन्छ (तालिका १५.३.१)।

तालिका १५.३.१: १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको कारणजन्य अवस्था

उमेर समूह	जम्मा	मृत्यु हुँदाको अवस्था			
		गर्भवती	प्रसुती	प्रसुति पछिको ६ हप्ता	अन्य
जम्मा	८	०	०	०	८
१५ - २४ वर्ष	१	०	०	०	१
२५ - ३४ वर्ष	२	०	०	०	२
३५ - ४९ वर्ष	५	०	०	०	५

खण्ड १६: कृषि सम्बन्धी विवरण

१६.१ कृषिसम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा राष्ट्रिय कृषिगणना सञ्चालनको लागि प्रत्येक परिवारमा जग्गाजमिन तथा पशुपन्छीको विवरणसहित कृषक परिवार विवरणका आधारमा नमुना फ्रेम (Sample Frame) तयार गरिएको थियो। उक्त फ्रेमका आधारमा वडा वा गणनाक्षेत्र छनोट गरी कृषि परिवारको विस्तृत विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजाअनुसार पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कृषक परिवारको जम्मा सङ्ख्या ४,७९१ रहेको छ। यस गाउँपालिकामा रहेका ४,७९१कृषक परिवारले जम्मा १६,२२२ ओटा कित्ता जग्गामा १५८९.१ हेक्टर जमिनमा कृषि चलन गरेको देखिन्छ। यस हिसाबले औसतमा एउटा कृषक परिवारले ३.४ कित्ता जग्गामा खेती गरेको देखिन्छ। यहाँ कुल सिञ्चित क्षेत्रफल ७९१.६ हेक्टर रहेको छ।

तालिका १६.१.१: कृषक सङ्ख्या, चलन गरेको जग्गाको क्षेत्रफल, कित्ता सङ्ख्या र सिंचित क्षेत्रफल

क्षेत्र	डोटी	पूर्वीचौकी गाउँपालिका
कृषक परिवारको जम्मा संख्या	३९५७२	४७९१
कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल(हेक्टर)	१२७९०.८	१५८९.१
जम्मा कित्ता संख्या	१३९५७३	१६२२२
औषत कित्ता संख्या	३.५	३.४
सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टर)	४८९०.९	७९१.६

१६.२ जग्गाको उपभोग

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा जग्गाको उपभोग सम्बन्धी विवरण हेर्दा कृषक परिवारले परिवारको स्वामित्वको जग्गामा मात्र कृषि चलन गर्ने परिवार सङ्ख्या २,७२९ (५७.१७%) रहेको देखिन्छ जसले ९१२.९ हेक्टर (५७.३८%) जग्गामा कृषि चलन गरेको पाइन्छ। त्यस्तै एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने कृषक परिवार सङ्ख्या २,०५२ (४२.८३%) रहेको र यस्तो जग्गाको क्षेत्रफल ६७६.२ हेक्टर (४२.६२%) रहेको छ (तालिका १६.२.१)।

तालिका १६.२.१: कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको उपभोग

कृषक परिवारको किसिम	परिवार		क्षेत्रफल-	
	संख्या	प्रतिशत	हेक्टर	प्रतिशत
जम्मा	४७९१	१००	१५८९.१	१००

कृषक परिवारको किसिम	परिवार		क्षेत्रफल-	
	संख्या	प्रतिशत	हेक्टर	प्रतिशत
एक प्रकारको स्वामित्व	२७३९	५७.१७	९१२.९	५७.३८
परिवारको हकको जग्गामात्र कमाउने	२७३९	५७.१७	९१२.९	५७.३८
अरुको हकको जग्गामात्र कमाउने	०	०.०	०	०.०
अन्य प्रकारको उपभोगअन्तरगत	०	०.०	०	०.०
एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने	२०५२	४२.८३	६७६.२	४२.६२

१६.३ जग्गाको उपयोग

कृषिचलनले के कस्ता बाली कति क्षेत्रफलमा लगाएको छ भन्ने विश्लेषण गर्दा राष्ट्रिय कृषि गणनाको नतिजाअनुसार यस गाउँपालिकामा खेतीयोग्य जग्गामा कृषिचलन गर्ने परिवार सङ्ख्या ४,७९१ छ भने खेतीयोग्य जमिनको कुल क्षेत्रफल १४०८.६ हेक्टर रहेको छ जुन ८८.६ प्रतिशत हुन आउँछ।

खेतीयोग्य जग्गामा खेतीपाती गरिरहेका सबै ४,७९१ परिवारले १३५८.७ हेक्टर (८५.५%) जग्गामा अस्थायी बाली लगाएको पाइन्छ। त्यस्तै अन्य खेतीयोग्य जग्गामा बाली लगाउने १,१३१ कृषक परिवारको जग्गाको क्षेत्रफल ४९.९ हेक्टर (३.१%) रहेको छ। यसैगरी ७३२ कृषक परिवारले २४.८ हेक्टर जमिन (१.६%) मा स्थायी बाली लगाएको पाइन्छ। त्यस्तै, स्थायी चौरचरन, निजी बनबनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गाको क्षेत्रफल १५५.७ हेक्टर (९.८%) रहेको देखिन्छ (तालिका १६.३.१)।

तालिका १६.३.१: कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको उपयोग

कृषक परिवारको किमिस	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
जम्मा	४७९१	१५८९.१
जम्मा खेतीयोग्य जग्गा	४७९१	१४०८.६
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	४७९१	१३५८.७
अन्य खेतीयोग्य जग्गा	११३१	४९.९
स्थायी बाली लागेको जग्गा	७३२	२४.८
स्थायी चौरचरन, निजी बनबनलो, पोखरी तथा अन्य जग्गा	४७९१	१५५.७

१६.४ पशुपन्छीको विवरण

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार र पशु चौपायाको सङ्ख्या हेर्दा यस पूर्वीचौकी गाउँपालिकाका कुल ४,७९१ कृषक परिवारहरूमध्ये जम्मा ४,५९४ कृषक परिवार (९५.९ %) ले पशुचौपाया पालन गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.४.१: पशुपन्छी पालन गरेको कृषकको विवरण

विवरण	संख्या	प्रतिशत
कृषक परिवारको जम्मा संख्या	४७९१	१००
पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवारको जम्मा संख्या	४५९४	९५.९

यस गाउँपालिकामा कुल चौपाया संख्या २५,९७१ (१००%) पशुपालन गर्ने ४,५९४ कृषक परिवारमध्ये ४,३५८ कृषक परिवारले १२,०८१ (४६.५%) ओटा गाई/गोरू पालेको र ५४० कृषक परिवारलले १,०८२ (४.२%) ओटा राँगा/भैसी पालेको देखिन्छ। त्यसै गरी ३,००० कृषक परिवारले १२,७६१ (४९.१%)ओटा बाख्रा/च्याङ्ग्रा पालेको र १२ कृषक परिवारले ४८(०.२%)ओटा सुँगुर/बंगुर पालेको देखिन्छ।

गाउँपालिकामा राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८/७९ अनुसार कुल ७२,६१९ ओटा कुखुरा तथा अन्य पन्छीहरू रहेको देखिन्छ। पन्छीतर्फ हेर्दा २,४७५ जना कृषक परिवारसँग ७२,५५९ (९९.९%) ओटा कुखुरा र ३६ कृषक परिवारले ६० (०.१%) ओटा अन्य पन्छीहरू रहेको देखिन्छ (तालिका १६.४.१, तालिका १६.४.२)।

तालिका १६.४.२: पाल्तु चौपाया र पन्छीको सङ्ख्या र कृषक परिवार

चौपाया/पन्छीको किसिम	पाल्तु चौपाया/पन्छी पाल्ने कृषक परिवार	पाल्तु चौपाया/पन्छीको	
	संख्या	संख्या	प्रतिशत
पशु			
गाई/गोरु	४३५८	१२०८१	४६.५
राँगा/भैंसी	५४०	१०८२	४.२
बाखा/च्याङ्ग्रा	३०००	१२७६१	४९.१
भेंडा/भेंडी	०		०.०
सुगुँर/बंगुर	१२	४८	०.२
अन्य पशु	०	०	०.०
पन्छी			
कुखुरा	२४७५	७२५५९	९९.९
अन्य पन्छी	३६	६०	०.१

खण्ड १७ : राजनैतिक दल तथा निर्वाचन

१७.१ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा स्थानीय तह २०७४ र २०७९

१७.१.१: स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ र २०७९ मा मतदान स्थल संख्या, मतदान केन्द्र संख्या र मतदाता संख्या

विवरण		स्थानीय तह निर्वाचन २०७४	स्थानीय तह निर्वाचन २०७९	कैफियत
वडा सख्या		७	७	
मतदान स्थल संख्या		१४	१४	
मतदान केन्द्र संख्या		१९	२०	
जम्मा मतदाता संख्या		११११०३	१३०३४	
निर्वाचित पदाधिकारी संख्या	सभा	३७	३७	
	कार्यपालिका	१५	१५	

१७.१.२: स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ र २०७९ मा भाग लिने मतदाता संख्या र मतदान सम्बन्धी विवरण

विवरण	स्थानीय तह निर्वाचन २०७४	स्थानीय तह निर्वाचन २०७९	कैफियत
जम्मा मतदाता संख्या	११११०३	१३०३४	
जम्मा खसेको मत	७९४०	८२४९	
जम्मा खसेको मत %	७१.५१	६३.२९	
सदर मत संख्या	७४२९		
सदर मत %	९३.५६		
बदर मत संख्या	५११		
बदर मत %	६.४३		

१७.१.३: स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ र २०७९ मा निर्वाचित जनप्रतिनिधिको लिङ्ग अनुसारको प्रतिनिधित्व

जनप्रतिनिधि	स्थानीय तह चुनाव, २०७४			स्थानीय तह चुनाव, २०७९		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
अध्यक्ष	१		१	१		१
उपाध्यक्ष		१	१		१	१
वडा अध्यक्ष	७		७	७		७
सदस्य	१४		१४	१४		१४
महिला सदस्य		७	७		७	७
दलित महिला सदस्य		७	७		७	७
कुल जम्मा	२२	१५				

१७.१.४: स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ मा राजनीतिक दल/स्वतन्त्रबाट विजयी जनप्रतिनिधी संख्या

राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्रमुख	उपप्रमुख	वडा अध्यक्ष	सदस्य	महिला सदस्य	दलित महिला सदस्य	दलगत जम्मा
नेपाली काँग्रेस	१	१	७	१४	७	७	३७२
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)							
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एकिकृत समाजबादी)							
स्वतन्त्र							
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी केन्द्र)							
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (मार्क्सवादी लेनिनवादी)							
राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी							
कुल जम्मा	१	१	७	१४	७	७	३७

१७.१.५: स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ मा राजनीतिक दल/स्वतन्त्रबाट विजयी जनप्रतिनिधी संख्या

राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्रमुख	उपप्रमुख	वडा अध्यक्ष	सदस्य	महिला सदस्य	दलित महिला सदस्य	दलगत जम्मा
नेपाली काँग्रेस			५	९	५	५	२४
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	१	१	२	५	२	२	१३
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एकिकृत समाजबादी)							
स्वतन्त्र							
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी केन्द्र)							
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (मार्क्सवादी लेनिनवादी)							
राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी							
कुल जम्मा	१	१	७	१४	७	७	३७

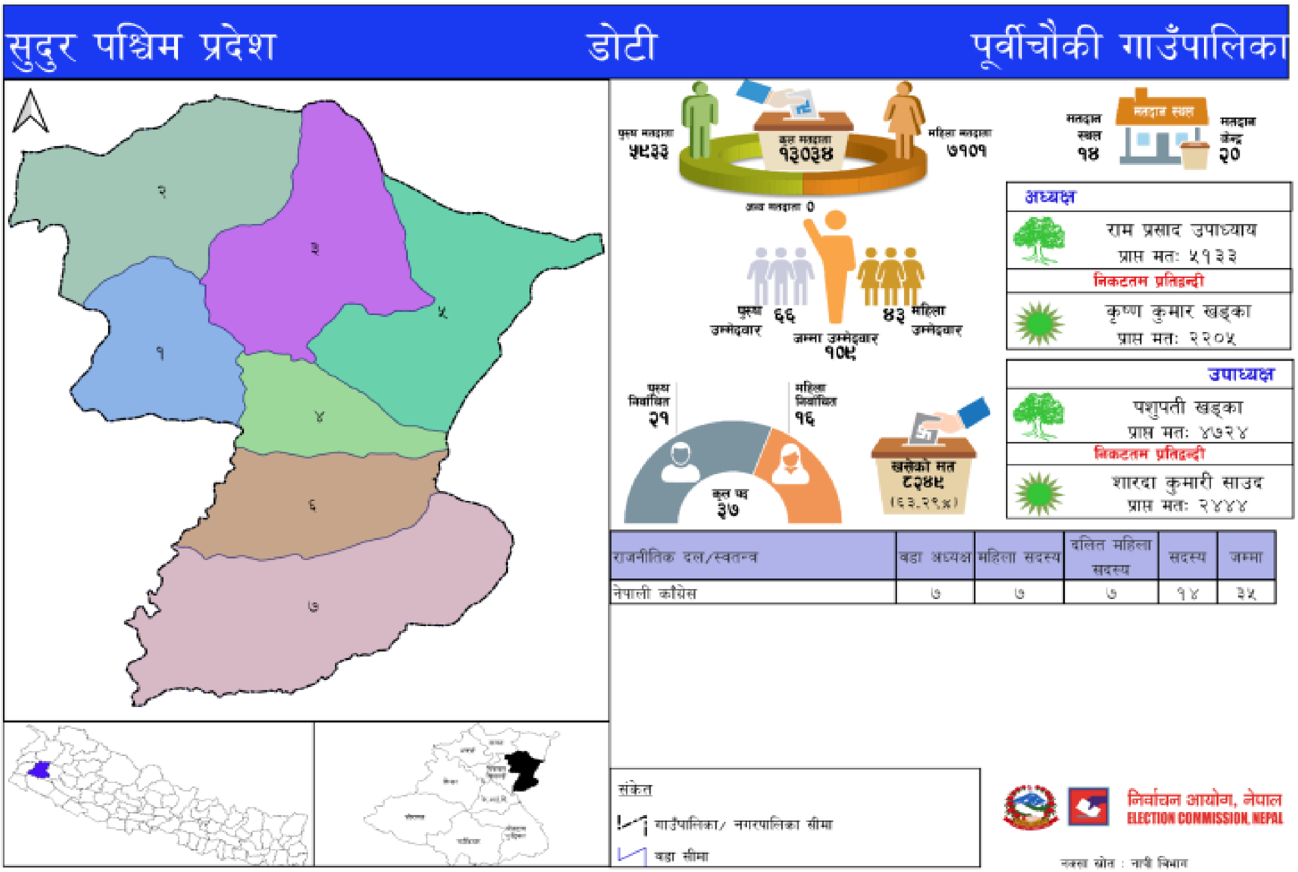

१७.१.६: स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ मा राजनीतिक दल/स्वतन्त्र तर्फका उम्मेदवारले प्राप्त गरेको मत

राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष	वडा अध्यक्ष	सदस्य	महिला सदस्य	दलित महिला सदस्य	जम्मा प्राप्त मत
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	२२०५	२४४४	२४३०	५०६२	२४८१	२४२२	१७०४४
नेपाली काँग्रेस	५१३३	४७२४	४६०१	८६८९	४५३७	४५८४	३२२६८
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एकिकृत समाजवादी)	२३२		३७१	७११	३३४	३५०	१९९८
स्वतन्त्र			२२६	२०९		९४	५२९
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी केन्द्र)		२५७	१३७	३०१	१४४	१३५	९७४
राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	२७		२५				५२
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (मार्क्सवादी							०

राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष	वडा अध्यक्ष	सदस्य	महिला सदस्य	दलित महिला सदस्य	जम्मा प्राप्त मत
लेनिनवादी)							
कुल जम्मा	७५९७	७४२५	७७९०	१४९७२	७४९६	७५८५	५२८६५

१७.१.७: स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको विवरण (अध्यक्ष/उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष र सदस्यहरू)

वार्डहरू	पद	नामथर	लिङ्ग	दल	प्राप्त मत
	अध्यक्ष	राम प्रसाद उपाध्याय	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	५१३३
	उपाध्यक्ष	पशुपती खड्का	महिला	नेपाली काँग्रेस	४७२४
वडा नं.१	वडा अध्यक्ष	अंक बहादुर खडका	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७५३
वडा नं.१	सदस्य	विर बहादुर खड्का	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७२८
वडा नं.१	सदस्य	सरस्वती देबी साउँद	महिला	नेपाली काँग्रेस	७२४
वडा नं.१	महिला सदस्य	पारु देवी सिर्माल	महिला	नेपाली काँग्रेस	७४४
वडा नं.१	दलित महिला सदस्य	खिना देवी लोहार	महिला	नेपाली काँग्रेस	७४०
वडा नं.२	वडा अध्यक्ष	यज्ञेन्द्र बहादुर ठकुल्ला	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४१२
वडा नं.२	सदस्य	खडके साउद	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४०४
वडा नं.२	सदस्य	हिम्कर्ण ओली	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३१९
वडा नं.२	महिला सदस्य	हर्कमती देवी ओली	महिला	नेपाली काँग्रेस	४३७
वडा नं.२	दलित महिला सदस्य	उजलि देवि लुहार	महिला	नेपाली काँग्रेस	४५१
वडा नं.३	वडा अध्यक्ष	खड्क बहादुर धामी	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७७७
वडा नं.३	सदस्य	धनु चयडा	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७२०
वडा नं.३	सदस्य	भिम वहादुर खड्का	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६९०
वडा नं.३	महिला सदस्य	लाली देवी कडायत	महिला	नेपाली काँग्रेस	७७९
वडा नं.३	दलित महिला सदस्य	लाछु देबी भुल	महिला	नेपाली काँग्रेस	७७६
वडा नं.४	वडा अध्यक्ष	बल बहादुर खडका	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६७१
वडा नं.४	सदस्य	रण वहादुर खड्का	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६४४
वडा नं.४	सदस्य	तारा सिंह कुवर	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६३५
वडा नं.४	महिला सदस्य	डम्मरि खड्का	महिला	नेपाली काँग्रेस	६७७
वडा नं.४	दलित महिला सदस्य	लक्ष्मी देवी वि.क	महिला	नेपाली काँग्रेस	६८५
वडा नं.५	वडा अध्यक्ष	खडक बहादुर साउद	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७३०
वडा नं.५	सदस्य	भरत बहादुर साउद	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७०६
वडा नं.५	सदस्य	वहादुर सिं धानुक	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६२०
वडा नं.५	महिला सदस्य	खिना देबी रावल	महिला	नेपाली काँग्रेस	६५३
वडा नं.५	दलित महिला सदस्य	मथुरा सुनार	महिला	नेपाली काँग्रेस	६९२
वडा नं.६	वडा अध्यक्ष	पुष्प राज जोशी	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	५१३
वडा नं.६	सदस्य	प्रेम बहादुर भण्डारी	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	५०८
वडा नं.६	सदस्य	कालु सिं कुँवर	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	५००
वडा नं.६	महिला सदस्य	पपि देवी थापा	महिला	नेपाली काँग्रेस	५१७
वडा नं.६	दलित महिला सदस्य	चम्फा कुमारी नेपाली	महिला	नेपाली काँग्रेस	५१२

वार्डहरू	पद	नामथर	लिङ्ग	दल	प्राप्त मत
वडा नं.७	वडा अध्यक्ष	प्रेम बहादुर खड्का	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७४५
वडा नं.७	सदस्य	विरेन्द्र साउद	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७८३
वडा नं.७	सदस्य	टेक बहादुर कोली	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७०८
वडा नं.७	महिला सदस्य	माया खडका (वडैला)	महिला	नेपाली काँग्रेस	७३०
वडा नं.७	दलित महिला सदस्य	स्मृति चुनारा	महिला	नेपाली काँग्रेस	७२८

स्रोतःwww.election.gov.np

खण्ड १८ः वडाहरूको आधारभूत विवरण

१८.१ वडा नं. १ (खिरसैन)

परिचय

साविकको खिरसैन गा.वि.स.का वडा ९ वटा वडाहरु समावेश भएर हाल पूर्वीचौकी गाँउपालिकाको १ नं वडा बनेको हो। जनगणना २०७८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या २,६२० र क्षेत्रफल करिब १२.१३ वर्ग कि.मि. छ। यस वडाको वडा कार्यालय खिरसैनको खिन भन्ने ठाउँमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय १२ किलोमिटर को दुरीमा अवस्थित छ।

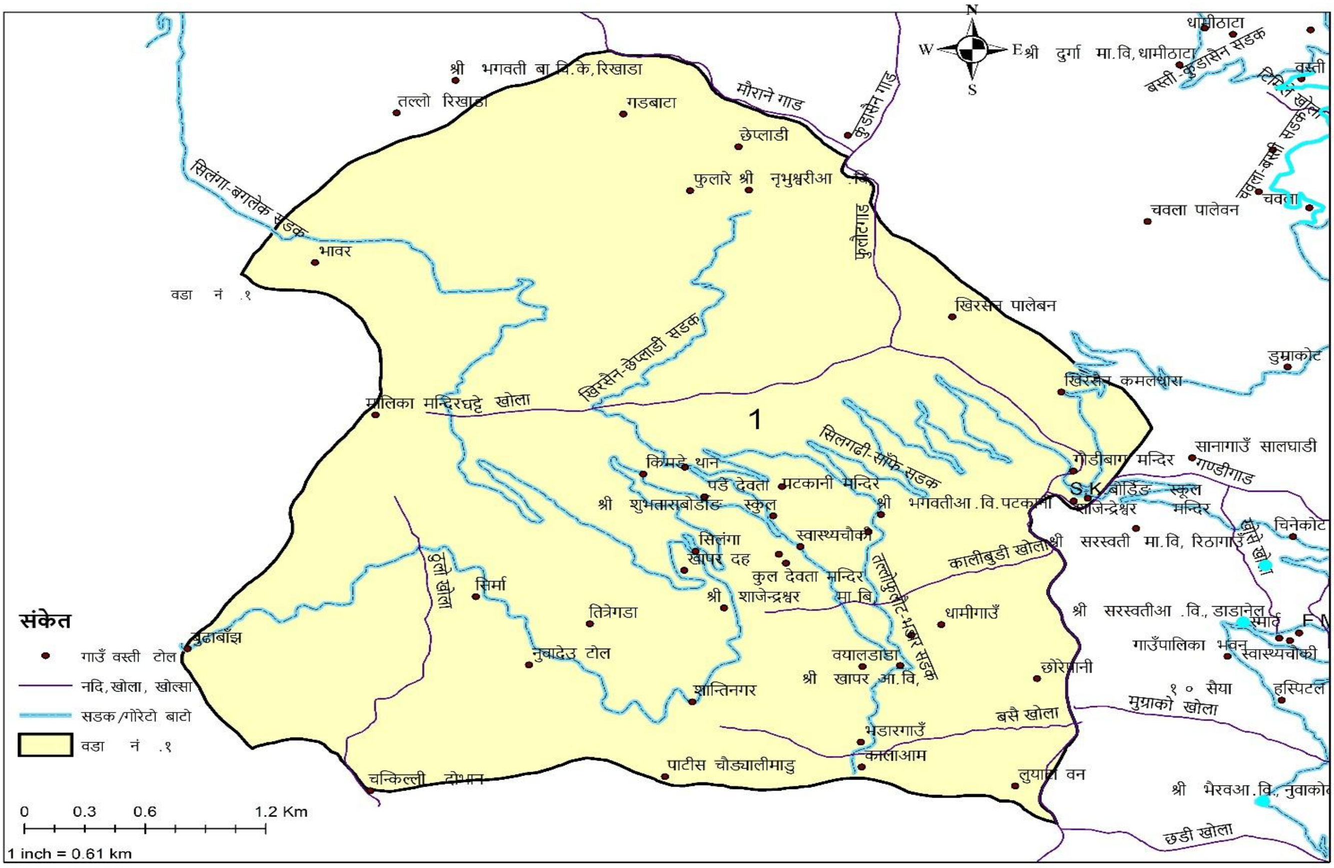

नक्सा स्रोतः-तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीद्वारा गणना तथा सर्वेक्षण प्रयोजनका लागि तयार पारिएको

सिमानाः

पूर्व : सानागाँउ वडा नं. ४
पश्चिम : दिपायल सिलगढी नगरपालिका वडा नं.७ उडितोला
उत्तर : बगलेक
दक्षिण : दिपायल सिलगढी नगरपालिका वडा नं.८ लडागडा

परिवारको संख्या, लिङ्गअनुसार जनसंख्या, औसत परिवारको आकार र लिङ्ग अनुपात

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	राष्ट्रिय जनगणना २०७८
परिवार संख्या	६३०	६३३
जम्मा जनसंख्या	२८३६	२६२०
पुरूष	११९३	११३७
महिला	१६४३	१४८३
औसत परिवार आकार	४.५	४.१४
लैङ्गिक अनुपात	७२.६	७६.६७
साक्षरता प्रतिशत जम्मा		६७.८९
साक्षरता प्रतिशत पुरूष		८०.७८
साक्षरता प्रतिशत महिला		५८.७१
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित स्वदेश रहेको जम्मा परिवार		४५
अनुपस्थित स्वदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		८५
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित विदेश रहेको जम्मा परिवार		२५५
अनुपस्थित विदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		३६९
बार्षिक जनसंख्या वृदिदर		-०.७६
जनघनत्व		२१५.९७
०-४ बर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात		११६.६६

उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र जनसंख्या पिरामिड(Population Pyramid)

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
००-०४ बर्ष	२२१	११९	१०२	८.४४	४.५४	३.८९
०५-०९ बर्ष	३२९	१६३	१६६	१२.५६	६.२२	६.३४
१०-१४ बर्ष	४०८	२१५	१९३	१५.५७	८.२१	७.३७
१५-१९ बर्ष	३१८	१३८	१८०	१२.१४	५.२७	६.८७
२०-२४ बर्ष	२३५	९८	१३७	८.९७	३.७४	५.२३
२५-२९ बर्ष	१३३	५०	८३	५.०८	१.९१	३.१७
३०-३४ बर्ष	१५१	५९	९२	५.७६	२.२५	३.५१
३५-३९ बर्ष	१३६	४९	८७	५.१९	१.८७	३.३२
४०-४४ बर्ष	१६१	५३	१०८	६.१५	२.०२	४.१२

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
४५-४९ बर्ष	९९	४८	५१	३.७८	१.८३	१.९५
५०-५४ बर्ष	१०६	३९	६७	४.०५	१.४९	२.५६
५५-५९ बर्ष	६०	२२	३८	२.२९	०.८४	१.४५
६०-६४ बर्ष	७४	२४	५०	२.८२	०.९२	१.९१
६५-६९ बर्ष	५६	१७	३९	२.१४	०.६५	१.४९
७०-७४ बर्ष	६७	२०	४७	२.५६	०.७६	१.७९
७५-७९ बर्ष	४१	१७	२४	१.५६	०.६५	०.९२
८०-८४ बर्ष	१८	५	१३	०.६९	०.१९	०.५०
८५-८९ बर्ष	४	१	३	०.१५	०.०४	०.११
९०-९४ बर्ष	२	०	२	०.०८	०.००	०.०८
९५+ बर्ष	१	०	१	०.०४	०.००	०.०४
जम्मा	२६२०	११३७	१४८३	१००.००	४३.४०	५६.६०

पूर्वीचौकी गाउँपालिका वडा नं. १ को जनसंख्या पिरामिडले यस क्षेत्रको सामाजिक संरचनाको रोचक चित्र प्रस्तुत गर्छ। कुल २,६२० जनसङ्ख्या मध्ये महिलाहरूको संख्या १,४८३ (५६.६०%) रहेको छ र पुरुषहरूको संख्याभन्दा ११३७ जना ४३.४०%) रहेको छ। बालबालिकाको अनुपात उल्लेखनीय रूपमा उच्च छ।० देखि १४ वर्षका मात्र झण्डै २९ प्रतिशत छन् जसले बाल शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवामा केन्द्रित ध्यान दिनुपर्ने देखाउँछ। काम गर्ने उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) को हिस्सेदारी झण्डै ५० प्रतिशत जति छ, जुन उत्पादनशील जनशक्ति विकासको दृष्टिले सकारात्मक मानिन्छ। तर महिला जनसंख्या विशेषगरी २०-२४ वर्ष तथा अन्य केहि समूहहरूमा पुरुषभन्दा बढी रहेको देखिन्छ। त्यस्तै, ६० वर्षभन्दा माथिका ज्येष्ठ नागरिकहरू करिब ७ प्रतिशत छन्। यो तथ्याङ्कले वडाको समग्र योजना तथा विकास नीतिहरू निर्धारित गर्न महत्त्वपूर्ण आधार प्रदान गर्दछ।

वार्ड नं. १ को उमेर समूह अनुसार जनसंख्या पिरामिड

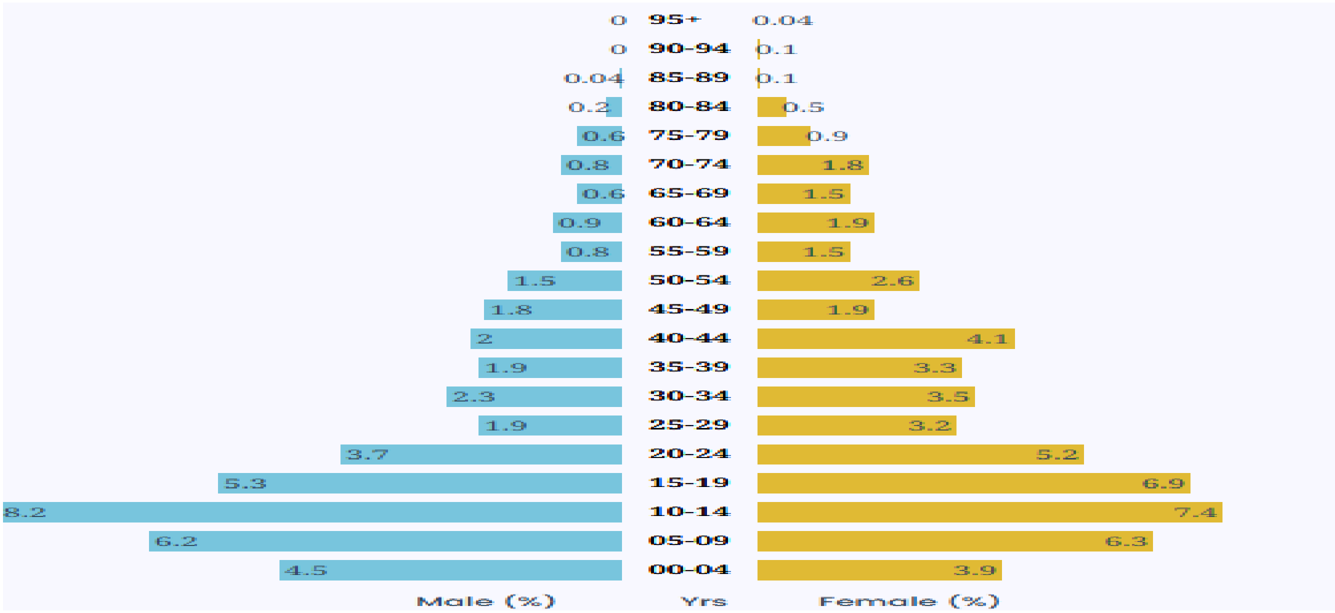

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँवस्ती वा टोलको नाम
१	भडार, कलैआम, लुहारवाडा
२	गैराघर, कडाभुवा, बयालडाँडा
३	डाडाघर, शान्तिनगर, ढोलीबाडा, हल्लानगर
४	खिरसैन वडा कार्यालय रहेको ठाँउ, भुलवाडा, बडीगडा, कोलीवाडा
५	मल्लाठगाँउ, सिर्मालगाँउ, सिराठगाँउ, भुलवाडा, मुराठगाँउ, अन्नवार्ड, सिलंगा
६	धामीगाँउ, डौडीगाँउ, ढोलीवाडा, बिन्नरवाडा
७	पाटाकानी, आलीगडा, तल्लोफुलौट
८	छेपलाडी, भुवाकोट, फुलारे, गडपाटा
९	कडालगाँउ, आफरवाडा, साझघाट

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था

क्र.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरु		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	पहलमान सिंह स्वार राजमार्ग	शान्तिनगर-सिलंगा-मल्लाठगाँउ-तल्लोफुलौट-कडालगाँउ	साझघाट	२५ कि.मि.	पक्की	२	
२	छेप्लाडी सडक	भुवाकोट- गडपाटा	फुलारे	८ कि.मि.	कच्ची		
३	आलीवाडा सडक	भडार	डौडीगाँउ	५ कि.मि.	कच्ची		
४	रानीवन सडक	कडालगाँउ	धामीगाँउ	२ कि.मि.	कच्ची		
५	छोरेपानी सडक	बल्डांगा	छोरेपानी	१ कि.मि.	कच्ची		
६	वडा कार्यालयको सडक	ज्वाभुवा	खिन/वडा कार्यालय	२०० मिटर	पक्की		
७	शान्तीनगर बगलेक सडक	सिलंगा	बगलेक	८ कि.मि.	कच्ची		
८	हुलाक सडक	शान्तिनगर	तितरेगडा	४ कि.मि.	कच्ची		

टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको वस्तीको नाम	पैदल वा सवारी साधन	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
छेप्लाडी, भडार, धामीगाँउ, छोरेपानी	पैदल	४५ मिनेट

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.स.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	शान्तिनगर बजार	शान्तिनगर, पहलमान सिंह स्वार राजमार्गसँग जोडिएको

क्र.स.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
२	खिरसैन	खिरसैन/वडा कार्यालय भवन भएको स्थान
३	जुवाभुवा	ज्वाभुवा
४	साझघाट	साजघाट

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको विवरण :

क्र.सं.	बैंकको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१	सहकारी	शहकारी/ बहुउद्येश्यिय संस्था	खिरसैन	खिरसैन	
२		खिरसैन सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	खिरसैन	मल्लाठगाँउ	

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.स.	सिचाई सुविधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम(कुलो/नहर/अन्य)	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	झिम्ताडा सिंचाई कुलो	कुलो	३ कि.मि.	खेती	२०
२	द्वाडे	सिंचाई कुलो	४ कि.मि.	खेती	५०

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

सि.नं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रशारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	भडारगाँउ,कलैआम,लुहारवाडा,खिरसैन, तल्लो फुलौट, छेप्लाडी तथा प्राय सबै क्षेत्र	५१०	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	छोरेपानी	

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

अल्लो,सुनगाभा,झ्याउ,सिस्नु,हात्तीवाड/केतुके आदि ।

ताल तलैयाहरुको नाम

खापरदह, डाँडाखाली, फुलौटी खोला आदि ।

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	नाम	अवस्थिति(उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम	कैफियत
१	खापरदह	खिरसैन/सिलंगा	
२	मालिका मन्दिर	तल्लो फुलौट/ बगलेक	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने वस्तीको नाम
छोरेपानी	फुलौटीखोला	झुलंगेपुल	छोरेपानी र सानागाँउ
बाङ्गापानी	फुलौटीखोला	झुलंगेपुल	वारिपारी

वडाका प्रमुख पदमार्ग

मालिका मन्दिर जाने पदमार्ग

नदि/खोलाका नाम

फुलौटीगाड, मौभेरीगाड, धुल्याएको खोला, वाडीखोला, बखतेखोला, कलढुंगा खोला, घट्टेखोला र गन्नीगाड ।

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरुको नाम

होली, वडादशै, चैतेदशै, बिसु पर्व, वल्के तिहार, माघे संक्रान्ती, पुतला र भुवा नाच ।

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
अंक बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष	९८४०७१७८८३
सरस्वती देवी साउँद	वडा सदस्य महिला	९७४२३७०५९०
बिर बहादुर खड्का	वडा सदस्य	९८६२२७२१६६
पारु देवी सिर्माल	वडा सदस्य महिला	९८६८७२८५५६

स्रोतः १ नं. वडा कार्यालय, पूर्वीचौकी गाउँपालिका

१८.२ वडा नं. २ (बगलेक)

परिचय

साविकको वगलेक गा.वि.स.का वडा १ देखि ७ समावेश भएर हाल पूर्वीचौकी गा पा को २ नं वडा बनेको हो। जनगणना २०७८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ३,४६१ र क्षेत्रफल करिब २०.६९ वर्ग कि.मि. छ। यस वडाको वडा कार्यालय बाढी ठाउँमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय ४२ किलोमिटरको दुरीमा अवस्थित छ।

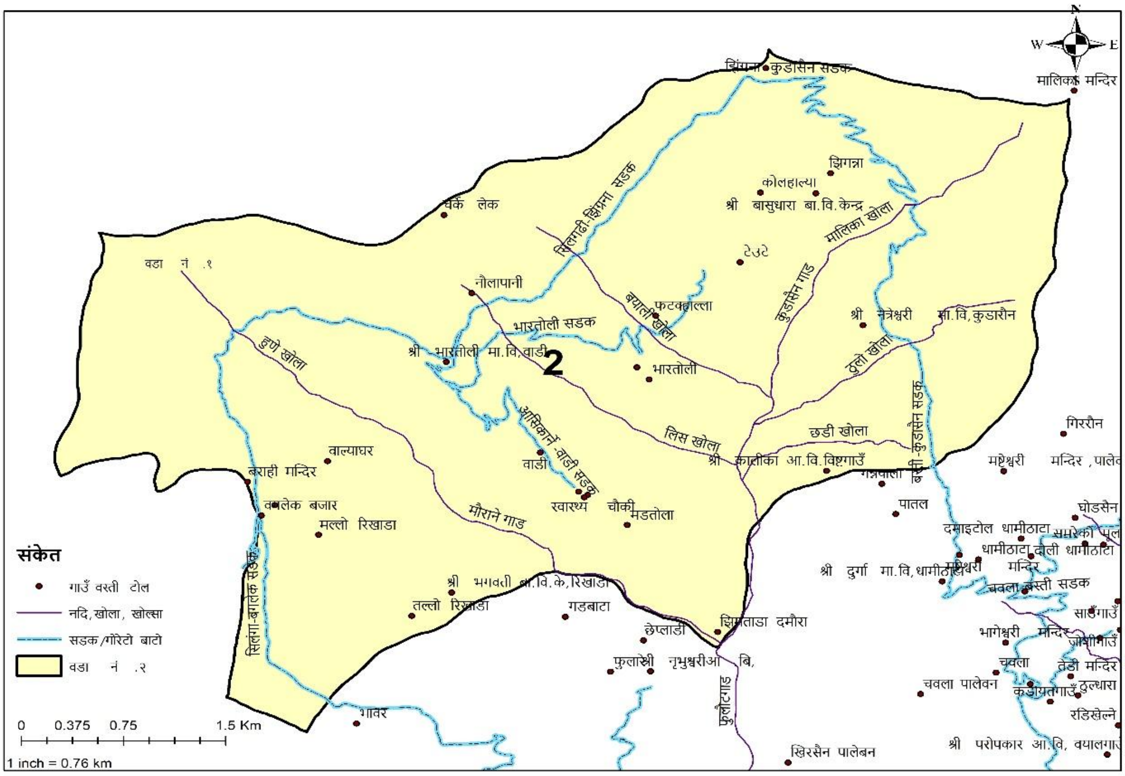

नक्सा स्रोत:-तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीद्वारा गणना तथा सर्वेक्षण प्रयोजनका लागि तयार पारिएको

सिमाना:

पूर्व : पूर्वीचौकी-३, गैरागाउँ

पश्चिम : सायल गाउँपालिका

उत्तर : खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज

दक्षिण : पूर्वीचौकी -१, खिरसैन

परिवारको संख्या, लिङ्गअनुसार जनसंख्या, औसत परिवारको आकार र लिङ्ग अनुपात

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	राष्ट्रिय जनगणना २०७८
परिवार संख्या	६८७	८०७
जम्मा जनसंख्या	३३७३	३४६१

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	राष्ट्रिय जनगणना २०७८
पुरूष	१४९३	१५१०
महिला	१८८०	१९५१
औसत परिवार आकार	४.९	४.२९
लैङ्गिक अनुपात	७९.४	७७.४
साक्षरता प्रतिशत जम्मा		५९.६७
साक्षरता प्रतिशत पुरूष		७०.९३
साक्षरता प्रतिशत महिला		५१.४४
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित स्वदेश रहेको जम्मा परिवार		१०१
अनुपस्थित स्वदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		२०५
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित विदेश रहेको जम्मा परिवार		३९७
अनुपस्थित विदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		६०६
बार्षिक जनसंख्या वृदिदर		०.२५
जनघनत्व		१६७.३१
०-४ बर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात		११२.४४

उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र जनसंख्या पिरामिड(Population Pyramid)

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
००-०४ बर्ष	४६१	२४४	२१७	१३.३२	७.०५	६.२७
०५-०९ बर्ष	५३७	२७४	२६३	१५.५२	७.९२	७.६०
१०-१४ बर्ष	५८७	२८१	३०६	१६.९६	८.१२	८.८४
१५-१९ बर्ष	३३२	१३४	१९८	९.५९	३.८७	५.७२
२०-२४ बर्ष	२५१	७८	१७३	७.२५	२.२५	५.००
२५-२९ बर्ष	२०९	७७	१३२	६.०४	२.२२	३.८१
३०-३४ बर्ष	१९६	६०	१३६	५.६६	१.७३	३.९३
३५-३९ बर्ष	१८०	६८	११२	५.२०	१.९६	३.२४
४०-४४ बर्ष	१५४	५९	९५	४.४५	१.७०	२.७४
४५-४९ बर्ष	११२	४५	६७	३.२४	१.३०	१.९४
५०-५४ बर्ष	१०७	४४	६३	३.०९	१.२७	१.८२
५५-५९ बर्ष	७२	३०	४२	२.०८	०.८७	१.२१
६०-६४ बर्ष	८०	३८	४२	२.३१	१.१०	१.२१
६५-६९ बर्ष	६४	३०	३४	१.८५	०.८७	०.९८
७०-७४ बर्ष	५९	२४	३५	१.७०	०.६९	१.०१
७५-७९ बर्ष	३७	१५	२२	१.०७	०.४३	०.६४
८०-८४ बर्ष	१६	४	१२	०.४६	०.१२	०.३५
८५-८९ बर्ष	४	३	१	०.१२	०.०९	०.०३

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
९०-९४ वर्ष	२	१	१	०.०६	०.०३	०.०३
९५+ वर्ष	१	१	०	०.०३	०.०३	०.००
जम्मा	३४६१	१५१०	१९५१	१००.००	४३.६३	५६.३७

पूर्वीचौकी गाउँपालिका वडा नं. २ को जनसंख्या पिरामिड अनुसार, कुल जनसंख्या ३,४६१ मध्ये महिलाहरूको संख्या १,९५१ (५६.३७%) छ भने पुरुषहरूको संख्या १,५१० (४३.६३%) छ। १०-१९ वर्ष उमेर समूहमा सबैभन्दा धेरै जनसंख्या देखिन्छ (२६.५५%), जसले शिक्षा र किशोर लक्षित कार्यक्रमको प्राथमिकता देखाउँछ। साथै ०-१४ वर्षका बालबालिकाको हिस्सा पनि करिब ३४% छ, जुन बालमैत्री सेवा तथा पूर्वतयारी शिक्षामा लगानीको आवश्यकता औंल्याउँछ। काम गर्ने उमेर (२०-५९ वर्ष) समूहका व्यक्तिहरू करिब ३७% छन् भने ६० वर्ष माथिका वृद्धजनहरूको हिस्सा करिब ८% छ। महिला जनसंख्या अधिकांश उमेर समूहमा पुरुषभन्दा बढी देखिन्छ।

वार्ड नं. २ को उमेर समूह अनुसार जनसंख्या पिरामिड

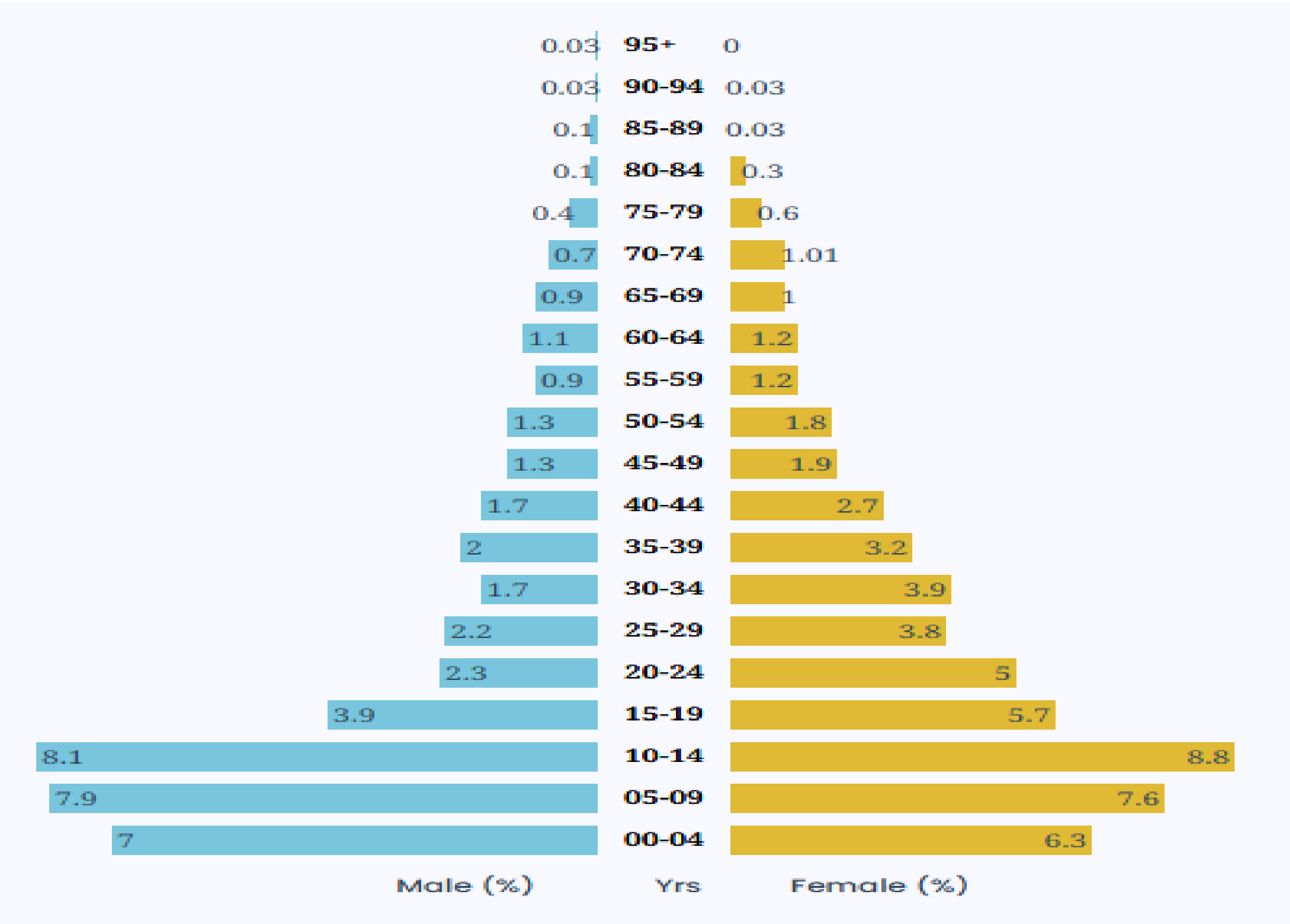

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविक गा.वि.स.का वडाहरू	गाउँवस्ती वा टोलको नाम
१	विष्टगाउँ पाटिस
२	मेलाशैन कल्लेगडा झिंग्राना जुगाने कोलाले फटकहल्ला
३	तल्लो कुडासैन दमाईवाडा भुलवाडा
४	दमाईवाडा, भुलवाडा, मुडतोला, तल्लोरिखाडा
५	भारतोली वाडी
६	रिखाडा, कालिका, थडागाणा
७	बगलेक वजार, पौढेगडा, बारुलेघर

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था

क.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरु		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	सिलगढी- झिंग्राना	बगलेक बजार	झिग्राना	१५.५ कि.मि.	पक्की		
२	आसिगाड्ने- वडाकार्यालय			३ कि.मि.	कच्ची		
३	झीग्राना- कुडासैन	झीग्राना	कुडासैन	५ कि.मि.	कच्ची		
४	आसिगाड्ने- टेउटे	आसिगाडा	टेउटे	३.५ कि.मि.	कच्चि		
५	भावर- तल्लो रिखाडा	भावर	तल्लो रिखाडा	३ कि.मि.	कच्चि		

टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको वस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
बिष्ट गाउँ	पैदल	२ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क.स.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	बगलेक वजार	बगलेक
२	झिंग्राना वजार	झिंग्राना
३	आसिगाड्ने वजार	आसिगाड्ने

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.स.	सिचाई सुविधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम(कुलो/नहर/अन्य)	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	चिनाडी सिचाई कुलो	कुलो	१.५	पर्याप्त	२०० भन्दा वढी

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

सि.नं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रशारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	रिखाडा	२१०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	छैन	
२	वाडी	१८०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन		
३	कुडासैन	२००	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन		
४	विस्टगाउँ पाटिस	७०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन		
५	भारतोली, फटकहाल्ला	८०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन		

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

तिते, रतपाते, किरमणा ,पाती ,दालचिनि.....

ताल तलैयाहरुको नाम

१ मिनिखसड ताल (बाराही ताल) -बगलेक

२ चर्कै ताल- चर्कै गाउँ

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	नाम	अवस्थिति(उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम	कैफियत
१	नेत्रेश्वरी मालिका मन्दिर	कुडासैन	
२	बाराही मन्दिर	मिनिखसड	
३	टिम्ले मन्दिर	दमाईवाडा	
४	झीर्कुले मन्दिर	वाडी	
५	मिनिखसड पार्क	वगलेक बजार	
६	झीग्राना खसड प्रवेश द्वार	झींग्राना	

वडाका प्रमुख पदमार्ग

सिलगढी -वगलेक आसिगाड्ने -वडा कार्यालय -वाडी- भारतोली- कुडासैनी -विष्टगाउँ हुदै गैरागाउँ सम्म

होमस्टेहरू

होमस्टेहरुको नाम	ठेगाना
खप्तड होमस्टे	झिंग्राना
झिग्राना होमस्टे	झिंग्राना

रंगशाला, खेल मैदान तथा मनोरञ्जन पार्कः

रंगशालाको नाम	खेल मैदानको नाम	मनोरंजन पार्क/स्थल को नाम
	मिनिखप्तड खेलकुद मैदान	

३.नदि/खोलाका नाम

१ रिखाडी, कुडासैनी गाड, लिसखोला
२ कुडासैनी गाड,
३ लिसखोला

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरुको नाम

होली, पुतला, दशै, दिपावली, माघी (मकर संक्रान्ती) र विसु

वडाका प्रमुख कृषि उपजहरु तथा सम्भावना भएका क्षेत्र

आलु, हल्दी बेसार, तरकारी खेती

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
योगेन्द्र बहादुर ठकुल्ला	वडाध्यक्ष	९८५८४४१०००
हिमकर्ण ओली	वडासदस्य	९८६८७७०२३५
हर्कमती ओली	महिला वडासदस्य	९८६५६२५८७४
खड्के साउद	वडासदस्य	९८६८३५८७००
उजली देवी लुहार	दलित महिला वडासदस्य	९८२४६९९८५१

स्रोतः २ नं. वडा कार्यालय, पूर्वीचौकी गाउँपालिका

१८.३ वडा नं. ३ (गैरागाउँ)

परिचय

साविकको गैरागाउँ गा.वि.स.का ३ देखि ९ सम्मका वडाहरु समावेश भएर हाल पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको ३ नं वडा बनेको हो।जनगणना २०७८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ३,२०४ र क्षेत्रफल करिब १८.९९ वर्ग कि.मि. छ। यस वडाको वडा कार्यालय जोशीगाउँमा अवस्थित छ। गाउँपालिकाको केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय १० किलोमिटरको दूरीमा अवस्थित छ।

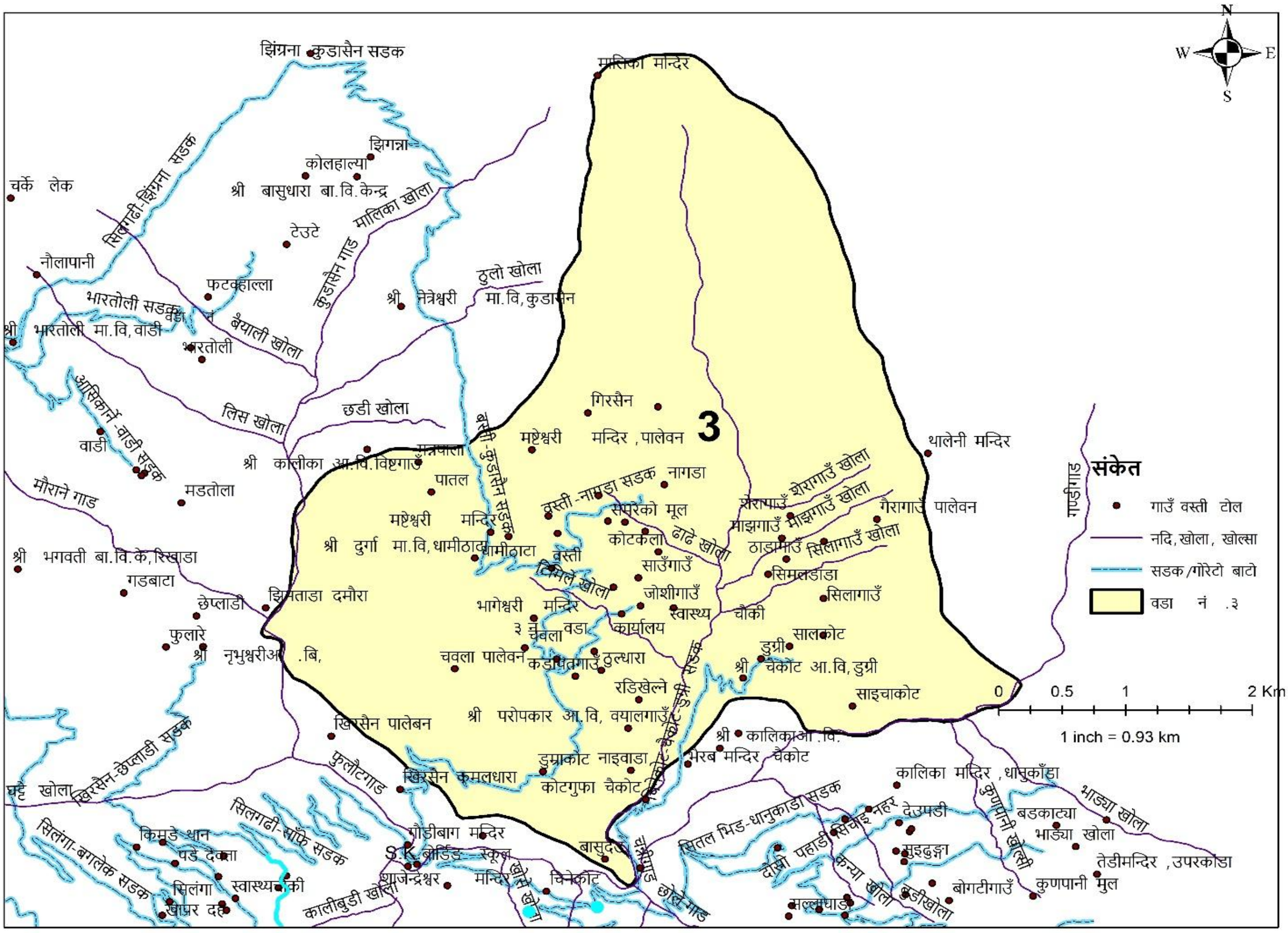

नक्सा स्रोत:-तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीद्वारा गणना तथा सर्वेक्षण प्रयोजनका लागि तयार पारिएको

सिमाना:

पूर्व : वार्ड नम्बर ५, कांडामाण्डौं
उत्तर : खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज
पश्चिम : वार्ड नम्बर १ (खिरसैन) र २(बगलेक)
दक्षिण : वार्ड नम्बर ४, सानागाउँ

परिवारको संख्या, लिङ्गअनुसार जनसंख्या, औसत परिवारको आकार र लिङ्ग अनुपात

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	राष्ट्रिय जनगणना २०७८
परिवार संख्या	७२५	७६२
जम्मा जनसंख्या	३३७७	३२०४
पुरूष	१४३१	१३५८
महिला	१९४६	१८४६
औसत परिवार आकार	४.७	४.२
लैङ्गिक अनुपात	७३.५	७३.५६
साक्षरता प्रतिशत जम्मा		६३.३६
साक्षरता प्रतिशत पुरूष		७६.९
साक्षरता प्रतिशत महिला		५४.०२
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित स्वदेश रहेको जम्मा परिवार		१५८
अनुपस्थित स्वदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		३७०
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित विदेश रहेको जम्मा परिवार		३९३
अनुपस्थित विदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		६९७
बार्षिक जनसंख्या वृदिदर		-०.५०
जनघनत्व		१६८.७४
०-४ बर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात		१०९.८

उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र जनसंख्या पिरामिड(Population Pyramid)

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
००-०४ बर्ष	४२८	२२४	२०४	१३.३६	६.९९	६.३७
०५-०९ बर्ष	४४६	२४१	२०५	१३.९२	७.५२	६.४०
१०-१४ बर्ष	४५६	२१८	२३८	१४.२३	६.८०	७.४३
१५-१९ बर्ष	२९४	११५	१७९	९.१८	३.५९	५.५९
२०-२४ बर्ष	२३७	७९	१५८	७.४०	२.४७	४.९३
२५-२९ बर्ष	२०६	७२	१३४	६.४३	२.२५	४.१८
३०-३४ बर्ष	१८५	६५	१२०	५.७७	२.०३	३.७५
३५-३९ बर्ष	१४५	४४	१०१	४.५३	१.३७	३.१५
४०-४४ बर्ष	१४२	४६	९६	४.४३	१.४४	३.००
४५-४९ बर्ष	१०२	३३	६९	३.१८	१.०३	२.१५
५०-५४ बर्ष	१३२	४६	८६	४.१२	१.४४	२.६८
५५-५९ बर्ष	९४	४२	५२	२.९३	१.३१	१.६२
६०-६४ बर्ष	१०५	४०	६५	३.२८	१.२५	२.०३
६५-६९ बर्ष	७८	३८	४०	२.४३	१.१९	१.२५

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
७०-७४ बर्ष	७६	२२	५४	२.३७	०.६९	१.६९
७५-७९ बर्ष	४३	२३	२०	१.३४	०.७२	०.६२
८०-८४ बर्ष	२६	७	१९	०.८१	०.२२	०.५९
८५-८९ बर्ष	५	२	३	०.१६	०.०६	०.०९
९०-९४ बर्ष	३	१	२	०.०९	०.०३	०.०६
९५+ बर्ष	१	०	१	०.०३	०.००	०.०३
जम्मा	३२०४	१३५८	१८४६	१००.००	४२.३८	५७.६२

पूर्वीचौकी गाउँपालिका वडा नं. ३ को जनसंख्या पिरामिड अनुसार कुल ३२०४ जनसंख्यामा महिलाको संख्या ५७.६% र पुरुषको ४२.४% रहेको छ। १०-१९ वर्ष उमेर समूहमा २३.४ प्रतिशत जनसंख्या देखिन्छ, जुन किशोर-किशोरी लक्षित सेवाहरूको आवश्यकता दर्शाउँछ। ०-१४ वर्षका बालबालिका करिब ४१.५% छन् भने काम गर्ने उमेर समूह (२०-५९ वर्ष) करिब ३८.८% छन्। वृद्धजन (६० वर्ष+) को हिस्सा १०.५% छ। अधिकांश उमेर समूहमा महिला संख्या पुरुषभन्दा बढी रहेको छ।

वार्ड नं. ३ को उमेर समूह अनुसार जनसंख्या पिरामिड

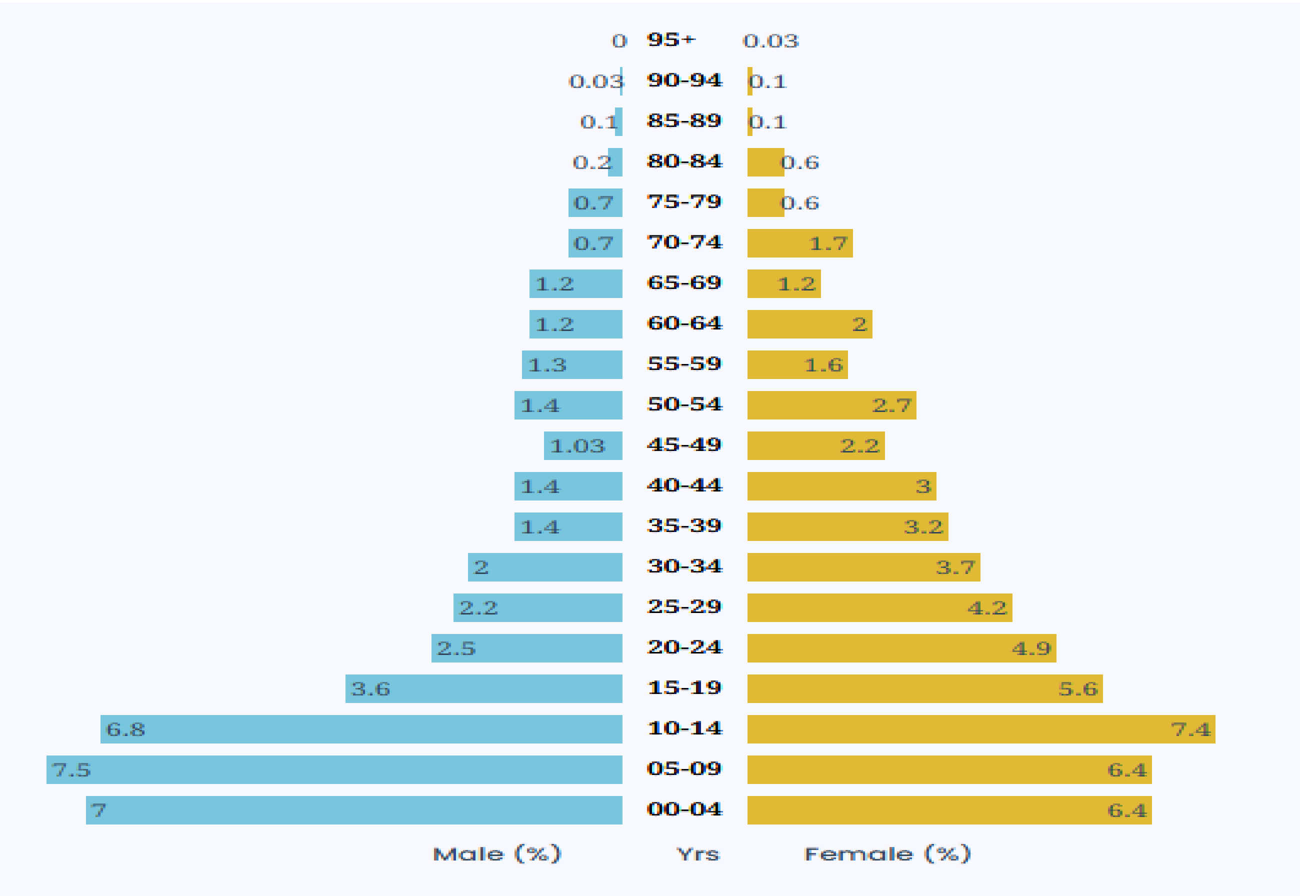

गाउँबस्ती वा टोल सम्बन्धी विवरण

साविक गा.वि.स.हुदाका वडाहरु	मुख्य गाउँबस्ती वा टोलका नामहरु
१	चैकोट, पाडागाउँ र डुङ्ग्री
२	गैरागाउँ र सिलागाउँ
३	शेरागाउँ, माझगाउँ र सिमलडांडा
४	नागडा र सङ्गरेमूल
५	जोशीगाउँ, डांडागाउँ, साहुगाउँ, कोटकला र बलमाटे
६	कडायतगाउँ, डौराकोट, रडिखेल्ने, बयालगाउँ र नाइबाडा
७	चम्राला
८	दोली, दमाइवाडा
९	धामीबाडा, पातल र गलवाला

टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको वस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
चैकोट, गलपाला पातल	पैदल	१ घण्टा ३० मिनेट

व्यापारीक केन्द्र

व्यापारीक केन्द्र वा बजारको नाम	अवस्थिति/ठाउँको नाम	कैफियत
चिनेकोट	चिनेकोट	
साझघाट	साझघाट	

वडाभित्र रहेका वाणिज्य बैंक, विकास बैंक, वित्तीय संस्था, लघु वित्त तथा सहकारी संस्था सम्बन्धी विवरण

बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
ग्लोबल आइ.एम.ई, बैंक	सानागाउँ	पुर्वीचौकी ४, सानागाउँ	बाणिज्य

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.स.	सिचाई सुविधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम(कुलो/नहर/अन्य)	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	चिण्डिगाडा धामीठांटा सिचाई कुलो	कुलो	२ कि.मि.		२००
२	चिण्डिगाडा जोशीगाउँ सिचाई कुलो	कुलो	२.५ कि.मि.		१५०
३	बेलवडार देखि चैकोट सम्म	कुलो	३ कि.मि.		३५
४	बेलवडार देखि बरडे सम्म	कुलो	२ कि.मि.		१००
५	भैंसेवडार देखि डुङ्ग्री	कुलो	३ कि.मि.		३००

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रशारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
चैकोट, पाडागाउँ, डुङ्ग्री	८५	२ फेज		
सिलागाउँ, गैरागाउँ	१०५	२ फेज		
सिमलडांडा, शेरागाउँ, माझगाउँ	६१	२ फेज		
नागडा, सङेर	११५	२ फेज		
जोशीगाउँ, डांडागाउँ, साहुगाउँ, कोटकला र बलमाटे	१५१	२ फेज		
कडायतगाउँ, डौराकोट, बयालगाउँ र नाइबाडा	७५	२ फेज		
चम्राला	१०६	२ फेज		
दोली, दमाइवाडा	५७	२ फेज		
धामीठांटा, पातल र गलवाला	७८	२ फेज		

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

दालचिनी, अमला, हर्रो र पाँचऔंले ।

धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थल सम्बन्धी विवरण

मन्दिर, धार्मिक, ऐतिहासिक स्थल, तालतलैया तथा पर्यटकीय स्थलहरूको नाम	अवस्थित रहेको ठाउँ वा गाउँ	कैफियत
मष्टेश्वरी मन्दिर	धामीठांटा	
नेत्रेश्वरी मन्दिर	नागडा	
थालिनी मन्दिर	सामुदायिक वन	

स्थानीय चाडपर्व, जात्रा र मेला सम्बन्धी विवरण

दशैं, तिहार, जात, ओल्के, पुतला, होली, माघे संक्रान्ती, बिशु

नदि/खोलाका नाम

गण्डीगाड, चिण्डीगाड ।

खनिज तथा खानी सम्बन्धी विवरण

खनिजको नाम	पाइने स्थान
सिलेट, पत्थर खानी	बुढाखोला

उत्पादन तथा सेवामुलक उद्योगसम्बन्धी विवरण

उद्योगको नाम	ठेगाना	स्वामित्व	प्रकार	रोजगार		उत्पादन हुने वस्तु वा सेवाको नाम
				महिला	पुरुष	
सिलाई कटाई	वार्ड नम्बर ३	आफ्नै		२		
बांस, निङालो, डोको, नाम्लो	वार्ड नम्बर ३	आफ्नै		३		

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था

वडासंग जोडिएका सडकको नाम	शुरु बिन्दु (देखि)-----अन्तिम बिन्दु (सम्म)		लम्बाइ(कि.मि.)	प्रकार	कैफियत
साझघाट गैरागाउँ	साझघाट	झिंग्राना	१५	कच्ची	
चिन्नेकोट गैरागाउँ	चिन्नेकोट	शेरागाउँ	७	कच्ची	

पैदल मार्ग सम्बन्धी विवरण

- चिनेकोट देखि शेरागाउँसम्म
- चैकोटदेखि वडा कार्यालयसम्म
- साझघाटदेखि वडा कार्यालय हुंदै दुर्गा मा.वि. सम्म
- डुङ्ग्रीदेखि दुर्गा मा.वि.सम्म

पुल तथा पुलेसा सम्बन्धी विवरण

पुलको नाम	पुल भएको खोलाको नाम	जोडिने वस्तीहरू(देखि--सम्म		पुलको किसिम	कैफियत
चिण्डीगाड झोलुङ्गे पुल	चिण्डीगाड	साविकको वा.नं. १	साविकको वा.नं. ९	झोलुङ्गे पुल	
गण्डीगाड झोलुङ्गे पुल	गण्डीगाड	पुर्वीचौकी ३	पुर्वीचौकी ५	झोलुङ्गे पुल	

स्थानीय निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नम्बर
खडक बहादुर धामी	वडा अध्यक्ष	९८४४६८८२१३
भीम बहादुर खड्का	सदस्य	९८६५६३७३९९
धनु चमडा	सदस्य	९८४२८९२९८७
लाली देवी कडायत	महिला सदस्य	९७४८८५३८८६
लाछ्रु देवी भूल	दलित महिला सदस्य	९७६२६७४३१३

स्रोतः ३ नं. वडा कार्यालय, पूर्वीचौकी गाउँपालिका

१८.४ वडा नं. ४ (सानागाउँ)

परिचय

साविकको सानागाउँ गा.वि.स.का सबै वडाहरु समावेश भएर हाल पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको ४ नं. वडा बनेको हो। जनगणना २०७८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या २,२७७ र क्षेत्रफल करिब ८.२२ वर्ग कि.मि. छ। यस वडाको वडा कार्यालय सानागाउँमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय ५०० मिटर को दुरीमा अवस्थित छ।

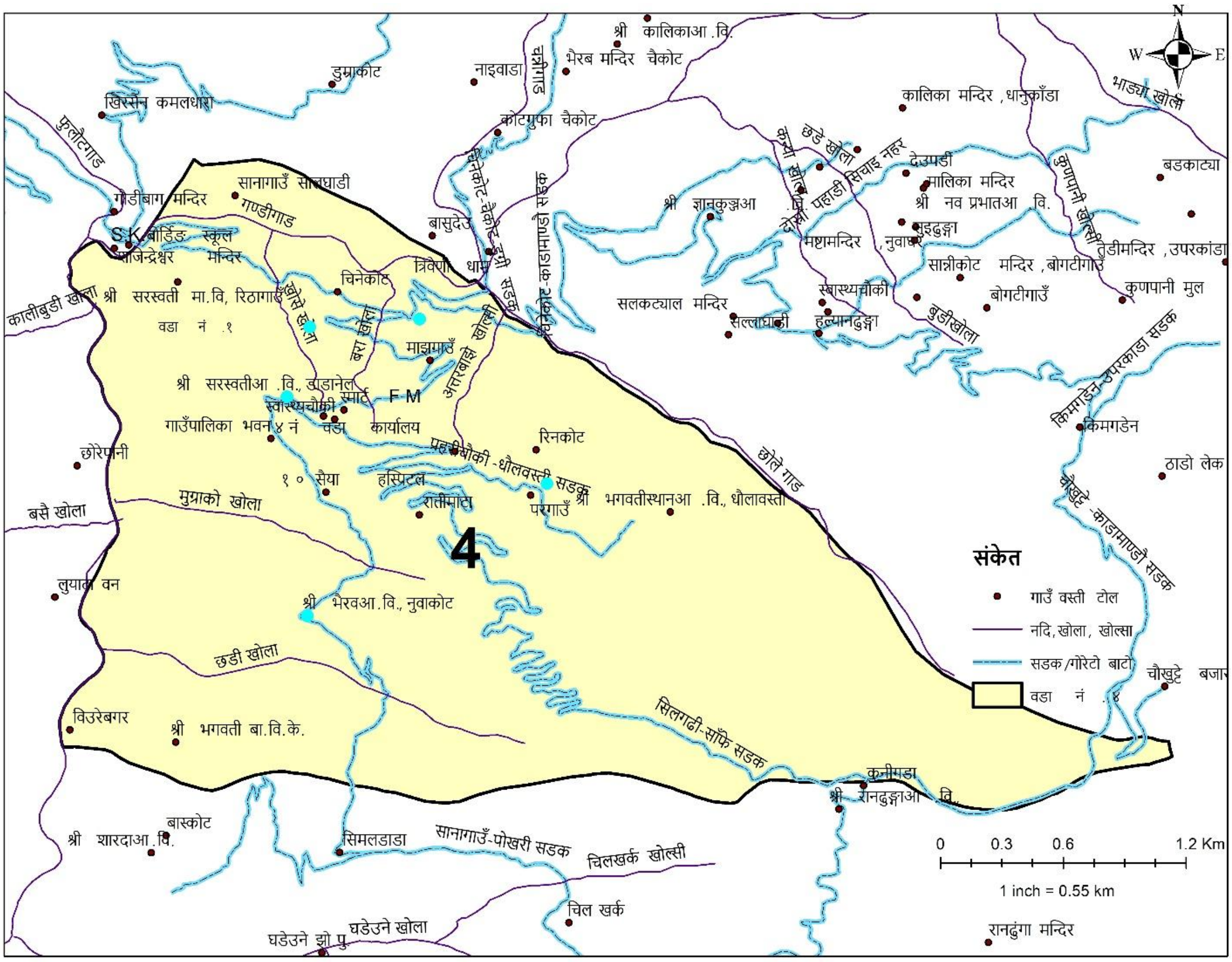

नक्सा स्रोत:-तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीद्वारा गणना तथा सर्वेक्षण प्रयोजनका लागि तयार पारिएको

सिमानाः

पूर्व	:	पूर्वीचौकी गा.पा.०५ काँडामाण्डौं
पश्चिम	:	पूर्वीचौकी गा.पा.०१ खिरसैन
उत्तर	:	पूर्वीचौकी गा.पा.०३ गैरागाउँ
दक्षिण	:	पूर्वीचौकी गा.पा.०६ गाँजरी

परिवारको संख्या, लिङ्गअनुसार जनसंख्या, औसत परिवारको आकार र लिङ्ग अनुपात

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	राष्ट्रिय जनगणना २०७८
परिवार संख्या	५५८	६२९
जम्मा जनसंख्या	२४६७	२२७७
पुरूष	१०८५	१०२१
महिला	१३८२	१२५६
औसत परिवार आकार	४.४	३.६२
लैङ्गिक अनुपात	७८.५	८१.२९
साक्षरता प्रतिशत जम्मा		७०.८४
साक्षरता प्रतिशत पुरूष		८४.६२
साक्षरता प्रतिशत महिला		६०.२९
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित स्वदेश रहेको जम्मा परिवार		८३
अनुपस्थित स्वदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		२००
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित विदेश रहेको जम्मा परिवार		३१५
अनुपस्थित विदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		६५६
बार्षिक जनसंख्या वृदिदर		-०.७७
जनघनत्व		२७७.१३
०-४ बर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात		१४५.८८

उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र जनसंख्या पिरामिड(Population Pyramid)

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
००-०४ बर्ष	२०९	१२४	८५	९.१८	५.४५	३.७३
०५-०९ बर्ष	२५२	१३२	१२०	११.०७	५.८०	५.२७
१०-१४ बर्ष	३०८	१५६	१५२	१३.५३	६.८५	६.६८
१५-१९ बर्ष	२५६	१२६	१३०	११.२४	५.५३	५.७१
२०-२४ बर्ष	२३८	९६	१४२	१०.४५	४.२२	६.२४
२५-२९ बर्ष	१२९	५१	७८	५.६७	२.२४	३.४३
३०-३४ बर्ष	१४६	६५	८१	६.४१	२.८५	३.५६
३५-३९ बर्ष	१३४	४२	९२	५.८८	१.८४	४.०४
४०-४४ बर्ष	८७	३२	५५	३.८२	१.४१	२.४२
४५-४९ बर्ष	८४	३१	५३	३.६९	१.३६	२.३३
५०-५४ बर्ष	८२	२८	५४	३.६०	१.२३	२.३७
५५-५९ बर्ष	८०	३२	४८	३.५१	१.४१	२.११
६०-६४ बर्ष	७६	२९	४७	३.३४	१.२७	२.०६
६५-६९ बर्ष	५५	२२	३३	२.४२	०.९७	१.४५
७०-७४ बर्ष	६१	२६	३५	२.६८	१.१४	१.५४

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
७५-७९ बर्ष	४९	१६	३३	२.१५	०.७०	१.४५
८०-८४ बर्ष	१८	९	९	०.७९	०.४०	०.४०
८५-८९ बर्ष	६	३	३	०.२६	०.१३	०.१३
९०-९४ बर्ष	२	१	१	०.०९	०.०४	०.०४
९५+ बर्ष	५	०	५	०.२२	०.००	०.२२
जम्मा	२२७७	१०२१	१२५६	१००.००	४४.८४	५५.१६

पूर्वीचौकी गाउँपालिका वडा नं. ४ को कुल जनसंख्या २,२७७ रहेको छ, जसमा महिलाको संख्या ५५.१६% र पुरुषको ४४.८४% छ। सबैभन्दा बढी जनसंख्या १०-१९ वर्ष समूहमा देखिन्छ (करिब २४.८%), जुन शिक्षा तथा किशोर किशोरी लक्षित सेवाहरूको लागि महत्त्वपूर्ण संकेत हो। ०-१४ वर्ष उमेरका बालबालिका ३३% भन्दा बढी छन्, जुन बालमैत्री योजना आवश्यकता देखाउँछ भने काम गर्ने उमेर समूह (२०-५९ वर्ष) करिब ४३% छन्। वृद्ध मानिस (६० वर्षमाथि) करिब १२% छन्। यो पिरामिडले युवा जनसंख्या बहुलता रहेको देखाउँछ।

वार्ड नं. ४ को उमेर समूह अनुसार जनसंख्या पिरामिड

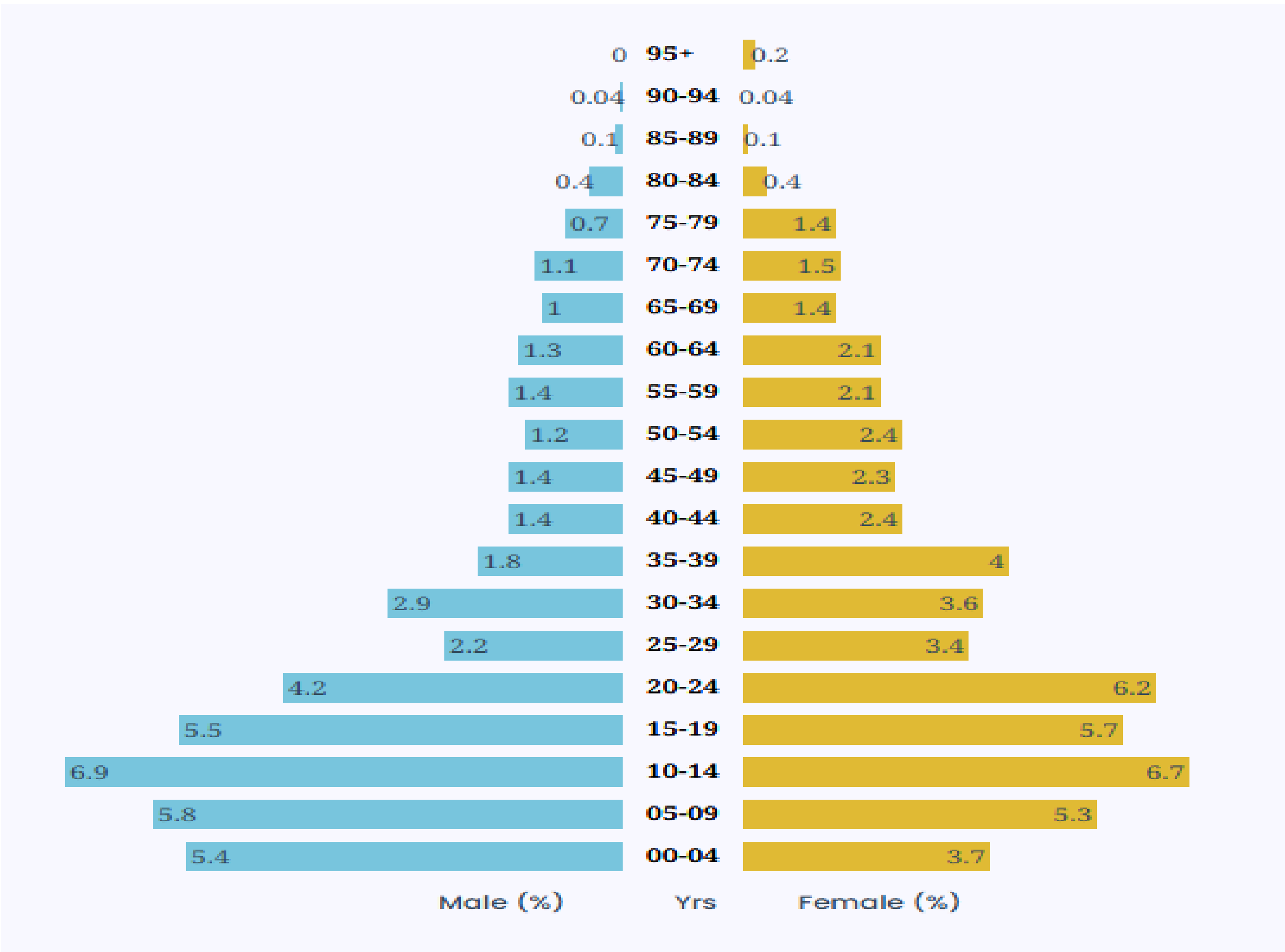

गाउँबस्ती वा टोल सम्बन्धी विवरण

साविक गा.वि.स.हुदाका वडाहरु	मुख्य गाउँबस्ती वा टोलका नामहरु
१	धौलाबस्ति बिनिगडा
२	परिगाउँ कोलगडा रिनकोट
३	तल्लो रिनकोट
४	सानागाउँ
५	माझगाउँ
६	भिमसेन स्थान
७	रिठागाउँ
८	नुवाकोट चारखल्ले
९	बृधन

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था

क्र.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरु		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	पहलमालन सिँह स्वाँर सडक	पूर्वीचौकी गा.पा. ४	पूर्वीचौकी गा.पा. ४ सानागाउँ	१७	पक्की	१	
२	डाँडामिल गाँजरी	साझ घट्ट नुजाकोट बृधन	चौखुट्टे	२	ग्राबिल		
३	चिनेकोट काँडामाण्डौं	रिठागाउँ	छोलेगाड	१	ग्राबिल		
४	प्रहरी चौकी रिनकोट	सानागाउँ	धौलाबस्ति बिजगडा	२	ग्राबिल		

टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको वस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
चान खल्ले	पैदल	१ घण्टा

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रशारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
रिबकोट	२११	पोल द्वारा		
साना गाउ	२१०	पोल द्वारा		
टभिमसेन स्थान	३८	पोल द्वारा		
रिव गाउ	६५	पोल द्वारा		
नुवाकोट	४५	पोल द्वारा		

विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रशारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
चात खल्ले	१०	पोल द्वारा		
ब्रधन	१५०	पोल द्वारा		

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

वनमारो, तित्या, गनरीगाना, पडिफुल, विषमारा, हरडो, बरडो, अन्य धेरै ।

ताल तलैयाहरुको नाम

कुड़ीगडा ताल

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	नाम	अवस्थिति	कैफियत
१	रानी ढुङ्गा मन्दिर स्थल	रान ढुङ्गा सस्त्र लिंग	
२	त्रिवेणी धाम	शिवालय	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने वस्तीको नाम
गणडीगाड पुल	गणडीगाड	झुलङ्गे	साना गाउ —चैबोट
चझबाट पुल	गणडीगाड	पक्की पुल	साना गाउ-खिरसैन

स्थानीय चाडपर्व, जात्रा र मेला सम्बन्धी विवरण

१.बिषु
२.ओल्के पर्व
३.तिज
४.विजया दशमी
५.दिपावली
६.होली पर्व
७.पुतला
८ भुवो पर्व

वडाभित्र रहेका वाणिज्य बैंक, विकास बैक, वित्तीय संस्था, लघु वित्त तथा सहकारी संस्था सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	बैंकको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१	ग्लोबल आई एम इ (वर्ग क)	ग्लोबल आई एम इ	पूर्बी चौकी	साना गाउँ	
२	लघुवित्त	एन आई सि एसिया बैंक	पूर्बी चौकी	पूर्बी चौकी	

व्यापारीक केन्द्र

व्यापारीक केन्द्र वा बजारको नाम	अवस्थिति/ठाउँको नाम	कैफियत
डांडामेल	सानागाउँ	

वडा वा वडा सिमानासंग जोडिएर बग्ने नदीनाला तथा खोलाका नाम

१. गण्डी गाड

२. छोले गाड

३. सान्नी गाड

स्थानीय निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नम्बर
बल बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष	९८४८४०६८३५
तारा सिंह कुँवर	सदस्य	९७६७६७५५७९
रण बहादुर खड्का	सदस्य	९८६५५३१५९३
लक्ष्मी बि.क.	दलित महिला सदस्य	९८४२८६९९३५
डम्मरी खड्का	महिला सदस्य	९८६३४१३५४४

स्रोतः ४ नं. वडा कार्यालय, पूर्वीचौकी गाउँपालिका

१८.५ वडा नं. ५ (कांडामाण्डौ)

परिचय

साविकको काडामाण्डौ गा.वि.स.का वडा ९ समावेश भएर हाल पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको ५ नं वडा बनेको हो। जनगणना २०७८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ३,५६३ र क्षेत्रफल करिब १८.६७ वर्ग कि.मि. छ। यस वडाको वडा कार्यालय कांडामाण्डौ ठाउँमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय ४ कि.मी. को दुरीमा अवस्थित छ।

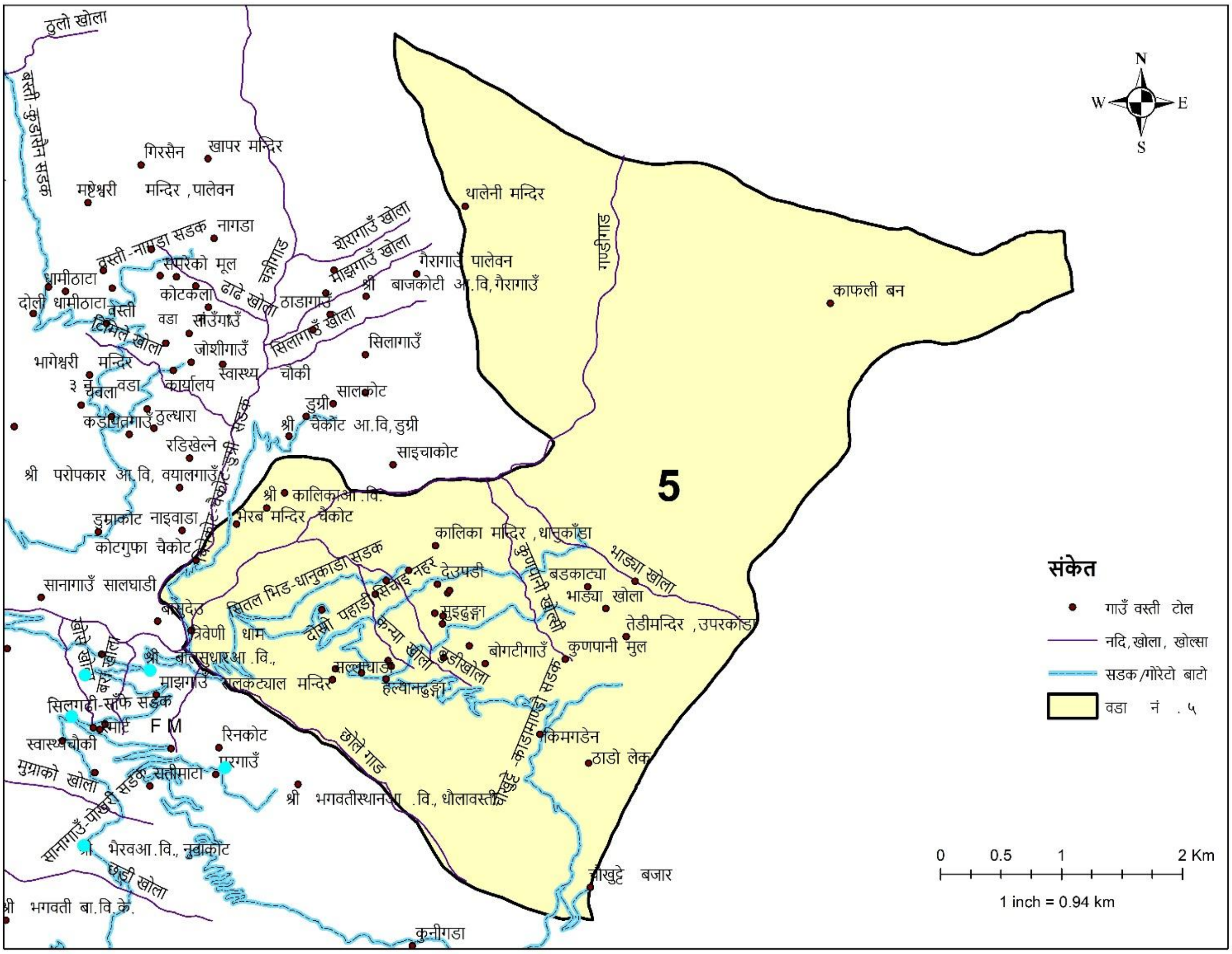

नक्सा स्रोत:-तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीद्वारा गणना तथा सर्वेक्षण प्रयोजनका लागि तयार पारिएको

सिमानाः

पूर्व : अछाम

पश्चिम : सानागाँउ

उत्तर : गैरागाँउ

दक्षिण : सानागाँउ

परिवारको संख्या, लिङ्गअनुसार जनसंख्या, औसत परिवारको आकार र लिङ्ग अनुपात

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	राष्ट्रिय जनगणना २०७८
परिवार संख्या	८६०	८४२
जम्मा जनसंख्या	३७८८	३५६३
पुरूष	१५८४	१५१२
महिला	२२०४	२०५१
औसत परिवार आकार	४.४	४.२३
लैङ्गिक अनुपात	७१.९	७३.७२
साक्षरता प्रतिशत जम्मा		६७.२३
साक्षरता प्रतिशत पुरूष		८०.०३
साक्षरता प्रतिशत महिला		५८.२३
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित स्वदेश रहेको जम्मा परिवार		११५
अनुपस्थित स्वदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		२२७
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित विदेश रहेको जम्मा परिवार		३६२
अनुपस्थित विदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		६९३
बार्षिक जनसंख्या वृदिदर		-०.५९
जनघनत्व		१९०.८३
०-४ बर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात		१०४.८८

उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र जनसंख्या पिरामिड(Population Pyramid)

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
००-०४ बर्ष	४२०	२१५	२०५	११.७९	६.०३	५.७५
०५-०९ बर्ष	४६३	२३६	२२७	१२.९९	६.६२	६.३७
१०-१४ बर्ष	५१४	२४२	२७२	१४.४३	६.७९	७.६३
१५-१९ बर्ष	४००	१६०	२४०	११.२३	४.४९	६.७४
२०-२४ बर्ष	२९८	१०७	१९१	८.३६	३.००	५.३६
२५-२९ बर्ष	२०६	८३	१२३	५.७८	२.३३	३.४५
३०-३४ बर्ष	२०५	६९	१३६	५.७५	१.९४	३.८२
३५-३९ बर्ष	१७१	६५	१०६	४.८०	१.८२	२.९८
४०-४४ बर्ष	१७२	६०	११२	४.८३	१.६८	३.१४
४५-४९ बर्ष	१४१	५८	८३	३.९६	१.६३	२.३३
५०-५४ बर्ष	१३२	४७	८५	३.७०	१.३२	२.३९
५५-५९ बर्ष	८९	३७	५२	२.५०	१.०४	१.४६
६०-६४ बर्ष	११९	४३	७६	३.३४	१.२१	२.१३
६५-६९ बर्ष	८९	३९	५०	२.५०	१.०९	१.४०
७०-७४ बर्ष	६८	२७	४१	१.९१	०.७६	१.१५

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
७५-७९ वर्ष	४२	९	३३	१.१८	०.२५	०.९३
८०-८४ वर्ष	२०	८	१२	०.५६	०.२२	०.३४
८५-८९ वर्ष	९	६	३	०.२५	०.१७	०.०८
९०-९४ वर्ष	३	१	२	०.०८	०.०३	०.०६
९५+ वर्ष	२	०	२	०.०६	०.००	०.०६
जम्मा	३५६३	१५१२	२०५१	१००.००	४२.४४	५७.५६

पूर्वीचौकी गाउँपालिका वडा नं. ५ को कुल जनसंख्या ३,५६३ जना छ, जसमा महिलाको संख्या ५७.६% र पुरुष ४२.४% रहेको छ। १०-१९ वर्ष उमेर समूहमा करीब २६% जनसंख्या छ, जुन किशोर लक्षित कार्यक्रममा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ। ०-१४ वर्ष उमेरका बालबालिका पनि ३९% भन्दा बढी छन्, जसले बालमैत्री सेवा तथा प्राथमिक शिक्षाको आवश्यकता औंल्याउँछ। काम गर्ने उमेर समूह (२०-५९ वर्ष) करिब ४०% छन्। वृद्धको जनसंख्या (६० वर्षमाथि) करिब १०% छन्। पिरामिडमा अधिकांश उमेर समूहमा महिला संख्या पुरुषभन्दा बढी देखिन्छ।

वार्ड नं. ५ को उमेर समूह अनुसार जनसंख्या पिरामिड

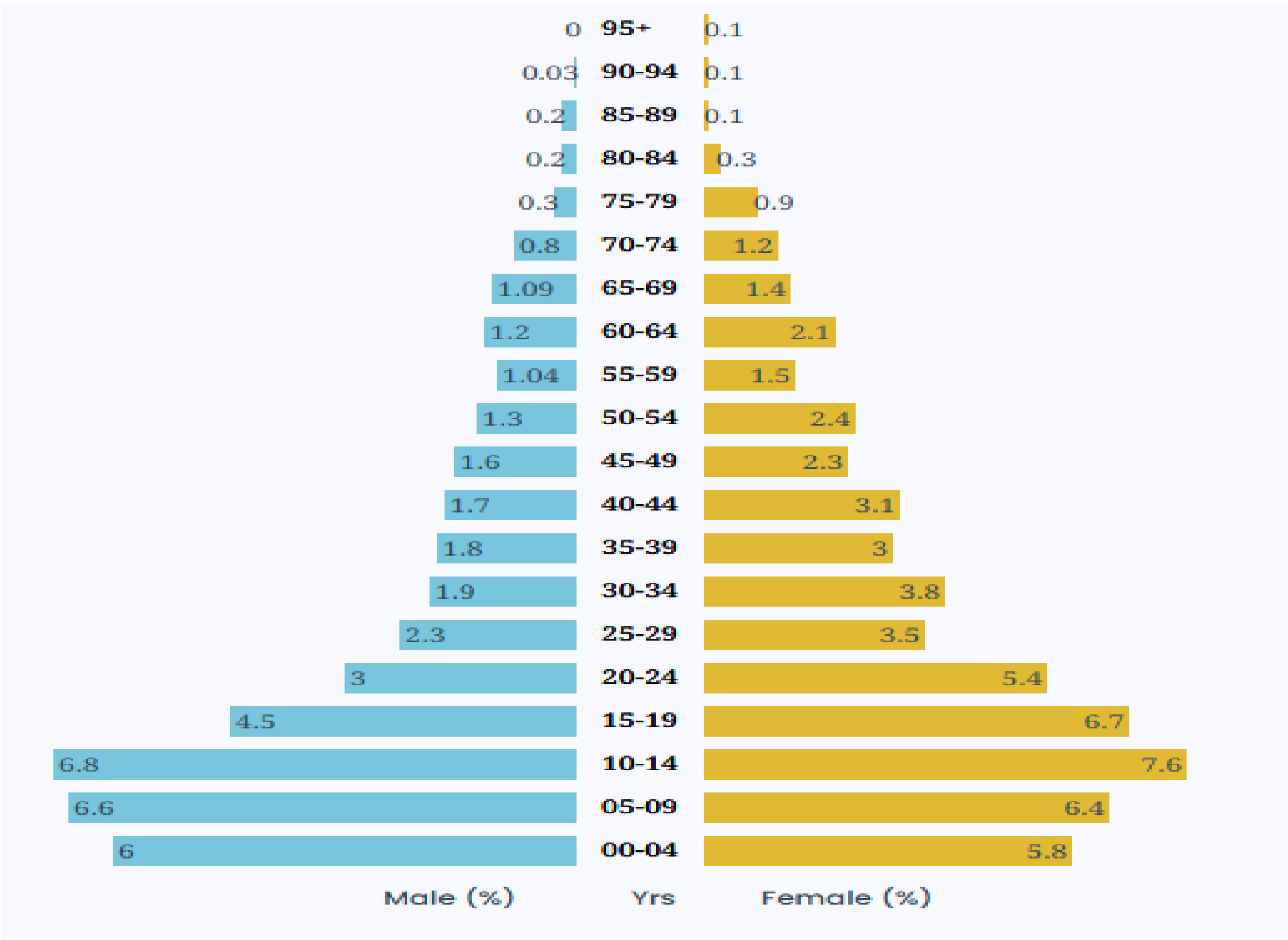

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँवस्ती वा टोलको नाम
१	कपरगाडा
२	बोगरीगाँउ
३	नुवाहार
४	वटालागाउ
५	धानुकाडा
६	धानुकाडा
७	थापागाँउ
८	सिमपाटा
९	चैशेर

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था

क्र.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरु		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	सानागाँउ चैशेर			२	कच्ची	छैन	
२	सानागाँउ काडामाण्डौ चौखुट्टे			९	कच्ची	छैन	
३	डिमुगण्यान उपरकाडा			१.५	कच्ची	छैन	

टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको वस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
उपरकाडा	पैदल	१र२ घण्टा र चौकोट १ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.स.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	चौखुट्टे बजार	चौखुट्टे
२	धानकाडा	धानकाडा
३	माणु	माणु
४	कुनीकडा	कुनीकडा

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको विवरण :

क्र.सं.	बैंकको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१	सहकारी	कालिका माई वचत सहकारी संस्था		कांडामाण्डौ	
२	सहकारी	हिमाल महिला बचत सहकारी सस्था			

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.स.	सिचाई सुविधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम(कुलो/नहर/अन्य)	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	दोस्रो पहाडी सिचाई योजना	नहर	८	पर्याप्त	४०

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

सि.नं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रशारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	वडाभरिका सबै टोल	१०५०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	छैन	

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

झ्याउ रिठा अल्लो वास निङ्गला सुनजामुन दालचिनि.....

ताल तलैयाहरुको नाम

१ कुडीयाहा ताल

२ दह ताल उपरकाडौं

३ कुण ताल बोगरी गाँउ

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	नाम	अवस्थिति(उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम	कैफियत
१	मालिका मन्दिर	बटला गाँउ	
२	सनकर्याल मरटा मन्दिर	माणु	
३	रानढुङ्गा मन्दिर	रानढुङ्गा	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने वस्तीको नाम
देउरा झोलङ्गे पुल	गण्डीगाड	झोलङ्गे पुल	धामुगाडा चैकोट
मगटा झोलङ्गे पुल	गण्डीगाड	झोलङ्गे पुल	धामुगाडा गैरागाँउ
ग्वाने झोलङ्गे पुल	गण्डीगाड	झोलङ्गे पुल	धामुगाडा गैरागाँउ
चनर मारे झोलङ्गे पुल	गण्डीगाड	झोलङ्गे पुल	काडामाण्डौ खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज

वडाका प्रमुख पदमार्ग

१ वडा कार्यालय देखि मालिका मन्दिर सम्म

२ मालिका मन्दिर देखि वटाला गाँउ

३ मालिका मन्दिर देखि नुवाहार

नदि/खोलाका नाम

१ गण्डीगाड, २ छोलेगाड

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरुको नाम

होरी, पुतला, दशै, ओल्के, माघी र विसु

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
खडक वहादुर साउँद	वडाध्यक्ष	९८४८५२७९४४
धानुक	वडासदस्य	९८६०१७८६८४
भरत बहादुर साउँद	वडासदस्य	९७४८८७४८२८
देवी रावल	महिला वडासदस्य	९७०२३७५७००
मथुरा सुनार	दलित महिला वडासदस्य कार्यपालिका सदस्य	९७०८८७८६२३

स्रोतः ५ नं. वडा कार्यालय, पूर्वीचौकी गाउँपालिका

१८.६ वडा नं. ६ (गाँजरी)

परिचय

साविकको गाँजरी गा.वि.स.का वडा ९ वटा वडाहरु समावेश भएर हाल पूर्वीचौकी गाँउपालिकाको ६ नं वडा बनेको हो। जनगणना २०७८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या २,४८१ र क्षेत्रफल करिब १२.६१ वर्ग कि.मि. छ। यस वडाको वडा कार्यालय गाँजरी भन्ने ठाउँमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय ८ किलोमिटरको दुरीमा अवस्थित छ।

नक्सा स्रोतः-तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीद्वारा गणना तथा सर्वेक्षण प्रयोजनका लागि तयार पारिएको

सिमाना:

पूर्व : पोखरी वडा नं. ७

पश्चिम : दिपायल सिलगढी नगरपालिका वडा नं. ८ लडागडा

उत्तर : सानागाउँ वडा नं. ४

दक्षिण : पोखरी वडा नं. ७

परिवारको संख्या, लिङ्गअनुसार जनसंख्या, औसत परिवारको आकार र लिङ्ग अनुपात

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	राष्ट्रिय जनगणना २०७८
परिवार संख्या	५०४	६०२
जम्मा जनसंख्या	२३९०	२४८१
पुरूष	१०४०	१०१३
महिला	१३५०	१४६८
औसत परिवार आकार	४.७	४.१२
लैङ्गिक अनुपात	७७.०	६९.०१
साक्षरता प्रतिशत जम्मा		७१.४८
साक्षरता प्रतिशत पुरूष		८४.९
साक्षरता प्रतिशत महिला		६२.८७
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित स्वदेश रहेको जम्मा परिवार		६४
अनुपस्थित स्वदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		१२१
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित विदेश रहेको जम्मा परिवार		२९४
अनुपस्थित विदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		४००
बार्षिक जनसंख्या वृदिदर		०.३६
जनघनत्व		१९६.७२
०-४ बर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात		१०३.९३

उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र जनसंख्या पिरामिड(Population Pyramid)

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
००-०४ बर्ष	३६३	१८५	१७८	१४.६३	७.४६	७.१७
०५-०९ बर्ष	३२२	१४७	१७५	१२.९८	५.९३	७.०५
१०-१४ बर्ष	३७९	१८९	१९०	१५.२८	७.६२	७.६६
१५-१९ बर्ष	२५१	९६	१५५	१०.१२	३.८७	६.२५
२०-२४ बर्ष	१८५	५५	१३०	७.४६	२.२२	५.२४
२५-२९ बर्ष	१६६	५२	११४	६.६९	२.१०	४.५९
३०-३४ बर्ष	१२९	३१	९८	५.२०	१.२५	३.९५
३५-३९ बर्ष	१०७	३४	७३	४.३१	१.३७	२.९४
४०-४४ बर्ष	११०	३८	७२	४.४३	१.५३	२.९०
४५-४९ बर्ष	८१	२५	५६	३.२६	१.०१	२.२६
५०-५४ बर्ष	७७	२९	४८	३.१०	१.१७	१.९३
५५-५९ बर्ष	७८	३५	४३	३.१४	१.४१	१.७३
६०-६४ बर्ष	५९	२७	३२	२.३८	१.०९	१.२९
६५-६९ बर्ष	७१	२८	४३	२.८६	१.१३	१.७३
७०-७४ बर्ष	५२	२१	३१	२.१०	०.८५	१.२५

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
७५-७९ बर्ष	२५	८	१७	१.०१	०.३२	०.६९
८०-८४ बर्ष	१९	१०	९	०.७७	०.४०	०.३६
८५-८९ बर्ष	४	२	२	०.१६	०.०८	०.०८
९०-९४ बर्ष	२	१	१	०.०८	०.०४	०.०४
९५+ बर्ष	१	०	१	०.०४	०.००	०.०४
जम्मा	२४८१	१०१३	१४६८	१००.००	४०.८३	५९.१७

पूर्वीचौकी गाउँपालिका वडा नं. ६ को जनसंख्या पिरामिड अनुसार कुल जनसंख्या २,४८१ जना रहेको छ, जसमा महिलाको संख्या ५९.२% (१,४६८) र पुरुषको संख्या ४०.८% (१०१३) छ। १० देखि २४ वर्ष उमेर समूहको प्रतिनिधित्व करिब ३३% रहेको छ। उत्पादनशील उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) को हिस्सा लगभग ४८% रहेको छ। वृद्ध जनसंख्या (६० वर्ष माथि) पनि करिब ९% रहेकोले सामाजिक सुरक्षा तथा वृद्ध हेरचाहजस्ता सेवाहरूको माग पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण छ। पिरामिडको बनावट हेर्दा तल्लो भाग फराकिलो र माथिल्लो भाग साँघुरो देखिन्छ।

वार्ड नं. ६ को उमेर समूह अनुसार जनसंख्या पिरामिड

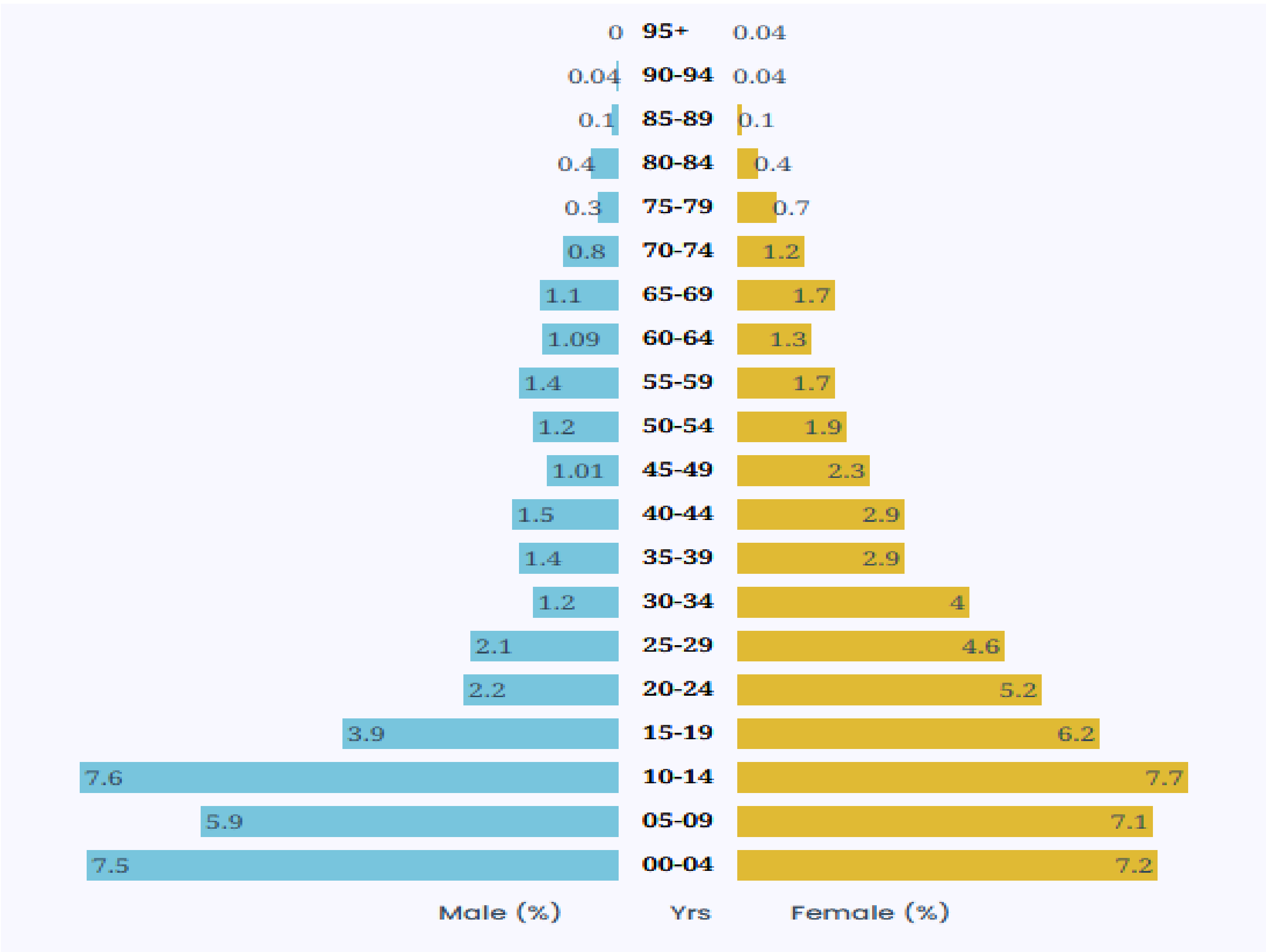

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँवस्ती वा टोलको नाम
१	बाहुन गाउँ/बान्नुख / नासैन
२	सुकाला /पालेवन
३	भण्डारीगाउँ / खेताली / भडेतोला
४	भुलवस्ती /ठाटि
५	बानीबाटा / सैन
६	थापागाउँ / बुढाइजर /कल्साडा
७	थापागाउँ / चिलखर्क / मुलापानी
८	नाइना / हाडासैन / कोटबस्ति / सिमलगाउँ
९	बास्कोट

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था

क्र.सं.	डोटी जिल्लामा भएका सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरु		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	पहलमान सिंह स्वार राजमार्ग	मुलापानी कुनिगडा	मुलापानी कुनिगडा	५ कि.मि.	पक्की		
२	कुनीगडा गाँजरी सडक	कुनिगडा	गाँजरी	६ कि.मि.	कच्ची		
३	सानागाउँ सिमलडाँडा गाँजरि सडक	सानागाउँ	गाँजरी	८ कि.मि.	कच्ची		
४	सिमलडाँडा बास्कोट सडक	सिमलडाँडा	बास्कोट स्कुल	४ कि.मि.	कच्ची		
५	सान्तोला खेताली सडक	सान्तोला स्कुल	खेताली	५ कि.मि.	कच्ची		

टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको वस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
बास्कोट/नाइना	पैदल	१ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.स.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	गाँजरी	गाँजरी वडा कार्यालय भएको स्थान
२	थापागाउँ	थापागाउँ/ सानागाउँ सिमलडाँडा गाजरी सडक संग जोडिएको ठाउ

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको विवरण :

क्र.सं.	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना	कैफियत
१	सहकारी	दानकोट नमुना कृषि सहकारी संस्था	गाँजरी	गाँजरी	
२	सहकारी	नीलकण्ठ बहुउध्येशीय सहकारी संस्था	गाँजरी	गाँजरी	

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.स.	सिचाई सुविधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम(कुलो/नहर/अन्य)	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	गण्डीगाड लघुबिधुत सिचाई कुलो	कुलो	२ कि.मि.	खेती /बिधुत	५००
२	पालतडा कलढुंगा सिचाई कुलो	सिंचाई कुलो	३ कि.मि.	खेती	२००

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

क्र.सं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रशारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	सुकाला, पालेवन, थापागाउँ, खेताली बास्कोट, नाइना, चिलखर्क, सिमलगाउँ, कल्साडा, बानीबाटा, बाहुनगाउँ, बान्नुख, भण्डारीगाउ, भडेतोला	५००	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	छैन	

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

अल्लो, सुनगाभा, झ्याउ, सिस्नु, हात्तीवाड, केतुके आदि।

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	नाम	अवस्थिति(उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम	कैफियत
१	तेडी मन्दिर	थापागाउँ	
२	रानढुंगा	गाँजरी लेक	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने वस्तीको नाम
घडुने पुल	घडुनेखोला	झुलंगेपुल	बास्कोट र थापागाउँ
मालपेला पुल	गण्डीखोला	झुलंगेपुल	नाइना र देउरा

वडाका प्रमुख पदमार्ग

रानढुंगा मन्दिर जाने बाटो ।

नदि/खोलाका नाम

गण्डीगाड, छडीखोला, घडुनेखोला, पडेतोला खोला ।

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरुको नाम

होली, वडादशै, चैतेदशै, बिसु पर्व, वल्के तिहार, माघे संक्रान्ती, पुतला र भुवा नाच, गाँजरीकी जात ।

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
मोहन थापा	वडा अध्यक्ष	९८१५६६९८४१
प्रेम बहादुर भण्डारी	वडा सदस्य महिला	९८०४६००७२२
कालु सिं कुँवर	वडा सदस्य	९८४१६७५३६६

स्रोतः ६ नं. वडा कार्यालय, पूर्वीचौकी गाउँपालिका

१८.७ वडा नं. ७ (पोखरी)

परिचय

साविकको पोखरी गा.वि.स.का सम्पुर्ण वडाहरू समावेश भएर हाल पूर्वीचौकी गाउँपालिकाको ७ नं वडा बनेको हो। हो।जनगणना २०७८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ३,८८८ र क्षेत्रफल करिव २६.३४ वर्ग कि.मि. छ। यस वडाको वडा कार्यालय पोखरीमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय १४ कि.मी. को दुरीमा अवस्थित छ।

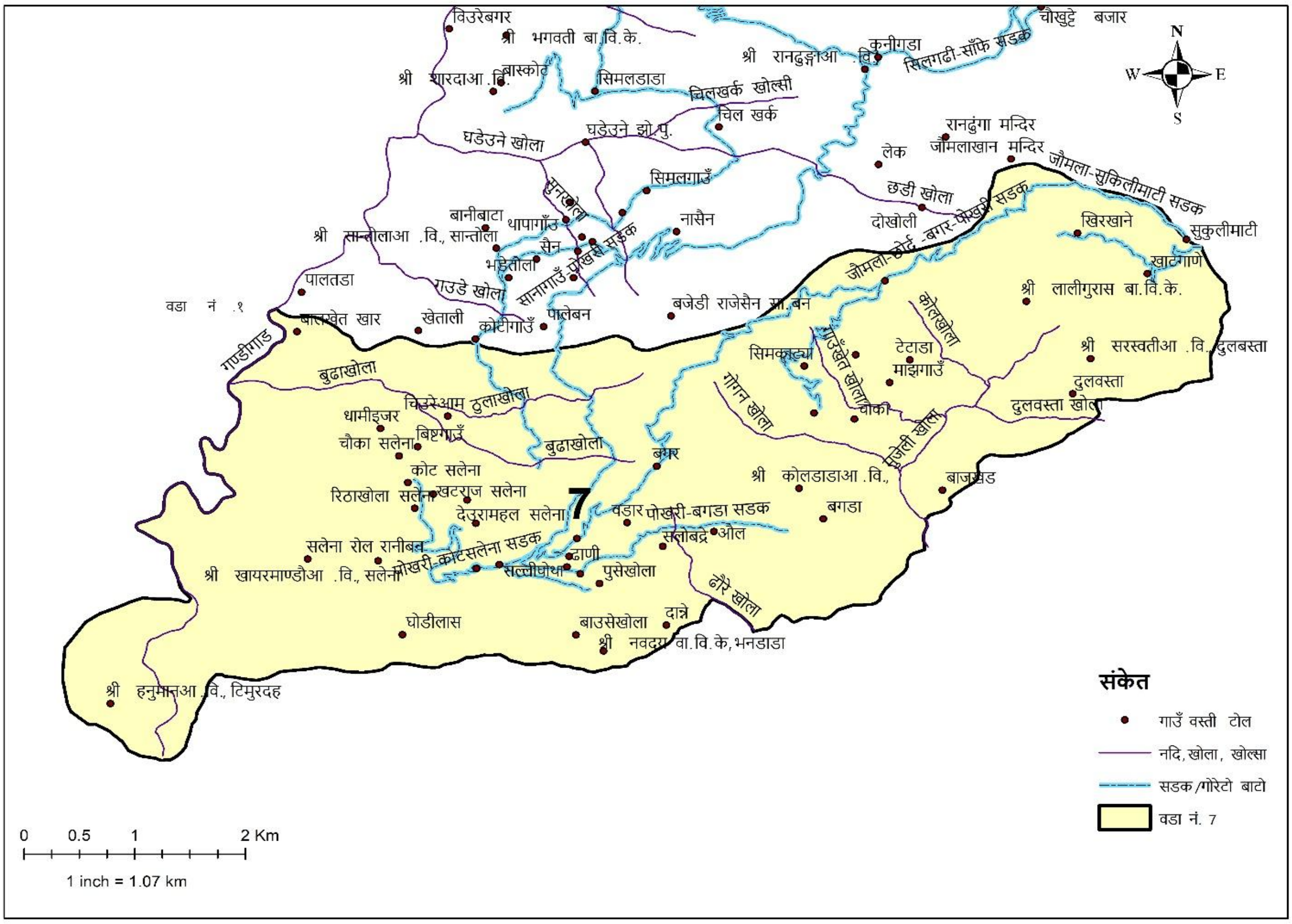

सिमानाः

पूर्व : चौरपाटी गाउँपालिका १ सिउडी अछाम

पश्चिम : दिपायल सिलगढी न.पा. ८ नारिदाङ, लडागडा डोटी

उत्तर : पूर्वीचौकी गा.पा. ६ गाजरी डोटी

दक्षिण : चौरपाटी गा.पा. ३ सोकट, अछाम

परिवारको संख्या, लिङ्गअनुसार जनसंख्या, औसत परिवारको आकार र लिङ्ग अनुपात

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	राष्ट्रिय जनगणना २०७८
परिवार संख्या	८७२	८७३
जम्मा जनसंख्या	४२५२	३८८८
पुरूष	१८७८	१६८७
महिला	२३७४	२२०१
औसत परिवार आकार	४.९	४.४५
लैङ्गिक अनुपात	७९.१	७६.६५
साक्षरता प्रतिशत जम्मा		७१.०८
साक्षरता प्रतिशत पुरूष		८३.७२
साक्षरता प्रतिशत महिला		६२.
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित स्वदेश रहेको जम्मा परिवार		५९
अनुपस्थित स्वदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		१११
कम्तिमा १ जना सदस्य अनुपस्थित विदेश रहेको जम्मा परिवार		४३६
अनुपस्थित विदेशमा रहेको जम्मा जनसंख्या		७३८
बार्षिक जनसंख्या वृदिदर		-०.८६
जनघनत्व		१४७.६१
०-४ बर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात		१२२.४९

उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या र जनसंख्या पिरामिड(Population Pyramid)

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
००-०४ बर्ष	४६५	२५६	२०९	११.९६	६.५८	५.३८
०५-०९ बर्ष	५४७	२६६	२८१	१४.०७	६.८४	७.२३
१०-१४ बर्ष	६४४	३३१	३१३	१६.५६	८.५१	८.०५
१५-१९ बर्ष	४६५	२०९	२५६	११.९६	५.३८	६.५८
२०-२४ बर्ष	३१३	१११	२०२	८.०५	२.८५	५.२०
२५-२९ बर्ष	२२४	७१	१५३	५.७६	१.८३	३.९४
३०-३४ बर्ष	२१०	७१	१३९	५.४०	१.८३	३.५८
३५-३९ बर्ष	१६८	५४	११४	४.३२	१.३९	२.९३
४०-४४ बर्ष	१५९	५१	१०८	४.०९	१.३१	२.७८
४५-४९ बर्ष	१२३	४६	७७	३.१६	१.१८	१.९८
५०-५४ बर्ष	१३१	४७	८४	३.३७	१.२१	२.१६
५५-५९ बर्ष	११६	४२	७४	२.९८	१.०८	१.९०
६०-६४ बर्ष	१००	५१	४९	२.५७	१.३१	१.२६
६५-६९ बर्ष	७९	२८	५१	२.०३	०.७२	१.३१
७०-७४ बर्ष	७२	२५	४७	१.८५	०.६४	१.२१

उमेर समूह	जनसंख्या			प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला
७५-७९ बर्ष	३४	१५	१९	०.८७	०.३९	०.४९
८०-८४ बर्ष	२३	७	१६	०.५९	०.१८	०.४१
८५-८९ बर्ष	१०	४	६	०.२६	०.१०	०.१५
९०-९४ बर्ष	२	१	१	०.०५	०.०३	०.०३
९५+ बर्ष	३	१	२	०.०८	०.०३	०.०५
जम्मा	३८८८	१६८७	२२०१	१००.००	४३.३९	५६.६१

पूर्वीचौकी गाउँपालिका वडा नं. ७ को जनसंख्या पिरामिड अनुसार कुल जनसंख्या ३,८८८ रहेको छ, जसमा महिलाको संख्या ५६.६% (२,२०१) र पुरुषको संख्या ४३.४% (१,६८७) छ। बाल तथा किशोर उमेर समूह (०-२४ वर्ष) को जनसंख्या करिब ६२.६% रहेको छ। उत्पादनशील उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) पनि लगभग ४९% रहेको छ, जुन रोजगारी, सीप तालिम र उद्यमशीलता प्रवर्द्धनका लागि आधार तयार पार्न सकिने जनशक्ति हो। वृद्ध जनसंख्या (६० वर्षमाथि) कुलको लगभग ८% छ। जसले भविश्यमा वृद्धवृद्धाका लागि सामाजिक सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सेवामा लगानीको आवश्यकता औंल्याउँछ।

वार्ड नं. ७ को उमेर समूह अनुसार जनसंख्या पिरामिड

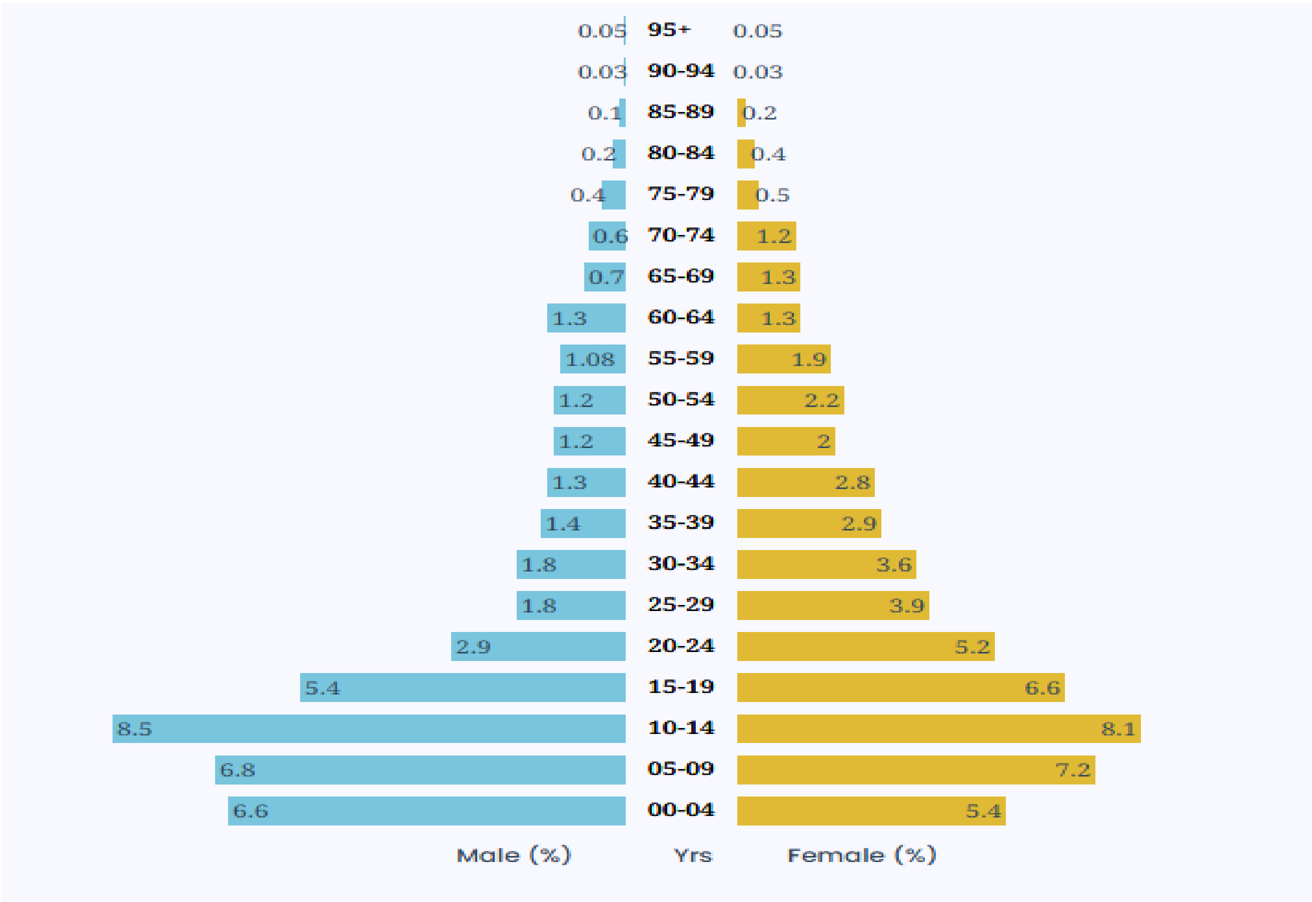

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरूः

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँवस्ती वा टोलको नाम
१	खटराज
२	कोट सलेना
३	टिमुरदह
४	कतरकुडी
५	पोखरी
६	पोखरी पुसेखोला
७	बगडा
८	गजडा
९	दुलवस्ता

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था

क.सं.	डोटी जिल्लामा भएका सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरु		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	पहलमालन सिँह स्वाँर सडक	कुनिगडा	पोखरी	१२	कच्ची		
२	पहलमालन सिँह स्वाँर सडक	चौखुट्टे जौमाला	पोखरी	१४	कच्ची		
३	पहलमालन सिँह स्वाँर सडक	सानागाउ गाजरी	पोखरी	१४	कच्ची		
४	पहलमालन सिँह स्वाँर सडक	चौखुट्टे जौमाला सुक्लीमाटी,	जगडा,बगडा,पोखरी - टिमुरदह	२२	कच्ची		

टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको वस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
टिमुरदह	पैदल	४ घण्टा
दुलवस्ता	पैदल	४-५ घण्टा
बाजखड	पैदल	३-४ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.स.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	पोखरी माड्ड	पोखरी

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको विवरण :

क्र.सं.	प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१.	बहुध्देशीय सहकारी	पोखरी बहुद्दश्य सहकारी संस्था	प्रमुख कार्यालय	पोखरी	

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.स.	सिचाई सुविधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	वगाडी खोला देखि भन्डाडा	कुलो	५ कि.मि.	दान्ने भन्डाडा	(१५-२०) अनुमानित
२	छोरेखेत वाङर-खाया खेत	कुलो	१.५ कि.मि.	वाङर खाया	(२५-३०) अनुमानित
३	वगाडो गौडा टिमुरदह दाङ	नहर	३.५. कि.मी	टिमुरदह,दाङ, सलाडा	(१५०-२००) अनुमानित

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

क्र.सं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रशारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	खटराज	२५	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	धामी ईजर	
२	कोट सलेना	८०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	चिउरीआम	
३	टिमुरदह	२००	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	सैनघोडीलास	
४	कतरकुडी	४०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	वाउस्याखोला	
५	पोखरी पुसेखोला	१३०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	ढाँडी	
६	बगडा	१५०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	दुलवस्ता	
७	गजडा	१५०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	छोरदह	
८	बाजखड	१०	राष्ट्रिय प्रशारण लाईन	विष्टगाउ	

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

वनमारो, तित्या, गनरीगाना, पडिफुल, विषमारा, हरडो, बरडो आदि

ताल तलैयाहरुको नामः जाजला ताल

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	नाम	अवस्थिति(उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम	कैफियत
१	मष्टा वणडाली मन्दिर	पोखरी माडु	
२	जाजला खान	छोरदह	
३	त्रिवेणी धाम	टिमुरदह	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने वस्तीको नाम
झुलङ्गे पुल	गोईली गडा	झुलङ्गे	पोखरी-टिमुरदह

वडाका प्रमुख पदमार्ग

१. चौखुट्टे जौमाला पोखरी

२. सुक्ली,टि गजडा वगडा हुदै टुमुरदह

३. दाङ टिमुरदह पोखरी

४. दाङ टिमुरदह पोखरी

नदि/खोलाका नाम

१. वगाडी खोला

२. गजाडी खोला

३. ठुला खोला

४. वडा खोला

५. गण्डी गाड

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरुको नाम

१.पोखरी जात

२.होली पर्व

३.डोलजात्रा

४.विजया दशमी

५.दिपावली

६.गौरा

७.पुतला

उत्पादन तथा सेवामुलक उद्योगसम्बन्धी विवरण

उद्योगको नाम	ठेगाना	स्वामित्व	प्रकार	रोजगार		उत्पादन हुने वस्तु वा सेवाको नाम
				महिला	पुरुष	
कुटनीपिसानी मिल	पोखरी		मिल			पिठो, चामल
कुटनीपिसानी मिल	गजडा		मिल			पिठो, चामल

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
प्रेम बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष	९७४९८०१४३३
टेक ब.कोली	वडा सदस्य	९८०९४८४६५२
माया खड्का वडैला	वडा सदस्य	९८४०१६६९९२
बिरेन्द्र साउद	वडा सदस्य	९८२१६८२४८६

स्रोतः ७ नं. वडा कार्यालय, पूर्वीचौकी गाउँपालिका

खण्ड १९: विविध

१९.१ स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ मा निर्वाचित कार्यपालिका सदस्यहरू

क्र.स.	वडा नं.	नामथर	पद	सम्पर्क नम्बर
१		दिर्घराज बोगटी	अध्यक्ष	९८५८४४०३२४
२		निर्मला देवी साउँद	उपाध्यक्ष	९८५८४८५०९०
३	वडा नं.१	अंक बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष	९८४०७१७८८३
४	वडा नं.२	योगेन्द्र बहादुर ठकुल्ला	वडा अध्यक्ष	९८५८४४१०००
५	वडा नं.३	अम्मर बहादुर चयडा	वडा अध्यक्ष	९८५८४२००९९
६	वडा नं.४	नवराज खड्का	वडा अध्यक्ष	९८४८५२५०४७
७	वडा नं.५	पदम धानुक	वडा अध्यक्ष	९८६८५८८६९९
८	वडा नं.६	देव बहादुर थापा	वडा अध्यक्ष	९८५८४४००४२
९	वडा नं.७	प्रकाश साउँद	वडा अध्यक्ष	९८६५९८११७१
अन्य कार्यपालिका सदस्यहरू				
१०	वडा न ७	स्मृति चुनारा	का.पा. सदस्य	९८६९९१४६७२
११	वडा न ३	भेरु देवी शाहु	का.पा. सदस्य	९८६५६१९५४७
१२	वडा न ६	चम्फा नेपाली	का.पा. सदस्य	९८१०७५१२११
१३	वडा न ५	बौले ढोली	का.पा. सदस्य	९८६६४६२५५३
१४	वडा न १	बिस्ना देवी खड्का	का.पा. सदस्य	९८४८६७५५५६
१५	वडा न ४	डम्मरी देवी खड्का	का.पा. सदस्य	९८६३४१३५४४
१६	वडा न ७	स्मृति चुनारा	का.पा. सदस्य	९८६९९१४६७२

१९.२ स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ मा निर्वाचित कार्यपालिका सदस्यहरू

क्र.स.	वडा नं.	नामथर	पद	सम्पर्क नम्बर
१		राम प्रसाद उपाध्याय	अध्यक्ष	९८५१३५८६६६
२		पशुपति खड्का	उपाध्यक्ष	९८५१३३८९४८
३	वडा नं.१	अंक बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष	९८४०७१७८८३
४	वडा नं.२	योगेन्द्र बहादुर ठकुल्ला	वडा अध्यक्ष	९८५८४४१०००
५	वडा नं.३	खडक बहादुर धामी	वडा अध्यक्ष	९८४४६८८२१३
६	वडा नं.४	बल बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष	९८४८४०६८३५
७	वडा नं.५	खडक वहादुर साउँद	वडा अध्यक्ष	९८४८५२७९४४
८	वडा नं.६	मोहन थापा	वडा अध्यक्ष	९८१५६६९८४१
९	वडा नं.७	प्रेम बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष	९७४९८०१४३३
अन्य कार्यपालिका सदस्यहरू				
१०	वडा न ६	चम्पा नेपाली	का.पा. सदस्य	९८१०७५१२११
११	वडा न ५	मथुरा सुनार	का.पा. सदस्य	९७६७६८२८६१
१२	वडा न २	हर्कमति ओली	का.पा. सदस्य	९८६५६२५८७४
१३	वडा न १	सरस्वती देवी साउँद	का.पा. सदस्य	९७४२३७०५९०
१४	वडा न ७	खेमराज कोली	का.पा. सदस्य	९८२१६७१०२७

क.स.	वडा नं.	नामथर	पद	सम्पर्क नम्बर
१५	वडा न ४	गोपाल ढोली	का.पा. सदस्य	९८४९८१२४५९
१६	वडा न ६	चम्पा नेपाली	का.पा. सदस्य	९८१०७५१२११

स्रोत:पूर्वीचौकी गाउँपालिका

१९.३ पूर्वीचौकी गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीको नाम, पद तथा सम्पर्क नं.

क.सं.	नाम	पद	शाखा	इमेल	मोबायल न.
१	देवी प्रसाद जोशी	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	प्रशासन शाखा	ito.purbichaukimun@gmail.com	9851338111
२	टेक बहादुर खड्का	शाखा अधिकृत	प्रशासन शाखा	tek.khadka2015@gmail.com	९८५८४४०२३९
३	गगन भण्डारी	सूचना अधिकारी	प्रशासन शाखा	bhandarigagan2048@gmail.com	9858483344
४	बिनोद भट्ट	बि.नि.	शिक्षा	binodbhatta200@gmail.com	9848708743
५	हरि भक्त साउद	रोजगार संयोजक	रोजगार सेवा केन्द्र	saudharibhakta24@gmail.com	9858485557
६	राम बहादुर कार्की	इन्जिनियर	प्राविधिक शाखा प्रमुख	karkirambahadur915@gmail.com	9868105708
७	गणेश बि.क	सूचना तथा संचार प्रविधि अधिकृत	सुचना प्रविधि शाखा	bkg705942@gmail.com	9858490360
८	योगेन्द्र खड्का	कृषि अधिकृत	कृषि शाखा	yogeshkhadka19@gmail.com	9845856945
९	राम प्रसाद पाठक	अ.हे.व (छैठौ)	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	pathakramprasad74@gmail.com	9848434518
१०	लोक बहादुर खड्का	सव इन्जिनियर		khadkaloken98@gmail.com	9848434686
११	गणेश बोहरा	सव इन्जिनियर	प्राविधिक शाखा	gbohara356@gmail.com	9868720915
१२	जित बहादुर बोहरा	सव इन्जिनियर	रोजगार सेवा केन्द्र	jitbohatra87@gmail.com	9848691106
१३	कृष्ण बहादुर खड्का	खरिदार		khadkakrishna950@gmail.com	9868740695
१४	प्रकाश थापा	खा.पा.स.टे.		prakashthapa28@gmail.com	9848684554
१५	शंकर साउद	पशु प्राबिधिक		shankarsaud08@gmail.com	9865608253
१६	बिष्णु खड्का	सव इन्जिनियर	प्राविधिक शाखा	bishnukhadka830@gmail.com	9848641333
१७	तिर्थ खड्का	फिल्ड सहायक		khadkatirtha2020@gmail.com	9865531144
१८	मेनका कुमारी खडका	पोषण स्वम्सेवक		khadkamenka46@gmail.com	9868438240

स्रोतः पूर्वीचौकी गाउँकार्यपालिकाको वेभसाइट

अनुसूचीहरु

अनुसूची १: केही महत्वपूर्ण परिभाषा तथा अवधारणाहरु (concepts and definitions)

- ✓ **जनगणना (Population Census):** जनगणना भन्नाले देशभर अक्सर बसोबास गर्ने सम्पूर्ण व्यक्तिको निश्चित समय अवधिभित्र गणना गरी व्यक्तिगत तथा पारिवारिक विवरणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यसरी सङ्कलन भएको तथ्याङ्क प्रशोधन, प्रकाशन एवं वितरण गर्ने समष्टिगत प्रक्रियालाई समेत जनाउँछ।
- ✓ **अक्सर बसोबास**: अक्सर बसोबास भन्नाले व्यक्ति धेरैजसो वा प्रायः गरी बस्ने ठाउँलाई बुझ्नु पर्दछ। कुनै व्यक्तिको अक्सर बसोबास निजको आफ्नै स्थायी घर भएको ठाउँ वा अस्थायी रुपमा बसोबास गरेको ठाउँ वा अन्य व्यक्तिको घरमा पनि हुनसक्दछ। नेपालका जनगणनामा व्यक्तिको गणना अक्सर बसोबास गरेको स्थानबाट गरिन्छ। साथै कुनै व्यक्ति दुई वा सोभन्दा बढी ठाउँमा बसोबास गर्ने गरेका रहेछन् भने निज सबैभन्दा वढी समय जहाँ बस्छन् त्यही स्थानलाई अक्सर बसोबासको स्थान मानिन्छ।
- ✓ **अनुपस्थित विदेश जनसंख्याः** परिवारबाट अनुपस्थित भई विदेशमा बसेका र भविष्यमा परिवारमा पुनः फर्कि आउने सुनिश्चित भएका व्यक्तिहरूको संख्या हो जस्तै पढाइ वा रोजगारीको सिलसिलामा परिवारबाट) अलग अलग स्थानमा देश बाहिर बसोबास गरेको विद्यार्थि, कर्मचारी आदि। ।(यस्ता व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्यामा जोडिदैन।
- ✓ **अनुपस्थित स्वदेश जनसंख्याः** परिवारबाट अनुपस्थित भई स्वदेशमा बसेका र भविष्यमा परिवारमा पुनः फर्किआउने सुनिश्चित भएका व्यक्तिहरूको संख्या हो जस्तै पढाइ वा रोजगारीको सिलसिलामा परिवारबाट) अलग अलग स्थानमा देशभित्रै बसोबास गरेको विद्यार्थि, कर्मचारी आदि। ।(यस्ता व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्यामा जोडिदैन। निजहरुको गणना उनीहरु अक्सर बसोबास गरेकै स्थानबाट हुन्छ।
- ✓ **घर:** जनगणना प्रयोजनका लागि घर भन्नाले सामान्यतया चारैतिर गारो/टाटी लगाई छानो हालेर बसोबास वा अन्य प्रयोगका लागि बनाइएको एक वा एक भन्दा बढी कोठा वा तला भएको संरचनालाई बुझाउँछ। घर विभिन्न आकार, प्रकार वा किसिमका हुन सक्दछन्। घर हुनका लागि आधारभूत मूल संरचना एउटै भएको हुनुपर्दछ। एउटै संरचना अन्तर्गत बनेको जग, गारो तथा छाना भएमा र एउटै मूलढोका र सिँढी भएमा त्यसलाई एउटा घर मान्नुपर्दछ। उदाहरणका लागि अपार्टमेन्ट बिल्डिङ्गमा धेरै परिवारको अलग अलग स्वामित्वमा धेरै फ्ल्याटहरु हुने भएतापनि एउटै घर मानिन्छ। प्रयोगका हिसाबले घरलाई निम्न अनुसार वर्गीकरण गरिएको छः १. आवासीय, २. व्यापार, ३. सरकारी, ४. शैक्षिक, ५. स्वास्थ्यजन्य, ६. उद्योग र कलकारखाना, ७. बैंक तथा वित्तीय संस्था, ८. संस्थागत, ९. होटल तथा लज, १०. गोठ/धनसार/मतान, ११. अन्य प्रयोग १२. खाली घर।
- ✓ **जनगणना घर:** जनगणना प्रयोजनका लागि जुनसुकै प्रयोगको घर भएपनि कम्तीमा एउटा परिवार बसोबास गरेको घरलाई जनगणना घर भनिन्छ। जुनसुकै प्रयोगका घरमा समेत कुनै परिवार अक्सर बसोबास गरेका भए त्यस्ता घरलाई जनगणना घर मानिन्छ। उदाहरणको लागि कुनै व्यापारिक प्रयोगको भवनमा कुनै परिवार बसोबास गरेको भए त्यस घर वा भवनलाई जनगणना घर मानिन्छ।
- ✓ **परिवार:** जनगणना प्रयोजनको लागि एउटै आम्दानी खर्चले घर व्यवहार चलाई एकै भान्सामा खानपिन गर्ने र एउटै छानामुनी बसोबास गर्ने व्यक्ति वा व्यक्तिहरुको समूहलाई परिवार भन्ने बुझ्नु पर्दछ। जनगणना प्रयोजनको लागि परिवार र घरपरिवारलाई एउटै अर्थमा बुझ्नु पर्दछ। परिवारमा नाता पर्ने वा नपर्ने व्यक्ति हुन सक्दछन्।
- ✓ **परिवारमूली:** राष्ट्रिय जनगणना प्रयोजनका लागि परिवारमूली भन्नाले परिवारमा नै अक्सर बसोबास गर्ने, परिवारमा परिआएका दैनिक कामकाज, खर्च र व्यवहार चलाउन व्यवस्था मिलाउने अर्थात घरको कामकाजमा चाँजोपाँजो मिलाउने व्यक्तिलाई बुझाउँछ। परिवारमूली हुन कम्तिमा १० वर्ष उमेर पुगेका हुनुपर्दछ।
- ✓ **संस्थागत परिवार:** सामूहिक रुपमा बसोवास गर्ने परिवार जस्तैः कारागार, अनाथालय, मानसिक अस्पताल, सैनिक तथा प्रहरी व्यारेक, बालगृह, छात्राबास, वृद्धाश्रम, पुनःस्थापना केन्द्र, महिला उद्धार केन्द्र, आपतकालिन स्याहार केन्द्र आदि।

- ✓ **परिवारका औसत सदस्य संख्या (Average Household Size):** हरेक अलग परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने सदस्यहरुको औषत संख्या।
- ✓ **जनघनत्व (Population Density):** प्रति वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्तिहरुको संख्या जनाउने सूचक जसले जमिनमा जनसंख्याको चाप व्यक्त गर्दछ।
- ✓ अनुपस्थित विदेश जनसंख्याः परिवारबाट अनुपस्थित भई विदेशमा बसेका र भविष्यमा परिवारमा पुनः फर्कि आउने सुनिश्चित भएका व्यक्तिहरूको संख्या हो (जस्तै रोजगारी, पढाइ जस्ता कामको सिलसिलामा परिवारबाट अलग अलग स्थानमा विदेशमा बसोबास गरेको विद्यार्थि, अन्य व्यक्ति आदि)। यस्ता व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्यामा जोडिदैन।
- ✓ अनुपस्थित स्वदेश जनसंख्याः परिवारबाट अनुपस्थित भई स्वदेशमा बसेका र भविष्यमा परिवारमा पुनः फर्किआउने सुनिश्चित भएका व्यक्तिहरूको संख्या हो (जस्तै पढाइ वा रोजगारीको सिलसिलामा परिवारबाट अलग अलग स्थानमा बसोबास गरेका विद्यार्थि, कर्मचारी आदि) । यस्ता व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्यामा जोडिदैन। निजहरुको गणना उनीहरु अक्सर बसोबास गरेकै स्थानबाट हुन्छ।
- ✓ **जन्म दिने औषत उमेर**: प्रजनन् योग्य उमेरका महिलाहरुले आफ्नो प्रजनन् उमेर भर जन्म दिएका शिशुहरुको जन्म दिंदा निजको उमेरको औषत मान।
- ✓ **लैङ्गिक अनुपात (Sex Ratio):** प्रति सय महिलामा पुरुषको संख्या।
- ✓ **अपेक्षित औषत आयु (Life Expectancy at birth):** प्रत्येक वर्ष जन्म भएको व्यक्ति हालको मृत्यु दर कायम रहेमा औषतमा बाँच्ने सम्भाव्य वर्ष व्यक्त गर्ने सूचक अर्थात व्यक्तिको औषत आयु व्यक्त गर्ने सूचक
- ✓ **पहिलोपटक बिवाह गर्दाको औसत उमेर: १० वर्षभन्दा माथि उमेर भएका विवाहित व्यक्तिहरूको पहिलोपटक विवाह गर्दाको औसत उमेर**
- ✓ **जनसङ्ख्याको औषत उमेर (Mediane Age):** जनसंख्याको औषत उमेर व्यक्त गर्ने यस्तो मान जसको माथितिर र तलतिर बराबर (आधा-आधा) जनसंख्या पर्दछ।
- ✓ **साक्षरता दर:** पाँच वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेर समूहका जुनसुकै भाषामा लेख्न र पढ्न जान्ने कुल जनसङ्ख्या र सोही उमेर समूहका कुल जनसङ्ख्याको अनुपात नै साक्षरता दर हो। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।
- ✓ **प्रौढ साक्षरता दर:** पन्ध्र वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेर समूहका जुनसुकै भाषामा लेख्न र पढ्न जान्ने कुल जनसङ्ख्या र सोही उमेर समूहका कुल जनसङ्ख्याको अनुपातलाई प्रौढ साक्षरता दर भनिन्छ। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।
- ✓ **कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर:** कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० बर्ष वा सो भन्दा माथिका उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर सक्रिय जनसङ्ख्या र उही उमेर समूहका कुल जनसङ्ख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यसलाई प्रायः प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।
- ✓ **कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (Gross Domestic Production):** कुनै आर्थिक क्षेत्र (देश वा ठाउ') भित्र निश्चित समयावधिमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको मौद्रिक मूल्यको कुल मानलाई कुल गार्हस्थ्य उत्पादन भनिन्छ।
- ✓ **प्रतिव्यक्ति आय (Per capita Income):** राष्ट्रिय आय र मध्य वर्षको जनसङ्ख्याको अनुपात।
- ✓ **राष्ट्रिय कृषिगणना(Agriculture Census):** नेपालको कृषि क्षेत्रको विवरण जस्तैः कृषि चलन, खेतीपाती गरिएका कित्ताहरुको क्षेत्रफल, विभिन्न बालीनालीको क्षेत्रफल र उत्पादन, पशुपक्षीको संख्या, सिँचाई, कृषि सामग्रीको प्रयोग, माछापालन, वनवनेलो आदि विवरणहरु संकलन, प्रशोधन तथा प्रकाशन गर्ने समग्र कार्य नै राष्ट्रिय कृषि गणना हो। नेपालमा वि.सं. २०१८ साल देखि हरेक दश दश बर्षमा कृषि गणना सञ्चालन भई आएको छ।
- ✓ **कृषि कार्य**: कृषिगणनामा कृषि कार्य भन्नाले निम्नलिखित कार्यहरूलाई बुझाउँदछः
    - ❖ अन्न, दलहन, तेलहन, तरकारी, फलफूल, नगदेबाली र अन्य कृषि बाली उत्पादन;
    - ❖ गाई/भैंसी, भेडा/बाख्रा, सुँगुर/बङ्गुर आदि पशुपालन;

- ❖ अर्थोपार्जन वा मासु, अण्डा उत्पादनको दृष्टिले गरिने पन्छीपालन, तथा
- ❖ कृषि वन लगाउने, माछापालन, मौरीपालन, च्याउखेती, पुष्पखेती, नर्सरीखेती, रेशमपालन जस्ता अन्यखेती सम्बन्धी कृषि कार्यहरू गरेको।

✓ **कृषि चलन**: कृषिगणनामा कृषि कार्य भन्नाले निम्नलिखित कार्यहरूलाई बुझाउँदछः

- ❖ एउटै व्यक्ति वा परिवार वा निकायले रेखदेख (व्यवस्थापन) गरेको कृषि उत्पादनको एक आर्थिक एकाइलाई कृषि -चलन भनिन्छ।
- ❖ कृषिचलनभित्र आफ्नो हकको वा अर्काको हकको भए पनि जुनसुकै शर्तमा लिई आंशिक वा पूर्ण रूपमा कृषि उत्पादनको उद्देश्यले पालिएका पशुपन्छीहरू वा जुनसुकै आकारको भए पनि कृषिका लागि उपयोग गरिएको सम्पूर्ण जग्गा पर्दछ।
- ❖ सजिलो अर्थमा भन्नुपर्दा एक व्यक्तिको जिम्मा र रेखदेखमा रहेको सम्पूर्ण कृषिकार्यलाई कृषिचलन मानिएको छ।
- ❖ साधारणयता, कृषिगणनाको सन्दर्भमा कृषक परिवार र कृषि–चलन एउटै हुन सक्दछ।

✓ **कृषि-चलनको न्युनतम सीमा**

- ❖ राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ मा जग्गाको क्षेत्रफल वा पशुपन्छीको सङ्ख्या निम्नानुसार भएमा मात्र कृषि–चलन मानिएको छ:
  - हिमाल र पहाडका जिल्लामा कम्तीमा ४ आना (०.०१२७२ हेक्टर) र तराइका जिल्लामा कम्तीमा ८ धुर (०.०१३५५ हेक्टर) क्षेत्रफलमा बाली लागेको जग्गा भएमा, वा
  - जुनसुकै उमेरका कम्तीमा १ वटा गाई वा भैँसी पालेको भएमा, वा
  - कम्तीमा ५ वटा भेडा–बाख्रा वा सुँगुर–बङ्गुर जस्ता पाल्तु चौपाया पालेको भएमा, वा
  - चल्ला र माउ गरी कम्तीमा २० वटासम्म पन्छी (कुखुरा, हाँस) पालेको भएमा।

✓ **कित्ता**

- ❖ कृषिगणनामा प्रयोग गरिएको कित्ता र साधारण बोलीचालीको भाषा वा नापीमा प्रयोग गरिएको कित्ता एकै होईनन्।
- ❖ कृषिगणनामा कित्ता भन्नाले कुनै परिवारले कृषि-चलन गरेको एकै ठाउँमा रहेको जमिनको एक टुक्रा/प्लट हो, जसलाई वरिपरी अरुले चलन गरेको जग्गाको साँध वा स्थायी प्रकृतिको ठुलो बाटो, नदि, नहर, खोला आदिले छुट्ट्याएको हुन्छ।

✓ **आर्थिक गणना**

- ❖ देशमा अस्तित्वमा वा क्रियाशिल रहेका सबै व्यावसायिक आर्थिक एकाइहरू (वस्तु उत्पादन तथा सेवा प्रदान गर्ने प्रतिष्ठान / व्यवसायहरू) मा पुगी गणनाको निर्धारित प्रकृया अनुसार निर्धारित समय भित्र ती आर्थिक एकाइहरूको विवरण संकलन, प्रशोधन, विश्लेषण, प्रकाशन एवं वितरण गर्ने समष्टिगत प्रक्रियालाई "आर्थिक गणना" भनिन्छ।

- **आर्थिक क्रियाकलाप**: कुनै क्रियाकलाप जसले वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्दछ र राष्ट्रिय उत्पादनमा मुल्य अभिवृद्धि गर्दछ भने ती क्रियाकलापहरूलाई आर्थिक क्रियाकलापको रूपमा लिइन्छ।
- **जनगणना सम्बन्धी थप परिभाषाहरू लागि** LINK:

- https://censusnepal.cbs.gov.np/Home/Details?tpid=9&dcid=efb52154-2ca8-4333-b9cc-073ac6a576ee&tfsid=81
- https://censusnepal.cbs.gov.np/Home/Details?tpid=9&dcid=aa1a2fc9-447d-4af9-ae36-6da181215706&tfsid=81
- https://censusnepal.cbs.gov.np/TechnicalFAQ/Index

सन्दर्भ सामग्रीहरु

- राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको विभिन्न प्रतिवेदन ,**https://nsonepal.gov.np/**
- राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ संक्षिप्त नतिजा, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, थापाथली, काठमाण्डौं **https://censusnepal.cbs.gov.np/results/np**
- राष्ट्रिय कृषिगणना, २०७८ संक्षिप्त नतिजा, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय थापाथली, काठमाण्डौं। **https://agricensusnepal.gov.np/**
- वडा कार्यालय पूर्वीचौकी गाउँपालिका
- जिल्लाको वस्तुगत विवरण २०७४, तथ्याङ्क कार्यालय, डोटी।
- **https://election.gov.np/en/district/doti**
- **National Statistics Office(Kathmandu, Nepal)**
- **National Population and Housing Census 2021,) Municipality)/Rural Municipalities, National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)**
- **National Sample Census of Agriculture 2021, District Report, National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)**
- **Statistical year book, National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)**
- **www.google.com**
- **www.wikipedia.com**
- **www.wikimedia.org**

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीको अनुरोध

अनुरोध

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको योजना तर्जुमा, नीति निर्माणको मूल आधार तथ्याङ्क भएकाले यथार्थ तथ्याङ्क उत्पादन गर्ने उद्धेश्यले नै राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय र यस कार्यालयबाट समय-समयमा सञ्चालन गरिने गणना, सर्वेक्षण र लगत सूची संकलन कार्यका लागि खटिई आउने कर्मचारीहरुलाई सत्य विवरणहरु उपलब्ध गराई मुलुकको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गर्नुहुन हार्दिक अनुरोध छ । तपाईले उपलब्ध गराउनु भएको तथ्याङ्क, तथ्याङ्क ऐन, २०७९ बमोजिम गोप्य रहने र केवल तथ्याङ्कीय प्रयोजनका लागि मात्र एकीकृत रुपमा प्रयोग हुने छन् ।

- तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय ,डोटी

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी
(डोटी, अछाम, बाजुरा)
फोन : ०९४४४०१५३